AZ ATHENAEUM

290655

WAS

KA

Dalé Károly.

SZK

feloldhatlan

kötelének

V

Ára 2 korona

Az Athenaeum Olvasótára

hazai és külföldi jeles szépirodalmi termékeket, regényeket és elbeszéléseket közöl kéthetenként megjelenő díszes és tartós kiállítású kötetekben szép vászonkötésben felülmulhatatlan olcsó áron.

Az Athenaeum Olvasótárában megjelent kötetek szerzők szerinti betürendben:

Abonyi Árpád. Bosnyák képek. Novellák. Kötve (I. 6.) ... 1 kor.
— Novellák. Két kötet. Kötve (II. 17. 18.) ... 2 kor.
— A Mammuth. Regény. Kötve (III. 2.) ... 1 kor.
— A második férj. Regény. 2 köt. Kötve (III. 20. 21.) ... 2 kor.
— Jön a hajnal. Regény. Kötve (V. 20.) ... 1 kor.
Abonyi Lajos. A fejetlen barát. Regény. Kötve (VIII. 3.) ... 1 kor.
Ifj. Ábrányi Kornél. Edmund párbaja. 2 köt. Kötve (IV. 5. 6.) ... 2 kor.
— Dicsőség bolondja. Regény. 2 kötet. Kötve (IV. 16. 17.) 2 kor.
Acsády Ignácz. Fridényi bankja. Reg. 2 kötet. Kötve (III. 14. 15.) 2 kor.
Alarcon. Különös történetek. Kötve (III. 17.) ... 1 kor.
Alexander Mrs. Az ő legkedvesebb ellensége. Reg. 2 k. (IV. 21. 22.) 2 kor.
Ambrus Zoltán. Ninive pusztulása és egyéb elb. Köt. (III. 5.) 1 kor
— Szeptember. Regény. Kötve (VI. 18.) ... 1 kor
Annunzio. A gyermek. Regény. 2 kötet. Kötve (III. 6. 7.) ... 2 kor
Anthony F. Courteil János. Regény. Kötve (II. 4.) ... 1 kor.
Auerbach B. Waldfried. Reg. 3 köt. Kötve (IV. 10—12.) ... 3 kor.
Balzac. 30 éves asszony. Regény. 2 kötet. Kötve (VIII. 1. 2.) 2 kor.
Bartók Lajos. A szemfényvesztők. Reg. 2 k. Kötve (IV. 23. 24.) 2 kor.
Bellamy. Ida. Regény. Kötve (VI. 24.) ... 1 kor.
Bell R. Az arany hágcsó. Regény. 2 kötet. Kötve. (V. 18. 19.) 2 kor
Benedek Elek. Huszár Anna. Regény. Kötve (II. 16.) ... 1 kor
— A szív könyve. Elbesz. 2 köt. Kötve (VII. 7. 8.) ... 2 kor.
Benlczkyné-Bajza Lenke. Két szív harcza. R. 2 k. Köt. (I. 4. 5.) 2 kor.
— Itt és a jövő életben. Regény. 2 kötet. Kötve (II. 5. 6.) ... 2 kor.
— Kiközösítve. Regény. 3 kötet. Kötve. (VI. 12—14.) ... 3 kor.
Björnson Björnsterne. Isten nyomai. Reg. 2 k. Köt. (III. 11. 12.) 2 kor.
Bogdánovics György. (Beksics G.-né.) A bukottak. Reg. K. (I. 7.) 1 kor.
Bourget Pál. Asszonyi szív. Regény 2 k. Köt. (I. 15. 16.) ... 2 kor.
— Hazugságok. Regény. 3 kötet. Kötve (II. 1—3.) ... 3 kor.
— Bünös szerelem. Regény 2 kötet. Kötve (IV. 19. 20.) ... 2 kor.
— Végzetes idyll. Regény 3 kötet. Kötve (V. 1—3.) ... 3 kor.
— A kék herczegnő. Regény. 2 kötet. Kötve (VII. 11. 12.) ... 2 kor.
Brète, de la, Jean. Csak játék volt. Regény. Kötve. (I. 3.) ... 1 kor.
Catulle Mendés. Tavaszi románcz. Elbeszélés. Kötve (IV. 4.) ... 1 kor.
Cherbuliez V. Saint Maur kisasszony jegyese. Reg. Köt. (II.13.) 1 kor.
Coppée. Nyolcz beszély. Kötve (II. 7.) ... 1 kor.
Daudet Alphonse. A Kápolna. Reg. 3 köt. Köt. (IV. 1—3.) ... 3 kor.
— A család támasza. Reg. 3 kötet. Kötve (VII. 1—3.) ... 3 kor.
De Marchi. Pianelli Demetrio. Reg. 2 köt. Kötve (VII. 4. 5.) ... 2 kor.
Detleff. Feloldhatatlan kötelékek. Reg. Kettős köt. K. (V. 22. 23.) 2 kor.
— Apa és fiu. Regény. 2 kötet. Kötve (V. 5. 6.) ... 2 kor.
Donászy Ferencz. Anarkalli. Reg. 2 kötet. Kötve (IV. 7. 8.) ... 2 kor.
Dosztojevszky. Egy halottas ház emlékiratai. Regény. 3 kötet. Kötve. (VII. 17—19.) ... 3 kor.
Edwards. Kalandorné. Regény. Kötve (V. 10.) ... 1 kor.
Erdélyi. Szegény Dezső. Regény. Kötve (V. 9.) ... 1 kor.
Feydeau E. Chalis grófnő. Regény Kötve (II. 8.) ... 1 kor.
Gaál Mózes. Apró történetek. Kötve (III. 19.) ... 1 kor.
Gyarmathyné. Régi urak, uj parasztok. Elbesz. Kötve (V. 4.) ... 1 kor.
Gyp. Pipiske házassága. Regény. 2 kötet. Kötve (VI. 4. 5.) ... 2 kor.
Halévy. A herczegné. Regény. Kötve (I. 22.) ... 1 kor.
Hawthorne. Malmaison Arkibáld. Regény. Kötve (III. 16.) ... 1 kor.
— A nászutazás és egyéb elbeszélések. Kötve (I. 17.) ... 1 kor.
Helmburg W., Tollen Lóri. Reg. 2 kötet. Kötve. (VI. 16. 17) ... 2 kor.
— Egy jelentéktelen asszony. Reg. 2 köt. Kötve (VII. 15. 16.) 2 kor.
Hermann Ottóné. Kisvárosiak. Regény. Kötve. (VIII. 8.) ... 1 kor.
Houssaye A. Éva Leányai. Regény. Kötve. (II. 11.) ... 1 kor.
James H. Unokatestvérek és egyéb elb. Kötve (II. 19.) ... 1 kor.
Jókai Mór. Két menyegző és egyéb elbeszélések. Kötve (I. 1.) 1 kor.
— Az egyhuszasos leány és egyéb elbesz. Kötve (II. 20.) ... 1 kor.
— Ne hagyd magad és egyéb elbeszélesek. Kötve (V. 11.) ... 1 kor.

Jókai Mór. Az apja fia és egyéb elbeszélések. Kötve. (VII. 6.)... 1 kor.
Justh Zsigmond. Delelő és egyéb elbesz. Kötve (II. 22.)... 1 kor.
Kabos Ede. Koldusok. Elbeszélések. Kötve (I. 12.)... 1 kor.
Kazár Emil. Össze-vissza. 29. elbesz. 2 köt. Kötve (V. 16. 17.)... 2 kor.
Kipling Rudyard. Elborult világ. Reg. 2 köt. Köt. (I. 20. 21.)... 2 kor.
Kóbor Tamás. Fagy. Novellák. Kötve (II. 23.)... 1 kor.
— A tisztesség nevében. Regény. Kötve. (VI. 23.)... 1 kor.
Korolenko. A vak zenész. Regény. Kötve (I. 19.)... 1 kor.
Kozma Andor. Humoros históriák. Kötve. (VI. 11.)... 1 kor.
Kövér Ilma. Bárányfelhők. Elbeszélések. Kötve (VII. 10.)... 1 kor.
Kupcsayné Molnár Julia. Van Isten! Reg. 2 köt. Köt. (VII. 20. 21.) 2 kor.
Malonyay Dezső. Vergődés. Elbeszélések. Kötve (II. 24.)... 1 kor.
— Az utolsó. Regény. 3. kötet. Kötve. (VIII. 9—11.)... 3 kor.
Margitay Dezső. A hivatal. Regény. Kötve. (II. 14.)... 1 kor.
Márkus József. Hamis bálványok. Elbesz. Kötve (II. 21.)... 1 kor.
Maupassant. A mi szivünk. Regény. Kötve (VII. 9.)... 1 kor.
Ouida. Santa Barbara és egyéb elbeszélések. Kötve (III. 9.)... 1 kor.
— A Massarene Család. Regény. 3 kötet. Kötve (VI. 1—3.) 3 kor.
Ottolengui R. A század bűne. Reg. 2 köt. Kötve. (VIII. 15. 16.) 2 kor.
Palotás Fausztin. Salve Regina. Regény. Kötve. (VI. 15.)... 1 kor.
Pekár Gyula. Homályban. Elbeszélések. Kötve (III. 24.)... 1 kor.
— A szoborszép asszony. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 17.)... 1 kor.
Petelei István. Vidéki emberek. Kötve (VI. 10.)... 1 kor.
Piros, mint a rózsa. Regény. 2 kötet. Kötve (V. 14. 15.)... 2 kor.
Potapenko. A kiválasztott. Regény. 2 kötet. Kötve (VIII. 4. 5.) 2 kor.
Prém József. Félvér. Regény. Kötve (I. 14.)... 1 kor.
— Edith története. Regény kötve (I. 8.)... 1 kor.
Prévost Marcell. Lemondás. Reg. 2 köt. Kötve (IV. 14. 15.)... 2 kor.
Rider Haggard. Ősök kincse. Reg. 3 köt. Köt. (VI. 7—9.)... 3 kor.
— Náda, a liljom. Regény. 2 kötet. Kötve (VII. 13. 14.)... 2 kor.
Ruffiny. Paragreenék a párisi világtárlaton. Hum. elb. K. (I. 11.) 1 kor.
Savage. Az ősi kastély. Reg. 3 köt. Kötve. (VI. 20—22.)... 3 kor.
Schubin Ossip. A lángész. Regény. Kötve (V. 24.)... 1 kor.
— Egy fáradt szív. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 14.)... 1 kor.
Sebők Zsigmond. Elbeszélések. Kötve (I. 24.)... 1 kor.
Serao Matild. Riccardo Joanna élményei. Reg. 2 k. Köt. (II. 9. 10.) 2 kor.
— Harmincz perczent kamat. Regény. Kötve (V. 21.)... 1 kor.
Stinde. A Buchholz Família. Regény. Kötve. (I. 10.)... 1 kor.
Sudermann. Homályban. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 7.)... 1 kor.
Surville. Róbert házassága. Regény. Kötve (VI. 6.)... 1 kor.
Szabóné Nogáll Janka. Elbeszélések. Kötve (III. 1.)... 1 kor.
Szíklay János. A szerelem apostolai. Regény. Kötve (IV. 9.)... 1 kor.
Ten Brink. Jeanette és Juanita. Regény. Kötve (V. 12.)... 1 kor.
Theuriet. Apaság. Regény kötve. (VI. 19.)... 1 kor.
— Raymonde. Regény. Kötve (I. 18.)... 1 kor.
Thury Zoltán. Regénymesék. Elbeszélések. Kötve (II. 12.)... 1 kor.
Tolnai Lajos. Csak egy asszony. Regény. Kötve (I. 2.)... 1 kor.
— Az urak. Regény. Kötve (III. 8.)... 1 kor.
— A grófné ura. Regény. Kötve (V. 13.)... 1 kor.
— Beszélyek. 2 köt. Kötve (III. 3. 4.)... 2 kor.
Tóth Béla. Boldogasszony dervise és egyéb históriák. Elbeszélések. Kettős kötet. Kötve. (VIII. 12. 13.)... 2 kor.
Verga Giovanni. Elena férje. Regény. Kötve (II. 15.)... 1 kor.
— Éva. Regény. Kötve (III. 22.)... 1 kor.
— A királytigris. Regény. Kötve (IV. 13.)... 1 kor.
Vértesi Arnold Fürdőn. Regény. Kötve (III. 10.)... 1 kor.
— Mézeshetek. Regény. Kötve (III. 13.)... 1 kor.
— Mindhiába. Regény. Kötve (IV. 18.)... 1 kor.
— Előre. Regény. Kötve (VIII. 6.)... 1 kor.
— Az ugaros-karádi közbirtokosság. Reg. 2 köt. Köt. (V. 7. 8.) 2 kor
— Fényes házasság. Regény. Kötve (I. 13.)... 1 kor.
— Eltévesztett utak. Regény. Kötve. (I. 23.)... 1 kor.
Vértesi Gyula. Elbeszélések. Kötve (III. 18.)... 1 kor.
Vincent Jakab. Trevannes Jakab. Regény. Kötve (I. 9.)... 1 kor.
Werner E. Szabad Pálya. Reg. 3 köt. Kötve (VII. 22—24.)... 3 kor.
Werner Gy. Megvirrad még valaha. Reg. 3 k. Köt. (VIII. 18. 19. 20.) 3 kor.
Williamson. Egy vidéki hölgy. Regény. Kötve. (III. 23.)... 1 kor.

Minden kötet ára kötve 1 kor

Az Athenaeum irod. és nyomdai r. társulat kiadása Budapesten.

Századunk Magyar Irodalma Képekben.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig.

. . . Irta . . .

Endrődi Sándor.

Ára diszes vászonkötésben 6 korona.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődy Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk és most egyszerre, mintegy varázsütésre, meglepetve látjuk az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

2542
Kemeny

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

2542

FELOLDHATLAN KÖTELÉKEK.

OROSZ REGÉNY.

Majer Erzsike

IRTA

Sutajdona.

DETLEF KÁROLY.

FORDITOTTA

ZICHY CAMILLA.

OSZK

452.

ATHENAEUM
·1868·

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

SIKLÓSI JÁRÁSI
133.
KÖNYVTÁR

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

R
2

290655

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
N. Könyvtárnapló
1956 évi 1865 sz.

R
1965

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

SIKLÓSI JÁRÁSI KÖNYVTÁR

FELOLDHATLAN KÖTELÉKEK.

ELSŐ LEVÉL.

Saburoff Stepanovitsch Maxim, Sibiriakoff Ivanovitsch Borishoz.

Nadeschdina, május 16. 185 . . .

Valld be, hogy nem csekély meglepetésedre szolgál, hogy Nadeschdinából irok neked. Ugy van barátom. — Nem vagyok én a mi szent Oroszországunk oly hütelen fia, a minőnek te festeni szoktál; visszatértem a nagy Bábelből, Párisból és mint Antäus, uj bátorság és fris életerő feszité keblemet, midőn lábam a hazai földet először érintheté ismét. A Dnjeper hullámzásának hallatára, a régi, szenvedélyes hazaszeretet fékezhetlen hatalommal ébredt fel lelkemben és lázas türelmetlenség fogott el, mely a nyilsebesen odább repülő trojkának szárnyakat kivánt, hogy minél elébb apáim földjére zepitsen.

Mielőtt utazásomról és megérkezésemről tudósitanálak, kiváncsi leszesz azon okra, mely végre valahára rábirt, hogy a külföldtől megváljak. Te mindenben a rendet szereted, még a levelezésben is, és

azt kivánod, hogy lelkiismeretes chronologiai következetességgel beszéljem el kalandjaim és útaim történetét. Ha tán még emlékezel azon levélre, melyet nekem Párisba irni kegyeskedtél, arról is meg fogsz emlékezni, hogy az nem volt épen nagyon udvarias irányomban. Ha megengeded, e tekintetben talán gyenge emlékező tehetségednek segitségére jövök, és állitásom bizonyitékául felhozom azon támadásaidat, melyekre vonatkozni akarok.

Többek közt p. azt mondod, hogy az ifju Oroszország (mibe én persze beleértetődöm) sokkal kényelmesebbnek találja Párisban mulatni és nehány »franczia nyelven« irt füzettel távolról reformálni a hazát, mint sem otthon, hűséges szorgalommal a kormányzás nagy gépezetében észrevétlenül közreműködni és az alattvalók jólétéről gondoskodni. Odább megjegyzed, férfiúra nézve nyomorúlt foglalkozásnak tartod, ha idejét beszélyek és költemények faragására pazarolja, melyek egyedüli czélja s haszna : hóbortós nőfejeket még jobban elbolonditani. Itt legalább egyenesen hozzám fordulsz épigrammjaiddal, miután szépirodalmi gyártmányaim voltak oly szerencsétlenek haragodat felkölteni. Episztolád végén pedig tudtomra adod, hogy a népnevelést, vagyis a felvilágosodást eszközlő miniszter, több kitünő irót és tudóst felszólitott, hogy a népiskolák legczélszerübb szervezésére javaslati pályamunkát készitsenek. Ezen közlemény szeretetreméltó kisérője a következő elmélkedés : ily munka persze jóval czélirányosabb és érdemesebb volna a versirásnál!

S e megjegyzés igazságát el kell ismernem.

Mindezekből azonban kitünt, hosszas távollétem és tehetségeim elforgácsolása miatti boszuságod.

Midőn együtt iskolában voltunk — te mint idősebb, a magas osztályokba tartozó tanuló, én mint a legjobb anya egyetlen, elkényesztetett, ezer könnyel elbocsátott kis fia, épen a kicsinyek osztályába léptem be — már akkor is tanácsadóm, protectorom voltál. Még pedig sajátságosan nyilatkozott nálad ezen méltóság. Minden lázadás és veszekedés alkalmával, sajátkezüleg elvertél rettentő mód, azonban másnak nem engedéd, hogy hozzám nyúljon. Levélileg és négy szem közt gorombaságokat mondasz nekem, a világgal szemben, leglelkesebb magasztalóim közé tartozol. Meg vagyok győződve, hogy általad oly gúnyosan becsmérelt beszélyeim, könyvtárad legfeltünőbb helyén állnak, pompás, gazdag díszkötésben. Ezen kicsi eltérést a múltba csak azért teszem, hogy tökéletesen számot adhassak magamnak azon befolyásról, melyet elejétől végig reám gyakoroltál. Szóval, barátom, leczkézésed Nadeschdinából vett kellemetlen hírekkel találkozott, melyekben a hű Altaman *) szomorúan festi le jószágom nyomorúlt állapotát és igazgatóm lelkiismeretlen csalásait.

Még egy másik körülmény is hozzá járult. Bizonyosan valami asszony! — kiáltasz fel. Félig meddig, csakhogy ez egyszer nem asszony, de leány volt, igen fiatal, igen kedves leányka! F. herczeg legifjabb leányáról akarok szólani. E pájzán kis jószágnak az a szeretetreméltó szeszélye támadt, hogy engem ki-

*) Kasznár.

tüntessen és én már azon a ponton voltam, hogy óriási bolondot kövessek el, t. i. hogy fülig belé szeressek. Képzeld azt a zenebonát! Az öreg herczeg őrültnek hitt volna, ha leánya kezét megkérni merészkedem. Habár jó nemes családból származom is, (tudod, hogy apám családfáját egész a Warágaiak koráig tudta kimutatni,) az F. herczegé mellett nem állhat meg.

Hát még a többi! Szerény vagyonom és az ő királyi jövedelme! Szóval, őrültség lett volna az egész; szerencsémre azonban, ezen érzés nem birt még annyi hatalommal felettem, hogy akaratomat is megbénitsa.

Hazatérve az orosz követ fényes báljából, hol Ilona herczegné kiváló szépen és nyájasan nézett ki, Bazilnak parancsot adtam málháim rendbehozására s a következő reggel már utban talált.

Nem álltam meg sehol! A föld égett talpam alatt; megfoghatatlannak látszott nekem, hogy képes valék hosszu hat évig távol lenni hazámtól. Kurskban néhány napig letartóztattak. — Emlékszel-e még unokahugomra, Paulowna Máriára? Csúnya, vad leány volt, szenvedélyes fekete szemekkel? Nyergeletlen lovakon lovagolt velünk és minden »hetz«-nek vezére volt. Most már rég felnőtt, és igen jól ment férjhez. Épen a nász-ünnepély után a mézeshetekbe pottyantam be nála.

Paulowna Mária nem szépült meg és nyugtalansága is a régi. Engem kétségbeejtene az ilyen asszony. Nem képes az ajtón kimenni anélkül, hogy ruháját el ne tépje; nem képes fölállni, hogy asztalt,

széket, vagy legalább egy virágtartót fel ne boritson. Bele fog tiz munkába, hogy azt a tizenegyedik kedvéért abba hagyja. A könyveknek csak elejét és végét olvassa. De : les extrêmes se touchent. Férje, Pleszen báró, egy nyugodt, türelmes, egykedvü német ember, s ha valaki a világon képes ezen nyugtalan teremtést a kellemnek legcsekélyebb árnyékával felruházni, bizonyára férje az. A nyugodt, finom modor, melylyel neje számtalan ügyetlenségét elpalástolja és jóvá teszi, valóban nagyon megnyerte vonzalmamat. Czak azt nem értem, mit szeretett meg unokahúgomon; nem szép, vagyona sem nagy, miután egy rakás testvérrel áldotta meg az ég ..... esze ugyan van, de az utóvégre sok nőnél található.

Sejtelmem sem volt ezen családi eseményről és képzelheted meglepetésemet, midőn néném büszke önelégültséggel beszélt nekem leányáról: la baronne de Plessen-ről, a hogy őt rendesen nevezni szokta. Az ifju férj pedig oly szivélyes szeretetreméltósággal hitt házához, hogy nem tehettem egyebet, mint nálok tölteni néhány napot, habár kissé nehezemre esett pár mértföldnyire Nadeschdinától, ismét státiót tartani.

Uj unokaöcsém Kursknak polgári helytartója, s igy felhasználtam az alkalmat, hogy magamat általa a mostani kormányviszonyokba beavattassam. Lelkemre beszélt nagyon, hogy végre valahára valódi tisztességes orosz földesurrá váljak, szántsam földemet, mi irodalmi tevékenységemnek nem lesz hátrányára és biztositott, hogy Nadeschdina helyes kezelés mellett, háromannyit jövedelmezhetne, mint eddig.

»Az úr szeme hizlalja a lovat«, mondja már a bölcs is. No, majd meglássuk! Jelenleg még nem tervezgetek semmit, de örülök a nyárra. Anyagot gyüjtök ama munkára, melyről azt állitád, hogy nehezebb a verselésnél.

A néhány nap hamar elmult. Több mindenfélét összevásároltam Kurksban, mert szerencsémre eszembe jutott, hogy megfeledkeztem az ajándékokról embereim számára; pedig ha a földesur hat évi távollét után hazatér, a pópa és igazgatótól kezdve le a libapásztornőig, mindenki valami kis figyelemre számit, ha nem is volna más, mint egy szalag vagy nyakravaló. Unokahúgom sok belátással és tapintattal segitett ebbeli munkámban; midőn azonban észrevettem, hogy le- és beszálláskor a kocsiajtón vagy hágcson mindannyiszor megakad, és egy ruhát a másik után elszaggat, kénytelen voltam őt szolgálatkészségétől felmenteni, miután nászkészlete minden ruháját félteni kezdém.

Nadeschdinába irtam, hogy küldjenek elémbe lovakat, és igy negyednapra Dimitri a kocsis, megérkezett a Tarantaszszal. Szegény úgy örült nekem, mint a gyermek, és újra meg újra leborult előttem, homlokával érintve a földet, hogy hűségét és ragaszkodását bebizonyitsa. Derék legény vált belőle, kinek jól áll a körszakál; Pétervároon megirigyelnék tőlem a kocsisok e diszpéldányát. Utolsó perczben egy nagy kosár ennivalót pakoltak még a Tarantaszba, melynek tartama hetekre láthatott volna el.

Szivem dobogott, midőn a táj mind ismertebb alakot öltött. Tudod, hogy e kerületnek fő érdeke és

különösen vonzó sajátsága az, hogy az erdőség átmenetét képezi a puszták sivatagjába. Pompás, véghetetlen fenyveseink vannak, melyeknek szélén hársak és nyirfák fényesen emelkednek ki a sötétlevelü alapról; s a mellett itt terül el a hullámos, pázsitos rónaság is ragyogó folyókkal, a sikság átlátszó délibábos levegőjével. Olykor-olykor az erdőség mely, többnyire csak sötétkék körvonalokban huzódik végig a látkör szélén, egyszerre közeledett és két oldalt szorosan az út mellett vonult el. A nap forró hévvel sugárzott le a fenyvesekre és a bennök rejlő fűszeres zamat, mind erősebb illattal töltè el a léget.

Mily balzsamosak, mily csendesek a mi orosz erdeink!

Magány és árnyék vett körül. Utolsó éveim zajos élete után e méla csend, melyet alig szakitott meg néha egy madárhang, mintegy álomba ringatta lelkemet. Imitt-amott a messziségben egy-egy falu tűnt fel, a számos nap-, eső- és szélbarnitott skirták *) hosszú sorokban emelkedtek fel egy halmon, a földesur gazdagságáról tanúskodva, kinek nem kell minden áron túltennie terményein.

Nagyobb érdekkel, mint a minővel valaha bámultam a legbüszkébb székesegyházat, néztem vissza hosszasan a kis templom zöld kúpjára, míg az is eltünt és csak az aranykereszt csillogott fel a távolságból mint egy fényes, apró, csillagszerü pont.

Minden werstre, mely mögöttem elmaradt, gyorsabban lüktetett a vér ereimben, és mind hatalma-

*) Gabnaasztag.

sabban ébredt fel bennem az otthonlét gyönyörteljes érzete. Feloldhatatlan azon kötelék, melyel szép hazánk minden gyermekét keblére öleli, akár ezer lélek ura legyen az, akár csak egy szegény mugik nyomorúlt izbájában. Bárhol legyünk — Róma nagyszerű Péter templomában, Páris tündérfényű operájában vagy a német fürdő zöld asztalánál — az ismert nyelv egy-egy árva szava, egy ukrainjaidal halk refrainje — és felébred ismét, hatalmasan feldobogó szivünkben — az örök, ellentállhatlan hazaszeretet! Jól tudták uralkodóink mit tevének, midőn találékony kegyetlenséggel, számüzetéssel büntettek bennünket. Nincs nép, mely azt nehezebben türné, mint a miénk.

Bazil, ki Dimitri mellett ült a bakon, időnként hátrafordult hozzám s egy fára, parthelyre, vagy dombra mutatva szólt:

»Ott, Bârin, ott lőttük a nagy saskeselyüt; amott tanúlt meg tőlem horgászni; nemsokára azon dombhoz érünk már, hol a nagy tüzijáték volt a nagyságos úrnő felgyógyulásának tiszteletére.«

Felébredtek az emlékek mind s körülrepdestek mint a kalitból kiszabadúlt madarak. Oh mily boldog volt gyermekkorom!

Előttem feküdt Nadeschdina az erdő zöld karjaiba zárva. Az úrilak vörös tetője keresztül csillogott a fákon. Üdvözlésemre a falunak apraja, nagyja a házak előtt állt, melyek, köztünk legyen mondva, igen szomorú benyomást tettek reám. Az egész népség virággal és zöld galyakkal várt.

»Isten hozta fiatal uraságunkat!« kiálltának teljes torokból földig hajlongva előttem.

»Hogy megnőtt! Mily nagy szakálla lett! És azok a szép fürtök, melyeket nagyságos úrnőnk annyira szeretett! Még ép oly jól néz ki!«

Igy kiáltának minden oldalról. A falu utczáján lassabban hajtattam keresztül; a gyermekek éljenezve futottak a tarantasz mellett; a kutyák ugatva ugrálták körül a lovakat; a libák kiterjesztett szárnyakkal, hosszú nyakkal szaladtak odább; szóval, rettentő zenebona volt!

Az úrilak bejáratánál a pópa és a falu előljárói vártak. Az Ataman, ki példányképe az igazi, erős eszes orosz parasztnak, az évszázadok óta ily czélra használt ezüsttálon kenyeret és sót hozott elémbe. Őseim házában a parasztok nevében fogadott, kérve, hogy kegyes uruk és apjok legyek. A pópa áldást és rövid imádságot mondott reám, melyben minden boldogságot kivánt nekem és utódaimnak.

Elhiheted, ha mondom, hogy csaknem megszégyenülve érzém magamat. Én, ki rendesen nem szoktam zavarba jönni, alig tudtam szavakat találni, hogy e jó emkereknek megköszönjem azon őszinte hűséget és ragaszkodást, melyet annál kevésbbé érdemlek tőlük, miután szüleim halálával én lettem uruk és pártfogójuk s mégis oly keveset gondoltam velök.

Szerencsémre nem volt időm hosszas diktióra, mert a férfiak köre szétvált, hogy helyet adjon az öreg Dimitrovna Lisának, ki e szavakkal: „Hol van ő? Hol van ifjú uram, kit karjaimon hordoztam?« lábaimhoz borúlt és sirva csókolá kezeimet, ruháimat.

Hol Dimitrovna Lisa beszél, ott mások nem egykönnyen jutnak szóhoz. Dédelgetve s kérdésekkel elhalmozva, olykor elkiáltá magát:

»Mily pompásan néz ki! Egészen olyan, mint az öreg úr volt, csak szeme és haja az úrnőé!«

Fájdalmas érzelmekkel léptem a fölépcsőre, melyen utoljára csókoltam édes anyám szelid arczát, midőn Pétervárra menve, elváltam tőle..... ah! nem voltam jelen halálos ágyánál, a halál oly gyorsan ragadá el, hogy nem volt idejök engem visszahivni hozzá. Szeretett kedves anyám! Mily szép légvárakat épitettünk együtt a válás előtt!

Ismerted atyámat, s ennélfogva tudod, hogy oldala mellett anyám nem lehetett boldog. Atyám a maga módjára szerette őt, de anyám gyöngéd természete nem illett az ő fékezhetlen vadságához. Gyermekemlékeimhez tartozik azon borzasztó éj, midőn anyám velem a házból menekülve az erdőben tölté az éjt, mert ha apám dühös rohamaiban tombolt, még anyámra nézve is veszélyes volt hozzá közeledni. Az élet minden nemesb élvezetéről le kellett mondania. Az örök egyhanguság egyedüli változatossága a szomszéd földesurak látogatása volt, melyek mindig ugyanazon egy mulattatással álltak elő, t. i. társalgás a gabnaárak és juhnyájak fölött; azután bor, játék és szilaj tivornyázás, mely rendesen avval végződött, hogy a részeg kocsisok uraikat kocsijukba czipelték és elhajtottak velök.

Szenvedélyes anyaszeretetében vigaszt és feledést keresett sok mindenért. Mennyi küzdelmébe került, mig keresztülvitte apámnál, hogy számomra

ügyes német nevelő vétetett a házhoz, s hogy később a lyceumba küldettem.

Utóbbi a legnehezebb áldozat volt, mit szegény hozhatott. Elvált tőlem, kiben egész boldogsága összpontosult, egyedül csak azért, hogy környezetem durva befolyásától elvonjon és miveltebb légkörben neveltessen.

Midőn egyetemi tanulmányaimat bevégzém, apám meghalt, és anyám utazni küldött, azt kivánva, hogy a külfölddel megismerkedjem. Mind azt a szépet, mi után ő egész életén át hiába sovárgott, teljes mértékben a forrásnál kelle élveznem.

Tervünk szerint, visszatértemkor a telet Pétervárt vagy Moszkvában, a nyarat pedig Nadeschdinában akarta velem tölteni. Képzeletben már szép, müvelt nőt látott oldalam mellett, önmagát pedig aranyfürtös unokák vidám körében — és életében tán először volt boldog! Ekkor meg kelle halnia — s én nem voltam mellette, nem csukhattam le szelid, bánatos szemeit ..... Pedig még nem is volt öreg; oly ifjan ment férjhez, s ha dús barna haja előnyösen volt elrendezve, legfeljebb nénémnek lehetett őt tartani.

A mint keresztül mentem a házon s egymásután beléptem a régi, ismert szobákba, mindenütt feledhetlen, kecses alakja tünt elém.

Legelsőben is az ő szobájába léptem. Határozottan megparancsoltam, hogy az változatlanul hagyassék és úgy gondoztassék mintha úrnője még élne. Ott állt a varróasztal sötétre barnult mahagonfából, ügyetlen lábaival; előtte az ócska karszék szi-

nevesztett bársonyával, melyben ülni szokott, mig én a másik ablaknál leczkéimet magoltam. A kis szentély szokott helyén állt és a kis lámpa, mely előtte égett ugyanaz volt, mely magányos halálóráját halvány fényével megvilágitá.

A bronceóra is ott állt még a kandallón, aranyozott istenei és istennőivel, melyet, a gyermekfiú a világ legnagyobb műremekének tartott. Igen, minden olyan volt ott mint azelőtt még a száritott rózsalevél-szag is, melyet anyám annyira szeretett, finom illatával tölté el a léget.

Az öreg Lisa a küszöbön elhagyott — sejté, hogy e perczben egyedül akarok lenni.

A ház e hat év alatt épen nem szépült meg. Még ugyanazon négyszögletü, formátlan, fából készült épület, melyhez atyám, jeléül annak, hogy ő is előrehalad az idővel, homokkő oszlopokon nyugvó erkélyt csatolt. Ez azonban már nem néz ki oly nevetségesen, mint azelőtt, miután dús vad szőllőindák futják be a házat, az oszlopokat és erkélyt. Az ablakok még ép oly kicsinyek és a szobák ha lehet még alacsonyabbak. Főkép az ebédlő és az elfogadó terem szorultak javitásra, mert a falak megbarnultak és a bútorok régiek és izléstelenek. Azonban e nyáron még meg nem változtatok semmit, előbb szét nézek birtokomban. Egyelőre két szobát rendeztem be magam részére, úgy a hogy — édes anyám szobája mellett, az egyiket hálónak, a másikat nappalinak. Lisa Dimitrowna a leghasználhatóbb diványokat, székeket, asztalokat stb. lakosztályomba hurczolá és hófehér függönyöket aggatott az ablakokra, úgy hogy igen ké-

nyelmesen érzem magamat szobáimban, habár lelkelle mondanom a fényüzésnek még árnyékáról is. A ház sajátképeni szolgaszemélyzete az öreg Lisán kivül, ki a legfelső hatalom, két csinos, ügyes leánykából áll, kiket anyám maga nevelt fel, s a kis Kostiából, kit ismersz és ki azóta nagy Konstantinná vált. Ő házi szolgám, inasom, mig Basil ki meglepő ékesszólással beszéli el uti kalandjait, komornyiki állását makacsul követeli. Szakácsom kitünő — első ebédemről itélve, távollétem alatt semmit sem felejtett. Ő és Lisa tiszteletüket küldik és unszolva kérnek, hogy látogass meg mielőbb, mert »a fiatal uraság ugyancsak magára van hagyatva.« Még mindig a »fiatal uraság«-nak neveznek, habár harmincz éves ember létemre, nem tarthatok többé igényt ezen czimre.

Már nehány napja, hogy itt vagyok s még mindig csak tájékozással foglalkozom. Nyomorult jószágigazgatóm, ki megérkezésem előtt megszökött, istentelenül gazdálkodott. Ama pompás darab erdőséget a folyó túlsó partján, tudtomon kivül eladá, midőn pár évvel ezelőtt pénzt kivántam tőle. A helyett, hogy bevallotta volna, hogy üres a pénztár, potom áron elárverezé a birtok legszebb s legértékesebb részletét. — Igazad van barátom, nem jó ha az úr szeme távol van — s remélem, hogy elég jókor jöttem haza, némely dolog kiigazitására.

Légy szives számomra kikerestetni a császári könyvtárból azon könyveket, melyeknek jegyzékét ide mellékelem. Szükségem lesz reájuk nagy munkámhoz, mert ezennel tudtodra adom, hogy pályázni

fogok, miután a közoktatás minisztere engem is pályázásra szólitott fel.

Ha ügyes kertészt talász, foglald le számomra. Legjobban szeretném, ha külföldi és nőtlen lenne. Ha mesterségét érti, pár száz rubbel több vagy kevesebb nem tesz különbséget — a kertek egészen el vannak hanyagolva.

Nődnek kezeit csókolom, mond nekie, hogy erős szándékom magamat a jó családapa szerepére qualificálni.

MÁSODIK LEVÉL.

Saburoff Stepanovitsch Maxim, Sibiriakoff Ivanovitsch Borishoz

Nadeschdina, május 28. 185 . . .

Itt a pósta-nap s fel akarom használni az alkalmat, hogy neked elvonúltságomból irjak. Nyugodj bele azon szomorú körülménybe, hogy én is fáradhatlan levelezőid sorában helyet foglalok.

Első levelemet vetted; kérlek, siess a könyvekkel, mert roppant munkavágy fogott el. A szellemi tevékenység kétszeresen vonz, mióta kénytelen vagyok a gyakorlati élettel is vesződni.

Boldog vagyok, hogy itt lehetek; a pihenés gyönyörtelt érzete tölti el keblemet. Megvetéssel tekintek vissza közelmúlt éveim nyugtalan kapkodására és rohamos hevére.

Igazad van, ha az ifjú Oroszországot a közelé-

ben fekvő, komoly feladatokra utalod. Együtt kell élnünk népünkkel, ha javára akarunk működni. Őszintén meggyőnom neked, hogy a hosszas tartózkodás a külföldön és Pétervártt — hol minden feltalálható csaknem az orosz élet, — nagyon elidegenitett az itteni viszonyoktól. Csak lassanként tudom ismét bele élni magamat a nép nyelvébe, szokásaiba és szükségeibe. Eddig még mindig bizonyos idegenszerüség fekszik köztem és környezetem között. Atyám ugyan nem volt kemény úr, de elnézőnek sem volt mondható. Csak annyit tett a parasztokért, mennyit érdeke követelt. A legcsekélyebb mulasztásért kegyetlen büntetést szabott reájok s mégis fogalmad sincs mily szeretettel és tisztelettel beszélnek itt felőle.

»Ő igazi Bârin volt,« igy vélekednek körülöttem, s úgy látszik, mintha az utolsó napokban többször hangoztatnák ezt, mintegy értésemre adva, hogy én még nem vagyok az a mi ő volt nekik.

Bizonyosan igazat adsz nekem, hogy eddigelé gyakorlatilag még nem avatkoztam az igazgatásba. Legjobb akarattal sem lennék képes reá, s ugyancsak vigyáznom kell, hogy az Altaman előtt el ne árúljam tudatlanságomat. Szerencsémre Panophil eszes, becsületes ember, ki szüleimet határtalan hüséggel és ragaszkodással szolgálta. Csak neki köszönhetem, hogy Nadeschdina végképen tönkre nem ment jószágigazgatóm alatt.

Hogy különböző foglalatosságaimnak eleget tehessek, szigoru napirendet tüztem magam elébe, mely körülbelül a következő: Igen korán kelek s miután Lisa Dimitrowna az erkélyen felszolgálta reggelimet (rémü-

SIKLÓSI JÁRÁSI KÖNYVTÁR

letére kávét iszom, ő fejét csóválja s azt hiszi, hogy nem vagyok többé jó orosz, mert a theát megvetem) Panophillal a szántóföldekre lovagolok, hol javában folyik a munka.

Fájdalom, nincs elég munkásom a szénatakarításra. Azonban remélem, hogy Poltaván néhány szabad parasztcsaládot rábirhatok, hogy a nyarat jó bérért és ellátásért itt töltse. A szénaterméstől rendesen a juhtanyára lovaglok. Itt roszúl állnak a dolgok! A nyájaknak fele sincs meg többé, legfeljebb pár ezer darabom maradt meg. A rosz eleség folytán télen át betegségek származtak, s még a megmaradt juhok is lerágják gyapjokat, mi nehezen orvosolható baj. A gyapjúvásár alkalmával nem számithatok valami fényes jövedelemre.

A lótanya még legtöbb örömet okoz. A lovak majdnem kivétel nélkül jól vannak tartva. Igen nemes fajaim vannak s főképen egy fakó hármasfogatom van, mely még Sz. Pétervártt is feltünést okozna. Örvendeni fogok, ha megmutathatom neked.

A déli nap hazatérésre késztet bennünket. Soha sem mulasztom el ebéd előtt, melynél Basil és Kostiá majdnem nyomasztó figyelemmel szolgálnak fel, s melyet a barátságtalan ebédlőben egyedül költök el, újból felöltözködni. Azaz, a világért se hidd, hogy frakkban, a Wladimir-rend jellel gomblyukamban jelenek meg; öltözködés alatt nem értek egyebet, mint fehérneműt váltani és lovagló kabátomat kényelmes háziöltönynyel felcserélni. Ezen szokáshoz ragaszkodni akarok, különben félek, hogy csakhamar túlságos fesztelenségbe eshetném. Embereim, kik atyámat csak a tem

plomban látták más ruhában mint hálóköntösben, eleinte nem birtak ehhez hozzászokni, s észrevevém hogy a két belső leány csinos, kiváncsi arczát többször dugta be az ajtón, mint épen szükséges volt. Csak arról akartak bizonyságot szerezni, igaza van-e Kostiának, midőn azt mondja, hogy a nagyságos úr úgy néz ki, mintha esküvőre akarna menni.

Ebéd után könyvvel és szivarral leheveredem és egy óráig alszom. Azután a számlák és gazdasági könyvek egész halmazát nézem keresztül. A nap fenmaradt része czéltalan séták, levelezés és irdogálás közt osztatik fel. Ez jelenlegi életfolyamom. S ha ekkor hozzá képzeled a gyönyörű időt, s hogy a nyitott ablakon, mely mellett irok, virúló ákáczok édes illata ömlik be; hogy szemeim előtt a sötétlő erdőség, a zöld rétek és csillogó folyam bájos képe terül el; hogy a mély csend csak néha szakittatik meg az istállóban álló lovak dobogása, vagy a szakács, a pázsiton játszadozó félmeztelen gyermekeinek vidám nevetése által — be kell vallanod, hogy elég okom van a megelégedésre.

A nagy hársfák a ház két oldalán nagyot nőttek, mióta utoljára láttad. Illatos virágaik között méhrajok zummognak — a mi kerületünkből szállitják Pétervárra a kedvelt hársfamézet — és a délutáni nap hiába igyekszik a sűrű leveleken keresztül utolsó sugaraival szobámba hatolni. A templom zöld réz-tornya és aranykeresztje, mely a park fái fölött csillog, is hozzá tartozik ezen elragadó kép összhangzatához.

Ha megkondúl az estharang, én is keresztet vetek magamra, meghajolva a sarokban függő szent

kép előtt, és a kis mezitlábasok ablakom alatt félbeszakitva játékaikat, háromszor leborúlnak és homlokukkal érintik a földet.

Thea előtt még hozzám jön az Altaman a következő nap legfontosb teendőit megbeszélendő. Szeretem meghosszabbitani e társalgást; az Altaman jól beszél, s bizonyos naiv, találó kifejezésmódja van, mely nemcsak eredeti, de rendkivül vonzó és eleven. Hosszú ősz szakállával, az eleven, okos szemekkel, és herkulesi alakjával szép öregnek mondható. De sokat is tart ám magára; inge mindig hófehér és a vörösövü kék kaftán finom posztóból való. Még a legnagyobb hőségben sem cseréli fel könnyebbel e nehéz ruhadarabot, mely méltóságához hozzátartozik. Theára rendesen a pópa is beállit. Ahhoz is ragaszkodom, mert tudom, hogy édesanyám nagyon értékelte őt. Ámbár papnöveldében nevekedett, még sem oly tudatlan, mint paptársai rendesen szoktak lenni, és mit nagyon becsülök benne az, hogy — nem iszik. Ezért aztán szigoruan tartja szolgapapját és templomszolgáját is, és a mi templomunkban nem történhetik oly botrány, mint gyakran megesik másutt falun, hogy a pap, mig misét olvas, a diákont kénytelen oldalba döfni, hogy kijózanitsa, vagy hogy a felelgető énekek alatt a templomszolga után szalad, ki az adományszekrénynyel közelebbről meg akar ismerkedni, a helyett, hogy valami csodatevő szent kép alá tenné.

Másutt elég gyakoriak az ilyen intermezzók, melyek különben meg nem zavarják a nép ájtatosságát. Sophron apó felesége, ép úgy mint minden

pópa neje, ostoba és csacska, s az egész falu hirmondója. Igen komolyan kijelentém Dimitrowna Lisának, hogy nem kivánom házamnál látni a pópánét. Látogassa meg ő, ha úgy tetszik, ott aztán bizalmaskodhatnak kedvök szerint.

Az első napokban a pópa azon alázatos szerénységgel közeledett felém, mely rendjének különös sajátsága; vigyázva tapogatózott, meg nem tanúltam-e én is külföldön azt a nagyúri megvető lenézést osztálya iránt, mely nálunk mostanában annyira divatba jött. De midőn mindjárt megérkezésem után, vasárnap a misén megjelentem és a szentelt kenyér vételénél kezet csókoltam, csak úgy mint gyermekkoromban szoktam — akkor felbátorodott és most már jó barátok vagyunk.

Ha Sophron apó társasága nem is nyújt nagy szellemi nyereséget, legalább figyelmes hallgatóm van benne, ki felfogni igyekszik azt, mi engemet elfoglal. Csak néha, fejcsóválva mondja:

»Stepanovitsch Maxim, ön nem fog itt Nadeschdinában élni és halni, mint édesatyja; csakhamar szűknek fogja találni e kört. Úgy látszik nekem, mintha egy század választaná el egymástól a mai s a tegnapi nemzedéket, olyannyira különböznek most a fiak az apától. Máshol is, vagy csak itt Oroszországban igy van-é ez?«

Ekkor aztán fejtegetni kezdem neki, miszerint sietnünk kell, hogy elérjük azt, mit más nemzetek már régen birnak, s hogy óriási léptekkel kell haladnunk, ha csak megközelitőleg is utól akarjuk őket érni.

Ezen társalgásokat Kostia megjelenése szokta félbeszakitani, ki bejelenti, hogy a Szamovár forr. Dimitrowna Lisa sárga, asszott arczával és fogatlan szájával, nem épen elragadó háziasszony, azonban süteménye pompás, és matématikus pontossággal tudja eltalálni theám édességi fokát.

Hazatértem után nemsokára volt nevemnapja s ezen alkalomra névünnepet rendeztem, a mint azt feltettem volt magamban. Az egész falu meghivatott, férfiak, nők és gyermekek. Iván, a szakács, számos női segédcsapatot kért — s inkább mint valaha azt a benyomást tette rám, mint egy pasa a háremében — és hivatalos hevében még sürűbben osztogatta a kis kuktáknak a csattanós pofonokat.

Valóságos vérengzés kezdődött a tyúk-udvaron; az öreg Tatiana keserü könyeket sirt kedvesei kora halála fölött. Juhok és borjak vágattak le. Több mint háromszáz embert kelle megvendégelnem, s e számhoz képest szükségesek voltak e nagyszerü előkészületek. Az udvaron, mely tulajdonkép csak egy nagy zöld tér, körülkeritve a konyhák, cselédházak és hambárok által, hosszú asztalokat terittettem, külön-külön a férfiak, nők és gyermekek számára. A pálinkamérést Bazilra biztam, miután megvoltam győződve józanságáról. A szabadban nagy üstökben forrt a schtschi és borsch *), mig a sültek a konyhákban készültek. Minden asztalon az édes sütemények egész hegyei tornyosultak és a habzó kwas nagy hordókban jégen állva várta vendégeimet.

*) Orosz levesek.

Midőn a nép összegyült, Sophron apó és én kiléptünk hozzájok. A templomból előhozták a nagy bronzekötésű bibliát, melyet egy ember alig birt czipelni, hogy az öt ezer étkezéséről szóló evangyélium felolvastassék. A pópa kérdőleg tekintett körül, midőn senki sem lépett elő a szent könyvet fejével támasztani. E perczben felmerült emlékemben egy hasonló ünnepély képe, melyen anyám két unokavéremmel együtt a pópa elé kisért és mig az ima szavait térdenállva ismételtük, a nehéz biblia ifju fejeinken nyugodott. Midőn a szent szertartásnak vége volt s én térdeltemből fel akartam kelni, hosszú fürteim, anyám büszkesége, melyeket apám parancsának daczára sem birt levágatni soha, a nehéz rézkapcsokban megakadtak és csak nagy nehezen, sok hajveszítés után sikerült szegény fejemet a szentirás ragaszkodása alól kiszabaditani. A kis jelenet tisztán előttem állt. Az évek hosszú sora folyt le azóta; én magam álltam ott most mint férfi és úr — rajtam lett volna a sor fiamat oda vezetni. Az Altamannak inték, ki legifjabb fiával letérdelt, hogy a biblia fejükön nyugodhatott.

A rövid istentisztelet után valamennyien állva helyet foglaltak az asztalok körül és nekem alkalmam volt hübéreseimet szemügyre venni. A parasztok majdnem kivétel nélkül izmos erős alakok, hosszú hajok mélyen aláhull homlokukra. Nem birnak a kisoroszok ravasz, eleven kifejezésével, ellenben nem is oly ügyes gazemberek mint amazok. A nők között kevés csinos arczot találtam, csak nehánynak állt jól a fehér vöröshimzetü ing és a saraján. Leginkább mulattam a gyermekeken, kik még

ezen ünnepélyes alkalomra sem öltözködtek fel túlságosan. A fiukon nem volt semmi, csak a vörös ing, és azok, kik vörös hajtókás csizmákban diszelegtek, határozott felsőbbséget gyakoroltak a többiek felett.

Midőn vége volt az étkezésnek és a pálinka mindinkább emelte a jókedvet, férfiak és nők csoportokban álltak össze és elkezdtek énekelni. Ezt borzasztó volt hallani; minden kör mást énekelt, a nők mint rendesen, a legmagasb hangokon rikácsoltak. Ezen ének csak úgy kellemes, ha messze távolból, folyón, pusztán keresztül hozza a szellő a rezgő hangokat. Valamennyi népdalunk megható, varázsos mélasággal bir; mintha az egész nép rejtélyes, öntudatlan vágyát fejezné ki bennök, a szellemi éjből való felszabadulás után. Ezeket felindulás nélkül hallani lehetetlen. Ellenben a tánczot kisérő dalok határozottan ellenszenvesek nekem. Egyhangú, dallam nélküli nóták azok, melyekben ugyanazon refrain ismétlődik, mind gyorsabban-gyorsabban, míg utóvégre vad és buta kiáltozássá fajul. A férfiak és nők külön-külön tánczolnak, csaknem sohasem tánczol a két nem vegyesen. Be kell vallanom, hogy ez az alsó osztályban szunnyadó állattiasságnak igen gyanús bizonyitékául szolgál. Semmiesetre sem lényegtelen körülmény miveltségi állapotának megitélésénél.

Rendkivüli visszataszitó látványt nyújtanak az öregasszonyok, kik még nagyobb szenvedélylyel tánczolnak, mint a fiatal leányok. Egy kis helyen, mely épen elég nagy, hogy a szabad mozgást meg ne gátolja, körben forognak, testüket ide-oda hintázva karjaikkal folyvást fejeik fölött a levegőben hado-

názva. A mozdulatok mind vadabbak lesznek, a tagok szét látszanak repülni; a férfiaknál az a vége, hogy szikrázó szemekkel földhöz vágják magukat és őrült kurjongatással ütik-verik tagjaikkal a földet. A nők meg nem szűnnek addig, mig kimerülten össze nem rogynak. Akkor ismét mások lépnek elő és helyettük tánczolnak, mig a körülállók lassan rákezdik ismét egyhangú éneküket. Ez hosszú órákig tart igy, mert egyszerre négy vagy hat egyénnél több soha nem tánczol.

Estefelé még vadabb és őrültebb lett a mulatság; már csak kevés volt köztük a józan és az Altamannak egész tekintélyére volt szüksége, hogy a nőket nyugodt távozásra s mámoruk kialvására birja. Midőn már magasan állt a hold s a pópa és én sakkparthienkba voltunk elmélyedve, időről-időre az est méla csendjét még egy-egy vad kiáltás szakitá félbe, melyben a dühössé fajult élvezet kitombolta magát.

Amint végig nézegettem a nők és leányok sorain, hiába kerestem a kis Varinkát, édesanyám keresztleányát, kit különös védelme alá vett anyám, házánál neveltetett és kit mindenki játékszer gyanánt kényeztetett. Még apám is szivesen látta, ha a csinos, fekete szemü teremtés ügyes ujjacskáival cigarettet csavart neki.

Azt hittem, hogy a cselédség közt fogom találni, mert anyám komornává akarta nevelni s szándéka volt őt nehány évre Moszkvába küldeni, hogy ott minden szükséges képzettséget elsajátitson. Megérkezésemkor azonban annyi bajom volt, mig beleláltam ismét magamat az új viszonyokba, hogy

egészen megfeledkeztem a kis leányról. Csak midőn az ünnepélyen a sok ismert arczot ismét megláttam, feltünt nekem, hogy a kis leány még be nem mutatta magát urának. Másnap tehát Dimitrowna Lisától számon kérdém, mi történt vele, s más házhoz adták-e a leányt, mihez utóvégre engedelmem is szükségeltetett volna.

Az öreg mélyebben fejére húzta keszkenőjét, mi rendesen rosz kedvének jele, és morogva szólt:

»Varinka elrejtőzik a Bârin előtt, mert fél tőle. Szégyent hozott az úrnő sirjára. Hisz mint kisasszony úgy nevelték s nem mint nyomorúlt parasztleányt! S nem-e úgy őriztem őt az úrnő halála után, mint ha csak anyja lettem volna?«

»Mi történt?« kérdém, türelmet vesztve Lisa erkölcsös kitörései fölött. Parancsomra a kis Varinka büne egész terjedelmében elémbe terjesztetett. A faluban eddig csak ritkán történtek ilyen vétségek. Apám e tekintetben kérlelhetlen szigorú volt. A leányt megveszszőzték s éveken át a legnehezebb munkára volt kárhoztatva; a legényt pedig besorozták: a legkeményebb megfenyités, mely orosz embert érhet, mert a huszonötévi szolgálat őt végkép elidegeniti családjától, faluja- s hazától, s megszüntet minden köteléket, mely boldogságát képezé. A ki egyszer átélte a véghetetlen kétségbeesést, mely ujonczozás alkalmával az országot végig dúlja, az tudja, hogy a nép szemében katonának lenni a legnehezebb sors, mely embert érhet.

Ezen erélyes rendszabály részint elijeszté a falu ifjuságát, részint pedig csak azért nem fordúltak elő

ily esetek, mert ha előfordúltak, az illetők, félve a büntetéstől, mindent elkövettek, hogy a következményeket észrevétlenül elrejtsék. Ha tavaszszal a hó felengedett, erdőben, mezőn, a keritések és bokrok mögött, gyakran találtak kisgyermek-hullákat, vagy legalább azoknak csontváz maradványait, ha télen át a farkasok a többit eltakaritották.

Az orosz nő nem fogja rászánni magát, hogy gyermekét megölje, de annak kitevését, akármi lesz belőle azután, nem tekinti bűnös tettnek. A legtöbb nagyváros lelenczházai bizonyitják, hogy az emberek, fájdalom, nem csak azon szerencsétlen lényeken szoktak túltenni, melyeknek létele is már bűn, de hogy az alsó osztályok erkölcsileg oly sülyedtek, hogy még a törvényes gyermekeket is csak kényelmetlen tehernek tekintik. »Majd gondját viseli az Isten!« ebben megnyugosznak és a legjobbak még azok, kiknek a lelenczházat felkeresni nem esik terhükre. Mily gyakran megesik, hogy hideg éjjel, a gyermeket kis kendőbe begöngyölitve teszik le az első ház küszöbére, hol reggel valaki ugyan megtalálja, de rendesen — megfagyva!

A kis Varinka ébreszté bennem ezen épületes gondolatokat; én, mint ura, köteles voltam őt és ügyét biróságom elé vonni. Szerencsétlenségére nem volt mit tenni! A bűnös nem tartozott embereim közé, de idegen plottnik *) volt, ki a fürészmalom épitkezésén dolgozott és már két hónappal ezelőtt elhagyta ismét a környéket. Ha a párt össze akar-

*) Ács.

tam volna adni, mi ez esetben legegyszerübb megoldás lett volna, elébb a plottnik urával kelle értekeznem. Szivesen megtettem volna ezt, mert a csinos kis jószágot, kivel gyakran játszadoztam, teljes szivemből sajnáltam; azonban gondolni sem lehetett arra. A falusi Don Juan rendszerint le volt már kötve, — nős volt!

Lisa Dimitrowna minden módon sürgette, hogy a leányt előhivassam és jól lehordjam; mindeddig nem nyilvánit megbánást és a legkomolyabb intésekre kotnyeleskedik.

Ez kellemetlen dolog volt; ismerem asszonyaink virtuozitását a könyhullatásban s azon módszer, melyhez földesuraink az ilyen jelenetek megszüntetésére nyúlnak, s mely az illető egyén bottal való kiutasitásából áll, nincs inyemre. Azonban tekintélyemet először kellett érvényesitenem s ezért előhivatám Varinkát.

Fényesre font tekercsekkel, csinos öltözetben jelent meg. Az ajtóban megállt s fejét oly mélyen hajtá le, hogy alig tudtam égő arczába tekinteni. Szép leány lett belőle, és az az alávaló kópé, az a Plottnik, jó izlést tanusitott. Mily pompás feleség lett volna Kostia számára.

Nem tudtam, hol kezdjem; szivesebben mondtam volna el székfoglalómat a parlamentben, minthogy itten erkölcsi szónoklatot tartsak! A dolog még bonyolúltabbá vált, midőn első szavaimra lábaimhoz borúlt és zokogva kiálta:

Bârin, bârin csak meg ne vessszőztessen, ezt nem tudnám eltürni, inkább vizbe ölöm magamat!“

Hiába igyekeztem őt megnyugtatni, egyre sirt és jajgatott. Az öreg Lisa, kit a kiváncsiság a mellékszobába csalt, sem jött segélyemre, és én titokban Plottnikot és Varinkát egyaránt a pokolba kivántam. Végre mégis sikerült értésére adnom, hogy nem szándékozom őt megbüntetni, miután gyalázatát elegendő bűnhödésnek tekintem; azonban tehetségében áll vétkét jóvá tenni azáltal, hogy ha gyermekének hűségesen gondját viseli. Ha e tekintetben kötelességét komolyan és hiven betölti, bocsánatomra számithat. A leány nagy szemeket meresztett reám. Szegény! azóta tán senkisem szólt hozzá nyájasan! Azután halkan kért, nem kegyeskedném-e őt elküldeni; itt nem mutatkozhatik, mert csak gúnynyal s megvetéssel találkozik; annál inkább, mivel még mindig rosz szemmel néznek reá, az úrnő egykori részrehajló szeretete miatt.

Kérése jogosúlt volt s megigértem, hogy a kerület fővárosában vagy más faluban fogom elhelyezni, hol addig maradhat, mig a dolog feledésbe megy.

Midőn szegényke eltávozott és Dimitrovna Lisa reggelimnél felszolgált, azonnal észrevevém, hogy igen rosz kedvü volt. Komolyan kinyilatkoztatá, hogy eljárásomat Varinka iránt túlságos kegyesnek találta.

»Az öreg nagyságos úr ezt semmi áron nem tette volna,« szólt fejcsoválna, »lesz most hadd el hadd! Ha Varinka elmondja, hogy az úr még tán meg is dicsérte, maholnap a falu minden zige-zúgában gyermekrivást fogunk hallani.«

Megharagudtam.

»Te hallgatni fogsz, és ne merészeld Varinkát csak egy rosz szóval is illetni.« — Félig nevetve hozzá tevém: »Ha szerencsédre az úr Isten nem áldott volna meg oly arczczal, mely mindörökre megóvott a kisértéstől, bizonyára te sem lettél volna jobb a többinél.«

Látnod kellett volna a dühös tekintetet, melylyel megragadta a boros üvegeket és kiment az ajtón. Bármily öreg is, még sem türi a feltünő rútságára vonatkozó czélzást.

Hogy este azután czitrommal kellett innom a théát, mit nyáron nem szivelek, egyedül e megjegyzésem következménye volt. Midőn okát kérdém, Lisa szárazon felelé: »hogy megsavanyodott a tejszin.« Több ideig tartott, mig irántami ragaszkodása és szeretete ismét felsőbbségre jutott — addig mindenféle rendetlenséget kelle türnöm a házban.

Hogy a földesúr szerepébe már beleéltem magamat, abból láthatod, hogy az Altaman panaszaiban az idő járás felett, teljes szivből osztozom. Én is szeretném, ha a nap melegen sütne a gabonára, ha a burgonyaföldekre lanyha eső hullana, ha a szénakazalokat szellő sem érné — s mindezt egyszerre, egy és ugyan azon időben! —

Tegnap este hosszú értekezésem volt a Kluschnikkal,*) ki nem csak ravasz csaló, de elég ügyes, rajta nem kapatni magát, — ezen épületes társalgás következtében másról sem álmodtam, mint az idegen munkások szemtelen követelményeiről, kik a

*) Kulcsár.

magas béren kivül, még hihetetlen kenyér-, hal- és húsadagokat is igényelnek.

Az a két három hét, mit itt töltöttem eddig, már is elidegenitett a külvilágtól. Azon dolgok, melyek nem rég még teljes figyelmemet birták, ma már mérhetlen messzeségben tünnek fel, mint egy szétfoszló árnykép. Bizonyos lelki nyugalommal veszem kezembe a lapokat és könyveket, melyeket hetenként a városból hoznak. A mig hozzám érnek, az esetek, melyek a világot folytonos érdekeltségben tartják, rég elmúltak, és helyökbe mások merültek fel, melyekről sejtelmem sem lehet. — Azonban úgy látom, hogy nem sokáig élvezendem a magányt, végre még is meg kell látogatnom szomszédaimat. Képzelem, hogy nem fejlik ki közöttünk meleg bensőség miután ezen jó emberek észjárása legkevésbbé sem azonos az enyémmel. Koronként azért magukhoz fognak hivni, és én kénytelen leszek elmenni.

A nagy távolságoknak köszönhető, hogy megérkezésem hire még eddig sehová nem jutott el, különben Alexandrovitcsh Iván és Ivánovitcsh Sándor nem késtek volna ily soká öreg barátjuk fiát felkeresni.

A közel jövőben ne keres másutt, csak zord utakon, a gyorsan repülő troika szárnyain. — A troika — mely beláthatlan messzeségeket átsiet, nem nemzetünk, hazánk jelképe-e?!

HARMADIK LEVÉL.

Nadeschdina, junius 8. 185.

Mindenek előtt köszönet a könyvek gyors megküldéseért. Rendkivüli hasznát vehetem és egyelőre a munka vázlatával foglalkozom, mely legközelebb már el is készül. További kérdéseid és czélzásaid, nehány napra derült hangulatba hoztak. Mindeddig még azon szerensés helyzetben vagyok, hogy téged aggodalmaid alaptalanságáról biztositathatlak. Előleges tudakozásaim folytán megnyugodhatsz annak tudatában: hogy h ö l g y e k nem léteznek e vidéken. Ez annyit akar mondani, hogy nem léteznek itt női lények, sötét szemekkel, kecses alakkal, kik elegáns életőket selyem uszályaikon vonszolják végig a salonokon; kiknek finom társalgása franczia esprit-től ragyog és kik öröklétek óta veszedelmesek voltak szegény barátod nyugalmára nézve; kik őt a komoly munkától tartóztatták; syrénák gyanánt csábitották, vonzották; — és ő nem dugta be füleit viaszszal, mint hajdan hős Odysseus, hanem mámoros elragadtatással hallgatta a csábos hangokat; — kik legszebb kincsét, fiatalságát rabolták el tőle, mig ő — nem barátom — ez igen kemény volna — mig ő életét elálmodozta, eljátszotta és belőle nem maradt hátra egyéb — mint nehány illatos levélke, nehány selymes hajfürt és fonnyadt, száraz virág! —

Határozottan rosz kedved volt, midőn nekem irtál. Ha nem is tagadom meg rokonságomat a »korunk hő-

sével«*) kit szegény Lermontoffnak még sirjában sem tudsz megbocsátani, mégis reméllem, miszerint még be fogom bizonyithatni, hogy az általad felsorolt reliquiákon kivül, még értékesebbet is tudok felmutatni a letünt idők romjaiból. Mért sujtod haragod villámával a kecses alakokat, melyek ifjú koromat mosolygva körül lebegték? Mindegyiknek csókja egy jó, egy szép eszmét ébresztett bennem, s a legjobb a mit irtam és teremtettem, akkor jött létre, midőn lelkemet szenvedélyes vágy vagy bánatos emlékezés töltötte be! —

Ismétlem neked — most mindennek vége. Más feladat vár reám. A legjobb úton vagyok, már mint a te felfogásod szerint, tizennégy rangrendünk egyikének hasznos tagjává válni. A háttérben, még egy nyugodt, kényelmes házasság eszméje is kezd felderengeni. De kissé nehéz feladat lesz, itt a vidéken egy ugynevezett »férjhez adandó« leányra akadni.

Midőn e napokban az illatos hársak árnyában heverésztem, és a templomból szertartásunk érzékies, titokteljes éneke a csendes levegőn át egész hozzám elhatott, lelkemet édes ábrandba ringatva — azon gondolkoztam, minőnek kellene lennie jövendőbeli nőmnek. Külföldit, de meg kivált német nőt, soha sem választanék. Azon tudatban, hogy már végtelen idők óta a par excellence anyák és házi asszonyok hirében állanak, az utóbbiak elvesztették a szerető és feleség legfőbb báját. Ha visszagondolok a balga,

*) Korunk hőse.

ügyetlen modorra, melylyel oly német nők fogadtak házuknál, kik az első müvészek és irók nevét viselték; ha visszaemlékezem mily érezhetővé vált, épen nevők által, a szellemi és testi báj hiánya, mely egyedüli feltünő tulajdonuk volt — borzadály fog el a gondolatra, ily nő oldalánál tölteni el egy egész életet. Eszményem e téren abban összpontosúl, hogy mindenki, ki finom, mivelt természettel bir, a jövendőbeli Saburoffnét e szavakkal jellemezze: voilá une femme distinguée.

Ennek titkát csak a mi orosz hölgyeink birják, és sem a francziák sem a németek meg nem közelitik őket még távolról sem. Az elsők, egész a Faubourg St. Germainig túlságosan grisetteszerüek; az utóbbiak pedig — túlságosan szőkék és unalmasak. Én csak egy szőkét szerettem életemben — anyámat s azért gyülölöm a többit, mert hozzá egy sem hasonló.

Végre még is elhatároztam magamat a szükséges látogatásokra. Nem oly könnyü vállalat volt ez, mint a minőnek látszik. Lovaim pompásak, de valamennyi kocsim desperátus állapotban van. A tarantaszról, mely ide hozott, Bazil azt állitja, hogy Bârin létemre nem járhatok rajta. Legkevésbé pedig, ily szép utakon s ragyogó időjárás mellett. Egy kis phäetont úgy a hogy összeütöttek; legalább meglátszott még rajta letünt elegans ifjusága. Valami harmincz werstnyire van a legközelebbi jószág, melynek birtokosa: Kachanovszky Petrovitsch Nikolai. Ott kell első látogatásomat tennem, mert ő jogosan számitja magát házunk legrégibb barátai közé. Engemet

különösen szeret, nem csak azért, mert érdekeimmel és foglalkozásommal rokonszenvez, — de mert egykor fontos szolgálatot is tettem neki.

Ha nem csalódom, te soha sem láttad nálunk Kachanovszkyt, sőt jelenlétedben tán nem is említtetett, sem ő, sem családja, miután az, mi egy időben a kerület egész nemességét felázitotta, azóta régen feledésbe ment. Petrovitsch Nikolai nem nagybirtokos, azonban jószága mind a mellett elég szép, és minekutánna ő szorgalmas és elmés igazgató, természetesen szép jövedelmet húz belőle. Neje, egykori hübérese saját falujából. Feltünő, sőt csodálatos szépség lehetett, mert még ma, holott kilencz vagy tiz gyermeke van, melynek legidősbbike velem egykoru, még mindig szép, deli jelenség. Ivanowna Varvara a kluschnik leánya volt, és az ifju földesur oly szenvedélyesen megszerette a fiatal hübéres leányt, hogy kijelenté, miszerint nélküle többé élni nem tud. Elvitte egy évre Kurskba, hol egy tisztességes háznál némi felületes nevelésben részesült; azután házához vette, a cselédség Ivanowna Varvarának hitta; ugy járt mint a dáma és csakugyan annak magatartását is elsajátitotta. Annyi veleszületett tapintattal és kecscsel birt, hogy még e kétértelmü helyzetben is meg tudta magát becsültetni; gyermekeit feláldozó szeretettel nevelte, s a legokosabb mit Petrovitsch Nikolai életében tett, az volt, hogy nehány év mulva kedvesével egybekelt. Azonban ezen eljárás nem törvényesité az előtte született gyermekeket. Miután mindkettő igen szeretetteljes szüle volt, nagy bána-

tot okozott nekik a körülmény, hogy legidősbb fiaik nem tartoztak a szabad nemességhez. Minden oda czélzó kérvényök határozottan visszautasittatott a kormány által. Valószinűleg azért nehezitik annyira ezen utólagos törvényesitéseket, hogy az ilyszerü viszonyok el ne harapózzanak túlságosan.

Anyám, ki Ivanowna Varvara iránt mindig őszinte részvéttel viseltetett, gondjaiban is osztozott, és engem rá birt, hogy az akkori miniszterrel, W. gróffal való ismeretségemet, Varvara érdekében felhasználjam és kérvényét ajánlatommal támogassam. Közbenjárásomat siker koronázta és egy külön prikas*) születési nemességgel és jogokkal ruházta fel az öt idősb fiút.

A család e hirt leirhatatlan megindulással és örömmel fogadta, s azóta bennem látja egész nemzetsége jóltevőjét.

A mint már emlitém, megérkezésem hire nem előzte meg látogatásomat, s midőn troïkám a kapun bekanyarodott, valódi örömrivalgás fogadott, mely a család fiutódainak erős tüdőiről fényesen tanuskodott. Petrovitsch Nikolai csattanós csókok között ölelt hatalmas keblére, esküdve, s a szentekre hivatkozva, hogy épen ma akart a templomban viaszgyertyát gyujtani szerencsés hazatértem siettetésének érdekében. Ivanowna Varvara, kit lopva láttam elillanni, hihetetlen rövid idő alatt elegans s izlésteljes öltözetben jelent meg, egyetlen leánya kiséretében, ki azóta szép nagy leánynyá nőtt.

*) Okmány.

Nemes, nyugodt szeretetreméltósággal fogadott, mely minden salonban kellemes hatást idézett volna elő, s én valódi örömmel csókoltam a fehér, gondosan ápolt kezet, melyet meleg részvéttel elémbe nyujtott. Szivélyesebben mint szokás, érinté ajkaival homlokomat, s figyelmesen szemügyre véve engemet halkan szólt :

»Mennyire hasonlit kegyed édes anyjára Stepanovitsch Maxim, csak haja nem oly világos barna, mint az övé volt. Kétszeresen kellesz szeretnem kegyedet, mert elémbe varázsolja őt, kinek barátsága nekem a legértékesebb, legboldogitóbb kitüntetés volt.«

E szavak nagyon megörvendeztettek ; bebizonyiták nekem, hogy Ivanowna Varvara, hiven betöltött kötelességeinek tudatában, hiu álszeméremből multját nem tagadja meg.

»Leányomat, Sonját, aligha fogja felismerni ; hat év nagy idő, egy serdülő fiatal leánynak..... No, szólj már egyet, Sonnitschka . . . Stepanovitsch Maximnak azt kell hinnie, hogy neveletlen vagy, mint egy parasztleány.«

Sonja természetesen vérpiros lett és, az anyja kivánatára franczia nyelven hozzá intézett kérdéseimre csak oui Monsieur, és non Monsieur feleleteket nyertem. Ő szüleinek és fivéreinek bálványa és tekintettel e gyöngéd családi érzelmekre, megadással néztem az elmaradhatlan zongora-produktióknak elébe.

Miután csak délután érkeztem, meg kelle igér-

nem, hogy ott töltöm az éjt, és földesuraink egész, lélekölő vendégszeretetét szótlanul, vagyis: jajkiáltás nélkül eltüröm: szóval, agyon kináltatom, agyon etetem magamat.

Alig volt vége a theának, nagy tálczán gyümölcsöt, édességet és süteményeket adtak fel.

»Stepanovitsch Maxim, kérem, izlelje meg ezen dinnyét és diókat; Ivanowna Varvara sajátkezüleg főzte be. Hát ebből a czukros eperből s marmeládeokból nem parancsol, Ivanowna Varvara ép oly jól készíti, mint Kiewben, pedig ott kapni a legjobbakat.«

És egész hegyek tornyosultak szerencsétlen barátod tányérán.

A három legidősebb fiu nincsen idehaza. Az egyik Charkowban tanul s a mint mondják igen ügyes, a másik kettő a mérnöki intézetben neveltetik Moszkvában. A többi hét, kit egymásután bemutattak nekem, franczia nevelő alatt még a háznál van. Pompásan bánik el a vad fiukkal.

Valóban, csak nem ildomosak lettek s egy jelre szót fogadtak. A franczia már idősebb ur, s valami katonás van magatartásában, sőt olykor kifejezései is az őrszobára emlékeztetnek.

Tudományossága nem lesz valami kitünő, de ez nem is szükséges itten. Mindenesetre engedelmes, fegyelmet ismerő gyerekeket nevel belőlök s nem kinozza őket haszontalan tanulással. Ugy sejtem, hogy tulajdonképen nem nevelői pályára készült ember ez,

hanem inkább valami altiszt a franczia hadseregből, ki a Krimi háboru után anyanyelvét felhasználta, hogy általa magasabb állásra vergődjék. Azonban ebbeli gyanumat elhallgatom, nehogy elrontsam a derék Petrovitsch Nikolai örömét, ki nem kevéssé büszke reá, hogy fiainak nevelője valódi, igazi, született franczia.

»Lássa Stepanovitsch Maxim, a nevelés, igen a nevelés a fődolog!« szólt hozzám, midőn dolgozószobájában magunkra maradtunk. Miért neveztetik e hely dolgozó szobának, az megmagyarázhatatlan, mert különös gonddal van elháritva minden, mi czéljára, rendeltetésére emlékeztethetne. Csak egy ócska, poros téntatartó azon kétes fogalomra utal, hogy Petrovitsch Nikolai, itt tán néha irni is szokott. Ellenben, feltünő mennyiségü és változatosságu pipát, különböző dohányféléket és szivarokat tartalmaz.

Elmélyedve nézte tschibukjának kékes füstfellegeit.

»Alexandrowna Liuba, az ön édes anyja, kit Isten és a szentek magokhoz hittak, épen ugy gondolkozott. Mily nehezére esett akkor öntől megválni, azt legjobban tudja az én Varvarám, és mégis meghozta az áldozatot: »Maximomból tudós, mivelt embernek s finom urnak kell válnia;« ezek voltak mindig az ő szavai. Nőm, ki mindenben édes anyja példáját követé, gyakran ismételte előttem ezen szavakat, s mindannyiszor, ha nem akartam kirukkolni a sok pénzzel, melybe a fiuk nevelése került, ujból meg ujból előhozattak.

»Hja! az ön anyja, Stepanovitsch Maxim! milyen asszony volt az! . . . .

»Szelid és finom, előkelő és mégis oly egyszerü! Még most is emlékezem a napra, az is május végén volt és én épen Nadeschdinára érkeztem. Atyja, a pusztára kocsizott, Stepanovitsch, és anyja magánosan volt otthon. Tán épen Önre gondolt, mert láttam, hogy sirt.

Még inkább zavarba jöttem mint rendesen, mert azt hivém, hogy kellemetlen lesz reá nézve, ha észreveszem búsongását. Ezért hát mindenféle ostobaságot hoztam elő, igyekeztem mentül többet nevetni, szóval vignak látszani, — de nem voltam az; mindenféle járt az eszemben, Ivanowna Varvarát illetőleg, kit napról napra jobban megszerettem. És tulajdonképen arról akartam volt beszélni édes anyjával, mert száz werstnyire nem volt nő, ki ugy tudott volna tanácsolni, mint ő. De ha szobájába léptem, és az uton szépen elrendeztem magamnak a mondandókat — . . . a mint megláttam őt, oly sajátságos érzés fogott el, mintha templomba lépnék, és nem mertem volna a világért hangosabban szólni sem.

»S a mi azt illeti, Stepanovitsch Maxim, anyjának olyan modora van . . . — de hisz legjobban tudja önmaga, de én soha nem mertem volna Nadeschdinában többet inni, mint a mennyit egy fiatal leányka is elbir . . . Tehát, a mit mondani akartam . . . a mint beszélek, beszélek és szeme közé sem merek nézni Liuba Alexandrownának, mert a sirástól vörö-

sek voltak még . . . egyszerre csendesen karomra teszi fehér, átlálszó kezét, szemembe néz és szól:

»Petrovitsch Nikolai, mért nem veszi el Ivanowna Varvarát? Itt volt ni! Eleinte mindenféle zilált dolgokat kezdtem hadarni, azután összeszedtem magamat, s elmondtam neki mindent, hogy mennyire kinoznak engem rokonaim, hogy én, nemes ember létemre nem vehetek el egy paraszt leányt; hogy még hagyján, ha valami tisztességes polgárnak volna leánya, de igy, egy hűbérest, ki fején hordja még a keszkenőt — ez lehetetlen; az egész szomszédsággal összevesznék! Anyja nyugodtan végig hallgatott, azután elő kezdte sorolni az okokat, miért lett most kötelességemmé Ivanowna Varvarát nőül venni. És egekig magasztalta őt, mily szép, mily okos asszony, mily rendes a házam azóta, mily jól neveli gyermekeit, s végre, hogy én magam is csak általa lettem rendes, munkás és derék!

Akkor egyszerre világos lett előttem . . . csak akkor vettem észre mily kincs volt nekem Varvara, . . . s valóban . . . sírva fakadtam mint a gyerek! És midőn Liuba Alexandrowna hozzátevé, hogy feleségemnek hű barátnője lesz, hogy ő maga fogja bevezetni őt a szomszédoknál és ismerősöknél . . . akkor nem birtam többé magammal! . . . mint a bolond futottam le az udvarra, befogattam és nyilsebesen hazahajtattam. Vasárnapra rá a pópa megesketett.«

Képzelheted mily élvezettel hallgattam Petrovitsch Nikolai történetét. Hisz a legkedvesebb anyá-

nak egy új jellemvonása volt ez, mely a szende képet még szebbnek tünteté fel!

Oly soká voltam távol, hogy már egészen idegen, objectiv szemmel nézem gentilshommes carnpagnards-jaink életmódját és szokásait. Ha lassankint belenőttem volna valószinüleg nem tünne fel oly kellemetlenül az éles ellentét, mely az egészet jellemzi. A fényüző elegánziával párosúl a legrondább szegényesség és e vegyülék a primitif, a félvad jellegével bir, mely határozottan visszataszitó. Most sérti érzékemet, hogy Kachanowszky, ki jelenleg már gazdag ember, rozzant faházban lakik, mely egy szikrával sem jobb a parasztokénál, csak valamivel nagyobb. Sötét, barátságtalan, félrecsapott fedelü épület. A falak mélyen alászálltak a földbe s a lépcsőkön, melyek hajdan felvezettek, most lefelé kell menni. A szobák alacsonyak, imitt-amott lepattant a vakolat s a mohával s kóczczal bedugott gerendahasadékok kikandikálnak a világba. A kopott, rozzant padlón végig suhognak a hölgyek drága selyem-uszályai, mintha csak fényes parquet volna. A vendégszobában, melyet salonnak is szoktak elkeresztelni, pompás mahagonfa bútorzat áll, melyet Kachanowszky elutazásom idejében hozatott Moszkvából. A fehér burok alatt az avatatlan valami drága damasztot, vagy bársonyt gondol s nem sejti, hogy az ártatlan fehér gyolcs, durva zsákvászonyt takar, mely azóta egyre várja fényes boritékát. »Rosz idők járnak« szólt nevetve Petrovitsch Nikolai; ha esztendőre Moszkvába megyek, hozok egy vég selyemkelmét. Kételkedem, hogy szavát beváltsa,

miután hat éve, hogy ismétli e tréfát. Földesurainkra nézve jellemző, hogy házokban mindig található valami készitetlen, nem együvé tartozó, mit ők azonban annyira megszoknak, hogy éppenséggel nem zavarja őket többé.

Vacsora előtt Kachanowszkyval végig mentem a falun. Itt aztán persze, sokkal jobban nézett ki minden, mint nálam. Csinos tág házak, melyeknek ablakai s lépcsőzete azon diszes faragványokat tünteték fel, a miket minden orosz késsel, fürészszel oly ügyesen tud készitени. Az udvarok hambárokkal voltak körülvéve, melyekben a takarmányt és gabnát rakják el télire. A Bârin szigorú fegyelem alatt tarthatá embereit, mert feltünő rend uralkodott mindenütt s a hibás helyek új deszkákkal voltak kijavítva. A falu utczája is jó karban volt, csak itt-ott ácsorgott egy eltévedt borju, vagy künn feledt disznó, mely a kerítésen tört át. Petrovitsch Nikolai elégedett mosollyal fogadta elismerő szavaimat.

»Mindent véghezvittem parasztjaimmal, csak arra nem birtam őket rávenni, hogy kertészkedjenek,« szólt hozzám Nikolai. »Évenkint különböző magvakat osztok el köztük, hasznát azonban soha sem veszik. Pedig ezen istenáldott földnek nem kell egyéb, minthogy belédugja az ember a dinnyemagot, hogy százszoros kamattal fizessen, s mégis lustábbak, semhogy oly hasznot húzzanak belőle, mely nem elkerülhetetlenül szükséges az életfentartáshoz. Azonban nem restellik nyáron az én kertjeimből lopni azt, mit ők termelni elmulasztottak.«

Az utolsó házakhoz értünk és Petrovitsch Nikolai, ki nem szokta meg a járást, (a földesur csak kocsin jár) fáradtan ült le egy kőre. Csak egyes ablakokban látszott még világosság. A leányok halkan beszélgetve ültek az ajtókban, és lopva pillantottak az idegen Bârinra; a férfiak nagyobbrészt a juhtanyán voltak, hol a nyirés valamennyit elfoglalá. Egyik-másik a fiatalabb legények közül, lustán a földön hevert s olykor-olykor egy-egy fogást tett a balalaikán. Mily sajátságos varázs terül el ily esti csendben az orosz falun. Mily kifejezhetetlen béke! Nem hallatszik itt a gőzmozdony éles fütytye; nem robog el mellette zúgva, füstölögve a végtelen hosszu vonat; nincs ide közel főút, melynek lármája e méla csendet megzavarhatná! Valódi esemény, ha a keskeny úton, mely erdőn, pusztán kanyarogva fut keresztül, a troika apró csengetyűje megcsendül, de az is csak távolból köszönt, hogy a merész hármas fogattal ismét nyomtalanúl tünjék el a kéklő messzeségben. A virágos ingoványokból sürű ködök szállanak fel, s lassankint közelebb huzódva a pusztát fehér fátylaikkal elborítják. A távoleső ménesekből lovak nyeritése s nyugtalan dübörgése hallszik át az ábrándos nyugalmon, mig az esti szellő, mely könnyű, illatos fúvalommal lengi át a tájt, a juhtanyából kiható dalokból, szárnyaira kap egy-egy daltöredéket, s elviszi magával az elhaló hangokat messze, messze, mint egy lélek méla sóhajtását.

Mily mély, mondhatnám szenvedélyes mélaság vonúl át népdalainkon — s nem-e e titkos érzés füzi

együvé oly szorosan az orosz népet? Tartósabb, hatalmasabb kötelék a fájdalom az örömnél!

Mi az, hogy keblünk mélyéből soha sem szárnyal föl az öröm ragyogó dala? hogy az északi sark jéggé dermedt tengerétől kezdve, egész a fekete tenger fényes hullámkebeléig, hatalmas folyóink mentében, sürű erdeink ölén, zöld pusztáink magányában, az elveszett rongyos kozák faluban s az aranykupolás, gazdag Moszkvában, csak egy hang tör útat magának, a fájdalom, a panasz egy szivszaggató hangja, mely méla visszhangjával eltölti az egész, véghetetlen, nagy orosz hazát?

Melyikünk bir kiszabadúlni a nyomasztó hatás alól, mely megbénítja a szabad lélek minden merészebb szárnyalását? Én nem tudom megmondani neked, mi az, de felhozom legjobb költőnk szavait, azon költőét, ki úgy mint senki más, felismerte lényünk legtitkosabb rejtekét, s elénkbe tartott egy képet, melyben ijjesztő hűséggel ismertünk önmagunkra s melynek egész jelentőségét csak az utókor fogja kellőleg méltányolni. Nem kell, hogy ezután még megnevezzem, tudod, hogy Gogol Nikolairól beszélek.

Azt mondja, hogy a halálvágy egy megfoghatatlan érzése vett erőt rajta, midőn napokig utazott a végtelen pusztákon keresztül — feje fölött a kéklő égboltozattal, — mert ugy látszott neki, mintha minden körülötte, az eleven lénytől kezdve, egész az elenyésző puszta folyóig és lengő fűszálig, reá függesztené kétségbeesett fáradt tekintetét, mintha tőle várna va-

lamit, oly valamit, melynek sejtelme sötéten, megértetlenül nyugszik lényök mélyén, s melynek megváltó jelenségét várják örök idők óta! — S önmagának s nekünk e megható szavakkal válaszol: (Nicolas Gogol Correspondence avec ses amis.) »Másfél század letünt, mióta Péter czár a civilisátió fényes szövétnekét lobogtatá hazánkban, kezünkbe adva a haladás lehetőségét s eszközeit, megnyitva előttünk a szellemi munka tág terét; és sikságaink, pusztáink ma is még mint akkor, elhagyatottak, magányosak, laktalanok; minden körülöttünk, ép oly barátságtalan és sivár; s mai napig úgy látszik, mintha saját hazánkban idegenek volnánk.«

— — —

»Nos, Stepanovitsch Maxim, mi a manó lelte magát, hogy oly ábrándos lett mint egy fiatal leány menyegzője reggelén?« — szólt Petrovitsch Nikolai, ugy megveregetve vállamat, hogy összerezzentem belé. Nem csak oly erős mint a medve, de még enyelgései, tournurje és járása is emlékeztetnek maczkó barátunkra. Utnak indultunk hazafelé. Egy kis szolga lélekszakadva jött elénkbe, jelentve, hogy Ivanowna Varvara az estebéddel vár.

Az ebédlő fényesen ki volt világitva s a nyitott ablakokon az illatos esti léggel együtt egyszersmind a szunyogok milliárdjai vonultak be.

Az ezüst és arany szentképekkel telt szekrénynek két oldalán óriási pávalegyezők lógtak, melyeket két szolga megragadott, és szakadatlanul fejünk fölött lebegtetett, hogy a makacs mosquitók leg-

alább a vacsora élvezetében meg ne gátolhassanak. Az asztal nyögött a sok ó divatu ezüstnemű alatt, mely kissé furcsán vette ki magát a sárga, csorbás kőedény mellett.

A menu-t nem kell felsorolnom. Tudod, hogy falusi nemeseink asztalán mindenütt változatlanul egyforma marad. Báránysült képezi az ebéd fő elemét, mely körül a többi étkek szokott sorozatban csoportosulnak. Petrovitsch Nikolai és fiai feltünő bravourt fejtettek ki az evésben, s a franczia nevelő, kinek, a mint látszik a velős eledel egészségére válik, teljes erejéből igyekezett az urak példáját követni. Anya és leánya közt ülve, hasztalan iparkodtam tányéromat a folytonos inváziótól megmenteni. Ilyenkor Ivanowna Varvara sértve megjegyzé :

»Mi persze nem szolgálhatjuk ki ugy, a mint azt Pétervártt és Párisban megszokta, Stepanovitsch Maxim! Nekünk nincsen franczia szakácsunk.«

S hogy e szemrehányás rajta ne száradjon, barátod kénytelen volt a legnehezebb műtétekre kárhoztatni gyomrát.

Midőn Kachanowszky szobámba kisért, nevetve mutatott egy hatalmas, ágyam mellett álló botra; mondva :

»Ha éjjel az átkozott patkányok és egerek megtalálnák zavarni, verjen közibéjük a mint bir. Egyébiránt nyugodt lehet, az ágyban nem keresik fel. Mi már annyira megszoktuk e pokoli lármát, hogy még

kis Sonnitschkám is nyugodtan alszik mellette. Belé nyugszunk, mert nincs mit tennünk mást!«

A kilátás nem volt kellemes; leirhatatlan ellenszenvem van ezen állatok iránt. Alig oltottam el gyertyámat, behuzva a függönyöket, melyek moskitók ellen védelmeznek, midőn a lárma megkezdődött. Mint bősz démon sereg rohantak elő minden zugból, s a lárma után itélve, a patkányok legalább birka nagyságuak lehettek. Megadtam magamat, s miután párszor csatáztam velök, a zenebona elcsendesült s nyugodtan alhattam. Azonban nem volt semmi kedvem még egy második éjjelt is igy átkinlódni és erősen feltettem magamban, hogy más nap haza megyek.

Kora reggel már az ajtó előtt a lépcsőn ülve találtam Petrovitsch Nikolait, élvezettel költve el egy pohár theát a másik után. Csinos, göndör haju barna legény, vörös ingben, alázatos magatartással állt előtte, és ravasz, okos szemeinek ártatlan kifejezést igyekezett kölcsönözni.

»Mit mondasz, Andruschka? — Nem mondhatsz semmit, nincs mit mondanod,« förmedt rá ura, ugyanazon ismétlő szójárást használva, mely a parasztok sajáta.

»Bün, de még milyen bün! atyját megverni a legnagyobb bün a világon! Gyermekeid ép ugy tesznek majd veled.« No beszélj hát szamár! (Ezután záporként következtek a szitkok, melyekben nyelvünk különösen gazdag) »Tán nem ütötted a fehér haju öreg embert?«

»Igen, de a Bârin nem tudja, hogy nem tehettem másként, meg kellett tennem.«

»Kellett?! és Petrovitsch Nikolai fenyegetőleg nyult botja után, ugy hogy Andruschka tiszteletteljesen hátrált.«

»Apám részeg volt és a feleségemet megverte.«

»Feleségedet?! Nagy dolog! Bizonyosan megérdemelte a feleséged; ő egy hiú, lusta bolond. Mert fökötőt visel és Varvara Ivanownánál komorna volt, azt hiszi, már több a paraszt asszonynál.

»Mond meg neki, hogy legközelebb, ha vele találkozom letépem fejéről a fökötőt, hadd tanulja meg ő is a keszkenőt viselni.«

Ugy látszott, hogy ez Andruschkát bántotta mert ingerült hangon felelt:

»Feleségem jó. Moss és főz rám, s rendben tart mindent. De verni nem szabad őt senkinek, azt magam végzem, ha megérdemli.«

Petrovitsch Nikolai nehezen palástolta el mosolyát:

»Ez egyszer« szólt szigoruan »és mert először történt, hagyján. De ha valaha ismét panaszt emel rád apád, minden tagodat összetörőm. Mit gondoljon a falu, ha ily példát adsz? A mig apád él, hatalma van fölötted és feleséged fölött. Ha olyankor üt midőn nem érdemelitek, számitsátok be máskorra, a midőn megérdemeltétek volna. S most pusztulj és nézz a lovak után. Őrizkedjél tőlem, mondom, őrizkedjél!«

Petrovitsch Nikolai megpillantva engem, szemeivel intett:

»Pompás legény, ugy-e bár?« s rá mutatott a távozó Andruschkára, »legjobb kocsisom, ugy hajt mint az ördög, de kurtán kell tartanom!«

A többi családtag is összegyült. Legelőbb Varvara, ki nagy megütközéssel hallotta elutazási szándékomat. Reggeli után egy sétát tett velem a kerten keresztül, melynek virágültetményei nagyon el voltak hanyagolva, és anyai részvéttel kérdezősködött házi életem fölött.

»Dimitrowna Liza öregedik« szólt fejcsóválva, »fiatal szemek kellenének háztartása élére. Nősülnie kell Stepanovitsch Maxim, különben agglegény válik belőle.«

Oly anya szájában, kinek eladó leánya van, mindig gyanusak az ily nyilatkozatok. Tréfásan biztositám Ivanowna Varvarát, hogy magam is törtem már azon az eszemet, azonban kell hogy időt vegyek magamnak, szépjjel nézhetni az ország leányai közt.

Ép oly melegen bucsuztunk, mint a hogy üdvözöltük egymást. Petrovitsch Nikolai három csattanós csókot nyomott orczámra, felesége dédelgetőleg simitá meg hajamat és lelkemre köté, hogy jó szomszédságot tartsak. Sonja meghajtá magát s a pukkerli bizonyára igen kecses lett volna, ha esetleg nem lép túlhosszu ruhájára. Ezáltal aztán oly zavarba jött, hogy csak akadozva tudta előadni

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

anyja által súgott kérését: hogy t. i. franczia olvasmánynyal lássam el.

Jó emberek, az egész környéken bizonyára a legjobbak — de azon gondolatra, körükben tölteni életemet, elhül bennem a vér.

Kachanowszkyban igyekeztem munkám iránt érdeket ébreszteni, azon reményben, hogy tőle, ki oly jól ismeri a népet, hasznos tanácsot és utasitást nyerhetek. Ebben csalódtam.

»Pétervári eszme«, szólt gúnyosan, »iskolák, bolondság! Télen, ha az embereknek nincsen egyéb dolguk, mindig találkozik valaki, ki irni s olvasni tud s megtanitja rá azokat, kiknek tanulási kedvök van. Sok oly földes urunk van, ki csak akkor hozat a boltból papirost meg tentát, ha az iszpravnikot *) várja, s a jobbágyok feletti lajstromokat emlékéből tudja, de nem könyveli. Engem tehát ne kérdezzen Stepanovitsch Maxim, én már vén vagyok az uj rendszerre. Ha legidősbb fiam helyemre lép, akkor ő majd segédkezet fog nyujtani — de én nem értek hozzá.«

Midőn saját házam előtt megálltam fogatommal, kellemes, otthonias érzés fogott el; még Dimitrowna Liza redős arczulatját sem találtam rútnak arra, hogy megcsókoljam.

»Valahára, itt a Bârin!« szóltak az emberek örömmel. Ugy hiszem hat évi távollétemet nem érez-

*) A kerületi rendőrség főnöke.

ték annyira, mint e pár napot. Megszokás, barátom, nemde? — A nyári napok hosszabbaknak látszanak mint valaha. Mennyit lehet dolgozni ezen csendes elvonultságban. Félek, hogy ma-holnap kifogyok a munkából. Mivel töltsem be a szabad órákat? Irás meg olvasás már nem elégséges.

Ha bevégeztük sakkpartienkat, a pópa meg én, gyakran hosszasan ülünk egymással szemben, szótlanul. Annyira megszokta, hogy csak az én beszédemet hallgassa, hogy saját jószántából, soha meg nem szólal. Mit is mondhatna? Hogy a templom födelét ki kell javitani? hogy a Kluschnik meglop s gyermekének keresztelőjén champagnit adott fel, valódi krimiai champagnit; hogy a szolgapap elcsempészi a szenteknek áldozott viaszgyertyát, átolvasztja és ismét eladja a parasztoknak? — Mindezt nélküle is tudom. S igy mindketten hallgatunk.

»Szólt hozzám Stepanovitsch Maxim?« kérdi ilyenkor hosszas szünet után.

»Nem szóltam« felelek,« de azt hiszem, hogy Dimitrowna Liza behozathatná a samovárt.«

Két nappal később.

Helyre kell igazitanom egy állitásomat, melynek e levelem kezdetén kifejezést adtam. A sors összehozott azon hölgyek egyikével, kiknek jenlenlétét azelőtt tagadtam. Igaz, hogy nem tudom, kicsoda, hol lakik, állandó vagy csak mulékony tünemény-é e környéken? Mindez előttem még talány. Nem is kutatom, de bevárom csendesen, hogy a szeretetreméltó

sors ezek fölött is felvilágositással szolgáljon. Engedd tehát, hogy elbeszéljem neked e találkozást, mely magában véve ugyan nagyon ártatlan és mulékony volt, de itt e magányban fontos esemény jellegét veszi fel. — Elmondtam már neked, hogy előbbi igazgatóm a folyón túli pompás erdőt tudtomon kivül eladta. Ez annyira bántott, hogy mindeddig még nem tudtam rászánni magamat, kirándulásaimat egész odáig irányozni, minekutánna minden egyes fa, meddő sajnálatot ébresztett keblemben, s én e kellemetlen benyomás elől gyáván hátráltam. Tegnap azonban, a verőfényes nap s a felhőtlen kék ég messzibbre kicsaltak. Vállamra vetettem fegyveremet és magammal vittem a kis Vaniát, hogy réczére vadászszunk. Nem mintha nagy vérengzést akartam volna véghez vinni ezen ártatlan állatok között; nem vagyok oly szenvedélyes vadász, a puska csak ürügy és tarisznyámban gyakrabban rejtőznek könyvek mint kezem által elejtett vad. Inkább a csónakázás kedvéért mentem ki. Mily élvezet, ha a habok lágyan ringatják a kis csolnakot, ha az a nádas folyó mentében lassan odább uszik, a hullámzó zöld káka mintegy simogatva legyinti meg a hajat és halk susogással ismét összehajlik.

Vania, ki ugy uszik mint a hal, leveté egyetlen nyári öltönyét, a vörös inget és mint a legügyesebb vizsla, apportierozta a nehány réczét, melyek vérszomjomnak áldozatúl estek. De csakhamar beléuntam a tréfába, midőn a nap mind forróbb hévvel csó-

kolt, s jónak láttam a közel erdő enyhe árnyát fölkeresni. Vaniának megparancsoltam, hogy ladikomnak és az átszellemült réczéknek gondját viselje, s kiszállva a tulsó parton, belemélyedtem a sürübe, hol gyermekkoromban oly hosszú sétákat tettem és ösztönszel oly féltékeny lelkiismeretességgel szedtem mogyorót.

Egy tisztás, melynek szélén keskeny kocsiút vezet el, kellemes pihenővel kinált. Egy sürü bokor árnyában leheveredtem a puha, ruganyos fübe s álmos szemekkel néztem a napsugarak játékát a finom zöld leveleken. Jó darab ideig elmerengtem igy, sőt tán aludtam is, midőn lódobogás üté meg fülemet, még pedig jó közel.

Vigyázva felemelkedém s az ágakat széthajlitva, végig tekinték a pár lépésnyi távol kocsiúton. Két lovas tünt fel, egy hölgy s egy úr. Természetesen csak az első ragadta meg figyelmemet, már a ritkaság kedvéért is.

Ő lovagolt elől, még pedig meglehetős erősen ügetve. Csaknem közvetlenül előttem megállitá lovát, egy gyönyörü aranysárgát és kisérőjét közelebb inté magához. Arczát nem láthatám, miután kicsi hamuszin lovaglókalapja fölé sárga nyers-selyem baschlikot húzott, mely fejét s nyakát egészen beburkolva, a nap és por ellen védelmezé. A hamuszin lovaglóöltöny nehéz, simulékony redői, nyulánk, hajlékony alakot körvonaloztak, melynek kényelmes és biztos tartása az ügyes lovarnőt árulta el. Az egész megjelenés a dis-

tinguált előkelőség jellegével birt; a kifogástalan, szürkekeztyüs apró kezecskétől kezdve, egész a lovagostorig, mely müvészi munkával ellátott gombjával hanyagúl csüngött alá a nyeregből. Azalatt, hogy szemügyre vettem a hölgyet, az úr közelébe ért.

Egy pillantásra felismertem benne a németet Széles, szelid arcza, melyet most a hőség és fáradság vérvörösre festett, a fehér-szőke, rövidre nyirt haj, a rövid, zömök alak — mind megannyi nemzetiségi tulajdon volt. Valószinüleg valami előkelő hölgy jószágigazgatójával, gondolám magamban.

A lovagnő felemelé ostorát, rámutatott egy facsoportra s német nyelven, melynek hangsulyozása azonnal felismerteté az orosz nőt, szólt:

„Csak ezeket vágassa le, hogy szabad kilátás nyiljék a folyóra. Jegyezze meg jól magának a helyet, kedves Müller," tevé hozzá szives nyomatékkal, mely különösen érvényre juttatá hangjának érces megható csengését, mely az olasz nőkére emlékeztetett.

Tehát nem csalódtam: Müller! Hisz igy hijják csaknem valamennyi igazgatónkat.

»A mint parancsolja grófné," felelt Müller úr tiszteletteljesen és kopott tárczájába jegyzeteket irkált irónjával.

Én mozdulatlan álltam, nehogy a szép ismeretlen váratlan jelenlétem által megijesztessék. Szépnek kelle lennie! Ezt alakja is elárulta, melynek kecses, lágy körvonalai, inkább egy épen felvirult leánykára, mint asszonyra emlékeztetének; hangjának édes, ifju

zengzete is kezeskedett szépségéről. Realisztikus lovagja nélkül, úgy tünt volna fel nekem a szép nő, e költői, nesztelen erdőmagányban, mint valami eleven álomkép, vagy a letünt idők egy megtestesült emléke.

Ugy marasztaltam őt lelkemben, ugy vágytam vonásait megpillanthatni, melyeket az irigy baschlik még mindig makacsul elrejtett előlem. Vágyam csakhamar teljesedésbe ment.

Miután a német ismét zsebre tette tárczáját, az amazon megsarkantyuzta lovát. Néhány lépés után a ló megbokrosodott és félre ugrott. Az ostor nem használt, a ló megállt.

»Méltóságos grófné, a ló ismét fél a fatörzstől ugy mint a multkor, menjünk inkább vissza, még szerencsétlenség érhet bennünket« kért az igazgató rimánkodó hangon.

»Nyugtassa meg magát,« hangzott a visszautasító válasz, ön tudja, hogy teljesen hatalmamban van lovam. Maradjon hátra, ön nem segithet rajtam. De ma meg kell történnie, előre!«

Egy világ rejlett e hatalmas szavakban! A hölgy rendkivülileg kezdett érdekelni. Müller további esedezései számba sem vétettek. A grófné néhány lépéssel hátráltatá lovát. A nemes állat reszketve állt, felborzasztott sörénynyel és hosszu farkával nyugtalanul verdesé oldalát. A nő lehajlott a ló nyulánk nyakára, nyájasan megveregeté és megnyugtatólag beszélt hozzá. Azután előre kényszeritė.

Ismét félre ugrott, s ugyanazon helyen reszketve, tüsszögve állt meg. Müller ur ismét hangoztatá intő, megvetett szavait. Felegyenesedtem, hogy szükség esetében kéznél legyek. A grófné egy darabig nyugodtan hagyta állni a lovat, és czirogatta, veregette. Azután feloldá a baschlikot és hanyagon hátra veté mintha a küzdtért biztosan szemügyre akarná venni. O barátom, mily csodaszép vonások bontakoztak ki a selyemből! A dús fekete hajzat nehéz, fényes tekercsekben nyugodott a hófehér nyakon és sötét háttért képezett, melyről még márványszerűbben emelkedett le a halovány, nemes, büszke élü arcz.

Egyszerre — egy rövid, tűzés kiáltás, erős suhintás az ostorral a ló legérzékenyebb részére, egy második suhintás — és őrült ugrással vágtatott át a fekete fatörzsön, mely az ut közepén feküdt. Röviden zabolázva az amazon által, a ló csak nem gyertya-egyenest felágaskodott. Mint a nyil előrerohantam s hatalmasan megragadtam a kantárszárat — a legroszabbtól féltem.

De a bátor állat már engedelmeskedett a szokott kéznek. Bár izzadtan és a felindulástól reszketve, de nyugodtan állt.

Egy idegenkedő, meglepett tekintet lövellt reám két fekete, bársonyos szemből, melyek majdnem túlságos nagyságukkal, sajátságos fénynyel világiták meg a finom, halovány arczot.

»Pardon Madame, je craignais«. . . . . .

»Il n'y avait rien a craindre Monsieur« válaszolt a grófné előkelő hidegséggel. És ostora aranyos fogójával könnyedén eltolá kezemet a kantártól, melyet még mindig erősen tartottam, oly mozdulattal, a hogy valami igen terhes legyet szoktunk eltávolitani.

Meghajolva visszaléptem és köszöntve megemelém kalapomat. A hölgy csak akkor látszott észrevenni, hogy körébe tartozó ember áll előtte. Finom pir lebbent át arczán, és utánozhatatlan kecses mozdulattal lehajolva hozzám, nyulánk, gyermeteg ujjainak hegyével kezemet érinté:

»Merci Monsieur, je vous salue« *) szólt halkan. S tova száguldott, gyors lován.

Megálltam s utánna néztem; oly formán, mint a mesebeli gyerek, kinek csodamadara, mely őt ritka szerencsére segitse, kezei közül szállott el. Lobogó lovagruhája átcsillámlott még a lombokon — azután vége volt az egész tüneménynek. Csaknem sajnálat fogott el, midőn még a köpczös, jóindulatu igazgatót sem ismerhetém fel többé, ki oly nyájasan köszöntött. Azután lassan visszaballagtam a ladikhoz, hol Vania a réczékre hajtott fővel, nyugodalmasan aludt és hazaérve Dimitrowna Liza által szemrehányásokkal fogadtatám, a miért elkéstem az ebédtől.

A mi legsajátságosabb ezen találkozáson — az — hogy valahol már láttam ezt az arczot. Hiába

*) Köszönöm uram, üdvözlöm önt.

lapozgatom végig emlékeimet, vajjon Pétervártt, Párisban vagy Baden-Badenben volt-e —? De annyi bizonyos, hogy e hatalmas, csodaszerű szemek nem csak álmomban tekintettek rám. De hol? Mikor?

Vajjon viszontlátom-e a merész amazont? Tán esetleg a pópa vagy Kachanowszky tudnak róla valamit. De nem szeretem e kérdezősködést, melyhez mindjárt kommentárokat szoktak csatolni.

Na! Ime egy jó hosszu levél. Te bizonyára Istenben bizol, hogy e tünemény épen csak tünemény maradjon.

Chi lo sa?

NEGYEDIK LEVÉL.

Ugyanaz, ugyanahhoz.

Nádeschdina, junius 16. 18 . .

Igazán nem szükséges, hogy a még hiányzó egy könyv miatt annyira fáradj és mozogj. A munka beküldési ideje ismét elhalasztatott és igy untig elég időm lesz egész kényelemmel elkésziteni. E meleg, napsugáros idény nem is munkára való. Kissé hanyag lettem, de majd kipótlom ismét. Még egyet. Olgáról teszesz említést utólsó leveledben. Tudom, hogy soha nem láttad jó szemmel, hogy véle szakitottam s mégis be kell vallanod, hogy balgaság lett volna tőlem, ha magamat akkor örökre lekötöm, mig az életet még csak hiréből ismerém és a gyermekes

ürtök még zilálta árnyalák be illetetlen homlokom at. Vérző szivvel váltam meg tőle és évek multak, mig áldott képe lassanként elmosódott. Sok másnak karjaiban még mindig az ő szerelmére vágytam.

Most már nyugodtan hallhatom nevét, s meg vagyok győződve, hogy ő sem emlékszik meg rólam fájdalommal. Azt mondod, hogy szivedre hatott, és valóban fájt, midőn Olga kérkedőleg szólt boldogságáról, melyről az arczán meghonosult fájdalmas vonás nem épen fényesen tanuskodott.

Kedves barátom! Ha a nők már boldognak látszanak, akkor már nincsenek messze tőle, hogy valóságban is azok legyenek. Hogy második fiát utánam Maximra kereszteltette, annak örülök, ámbár azt hiszem, hogy azáltal szándékos önkinzással egy oly múltra akarja emlékeztetni magát, melyet feledni üdvösebb volna reá nézve.

Tán nem jót tesz neki a pétervári levegő. Nem vagyok elég hiú, szenvedő kinézését egyedül a magam rovására tenni. Tudakold meg, nem kiván-e férje számára hivatalt a bálti tartományokban. Miután a német nyelvet tökéletesen birja, azt könnyen lehetne kieszközölni. Csak nehány sort kell irnom a miniszternek, ki örömest tesz nekem szivességet. Örvendenék, ha szolgálatot tehetnék ezáltal Olgának. De nem kivánom, hogy valaha megtudja közbenjárásomat, tán mégis sértené őt. Üdvözöld tőlem, s mondd meg neki, hogy keresztfiamnak tekintem a kis Maximt.

Miután a legszükségesebben túl vagyunk, el-

mondhatom neked a nagy újságot, mely annyival inkább meglepett, miután oly helyről érkezett, a honnan legkevésbbé vártam.

Merész lovagnőm, a nyulánk leányszerü alakkal és bátor akarattal, a mesésen vonzó szemekkel és elutasító magatartással, nem más mint: Urussoff Michailowna Véra grófné! Mikép jutottam ennek tudatához, mindjárt meghallod.

Kurskban lakó élénk, kedélyes unokatestvérem Paulowna Mária, e napokban irt nekem egy érdektelen családi ügyben, mely nem tartozik ide. Végül hozzáteszi, hogy nagyon lekötelezném, ha Urussoff grófnét, kinek jószága az enyémtől nem lehet nagyon távol — miután mindkettő ugyanazon kerülethez tartozik — adandó alkalommal meglátogatnám, és intézetbeli barátnőjét figyelmeztetném (mindkettő kolostorban nevekedett), hogy igen szép volna tőle, ha nem ejtené el végkép a levelezést. »E kérésemet különösen szivére kötöm, kedves cousinom, irja Paulowna Mária, »mert Michailowna Véra a legszeretetreméltóbb lények egyike, melyek e földet szépitik, és mert köszönettel fog tartozni érte, hogy ezen ismeretséghez alkalmat nyújtottam.«

Mint női levelekben rendesen szokás, itt sem hiányzott az utóirat, mely természetesen a levél főindokát tartalmazá: »Világfi létére, salonügyességének nem lesz nagy feladat, kitudakolni, vajjon engedett-e már annyira a grófné elutasító hidegsége férje irányában, hogy idővel a közeledés lehetősége érvényre juthas-

son. Urussoff a Kaukazusban kitüntetéssel szolgált és a pétervári legmagasbb körökben határozottan óhajtják, hogy ... de ez oly gyengéd pont, hogy levélileg nem érinthető.«

Gróf Urussoff Michailowna Véra! Tehát ez volt ő?! Te persze nem tudod, mi minden csatlakozik e névhez! Te akkortájt az amuri küldetésben voltál, és nem hiszem, hogy egész a Mandschurei belsejéig elhatott volna azon esemény hire, mely nem csak a pétervári magas orosz társaságot lázitá fel, de Europa minden fővárosában, hol orosz követségek vannak, a legnagyobb felindulást idézte elő.

Gróf Urussoff Michailovna Véra! Most már tudtam, miért voltak oly ismerősök vonásai, hol tekintettek reám e szemek. Valóban égek a vágytól meggyőződhetni róla, mily módon fejlődött ezen elragadó leánybimbó. Mint varázsütésre lelkem előtt állt a jelenet, mely első találkozásunkat jellemzé.

Vagy hat évvel ezelőtt, tehát kevés idővel külföldi utam előtt történt. Kedély állapotom a legkellemetlenebb volt a világon! El voltam határozva rá s mégis küzdöttem még az eszmével, az Olga s köztem létező viszonyt felbontani, mert tudtam, hogy halálra sebzem szivét, ha szándékomat teljesitem. Feltettem magamban, hogy csak elutazásom után, ha akarva nem akarva, már belenyugodott a hosszú válásba, fogom nyugodtan, hosszadalmas magyarázatokkal megirni neki azt, mit élő szóval elmondani, nem volt morális bátorságom. Másrészt meg, e mód is kegyetlennek és

gyávának látszott nekem. Nem olyan volt-e ez, mintha saját lelkiismeretem előtt szökném?

A hadügyminiszter Lewaschoff gróf, fényes tánczestélyt adott, melyre az egész pétervári társaság hivatalos volt. Palotájának roppant termei zsúfolásig teltek meg a társaság színével, javával; beleunt az ember a sok ragyogó gyémántba, virágba, rendjelbe, idegen egyenruhába, aranyozásba és selyem suhogásba.

Nem lévén kedvem a tánczra, karonfogva jártam végig a termeket Makaroffal, a hires arczképfestővel, kit nemcsak müvészete tesz feltünő alakká, de érdekes feje és félelmetes szemei is, és kinek sötét, gúnyos eszmejárása, pompásan illett zilált kedélyhangulatomhoz. Szemügyre vettük a hemzsegő tömeget, én ismerős arczok után keresgélve, ő a mint mondá »modell«-re vadászva. Úgy látszik, nem lelte meg a mit keresett, mert mind kedvetlenebb lett és végre untatva felkiáltott:

»Beleuntam mindezen ugynevezett szépségekbe, melyekben állitólag oly gazdag a mi Pétervárunk! Valamennyi egy kaptafára van! Ha női arczképet kell festenem, már előre tudom, milyen lesz. Ugyanaz az arczforma, ugyanaz a fehér homlok, mely mögött egy szabad, magas gondolat sem rejlik, ugyanaz a száj, melyen megfagyott a szokott mosoly, ugyanazok a fényes, de mélységtelen szemek, s végre mindig s mindenkor a biztos, öntudatos magatartás! Az itteni élet, melyben csak egy nagy, jó társaság

létezik, s azonfelül semmi más — minden müvészt, megfojt, megbénit, megöl!«

Ismertem már haragjának e merész de mulékony kitöréseit és mosolyogva kérdém, milyen különös szépség után vágyik.

Nem felelt, de magával ragadva, felvillanyozva kiáltott:

»Látja, ott! Megtaláltam! Ez Mignon legtökéletesebb eszményképe! Csak szárnyak hiányzanak neki, hogy e prozai földön túlemelkedjék.«

S számba sem véve, hogy minden lépéssel a hölgyek uszályain gázol, áttört a tömegen, és vitt magával a legközelebbi terembe, mely csendesebb volt és kevésbbé ellepve zajtól és emberektől.

Közvetlenül előttünk egy fiatal leány és egy öreg nő léptek be, kik ugy mint mi, egy perczre, vissza akartak vonulni a fárasztó zsibajtól. A fiatal leány háttal állt hozzánk és az öreg hölgygyel beszélt, ki fáradtan ereszkedett egy karosszékbe. De midőn felegyenesedett és szemei rajtunk nyugodtak, igazat kelle adnom Makaroffnak és mint ő, önkénytelen felkiálték: Mignon! Ily égi, bájos teremtés lebeghetett a német költő szemei előtt, midőn ama megindító, költői alakot megteremté. — Még igen fiatal leányka volt, lágy, zsenge, gyermekies idomokkal. Legfeljebb tizenhat, tizenhét éves lehetett; szerény, félős mozdulatai elárulák, hogy csak rövid idő óta, vagy tán először jelenik meg a nagy világban. nem az arcz finom tojásdad formája, nem a tiszta,

nemes metszésű arczél, nem a pompás hajzat, melynek sulya alatt a kis fej csaknem meghajlani látszott, nem ezek vonzották oly ellentállhatlanul, első látásra a szemlélő tekintetét, de a szemek — e szemek melyeket multkor viszontláttam, — e fekete, bársonyos, feneketlen mélységű szemek, melyek sejtelmesen, mélán néztek az élet elé — a megtestesült tragikum végzetes szemei egy mosolygó gyermekarczban. Ő maga nem birt ezen sajátságos ellentét tudatával; elfogulatlanul csevegett kisérőnőjével, ki anyja vagy nénje lehetett; ártatlan, gyermekes kiváncsisággal vizsgálta a fényes társaságot, s csak, midőn Makaroff folytonos bámulatát észrevevé, boritá el arczát setét pír; egy pillantást vetett reá — oly hideget és büszkét, apró száját oly energiával vonta össze, hogy a gyermektől valóban nem várta volna senki.

Müvészi enthusiasmusa oly helytelenségre ragadta Makaroffot, mely egyelőre nem engedé, hogy a hölgyeknek magunkat bemutassuk. Azonban egy ismerőstől megtudtuk a nevét: Suboff Michailowna Véra. Az öreg nő nénje volt, ki őt felnevelte és most garde de dame-ja szerepét viselé. Szülei régen elhaltak, növére férjhez ment és legidősbb fivére Suboff ezredes, volt most már egyetlen támasza és védelme.

Viszontlátta-e őt később Makaroff, beteljesült-e szenvedélyes kivánsága s lefesthette-e mint Mignon — azt nem tudom.

Akkor este csakhamar elváltunk egymástól;

azután elutaztam és Olga képe még mindig sokkal nagyobb hatalommal birt fölöttem, semhogy máskép emlékeztem volna meg a szép leányról, mint egy álomszerű költői tüneményről.

Körülbelől egy éve lehettem Párisban és kellemes garçon tanyámat követségünkhez közel ütöttem fel, — miután bizonytalan időre attachéeja voltam — midőn egy szép reggelen váratlan látogatás lepett meg, a császár tábornok-segédjének, Bach tábornok személyében. Ő édes anyám távoli rokona volt, és ámbár az a hir járt róla, hogy magas állását csak elegans tánczának és azon szives készségnek köszönheté, melylyel a komikus »élő képek« előadásánál rózsaszin tricotban mint negyvenéves Cupido szerepelt, én nyájas, nyilt modorát szerettem és őszinte örömmel üdvözöltem őt lakásomon. Tőle mulatságos tudósitást várhattam az utolsó pétervári saisonról. Jobban nálánál senki sem tudott előadni pikans dolgokat. Miután mindenfélét rapportirozott, egyszerre elkomolyodva szólt :

»Egy igen kellemetlen dolog, mely a császárt nagyon felbőszité, az Urusoff Léonide-féle affaire.«

»Urusoff? Constantinovitsch Léonide, ki a gárdánál van? —«

»Ugyanaz,« intett a tábornok, »most ki van törölve az ezred lajstromából és gyalázatosan közkatonává degradáltatott.

Erre körülményesen elmondta a következőket, miket ezuttal tudatok veled is, s mik akkor valósággal

megrenditőleg hatottak reám. Hogy előkelő társaságunk felületes míveltsége alatt, a bestialitás és nyerseség ily undok söpredéke rejtőzhessék, azt soha nem hittem volna, és ennek felismerése szégyenpírral boritá arczomat.

Suboff ezredes nénjével és fiatal nővérével, Michailowna Vérával az Italianska egyik csinos házában lakott. A Suboffok nem tartoznak a legnagyobb aristokratiához, de a név egy ősnemes nemzedéké, mely történelmünkben többször kitüntéssel fordúl elő. Suboff ezredes általános tiszteletben és becsülete minden kétségen felül állt: azonban kérlelhetlen egyenessége, hajthatatlan becsületérzése és ridegsége mely csaknem közel járt a túlszigorhoz, allattvalói előtt különös félelem tárgyává tevék.

A fiatal urak nem igen szivesen látták, de legtöbb ellensége volt a gárdatisztek közt, kiknek könnyelmű életmódja és katonai képtelensége elég alkalmat szolgált neki csipős satyrája gyakorlására. Lelkének minden szeretete és gyöngédsége ifjú nővérében összpontosúlt, kiben a nagy korkülönbség következtében inkább gyermekét látta mint csak nővérét.

Féltékeny gonddal őrködött felette, s midőn bemutatta a szép leányt a nagy világban, a bámulat és elragadtatás, mit megjelenése előidézett, büszke örömmel töltè el szivét.

Egy este, — már a farsang vége felé volt — Michailowna Vérának egymagában kelle estélybe men-

nie egy ismerős családhoz. Nénje roszúl érezvén magát, nem kisérhette el és fivére, ki hivatalosan volt elfoglalva, csak azt igérte meg neki, hogy később szintén utána menend.

Virággal setét hajában, habzó selyemtől körülsuhogva, nem sejtve semmit, könnyü léptekkel sietett le a lépcsőn, midőn kocsiját bejelenték.

A hintó a lépcső előtt állt, a kocsiajtó nyitva volt, az inas — az ő inasa, a mint hitte, — beemelte őt, kényelmesen belenyomta magát a ruganyos párnákba — és tova robogott a hintó gyorsan, szokás szerint.

Csakhogy ma az ut, az angol rakpart-ig igen hosszunak látszott előtte, daczára a gyors hajtásnak. Az ablakok sürün meg voltak izzadva, s nem vehette ki milyen utczákon megyen végig a kocsis. Ha egy utczalámpa derengő fénye olykor bevilágitott egy perczre, ugy tünt fel neki, mintha valami idegen équipageban találná magát; de semmi esetre sem volt az a hintó, melyen rendesen szokott járni. Tán más kocsit választott mára a kocsis. Megmagyarázhatlan aggodalom szállta meg. Megrántotta a zsinort, mely a kocsis karjára huzva, arra szolgál hogy a megállásra figyelmeztesse. Vagy a zsinor szakadt el, vagy a kocsis nem akart figyelni, mert megállapodás nélkül vágtatott tovább.

Véra megkisérlé az ablakokat lebocsájtani, legalább arról akart meggyőződni, hogy hol van? Attól félt, hogy a kocsis részeg talál lenni és tévedezve vi-

szi őt, ki tudja hová? Azonban — nem volt mitől félnie, hisz a kocsis mellett ott ült az inas, szükség esetében az is rendre tudja utasitani a kocsist. Az ablakok bizonyosan a nedvességtől és hidegtől voltak megdagadva annyira, hogy minden fáradsága kárba veszett. Nem birta leereszteni.

Végre valahára czélhoz értek! A kocsi tompa zajjal berobogott egy ház kapuja alá. A gázlámpák fénye, melyek az előcsarnok belsejét kivilágiták, a sötétséget megszokott szemeit sérté. Egy inas ki emelé őt a kocsiból — egy másik levette vállárol a bundát — körül tekintett. — Az első volt-e ő? Nagy estélynek kellett volna lennie, és semmi sem mutatott vendégek jelenlétére. És azután — nem! Ez idegen ház volt! Gazdagon, diszesen berendezett ház, szőnyeges lépcsőkkel, virágok közt fehéren tündöklő szobrokkal — de — .... ő nem ismerte e házat — ő még nem volt itt soha!

Kezét homlokához emelé .... álmodott-e? Ez csak valami tévedés következménye lehet. Bizonyosan! Ez az — a kocsis eltévesztette utját — el akart innen sietni. Valóban, igen kellemetlen eset!

Véra gyorsan visszafordult az inashoz mely őt fogadta, tudtára adva, hogy rögtön ismét kocsijába akar szállni és haza menni, vissza — midőn a kocsi kirobogott a kapun. — Már most mi tévő legyen? Egy fekete ruhás komornyik közeledett hozzá és alázatosan szólt: »Nem akar-e tovább fáradni nagyságos kisasszony? Már várják!«

Véra a szavakat hallá, de alig figyelt értelmökre.

»Várnak?« kérdé gépiesen.

A komornyik igent intett.

»Istenem!« kiálta a fiatal leány növekedő aggodalommal, hol vagyok? Kocsim elment, s nekem vissza kell térnem! Meg nem foghatom, mikép követhetett el a kocsis ilyen hibát!«

Még mindig ott állt a lépcsőn, tehetetlenül körül nézett — nem tudta elszánni magát a felmenetelre. A család, mely e házban lakik, őt bizonyosan meg fogja itélni, meggondolatlan kis bolondnak fogja tartani, hogy nem vette mindjárt észre az ismeretlen környezetet és inasának parancsot adott a visszatérésre. Mit volt mit tennie? Az első csarnokban a cselédségnél nem maradhatott, várva, mig kocsit hoznak, vagy a házi fogatot rendelkezésére bocsájtják. Valami mentséget, magyarázatot elő kell hoznia — bármily kinos helyzet is reá nézve, magát idegen háznál ily módon bemutatni

És — várták őt! Nem azt mondta-e az inas? Ez csak tévedés lehet. Ki várhatná itt őt?«

A család nevét kérdezé. A komornyik ugy látszott nem hallá kérdését, mert mélyen meghajolva, csak arra kérte Véát, kegyeskednék őt követni. Fenn majd értesülni fog a többiről is.

A komornyik előre ment. Véra követé. Pompás salonba vezető ajtót nyitott, melynek padozatját puha szőnyeg födte. Elegáns selyem kerevetek és

karosszékek szándékos rendetlenségben álltak körül, értékes jó képek disziték a falakat és nehéz gazdag függönyök voltak leeresztve az ablakok előtt. A kandallóban pattogott a tűz. Véra dideregve közeledett a tüzhöz, midőn az inas eltünt — valószinüleg hogy jelenlétét a ház asszonyának bejelentse.

Ideges nyughatatlanság vett erőt rajta. Utóvégre is, az egész legföljebb komikus intermezzoval fog végződni, gondolá — azonban, addig is, a helyzet egész nyomasztó sulyával nehezedett lelkére. Még fiatal volt arra, hogy nyugodt ügyességgel túl tehesse magát a percz kellemetlenségén. Körülötte oly csend volt! A háziasszony soká váratott magára!

Fáradtan leült, de ijedten felugrott megint — ugy látszott neki mintha közelgő hangokat hallana...

Feszülten figyelt. Nem! Csalódott! De most ismét! — Kaczagás! — pohárcsengés. — Nem — nem — minden csendes megint! — Még mindig nem jelent meg senki!

Nesztelenül közeledett azon ajtóhoz, melyen belépett — halkan megnyomta a kilincset, aztán erősebben — mit? — lehetséges volna ez?.... zárva volt!

A vér lázasan szivének tódult — feje égett — térdei roskadoztak.....

Mit jelenthet ez? Fogva? — Miért? Valami kalandornőnek tartják-e, ki komédiát játszott?

A második ajtóhoz sietett. Reszkető kézzel választá szét a nehéz redőket — ez is zárva! — Mi

ez?! Hová jutott?! — — Egyszerre — öntudata csaknem elhagyá — a szegény gyermek! valamennyi apró incidens, mely meglepte bár, de azért nem nyugtalanitá, kinos tisztasággal merült fel előtte.

Nem az ő kocsija volt, nem is az ő inasa! Azért nem hallott a kocsis, azért ment el oly gyorsan a kocsi, azért nem várt az inas. Mindent értett most már. — Mindent! De miért mind ez? Arról most már biztos volt, hogy nem jó szándékból csalatott ide! Mi várt reá? Hogyan menekülhet innen? — Félénken tekintett a sötét zugok felé, melyekbe az egy lámpának gyér világa alig ért. Ugy érzé, mintha mindegyikből egy uj ijjesztő valaminek kellene előtünnie.

Ekkor a másik oldal felől hangokat hallott.... egy irtózatos veszedelemnek sejtelme tünt fel előtte, kezeit égő homlokára kulcsolá ..... nem mert tovább gondolni.

De nem! — Nem szabad kétségbeesnie! — A legmagasb, a legszentebb mivel bir, itt veszélyben forog — becsülete! — A félénk gyermeteg leányka — egy percz alatt lett bátor, elszánt nővé, ki a borzasztó helyzeten, melybe egy kegyetlen végzet sodorta, higgadt tekintettel pillantott végig!

Menekülnie kell innen minden áron — — és ha az nem sikerül — életét drágán fogja eladni! —

Fivérére gondolt..... de az ő ereiben is vas és ércz kering!..... ezt be fogja bizonyitani!!

Mind e gondolatok nyilsebességgel villantak meg agyában.

Csak fegyvere nem volt a védelemre — szükség esetében.

Ott — a kandalló párkányán — — oda rohant s felvett egy tscherkesztőrt mely ott hevert. — Kirántá hüvelyéből és élét megvizsgálta. — Oh! itt egy barát — éles volt.....

És aztán a tüz, az is segitségére jött..... egy égő üszök sem rosz védelmező.....

Összeharapta fogait — csak nyugodtan — nyugodtan — elébb látnia, hallania kell.

Tán csak izgatott agyának rémképe volt mind ez, semmi más — ....

De nem; — az ajtó előtt, melyen belépett, ugyanazon hangokat hallá — többen voltak — — hangos, nevető — — indulatos hangok.

Az ajtó megnyilt — — három ur, czivil öltözetben jelent meg a küszöbön.

Véra a kandalló mellett állt, halott halványan, szikrázó szemekkel. Ruhája redőibe rejtve görcsösen fogta a tőrt.

Egy tekintettel szemügyre vette a belépőket. Ismeretlen volt előtte mind a három. Csak távolról derengett fel benne a sejtelem, hogy ezen urakat valahol gárda-egyenruhában látta már.

»Eh bien, ma douce colombe,*) nem unta el magát a hosszu idő alatt?« nevetett az egyik ifjú, szép

*) Nos szelid galambom.

de eltorzult vonásokkal, mig néhány lépést tett előre. Véra büszkén felemelte fejét és jéghidegen szólt:

»Kérnem kell önöket uraim, rögtön kocsit rendeltetni számomra, mely hazavihessen. Bizonyosan csak tévedésből hozott kocsisom ezen előttem egészen ismeretlen házba. Fivérem, Suboff ezredes már igen nyugtalan lesz miattam.«

Észrevevé hogy a másik kettő e szavaknál meglepetten összenézett; azt, ki őt megszólitotta és hozzá közeledni akart, visszavonta és halkan, de izgatottan szólt hozzá. Azonban, ugy látszott, hogy az meg félig részegen nem akart szavukra hajtani, mert gúnyosan kiálta: »Mi a patvar! — Akár az igazi, akár nem — de szép, az ördögbe is, szebb a másiknál, és egy csókot kell adnia akár akar, akár nem!«

Gyorsan feléje ment.

De Véra, mint a villám lehajlott a tüzhöz, és egy nagy égő üszköt felkapva onnét, fenyegetőleg forgatta a közeledő elé, hogy a szikrák pattogva repültek szélylyel és az urak megdöbbenve hátráltak.

»Még egy lépést« — szólt lihegve »és ön meg fogja bánni, hogy ily végletekre kényszeritett. — Ön látja, hogy nem vagyok oly gyámoltalan, a mint hitte,« — és magasra emelte a csillogó tőrt, melyet másik kezében tartott.

»Vigyázzon,« kiáltott az urak egyike, »ruhája meggyulladhat — —«

Megvető mosoly vonult el Véra ajkain — valóban, az nem lett volna a legrosszabb!

Bátor magatartása, és büszke energiája részint kijózanitá az urakat.

Halkan és hevesen beszéltek együtt.

Véra feszülten hallgatódzott, hogy a társalgásból legalább valamit megértsen. — Kitünt, hogy a másik kettő barátjukat, a kolompost — mert határozottan az volt — rá akarták birni, hogy bocsássa szabadon a fiatal leányt.

»Hogy aztán a világba kiáltsa, mi történt itt,« — kiáltott dühösen amaz, — »érdemes volna ily szépséget fogni, hogy aztán ismét elbocsássa az ember!«

A többi nyomatékosan ellene beszélt és Véra hallá a mint mondák :

»Nem fogja saját szégyenét hirdetni — nem tudja hol van — nem ismer bennünket — mivel bizonyitaná — senki sem fog hitelt adni neki.«

A nehány percz éveknek tünt fel Véra előtt.

Égető, tehetetlen haraggal érzé, mily borzasztó, döntő óra ez egész életére nézve.

Az a szép, kimerült arczczú, ismét néhány lépéssel közelebb lépett — Véra erősebben fogta a tőrt — ő megállt és durva nevetéssel szólt :

»Szép gyermekem, miután annyira szenteskedő szerepet játszik — untatni kezd bennünket. Mi vig estére számitunk, s e Judith allüreok, nagyon utunkba vannak. Gondosan kocsiba helyezzük magát és elbocsátjuk. Azonban, egy feltétel alatt — hogy a kasani szent szűz képére esküszik — hogy el nem árulja az itten történteket.«

»Nem esküszöm« — szólt Véra határozottan.

»Nem?« kiáltott ő vadul. »Óvakodjék! égő üszke és tőre nem keltenek bennünk különös tiszteletet.« —

»Azonfelül oly szép; hogy egy ölelése megér egy sebbel vagy égetéssel.«

»Nem esküszöm« szólt a fiatal leány zavartalanul. »Ha beszélni akarok, nem is köt egy oly eskü, melyet becstelenek csikartak ki tőlem.«

Ellenfele fel akart pattanni, de a másik kettő útját állta.

»Háborítlanúl le mehet a lépcsőn. Itt a kocsi elviszi önt háza közelébe.

— Véra kétkedőleg nézte őket sorba. Igazat mondtak, vagy csak csel volt-e ez, hogy fegyvereit lerakassák vele és védtelenül álljon előttük.

»Becsületszavamat adom önnek,« szólt az egyik előlépve.

»Egy férfi becsületszava nyomorúlt dolog! — De itt — e helyen kimondva, istenkáromlássá válik!«

»Mit követel megnyugtatására?«

»Hijja fel szolgáját, hogy kisérjen a kocsihoz. Úgy hiszem, emberei jelenlétében szégyelni fogja magát, egy védtelen nőt insultálni.«

Csengettek.

A komornyik megjelent; csodálkozva pillantott végig a csoporton. Ura ajkát harapdálva, czimboráival a terem közepén állt — a kandallónál a fiatal

leány, magas fenséggel, szikrázó, szenvedélyes szemekkel.

»A kocsi álljon elő« hangzott a parancs, »Te lekiséred e hölgyet.«

Véra a kandallóba veté az üszköt, és büszkén mint egy királynő, lassú léptekkel, szemmel tartva az urak minden mozdulatát közeledett az ajtó felé, melyet a komornyik nyitva tartott.

Fellélegzett! — Már biztosítva hitte magát, midőn a szemtelen egy gyors mozdulattal oda rohant s nyúlánk termetét vadúl magához karolva diadalmasan felkiáltott:

»Megvagy valahára, szép begyes galambom! — Szabad lészsz! — de azért nem volt mondva, hogy csók nélkül bocsájtlak!«

De még mielőtt a tett követhette volna szavait, dühös sikoltással visszatántorgott — arczáról ömlött a vér — Véra a törrel megbélyegezte arczát.

Őrült düh vett erőt rajta, mit a fájdalom és szégyen még vadabbá növelt — kezeivel fojtotta volna meg a lányt, ha a többieknek nem sikerül, az őrjöngőt visszatartani.

A dolog roszúl végződhetett volna — és a jelenlévők ijjedten adtak jelt a fiatal leánynak — hogy távozzék, minél hamarább. Véra lerohant a lépcsőn.

A kapu előtt állt a kocsi, ugyanaz, mely ide hozta őt — belé veté magát s oly sietséggel, hogy még bundáját is elfeledte magára venni, s csak hosszasb kocsizás után, midőn a hideg át meg át járta

már gyenge testét, vevé észre, hogy csak egy könnyü kis burnus takarja vállait.

Arczát kezeibe rejté!

Mit élt át! — Nem volt az csak kínzó, nehéz álom, nem! mert különben a gyalázat nem égetett volna keblébe oly sajgó, izzó sebet!

Vajjon csak az áldozat választásában történt-e a tévedés — egy másiknak sorsa érte-e utól őt, az ártatlant, tisztát — az most már mindegy volt neki!

A szégyenfolt ráragadt! Nem létezett semmi, mi e ronda, undok perczet megsemmisitse, nem történtté varázsolja át.

Mint egy mérges féreg, elölte egy percz alatt ifjuságának fényes, boldog, üde virágát!

A kocsi megállt, az inas kiemelé őt. — A fogat tova robogott, és ő itt állt, könnyü báli öltözetben — a hideg éjben — a végtelen város egy távol eső részében, melyet nem is ismert!

O! ez csaknem még rosszabb volt!

Mily találkozásoknak volt kitéve itten! Hová?

Késő volt már, éjfélen túl, kocsinak még nyoma se látszott — közel volt az ájuláshoz. — Lábai, a könnyü czipőben megdermedtek, alig birt már járni — és hová menjen? Hogyan találja fel magát? Itt ismeretlen volt — melyik út vezeti hazafelé?!

Az őrjárat közeledett lassú, szabályos léptekkel.

Elébe ment.

A vezető altiszt durván karonragadta és fenye-

gette, hogy a rendőrségre kisérteti; mit keres itt ily késő éjjel?

Még ezt is!

Görcsös sirásba tört ki! Az altiszt erre figyelmes lett a szegény leányra, ki szólni sem birt már. Közelebb lépett hozzá és meglepetésére a leány franczíául szólitá meg és könnyezve esdekelt, kisérné el őt fivéréhez Suboff ezredeshez.

A tiszt kétkedve hallgatta szavait. — Suboff kisasszony e roszhirü városrészben, mely egészen más hölgyek által szokott látogattatni — még pedig igy, éjjel — báli öltözetben! Ah hah!

Véra megérté a gúnyt, midőn a tiszt mondá:

»Suboff ezredeshez akar menni? Természetesnek találom, hogy az ezredes szivesen fogadja az ily bájos, kedves látogatást, csak nővérének nem szabad kiadnia magát.«

E hang arczába kergeté a vért.

»Látni fogja uram — úgy van — kérem, kisérjen el a házig. Én valóban Suboff ezredes nővére vagyok. — Kocsisom és inasom részegek voltak« — nem tudta már, mily valószinü dolgot mondjon — az igazat, a történteket, el nem mondhatá. — „A kocsi feldölt — eltörött — a lovak elragadtak — és gyalog kelle folytatnom utamat.«

A tiszt mosolygott.

»Kérem, kisasszony, nekem egészen mindegy lehet mi hozza önt ide — Ha kivánja, elviszem önt az Italianszkájába, mely ugy sincs nagyon messze ide.

Igaz, hogy ép oly szívesen kisérném el saját lakásomra is!«

Véra összeborzadt — gyalázatra gyalázatot tetéznek!

Szótalanul, kíváncsi kérdéseire nem is ügyelve járt a tiszt mellett. Vad gondolatok tomboltak agyában, nem érzé már a hideget, mely tagjait mindinkább elzsibbasztá.

Végre ismerősebbek lettek az utczák.

Az Italianszkájába értek.

Előre sietett, mintha a mentség elébe repülne — házuk ki volt világítva — természetes — hisz mindenki virrasztott — várták, keresték őt!

Megrántá a csengetyűt, rögtön ajtót nyitottak.

Maga az ezredes jelent meg a küszöbön — Véra szólani akart — de nem birt — ájultan rogyott fivére lábaihoz.

Az ezredes felvevé a könnyü alakot — feje keblén nyugodott, haja felbomolva, körül folyta őt mint egy hosszú setét köppeny.

A tisztet, — ki a jelenetnek tanúja volt, s ki sejteni kezdé, hogy tán mégis maga Suboff kisasszony lehetett, — az ezredes rövid szavakkal felkérte a várakozásra, miután fontos közlendője van még, és avval felvitte Vérát, hölgyei gondjára bízva őt.

Midőn eszmélete visszatért, Véra elmondta fivérének a történteket, miket egy óra multával Suboff ezredes a császár kabinetjében ismételt Bach tábornok-segéd jelenlétében, kitől e részleteket bírom.

Soha sem jött napfényre, vajjon személyes boszút akartak-e állani Suboff ezredesen, vagy a kivitellel megbizott egyének tévesztették-e el a személyeket Az ezredes kocsisa és inasa másnap reggel a rendőrség által holtrészegen találtatott egy távoli városrészben s nem vallottak mást, minthogy egy másik háziszolga parancsot hozott nekik, hogy messzire elmenjenek a kocsival, a többire nem emlékeztek. Valószinüleg szándékosan leitatták őket.

Az ezredes némán hallgatta nővére történetét Azután hevesen, apró részletek után kérdezősködött, remélve, hogy valamely kis detail tán nyomra vezethetné.

Véra figyelmezteté őt, hogy neki úgy rémlett, mintha már látta volna az egyiket a gárdatisztek között.

A tiszt, ki Vérát az utczán előtalálta, semmi gyanússal nem találkozott akkortájt, és nem tudott semmiféle utasitást adni.

Suboff ezredes felállt és nővérét megcsókolá.

»Hová?« kérdé Véra aggodalmasan.

»A császárhoz« felelt ő »még ezen órában elégtételt nyersz!«

Rögtön felvevé dísz-egyenruháját, keblére tüzte a sok rendjelt, mit becsülettel kiérdemelt, és a tiszt által kisérve a téli palotába hajtatott.

A toronyóra két órát ütött. A Néva melletti végtelen palotában minden csendes volt, minden

nyugodott: Az őrtálló tiszt ijjedten és meglepetve hátrált, midőn az ezredest teljes díszben megpillantá.

»Mi történt? Mi tetszik?«

»A császárral akarok beszélni, azonnal!«

»Lehetetlen! Ő felsége csak egy óra előtt tért hálószobájába.«

Van egy szó, mely a nap és éj minden órájában megnyitja a téli palota kapuit, egy szó, melynek hallatára a császár az álom karjaiból felrezzen, komoly munkáját oda hagyja, zajos örömeiből kiragadja magát. Suboff ezredes ismerte e szót, de egyszersmind a veszedelmet is, mely annak könnyelmü használatával együtt jár s tudta, hogy mit koczkáztat, ha most »zézam« gyanánt előhozza. De ismerte a császár nemes, igazságos szivét is.

»Fontos hirek a Kaukazusból, melyek egy perczi mulasztást nem türnek.«

A tiszt kétkedőn tekinte rá.

»Jelentse be a tábornok-segédnek, ki ma ő felségénél szolgálatban van,« szólt az ezredes türelmetlenül, »ismétlem: Suboff ezredes fontos hireket hoz a Kaukazusból.«

A tiszt bement.

Néhány percz mulva a tábornokkal együtt tért vissza.

»Ön, Suboff!« kiáltott az, meglepetten nézve az ezredes halavány arczát.

»Kérem, kegyelmes uram, azonnal látnom kell a császárt.«

»Ő felsége épen most aludt el, nem várhat-e a dolog holnapig?«

»Nem! kegyelmes uram! A legfontosabb hireket hozom a császárnak, neki rögtön hallania kell azokat,« felelt szilárdan az ezredes.

»Kövessen tehát!«

A tábornok gyorsan haladott előre, a pompás, gyéren világitott termeken és folyosókon keresztül.

A kevés lámpák fénye itt egy arany keretet, ott egy márványszobrot, amott meg egy bibor bársony függönyt emelt ki a derengő félhomályból.

Suboff ezredes nem vette észre e szunnyadó császári lak sajátszerü varázsát.

Most elérkeztek a császár lakosztályába. A tábornok halkan váltott nehány szót az előcsarnokban virrasztó komornyikkal. Az fejcsóválva hallgatá a tábornok szavait, aztán eltünt a császár hálószobájában, nesztelenül nyitva meg annak ajtaját.

Nehány percz mulva intett az uraknak:

Beléptek.

A császár elhagyta volt ágyát és magára kapta közönséges egyenruháját. Az ágya melletti karosszékben ült. Hatalmas, lángoló szeme, pillanatig vizsgáló tekintettel nyugodott Suboffon, ki csak nehezen tudta leküzdeni rettenetes felindulását.

»Mit hozol?« kérdé röviden, »hireket a Kaukazusból?«

»Nem, Felség!« felelt Suboff, térdre ereszkedve.

»Nem?« kérdé a császár. Mi történhetett Su-

boffal, kit a császár ismert, mi őt ily merész lépésre késztetheté! A császár sötéten összevonta szemöldeit.

»Kelj fel. Beszélj, de röviden — mit akarsz?«

»Igazságot nővérem számára.«

»Nővéred számára?«

A császár azt hivé hogy rosszul hallott. »Megőrültél, vagy . . . . ?« Nem végzé, de homlokán ijjesztően megdagadtak az erek.

Bach tábornok többször biztositott róla, hogy azon perczben nem értette, hol vette Suboff ezredes a bátorságot, a császár megsemmisitő tekintetét elviselni.

Egy parancsoló kézmozdulatnak engedelmeskedve, az ezredes elő kezdé sorolni ezen éj eseményeit.

Már az első szavakra a császár érdekeltsége látszólag növekedett. Felállt, imposans alakja mind egyenesebbre feszült és kezeit hátán összetéve, lassan fel és alá kezde járni a szobában. Olykor, olykor megállt az ezredes előtt és keményen szeme közé nézett, mire az, előadását félbeszakitá és a császár tekintetét tiszteletteljesen de bátor szilárdsággal viszonzá.

»Azt mondod, hogy nővéred azt hiszi hogy ezek gárda-tisztek voltak?« kérdé a császár, midőn Suboff végzett.

Az ezredes meghajtá magát:

»Ugy sejti, felség.«

»Sejti?« nevetett a czár röviden, haragosan.

»Nyugodtan mondhatod hogy e sejtelem bizonyosság. Ilyféle hős tetteket csak e hadtesttől lehet várni. Most ez egyszer, meg fogják érezni kezem súlyát. Kérlelhetlenül fogom büntetni ezen ős nemzedékek elkorcsosult sarjait!«

A tábornok-segéd sokat mondó tekintetet vetett az ezredesre.

Ezen ezred már régóta szálka volt a császár szemében. Az utolsó háboruban rosszul verekedett; a parancsnok hallatlan csalásokat és sikkasztásokat követett el és a pazarlás és minden hozzá tartozó undok, aljas bünök őrült, zabolátlan szelleme ütötte fel tanyáját ezen előkelő fiatal emberek soraiban.

»Hány az óra?« kérdé a császár a tábornokhoz fordulva.

»Négy óra mult, felség.«

»Hat órakor a gárda valamennyi tisztje az arany teremben együtt legyen. Hallod: Valamennyi! egynek sem szabad hiányzania. Menj!«

A tábornok tiszteletteljesen meghajtva magát, sietve távozott.

A császár a hátramaradó vállára nyugtatá kezét.

»És te, menj haza és ugyanazon időre jelenj meg nővéreddel együtt dolgozó szobámban. Becsülete meg lesz mentve.«

»Rajta marad a szenny« szólt az ezredes sötéten, nem mindenki fog hinni ártatlanságában.«

»Szenny? Ha én jót állok érte?!« pattant fel a császár.

Az ezredes hallgatott és megcsókolá a kezet, mely kegyesen nyujtatott feléje.

Mily módon vitte véghez a tábornok, hogy a sok gárda tisztet, ki elszórva minden városrészben Péterváron és a környéken lakott, a kitüzött órára összegyüjtse — arról nem tett említést :

Egy perczczel a kiadott parancs után, számtalan kozák vágtatott minden irányban az óriási városon keresztül.

A császár parancsolt — hat órakor, a parancsnoktól kezdve, le az apródig a tisztek pompás, gazdag egyenruháikban szótalanul vártak az arany teremben, melyet az óriási, malachit oszlopokon nyugvó karosgyertyatartók csak gyéren világitottak meg.

Szigoru parancs volt adva, hogy ne engedtessék meg nekik egymás közt szót vagy tekintetet váltani.

A palota őrség tisztjei, folytonosan fel s alá jártak a sorok közt, hogy a parancs teljesitésére felügyeljenek.

A beszivárgó derengő napfény még küzdött a leégett gyertyák rezgő világával.

Egy bizonytalan, félemletes, gyászos valami tölté el a léget e csendes, hallgatag teremben.

A császár izgatottan járt fel s alá dolgozó szobájában.

Hogy csaknem szeme előtt, környezetében, a nemesség egy leányán ily merényletet merészkedtek elkövetni, legjobban bizonyitá neki a mély, minden

jót káromló romlottságot, mely utóljára is csak az ország felbomlását vonhatja maga után.

Midőn Suboff ezredes növérével belépett, elébe ment a fiatal leánynak és vizsgálón, hosszasan tekintett reá.

Véra halott halvány volt. Az élet egyedül még csak nagy, sötét szemeiben látszott rejtőzni, melyek még nagyobbaknak tüntek fel a mély árnyak által, miket ez éj kinja hagyott hátra körülöttük.

»Már láttam önt« szólt a császár lassan. »Ön kolostorban nevekedett és az arany érmet kapta?«

Véra mélyen meghajtá magát.

»Nehéz csapás méretett reá. Ön egészen hibátlan? Egészen? Nem adott-e okot valamikor, egy kis meggondolatlanság által, melyet fiatalsága eléggé kiment, hogy könnyelmüen lehessen itélni ön felől?«

A leány felveté hosszu selymes szempilláit. Mint egy szemrehányó tekintetet vetett a császárra és arczán a büszkeség egy fenséges kifejezése terült el.

»Sire!« szólt halk de szilárd hangon, »akaratlanul felséged már is érezteti velem a rajtam elkövetett sértés lealázó következményeit. Még néhány órával ezelőtt, felséged nem intézte volna hozzám e kérdést.«

A császár szivélyesen nézett a leányra.

»Hány éves?«

»Tizenkilencz, felség!«

»Tizenkilencz! mily fiatal!« szólt a császár halkan.

Azután egy székhez vezeté a fiatal leányt, leületé, s egy ezüst csengetyüt megbillentve, melynek hangjára a segéd-tiszt megjelent, parancsot adott, a tiszteket egymásután bekisérni a kabinetbe, még pedig a legifjabbikkal kezdeni.

Mindegyik katonásan köszönve lépte át a küszöböt s mozdulatlanul megállva, válaszolt a kérdésekre, melyeket a császár hozzá intézett.

A császár teljes magasságára felegyenesedve, állt a szék mellett, melyen Véra ült.

Valahányszor a rövid vizsgálatnak vége volt, letekintett reá, — a leányka tagadólag rázta meg fejét — a császár távozásra intett.

Az elbocsátottak egy másik ajtón át távoztak.

A szemle már jó ideig tartott.

Suboff ezredes arcza mind sötétebben elborult — utóljára is, Véra tán csalódott. A bünösek tán nem voltak ezek között — de aztán — hol keresse őket ?

Midőn ismét megnyilt az ajtó, szép elegans tartásu tiszt jelent meg.

»Hogy hinak?« kérdé a császár.

»Constantinovitsch Léonide, Urussoff gróf.«

E hang hallatára Véra felugrott, s az árnyékból mely eddig eltakará, kilépett a fényes világosságba.

»Felség!« kiálta reszkető ajakkal, rá ismerek Urussoff grófra, s jeléül annak hogy én sem vagyok

többé előtte ismeretlen, ám vallja be, mikép jutott e sebhez, mely arcza baloldalán látható.«

A gróf elhalványult, midőn Vérát ily váratlanúl maga előtt látta.

»Felelj nyomorúlt! Ki ezen hölgy?« kérdé a császár dörgő hangon.

A gróf megsemmisülve állt ott, szólni nem mert, félt, hogy a császár haragját még jobban felingerli.

»Tehát én mondom meg, hogy ő kicsoda! — Most még Suboff kisasszony, de egy óra múlva Urussoff grófnénak fogják hini, és becsületes nevét egy gazemberével fogja felcserélni!«

Véra még halványabb lett és a halálos gyülölet egy sötét, kétségbeesett tekintetével nézett végig a grófon.

A szegény leány tudta, hogy nincs más mód becsülete mentségére — de hogy e mentséget egész élete boldogságával kell megvásárolnia — ez a gondolat öldöklő súlylyal nehezedett ifjú, ragyogó, ártatlan fejére.

A császár átérté felindulását.

»Nyugodjék meg. Ne higyje, hogy kényszeríteni fogom önt e nyomorúltnak oldalán tölteni életét. Csak a nevét adja oda önnek, mely e perczben még csak itt, előttünk, de a világ előtt még nincsen meg becstelenítve. Ha Ön egyszer Urussoff grófné, és az ő, valamint czinkosai jószágainak fele, önre át van ruházva, a gróf kardja ketté töretik, és ő mint közkatona a Kaukazusban vérével moshatja tisztára nevét.

A gróf a császár lábaihoz borúlt, de az megvetéssel taszítá el magától.

»Ki a másik két gazember? Nem egészen oly elvetemültek mint te, s azért ér téged a legnagyobb büntetés. Azonban egészen büntetlenül ők sem maradnak.«

Akadozva nevezé meg a gróf a neveket.

»Rögtön elfogatandók« parancsolá a császár a tábornoksegédnek.

»Felség« szólt ez halkan, »a szolgálattevő komornyik épen most jelenti a metropolita megérkezését.«

»Azonal a kápolnába kisértessék, hogy az esketésre szükséges előkészületeket rögtön elvégezhesse. Fél óra múlva ön Urussof grófot is oda kiséri.«

A többi rövid szavakkal elmondható.

Suboff Michailowna Véra a császári kápolnában Urussoff gróffal megeskettetett.

Maga a császár vezeté oltárhoz a szép leányt. Suboff ezredesen kivül csak a legszükségesebb tanúk voltak jelen. Bach tábornok és egy palotás hölgy tartották a koronákat a jegypár fejei fölé.

Ritkán mehetett még véghez ilyen szertartás hasonló viszonyok között.

A tábornok észrevevé, miként borzadt össze Véra, midőn a metropolita az ő kezét és a grófét megragadá, hogy stolájával összekösse.

Öntudatlanúl oly mozdulatot tőn, mintha a császár lábaihoz akarna borúlni, és látható volt, mily

iszonyú erőmegfeszitésébe került nyugodtan, helyén maradni.

A mint be volt végezve az esküvő és a menet a mellékterembe vonúlt, a császár előrelépett és Urussoff grófné karját a magáéba füzve, jelt adott Bach tábornoknak.

A tábornok a grófhoz közeledett, ki komoran földre szegezett szemekkel semmit nem látszott észrevenni, és elkérte tőle kardját. Miután összetörte a kardot, gyors mozdulattal letépte válláról az aranyos vállbojtokat, melyek a tisztség jelvényeit képezik.

»Urussoff Leónide" szólt a császár kemény, csengő hangon, »te még ezen órában a fegyenczcsapattal a Kaukazusba indulsz. Urussoff grófné ezentúl az én védelmem alatt áll.«

S evvel bevégződött ezen esemény, mely a mint könnyen képzelheted, hallatlan sensátiót csinált.

A gróf nagy befolyású családja mindent elkövetett, hogy az elitélt számára kegyelmet eszközöljön.

Mind hasztalan volt!

A gróf két czinkosa a fővárosból számüzetett és vagyonuk fele Urussoff grófné javára elkoboztatott.

Mindezeket akkor Bach tábornok beszélte el nekem, ki még az esemény közvetlen benyomása alatt volt, miután nagy részt ő maga is szerepelt benne.

Most már fogod érteni, miért érdekel oly különösen a Véra grófnőveli találkozás.

Ily kivételes sors, kivételes nőt alakithatott be-

löle. Szépsége nagyszerüen felvirúlt — de mikép fejlödött szellemi élete?

Unokahúgom soraiból sejtem, hogy azóta nem látta többé a grófot.

Vajjon lehetséges lesz-e, hogy e válás örökké tartson, abban kételkedem.

A császár meghalt — Véra védtelenül áll, mig a gróf rokonai semmit sem fognak kisérletlen hagyni, hogy az itélet megsemmisitését kieszközöljék. Mily szomorú bonyodalmakat hozhatnak e körülmények Véra grófné szép fejére — ki tudná megmondani?!

A mint találkoztam ismét szép szomszédnőmmel, és félig-meddig tájékozva leszek felőle, — tudósitani foglak, úgy mint eddig.

ÖTÖDIK LEVÉL.

Ugyanaz ugyanahhoz.

Nadeschdina, julius 2. 185...

Még sem válaszoltál utósó levelemre. Tán hallgatásod által akarod tudtomra adni rosszallásodat az amazonnal való találkozásom felett.

Isten bizony — ártatlan vagyok benne! Kérd számon a zöld erdőtől, Paulowna Mária unokahúgomtól: tedd felelőssé érte a véletlent, ha úgy akarod még végzetemet is!

— Engemet e különböző tényezők mindenesetre rendkivüli hálára köteleztek, miután oly szép, oly cso-

daszerü lénynyel hoztak összeköttetésbe, mint a minő Urussoff grófné.

Nélküle mind sulyosabbá válnék helyzetem egyhangúsága, minthogy nem is sejteném, hogy a folyón túl egy oly élet folytatja napjait, mely ha nem csalódom, legbensőbb gyökeréig rokon az enyémmel.

Krásnói-Selón voltam.

Sőt, eddig már kétszer voltam ott. Unokahúgom kivánsága sokkal inkább összhangzott szivem titkos vágyával, semhogy teljesitését sokára halaszthattam volna. A legjobb ürügy alatt mutathattam be magamat Urussoff grófnénál.

Még ha közelebbi ismerkedés után, szellemi jelentősége nem felelt is volna meg kivételes szépségének, még akkor is reméltem, hogy házával oly érinthezésbe fogok léphetni, melyet itt már fájdalmasan kezdek nélkülözni.

Ha falun lakik az ember, még pedig Oroszországban, feltünően hamar veszíti el a társalgási modor biztonságát és könnyedségét!

Midőn hálószobámba léptem, hogy hajamnak utósó coup de brosse-t adjak, észrevevém, hogy Bazil nagy önelégültséggel kerité elő egy elegáns utazó öltözék részleteit, melyet Párisban vettem, de eddig még nem viseltem.

»Már csak meg kell látszani a nagyságos urunkon, hogy külföldről jön. Minek volna a sok szép holmi?«

»Miért nem veszed elő ugyanazt az öltözetet, melyben Petrovitsch Nicolainál voltam?

Bazil megvető arczkifejezéssel felelt:

»Amaz elég jó volt o d a! De most a Bârin egy előkelő grófnét megy látogatni, ki télen Pétervártt lakik!«

Belenyugodtam e finom megkülönböztetésbe, miután mulattatott figyelemmel kisérni az oroszok ritka tehetségét, melylyel a rangkülönbségek, a társadalmi állások iránti tiszteletet mérlegelni szokták.

Más-más szavakat, tekinteteket, hajlongásokat használnak a földesúr, gróf vagy herczeg irányában. Ez annyira megy, hogy képesek viseletük által elárulni a különbséget, mely szerintök oly két egyén közt létezik, hol az egyik ötszáz léleknek ura, a másik meg csak négyszázé.

Krasnói-Selő tulajdonképen csak tizenhat werstnyire van innen s igy hát ez a legközelebb eső úri lak.

Azonban ha kénytelen az ember útját a híd felé venni, mely több werstnyire van Nadeschdinán túl — akkor jóval hosszabb lesz a távolság.

Nyár derekán, ha sekély a viz, imitt-amott át lehet menni rajta kocsin, rendesen azonban dereglyén.

A folyó kénye kedve szerint határoz a földesurak közlekedése fölött. A híd rendesen oly rozzant állapotban van, hogy életveszélylyel jár a kocsin való átmenet; a dereglyéket pedig igen gyéren járatják, tavaszszal és őszszel azonban, a hatalmas áradat miatt nem is közlekednek.

Ezeknél fogva nehezebb Krasnói-Selóba jutni, mintha a távolság háromszor, nem tizszer annyi volna, s valószinüleg e körülmény lehetett oka annak, hogy a grófné jelenlétéről mindeddig nem is hallottam volt semmit.

Tegnap ugyan, midön Sophron apónál kérdezősködtem felőle, bevallá, hogy kissé ismerős előtte a grófné. Párszor Nadeschdinába jött misére, mivel Krasnói-Selóban még nincsen templom.

Többet nem tudott felőle; e nyáron még nem látta őt.

Nem csekély feladat volt tüzes lovaimat a dereglyén nyugodtan tartani. Határozott szándékuk volt a kocsit hátrafelé a folyóba tolni, és mindnyájunk vállvetett erőlködésével sikerült csak őket féken tartani.

Az út Krasnói-Selóig az erdőn visz keresztül.

Az erdőből kilépve semsokára felmerül a szép nagy falu, festőileg elhelyezve az alacsony dombon, mely egy csendes árnyékos tó rezgő vizében tükröződik.

Szép kép ez, mely itt elterül a szem előtt; egyike azoknak, melyek láttára önkénytelen felsóhajtunk: Istenem beh szép! oly nyúgodalmas, békés benyomást tesz.

Az erdők sötét körvonalai messze hátramaradnak a ködös, összefolyó távolban — közbe felmerül a puszták fényes zöldje, mint egy habos, csillogó tenger — a közelebb fekvő hullámos gabnaföldeken

átvonúl, a lanyha szellő, amott meg a folyó tükre csillámlik felénk.

És milyen csend — milyen magány!

Nem igen távol a falutól emelkedik az úri lak, egy imposans fehér, kőépület. Félig villa, félig kastély, földszintből és egy emeletből áll, pompás nyitott oszlopokon nyugvó tág előcsarnokkal, melyhez széles márvány lépcső vezet, és nagy ivü boltozatos folyosókkal, gazdag növényzettel befutva, melyek két oldalról a kastélyt a hosszu és tág üvegházakkal kötik össze.

Bár késő délután volt már, a hőség még mindig nyomasztó volt, és a ház valamennyi lakója, a belső hives termekben látszott időzni. Senki sem volt látható. A magas ablakok nyitva álltak és a lanyha szellő olykor-olykor egy selyem függönyt lebbentett ki az ablakon, vagy meghintázta a viruló indákat, melyek az oszlopokat körülfutották.

Az előudvart egy fákkal és bokrokkal szegélyzett pázsitos tér képezé, melyet vasrostély különitett el az uttól.

A kapu nyitva állt s a finom kavicsokon alig hallatszott phaetonom robogása.

Csak midőn a lovak hangos nyeritéssel fejezék ki megelégedésöket az elért árnyék fölött, lépett elő egy tisztességes szolga, fekete frakkban, fehér nyakravalóval, és tiszteletteljesen válaszolt kérdésemre:

Itthon van-e a grófné?

A nagy harang meghúzására, több oldalról elősiettek a szolgák fogatomat átveendők és embereimről gondoskodva.

Az udvarmester — bizonyosan az volt — felszólitott, hogy kegyeskedjem őt követni, és az előcsarnokon keresztül egy salonba vezetett, hol várásra kért fel, mig úrnőjének jegyemet kézbesiti.

Kiváncsian körültekintek.

Akaratlanul is a berendezésen, a környezeten kerestem valami különczködést, valami jelt, mely a birtokosné egy előszeretét, egy sajátságát elárulja.

De minden eleven szin, szembetünő fényüzés, szándékosan ki volt zárva.

Tág terem volt, mely az épület egész mélységét elfoglalni látszott, mert míg egyoldalt az ajtók a nyitott csarnokba vezettek, addig a másikon egyenesen a széles tornáczra nyiltak, melyről pompás kilátás kinálkozott a kerteken át a parkra, tóra és környékére.

A redőnyök le voltak eresztve, a napnak egy sugara sem lopódzhatott be rajtok.

Kellemes, hüs félhomály derengett a teremben, melynek jóltevő hatását még emelték a hamvas márvány-falak és a világos zöld selyem függönyök, melyeknek gazdag, nehéz redői a földön úsztak és a helynek bizonyos fris enyhe kinézést kölcsönöztek.

A hasonló szinü kerevetek, karos székek és pamlagok elrendezésével, bizonyosan több apró szobát

igyekeztek képezni az egy nagy teremből, s mondhatom: e szándék pompásan sikerült.

Néhány nagy levelü pálma és más levélnövény ügyes felállitásával, a szobrok, virágtartók és üveg-ellenzők segitségével, különböző kis telepzet jött létre, melyeknek mindegyike rendkivül otthonias, nyájas benyomást gyakorolt.

Elég időm volt, mindent figyelmesen szemügyre vehetni és választásomon megállapodni, hol, melyik kedves kis helyen lesz majd legkellemesebb a szép grófnőveli csevegés: ott a pompás kandalló mellett-e, melynek kecses formái és művészi munkája Olaszhon műremekeire emlékeztetett; vagy pedig ott a középen álló nagy kerek-asztalnál, mely tele volt rakva albumokkal, könyvekkel, rajzmappákkal, s mit egy kaukazusi aranyszövetü drága szőnyeg boritott; vagy amott a kettőnek való kis diványon, mely körül a magas márványtartókból kihajló viruló Nerium splendens egész kis bosquettet képezett; — vagy végre a mély, boltozatos ablakmélyedésben, mely a sürü selyem redők összevonása által titkos, rejtett kis kabinetté vált?

A nagy tükrök, arany keretökben, alakomat számtalan példányban tükrözék, a mint a hölgyekre várva, fel- és alájártam a teremben.

Vagy nem voltak feltalálhatók a hölgyek, vagy pedig az öltözködés tartóztatá őket; de mondhatom, hogy nagyon örültem, hogy Bazilra biztam toilette-

met, különben igen rosszul éreztem volna magamat ezen elegáns salonban.

Miután hosszasabb idő lefolyt, ismét belépett az udvarmester, ki jelenté, hogy a grófné ugyan nincsen jelen, miután nagyobb sétára kiment, azonban Wasziliewna Julia azonnal meg fog jelenni.

Az ember tetszett nekem; jó, öreg képe volt és biztos, de azért mégis tiszteletteljes magatartása, első perczre felismertetè benne az előkelő ház jól iskolázott szolgáját.

Miután a redőnyöket kitárta volna, kérdést tett nálam, itt e teremben akarom-e bevárni a hölgyeket, vagy pedig szobámba kivánok-e visszavonulni.

Az előbbit választám és a szolga távozott.

Vajjon ki lehet ez a Wasziliewna Julia?

Társalkodónő, garde de dame vagy néni?

Az ajtófüggöny szétvált és egy öreges nő, világos, uszályos selyemruhában suhogott be rajta, tekintélyes embon point-al, jóságos sima arczczal, melynek összhangzatát csak egy szeszélyes, majdnem gyermekies kifejezés zavarta meg.

Nyájas előzékenységgel üdvözölt, bocsánatot kérve hogy ily soká magamra maradtam. Miután kényelembe helyezte magát és a kisérő komornát egy pohár jeges viz után küldte, hamar megismerkedtünk.

— Tehát Paulowna Mária férjnél van? És ön üdvözletet hoz nekünk tőle? Na, akkor tán még is rászánja magát Véra, hogy neki irjon! Tudnia kell,

hogy sok dologban rettenetes bajom van Vérával; ha látogatásokról van szó, vagy levélirásról, meghivásokról — hisz érti mit akarok mondani Stepanovitsch Maxim: mindazon dolgokról, melyek a világgali közlekedésre vonatkoznak — akkor Véra azt mondja: »Igen, néni«, — tehát a néni volt előttem — »azonban azt hiszi-e hogy meg is teszi? Isten ments! S igy volt az Paulowna Máriával is. Hányszor unszoltam őt: irj már Máriának! Hisz együtt voltak a kolostorban és Mária mindig nálunk töltötte a szünidőket — az ön unokahuga ugyan Mária, de mellékesen mondva, szivből örültem neki, ha ismét bucsút vett tőlünk ... ez a nyugtalan természet! Nem, ez elviselhetetlen volt! — Ő tulajdonképen Véra egyetlen barátnője — mással Véra nem is kötött barátságot soha. Hugom nem szereti a »barátságokat,« hidegnek és zárkozottnak tartják őt, ön is észre fogja azt venni Stepanovitsch Maxim, és már előre meg akartam önnek mondani, mert ő az egész világ iránt olyan — persze, engemet kivéve! De én úgy is tekintem ám őt, mint saját édes gyermeket! Midőn melléje jutottam, még alig tudott állni, és maig sem hagytam el egy napig is. — Ugy van, úgy van biz a — csak neki éltem, és vele viseltem el mindent!«

Itt elhallgatott az érdemes hölgy és szelid megindulásba esett, valószinüleg, saját tökélyeinek elismerése fölött.

Legjobb akarat mellett sem tehettem mást, mint résztvevő arczczal érthetetlenül susogni:

»A grófné bizonyosan nagyra becsüli az ily áldozatot — nem mindenki oly boldog családjában birhatni ily önmegtagadó nemes lényeket« stb.

Wasziliewna Julia igen kegyesen fogadá e phrázisokat, s a mint látszik, némi kis figyelmekkel könnyen megnyerhető; azután folytatá:

»Nem is képzeli Stepanovitsch Maxim, menynyire örülök az ön látogatásának, és Vérának is kellemes lesz — bizonyosan az lesz!« azonban itt, némi kis ingatagság hallatszott ki hangjából.

»Whistezik ön?« Elég szemtelen voltam azt állitani, hogy a whist szenvedélyeim egyike. Egyelőre legalább a néni kegyeiben akartam befészkelni magamat, ha az netán a hugánál nehezebben sikerülne.

»Hisz ez pompás!« felelt Wasziliewna Julia, most már egész derülten. »Ön persze itt marad! Nem, nem Stepanovitsch Maxim, ön hosszasabban tartózkodott külföldön, hogy el ne feledte volna már a mi jó orosz vendégszeretetünket. Arra vissza kell önt emlékeztetni ismét. Csak nem utazott annyi werstet, hogy oly látogatást tegyen itt, mintha Pétervártt lenne? A lovaknak egy éjjel az idegen istállóban kell állniok, hogy benső igazi barátság fejlődhessék. Ma este az orvos is eljő nejével, akkor negyedik lehet a whistnél, mert az igazgató elutazott. Azután meg Párisról is beszélnie kell nekem! De,

ebbe a mi magányunkba, csak ritkán téved idegen. Már két hónapja hogy Kraznoi-Selóban vagyunk és az orvoson kivül még senki sem volt nálunk.«

»Rendesen itt tölti a grófné a nyarat?« vágék közbe.

»Hisz épen ez a baj« felelt Waszilíewna Julia és csaknem komikus panaszszal tekinte rám, — »oly szép villája van Pétervár mellett a szigeteken és nem lehet rávenni őt, hogy ott lakjék. Négy-öt évvel ezt a házat épitteté itten s a régit lebontották. Mióta az épület elkészült, alig birja bevárni tavasszal, hogy odahagyhassa a várost. Most már arról is beszél, hogy a jövő telet itten töltsük ... de már abba soha sem egyezem bele!«

»Ez a hely ugyan olyan szép« — feleltem, egy csodáló tekintetet vetve az ablakon át a tájra — »hogy nem vehetem rosz néven a grófnétől, hogy itt jobban szeret tartózkodni mint Pétervár közelében.«

— »Igen, igen, elég csinos ez a hely« — válaszolt az öreg hölgy kövér fehér kezeit nézdegélve, de már kérem Stepanovitsch Maxim, milyen mulatság ez? Nappal oly meleg van, hogy a szobában kell maradni. Nekem nincs az a természetem mint niecemnek, ki e hőségben, a forró napon, órahosszat képes lovagolni és sétálni. E hőségben alig szeret az ember öltözködni — ezért is kellett oly soká várakoznia. Előbb egész toilettét kelle csinálnom, mert úgy a mint voltam ... nem — igy nem fogadhattam volna önt!«

Itt képzelő tehetségemnek tág tér nyilt, magamnak a jelmezt kifesteni, melyben a jó hölgy akkor lehetett.

— »És este« folytatá Wasziliewna Julia — »hol a tornáczon ülhetne az ember — annyi a szunyog, hogy alig lehet kiállni. Már most kérdem, hol itt a falusi élet élvezete?«

Igyekeztem a társalgást a grófnéra visszavinni, mi egyébiránt elég nehéz volt, miután Wasziliewna Julia legszivesebben beszél önmagáról, saját személyéről, hajlamairól, passióiról stb.

Ő azon nők egyike, kik még meglett korukban sem tudják levetközni az iskolásleány sajátságait. Minden jósága mellett — mert valóban jó szive van — oly érzékeny és szeszélyes, hogy a grófné türelmét gyakran kemény próbára teszi.

Saját kényelme, saját jóléte első sorban áll; mindamellett pedig azon szent meggyőződésben él, hogy egész élete nem volt egyéb, mint környezetéért való folytonos önfeláldozás.

Ha a grófnő, egy vagy más eltérő véleményét nem fejezi ki a leggyöngédebben, Wasziliewna Julia képes könyekre fakadni s ilyenkor megesik hogy, napokig szobáiba zárkozik, vagy pedig elég hallhatóan parancsot ád málhái elrendezésére ... mig az egész, egy megindító kibéküléssel végződik, mely scénát az öreg dáma különösen szereti, miután ez alkalommal elősorolhatja a grófnőnek hány éjet virrasztott át ágya mellett; mikép rabolták el niéce-je betegsége,

a skárlát meg himlő, az ő legszebb éveit; és hogy most is minden perczben kész, szeretetét a legnehezebb áldozatokkal bebizonyitani.

Másrészt azonban meg van elégedve ha apróságokban meghódolnak hiúságának, és miután a maga módja szerint szereti is a grófnét, utoljára belenyugszik annak kivánságaiba is.

De persze, azért el nem engedi a folytonos feléselést és örökké felmelengeti a rég elmult, kellemetlen dolgokat, melyekben különösen gyönyörködik ... szóval, soha nem hajol meg más akaratának anélkül, hogy azt a gyötrő mindennapos házi háborút ujból ne kezdené, melyet közönséges, félmüveltségü nők oly virtuozitással folytatnak, az erősebbek és kitünőbbek ellen.

Waszilievna Julia, fájdalom oly nőjellemet képvisel, melytől szegény Oroszágunk hemzseg. Főkép a falusi kis-nemesek leányai s feleségei járulnak nagy számmal e szeretetreméltó zászló alá.

Lomhán heverni a házban, a komornákkal fecsegni, nyalánkoskodni és kiewi gyömölcsöket enni, s estefelé magokat felcziczomázni, ez képezi jóformán egész életöket. Valóban, odaliszkszerü existenczia, az ázsiai befolyások egy utóhangja ez!

Oh be sajnáltam az ifju nőt, kinek egész támasza és védelme, e megöregedett gyermek!

»Nem szokott-e a grófné olykor külföldre menni?« kérdém a nénitől, mindent megkisértve, hogy a ház asszonyáról és életmódjáról némi tudomást szerezzek.

»Két nyarat töltöttünk Németországban, mielőtt Krasnói-Selóra jöttünk« — szólt sóhajtva az öreg dáma. Véránaksajátságai, csaknem aztmondhatnám, bogarai vannak. Minden áron, újdonnat új, saját terve szerint készült házban akart lakni. De nem csak az, még a kertek, a park is, minden átalakittatott. Soha sem tudtam felfogni, minek vállalta magára Véra e rettenetes terhet! Napjait épitészekkel, kertészekkel tölté, s alig maradt ideje, melyet nekem szentelhetett.

Én megértettem a grófné indokait.

Krasnói-Seló az Urussoff család birtoka volt.

Véra mindent megtett hogy e név hordozóinak nyomát megsemmisitse, kioltsa, feledésbe ejtse — ő maga szegény, mégis kénytelen volt az Urussoff nevet viselni!

Waszilievna Julia és én, már a legjobb barátok voltunk! Még az orvosné iránti ellenszenvét is megsúgta titoktartás igérete mellett. Folytonos háborúban él az orvosnéval, de mégis, nehezen tudná nélkülözni.

Helyeinket megváltoztatva a nyitott ablakba ültünk, mely a kertre nyilik.

Előttünk állt egy kis asztal, mindenféle hüsitőkkel; Waszilievna Julia evett, ivott, egy czigarettet szitt, s minden perczben csengetett, a komornától vagy inastól a legkülönbözőbb tárgyakat kérve, s egyre biztositott, hogy az ég nem áldhatta volna meg nagyobb örömmel: mint a minőt az én látogatásom okozott neki.

Erre természetesen nem tehettem egyebet, mint kezet csókolva, mindenféle hódoló és hízelgő dolgokkal válaszolni.

Olykor-olykor türelmetlen pillantást vetettem az órára.

Már két óra múlt el és még mindig nem jött a grófné.

Valóban, nem Vasziliewna Julia miatt tettem meg e nagy utat. Kissé szórakozottan kezdém hallgatni a jó nő beszédárját — ekkor — valahára! — Ő volt!

Lassan jött fel a széles sétányon, mely a parkból a kerten át vezet.

Én jó szememmel tisztán kivehettem őt, míg ő nem láthatott. Először kissé rövidlátó, másodszor nem is emelte föl tekintetét az ablakok felé.

Széles karimájú szalmakalapját, mely tán túlságosan meleg lehetett, szalagján fogva a földön vonta maga után.

A sötét, egyszerüen rendezett haj, mely csak gazdag tömöttsége által vált pompás diszszé, hátra volt simítva homlokáról, melynek szép, tömör domborúsága azáltal még csak jobban kiemelkedett. A hőség nem látszott meg arczán, sőt ellenkezőleg, annak rendes halványságát még átlátszóbbá tette.

Öltözékén nem tünt fel semmi ékszer, semmi élénk szin. A hosszú, fehér, nyakig érő egyszerü ruhát csak lilaszín öv szoritotta derekákoz és hasonló szinü szalag huzódott át a nehéz tekercseken is, me-

lyek kis fejét többször körülfonták és még a nyakra is mélyen alácsüggtek.

Szemlesütve járt; hosszú, setét pillái finom árnyékot vetettek a márvány tiszta arczbőrre, s a mint igy nyugodtan, lassan közelebb jött és nyulánk, összhangzatos alakja mind fényesebben emelkedett le a fák zöld hátteréről, úgy tünt fel nekem, mint Byron gyönyörü versének megtestesülése, midőn a költő mondja: She walks in beauty like the night! Szépségben lépdel, mint az éj!

Közvetlenül a tornácz előtt az udvarmester, ki bizonyosan úrnője jöttét várta már, elébe lépett és ezüst tálczán jegyemet nyujtá át.

Szórakozott tekintettel nyúlt utána, de nevem olvasására meglepetés tükröződött arczán.

Néhány kérdésére, mit az öreg szolgához intézett, ki mélyen meghajolva állt előtte, az halkan válaszolt.

Nem hallhattam ugyan mit beszélt, de láttam, hogy távozó-félben ismét visszafordúlt és az öreg embert közelebb inté magához. Bizonyára valami igen szíves, nyájas dolog lehetett a mit a szolgának mondott, mert annak öreg arczát a meleg hála kifejezése világitá meg, és csaknem szenvedélyesen csókolá meg úrnője ruhájának szegélyét.

A szép nő még egyszer nyájasan intett neki fejével, és a házba lépett.

Várakozástelin tekinték az átellenemben lévő ajtóra, mely minden perczben megnyilhatott.

Valószinüleg elébb még a sétában rendetlen-

ségbe jött öltözékén igazitott valamit. De nem — halkan suhogni kezdtek a függönyök, szétváltak és Urussoff Michailowna Véra grófné előttem állt.

A nagy fekete szemekben már nyoma sem volt az ábrándos mélaságnak; — nyugodt, élénk tekintettel csüngtek rajtam.

A tökéletes világhölgy, a szeretetreméltó, vendégszerető háziasszony könnyü nemes modorával üdvözölt és mondhatom, hogy mélyebb tisztelettel hajoltam finom, apró keze fölé, mintha az egy főherczegnő keze lett volna.

»Ön előttem nem idegen, Saburoff« szólt francziául,« több oldalról már gyakran és sokat hallottam önről. Unokavére sokat és szeretetteljesen beszélt Nadeschdináról és édes anyjáról. Azonfelül önmaga is gondoskodott róla, hogy nevének jó hangzása eljusson még azokhoz is, kik nem oly szerencsések önt személyesen ismerhetni.«

Ezzel mosolyogva mutatott a könyvre, mit még mindig kezében tartott.

Utólsó művem volt!

Bámulj meg kedves barátom, hogy én, mint iró azonnal el nem vesztém fejemet, midőn a legszebb asszony ily nyájasan nyilatkozott müveimről. Azonban, külsőleg ép oly nyugodt és egykedvü maradtam, mint a ház urnője és körülményesen feleltem Paulowna Máriára és férjére vonatkozó kérdéseire.

»Reméllem, hogy egy időre be fogja érni a kevéssel mit Krasnói-Seló nyujthat«, szólt a grófné le-

kötelező hangon, mely csaknem szivélyes volt, »nagy örömet fog ez által okozni néném nek, mert a mint épen most hallom tőle, ön elég szives volt magát a whistre felajánlani.«

»Méltóságos grófné nem játszik?«

»Nem,« felelt hanyagul, »nem értek a whisthez, vagy is jobban mondva, egy játékhoz sem — ..... sőt mondhatnám, hogy ellenszenvvel viseltetem a kártya iránt .....« tevé hozzá, mintegy habozva.

»Michailowna Véra mindjárt a német fürdők játékbarlangjaira gondol, melyektől valósággal irtózott,« jegyzé meg a néni.

»Dehogy« — felelt a grófné elutasitólag,« kegyed tudja hogy az emlékek nem birnak felettem annyi hatalommal.«

Meglehet, hogy tekintetem igen is kutatólag nyugodott rajta, vagy hogy e szavakat, idegennek jelenlétében tulságos őszintéknek hitte; de könnyedén elpirult, mi arczának leirhatlan, leánydad bájt kölcsönzött, és egész lényén a legszeretetreméltóbb zavar tünt fel.

De mint valaki, ki megszokta már az önuralmat s minden, még legcsekélyebb gerjedelmét is le tudja küzdeni: ügyesen más fordulatot adott a társalgásnak, utazásaim felől kérdezősködött és érdekeltséggel tudakolta: meddig szándékozom Nadeschdinában időzni. — Szóval, egész tökélylyel teljesité azon kötelességeket melyekkel a vendég iránt tartozik az előkelő, finom házi asszony.

Mindeddig meg nem emlékezett még első találkozásunkról az erdőben s miután tudni akartam, vajjon csakugyan fel nem ismert-e vagy fel nem akart-e ismerni, én voltam az, ki szóba hoztam.

»Még bocsánatért kell esedeznem grófné«, szóltam kis szünet után, midőn Wasziliewna Julia egy perczre eltávozott, »hogy engedelme nélkül jószágai határát átléptem.«

»Mennyiben? — Csak nem azért, mert szíveskedett unokahuga üdvözleteit személyesen átadni?«

»Nem azért grófné, de multkori kirándulásom miatt, mely egész erdejébe vitt, a hol alkalmam volt önt mint kitünő lovarnőt bámulhatni.«

Szándékosan ugy tett mint ha nem hallaná utóbbi szavaimat és nagy ügyességgel kisiklott a kérdés alól.

»Elfeledi ön, hogy Oroszországban annyi a terünk, hogy nem szükséges határainkat oly gonddal őriznünk. Azonfelül, még nem is érzek magamban valódi birtokjogot az erdő ama része iránt. Csak nem rég vétetett meg igazgatóm által, ki igen becses szerzeménynek tartja.«

»Ha ugy van, akkor ő mindenesetre jobban védte urnője érdekét, mint az én igazgatóm az enyémet.«

Meglepetve tekinte rám.

Elbeszéltem neki, hogy épen ezen erdő azelőtt Nadeschdinához tartozott, s hogy legkedvesebb gyermekkori emlékeim e helyhez fűződnek.

»S ezért« tevém hozzá, »engedje grófné, hogy olykor, olykor határába lépjek, s ha ott találkozik velem, gondolja meg, hogy szivesen keresi fel az ember egy boldog múlt, bármi csekély nyomdokait.«

»Örömet fog szerezni nekem, uram, ha ezentúl is csak ugy mint saját birtokában fog ott járni, kelni. S ha már egyszer a folyón innen van, folytassa utját tovább is — és az Krasnói-Selóra fogja önt vezetni.«

Köszönve meghajtám magam.

Valóban igen nagyon szeretetre méltó volt, s alig kivánhattam volna szivesebb fogadtatást.

Daczára annak ugy látszott nekem, mintha mindenben a mit mondott és tett, csak egy szükséges, elutasithatatlan kötelességnek hódolna — igaz, hogy igen kecses módon hódolt meg.

A mint átellenemben ült, a nap bucsúzó sugaraitól rózsás fénybe burkolva, figyelemmel kisértem őt.

Vonásai oly nyugodtaknak látszottak, tekintete oly elfogulatlan volt s mégis erőt vett rajtam a meggyőződés, hogy ezen egyhangu külszin alatt, egy meleg gazdag élet rejtőzik, melynek nyilvánulását azonban, ő gondosan, nem, féltékenyen uralja.

Vajjon kinek fog megnyilni e csodavilág, gazdag, pompás, káprázó szineivel!«

Kinomra, ismét hozzánk szegődött Waszilíewna Julia.

»Mi baj Alexei-vel? Elküldted őt?« szólt a grófnéhoz fordulva.

»Igen rosszul nézett ki; félek, hogy komolyan megbetegszik az öreg. Feküdni küldtem.«

»Tehát nem ő fogja szolgálni a theát?« kérdé az öreg hölgy boszusan.

»Nem! A mint megjő az orvos, meg kell őt néznie. Valóban aggódom miatta.«

»Mi lesz végre — csekélység! Te túlelnéző vagy a cselédség irányában. Velem soh' sem gondolsz. Tudod, hogy idegeim nem türik, ha más adja fel a théát mint Alexei. Csak ő tud nesztelenül felszolgálni, a nélkül hogy minden csészével s kanállal csörömpölne. Ugy hiszem, kimerültebb vagyok mint Alexei, kit csak a meleg viselt meg kissé — de rólam nem gondoskodol!«

Wasziliewna Julia mélyen sértve, durczás képpel ült le.

Egy perczig valami csodás kifejezés lángolt fel a nagy fekete szemekben; szenvedélyes türelmetlenség, titkos, visszafojtott harag — azután gyorsan leereszkedtek ismét a hosszu, selymes pillák — midőn tekintetemmel találkozott.

A grófné lehajlott, a néni kezét gyöngéden megcsókolá és kérve szólt:

»Nem haragszik már reám? Én magam fogom készíteni a theát, s meglássa mily ügyes leszek. Még nesztelenebbül fogok mozogni mint Alexei.«

Az öreg hölgy kibékülten mosolygott és egyelőre hallgatott, mi azonban nem tartóztatá később minden csésze theánál megjegyezni, mennyire rontja,

kényezteti Michailowna Véra a cselédséget, milyen természetes az, ha e hőségben halovány az ember — mily végtelenül szenved alatta ő maga is!

A várt házaspár, az orvos és neje megérkeztek.

Mindkettő nem született orosz, hanem kurlandi, azonban már oly hosszasan élnek Oroszországban hogy németségökről csaknem megfeledkeztek.

Az orvos most egy főherczegi jószágon van alkalmazva, mely Krasnói-Selóval határos.

Tulajdonképen, csak az asszonyról szabad szólani e házaspárnál, mert a férj nem egyéb mint egy melléklet, Karlowna Annájának egy töredéke.

Fiatal korában igen szép lehetett, és éles, ritka tehetségü észszel bir. Azelőtt nevelőnő volt férje szüleinek házánál és igy természetes ha most, házasságában is, férjében csak legidősb tanitványát látja.

Az orvos szerény, jóságos egyénisége mellett, nem volt nehéz e fensőbbségre jutni. Most mint hajdan bámulja nejét, és mindent a mit mond e szavakkal igyekszik érvényre juttatni: Karlowna Anna is igy vélekedik.

Még orvosi működését is ellenőrzi; az orvosnak minden rendeletről számolnia kell, és a legcsekélyebb gyógyszer használatát kellő indokolással kell támogatnia.

Különben igen tiszteletre méltó személy, s a grófné állitása szerint, — ki a kellemetlen benyomást, mit védenczének elhanyagolt öltözéke és határozott fellépése reám gyakoroltak, tőle kitelhető mó-

don igyekezett egyensulyozni — minden áldozatra kész, erős, nemes lelkü nő.

Egy szegény parasztgyerek ágyánál képes átvirrasztani az éjet, de ép oly bőven mint szeretetét, osztogatja a poffokat is, ha a pátiens elhanyagolja rendeleteinek pontos teljesitését.

Férjét gyakran szakitja félbe e szavakkal:

»Hallgass, Feodor! Nem értesz hozzá!«

És Jegorovitsch Feodor nyájas mosolylyal fogadja el a rendreutasitást és egyszerüen szól: Igaz, Annám többet foglalkozott e dologgal mint én.

Nem mondhatni ugyan, hogy az orvos a sajátszerü állás által, melyet nejével szemben elfoglal, nyer a közönség előtt — azonban, széles, viruló arczán oly tiszta becsületesség, oly ártatlan jóság tündököl, hogy akarva nem akarva megbarátkozik vele az ember.

Én, mint e családi kör idegen tagja, az első üdvözlések és kérdezősködések alatt, csak mint hallgatag szemlélő szerepeltem; — az orvos és neje t. i. minden másodnap jelennek meg itt és a házhoz tartoznak.

A grófné a beteg Alexeiről beszélt az orvossal és észrevevém, hogy még e nehézkes, esetlen személyiség sem tudja kikerülni a varázst, melyet Michailowna Véra idegenszerü, előkelő szépsége mindenkire gyakorol. Csaknem azt hiszem, hogy Karlowna Anna nem helyeselte volna a kifejezést, mely-

lyel férjének vizkék szemei a szép, halovány arczon csüggtek.

Készséggel felajánlá segitségét, midőn a grófné felszólitá, hogy a beteget látogassa meg. Midőn már az ajtóban állt, neje hatalmas hangon utána kiáltott.

»Hová mész Feodor?«

»A grófné kivánatára Alexei-t megyek megnézni.«

»Beteg? Mi baja?«

»Hisz épen azt várom férjétől, hogy mondja meg, mi baja« — felelt a grófné mosolyogva.

»Csak sokat ne rendelj. Mindig elfelejted, hogy e népet egyszerű szerekkel kell gyógyitani, miután természetök még nem szokta meg a sok gyógyszert.

A grófné véget vetett a sok intésnek, mert betette az orvos után az ajtót.

Most felém fordult Karlowna Anna és rendszeres vallatást kezdett, hogy egyszerre megtudja, ki vagyok, honnan jövök, mit csinálok, mik terveim a jövőre nézve.

Ha idegenekkel érintkezik, ugy látszik elvül tüzte ki magának, minél több kellemetlen igazságot mondani barátjainak — sőt az illető idegeneknek is. Kivált Waszíliewna Julia nagy adagokban kapja azokat, s igaz hogy ő, hanyag indolenziájával és bizonytalanságával az orvosné önálló, tevékeny jellemének legélesb ellentétét képezi.

Azonban legrövidebb idő alatt én is megkaptam igazság rátiómat.

»Valóban Stepanovitsch Maxim, bámultam magát! Hogy tudta Nadeschdinát oly soká egy lusta csalóra, arra a haszontalan igazgatóra bizni?«

»Hosszasban voltam távol, semhogy helyesen itélhettem volna a jószág viszonyai fölött.«

»Hisz épen azt mondom! Hogy lehet idegen, nagy városokban kóborolni és nem gondolni saját vagyonával! Ez a mi fiatal orosz uraink modora! — Nem akarom önt a többivel egy sorba tenni, de sajátképeni szent kötelességeire ön sem gondolt. — Hát most mit csinál? Gondját viseli az igazgatásnak.«

Szerencsémre igennel válaszolhattam, különben se vége se hossza nem lett volna a dorgáló prédikációknak.

»Ön iró, nemde? Még nem olvastam semmit munkáiból. Regények és költemények nem számomra való olvasmány. Ez olyan előkelő hölgyeknek való mint Urussoff grófné, kik egész nap nem tudják mitevők legyenek, hogy az idő muljék.«

»Azt hittem, hogy a grófné nagy figyelemmel kiséri jószágai kezelését.«

»Igen, ide s tova lovagol az igazgatóval. Valóságos gyermek, s jóformán semmi sem érdekli. Szive jó és nem kevély, de az élet komoly oldalát, a munkát s gondot távolról sem ismeri.

»Ugy, nem fogja fel az élet komolyságát?«

»Nem! Emlékszem, hogy még ismeretségünk első idejében, azon törekedtem, hogy ki tudjam, vaj-

jon milyen czélt, milyen feladatot tüzött ki magának a grófné. Tudja-e mit válaszolt nekem?«

»Nos, kiváncsi vagyok.«

»Nagy szemeivel hosszasan, mozdulatlanul rám tekintett és aztán lassan szólt: Igyekezni akarok, a tegnapot feledni! — Őszintén bevallom, hogy meg voltam lepetve e felületesség által; eleinte nagyobb jelentőségü nőnek tartottam.«

Azóta nem is igyekszem többé közelebb jutni hozzá. Mindig készen találom ha szegényei számára nagy pénzáldozatokra van szükségem, ha humanistikus ujitásokat akarok keresztül vinni. Azonban ha felszólitom, hogy személyesen vegyen részt a nyomorultak felsegélésében, — kérésemet rendesen visszautasitja.

»Ezen szenvedés túl haladja értelmemet,« szól ilyenkor, »s mert csak bőségemből, a feleslegesből, tehát minden áldozat nélkül adok, nem is fogadhatom el érte a köszönetet.«

Növekedő érdekkel hallgattam e sajátságos szavakat.

Szegény Véra! Érteni kezdtem őt! Mily erőszakosan, mily borzasztóan törhetett meg szellemi élete, hogy e reménytelen, fáradt szavakra fakadhattak ifju, viruló ajkai!

Oh, bár csak egy napot teremthetnék sivár létébe, melyet érdemesnek tartana a visszaemlékezésre!

»Nem mindenki bir a személyes, tettleges irgalom adományával,« szóltam megindulással, »ha a gróf-

né hidegszivü és könyörületlen volna, birhatna-e e meleg részvéttel beteg szolgája iránt?«

»Ne értsen félre!« kiálta hevesen Karlowna Anna, kinek igazságszerető lelke felháborodott azon gondolatra, hogy tán sértőleg és nem elég méltányosan nyilatkozott a grófnéről. »Michailowna Véra jó és nyájas környezete iránt, sőt bámulatra méltó megadással türi nénje hallatlan szeszélyeit; csak azt akartam kimutatni, hogy a nemesebb, magasabb iránt nem bir érzékkel, s nem tudja felfogni saját önző személyünk feláldozását egy nagy czél oltárán.

»De igaz, jó hogy eszembe jut .... Stepanovitsch Maxim, ön a francziát és oroszot egyaránt birja és mindkét nyelven tökéletesen ir. A kerületben most sok gyermekbetegség uralkodik és valódi jótétemény volna, ha a tudatlan falusi orvosoknak, kik nagyrészt nem is tanultak s nem is tudnak semmit, irásbeli, helyes orvosi utasításokat lehetne kézbesiteni; annyi gyermeket juttatnak föld alá, hogy valóságos vétek! — Nem forditana le oroszra egy pár szakaszt Trousseau franczia müvéből: le traitement de la fiévre scarlatine et de la rougeôle.*) Férjemnek nincs ideje és én hibásan irok oroszul.«

Karlowna Anna pompásan érti az emberek hasznos kizsákmányolását a köz jó érdekében.

Egyelőre mindent megigértem, hogy a további magyarázatok alól kitérjek, — melyek valószinüleg a

*) A vörhenyláz és vörös-himlő gyógymódja.

gyermeki fejlődés minden korszakán keresztül vezettek volna, elkezdve a fogzástól — egész — ki tudja meddig?!

Ezalatt a nálunk szokásos gyorsasággal beállt az éj.

Lámpások, gyertyák hozattak be, és a játék-asztalok felállittattak.

Waszíliewna Julia, ki lomhán emelkedett fel egy diványról, hogy még lomhábban ereszkedjék egy másikra, láthatólag felvidult a kártyák láttára.

»Hát Jegorovitsch Feodor hol marad?« kérdé kedvetlenül, »szeretném tudni, miért tart Véra oly hosszu értekezletet vele!«

»Legyen esze, Waszíliewna Julia« felelt Karlowna Anna élesen, »egy beteglátogatás tán csak fontosabb a whist-parthienál. — — — Azonban igaz, hogy férjem mindig túlságos hosszas magyarázatokba ereszkedik betegeivel.«

A belépők mindkét részről szemrehányásokkal fogadtattak, melyek csak akkor szüntek meg midőn a grófné az előcsarnokban előkészitett thea-asztalhoz ment, az ide-oda suhanó szolgáknak halk parancsokat osztott és az orvos hűséges előterjesztvényt tett nejének Alexei láza felől.

Hogy különös figyelemmel játszottam volna, az nem állithatom; csak szerencse-csillagomnak köszönhetém, hogy Waszíliewna Julia kegyét, kinek társa voltam, végkép el nem vesztém.

Oly jó kártyám volt hogy csak oda kelle dobnom, s minden jól ment.

Lelkem egészen másutt tévelygett!

Thea után a grófné elhagyta volt a termet, és a nyitott ablakokon keresztül láthatám sugár fehér alakját, a mint árnyszerűen fel és alá lebegett a tornáczon.

Néha, néha megállt az ablakok egyike előtt, és tekintete átfutotta a terem belsejét.

Vajjon mily godolatok rejtőzhettek e nyugodt, mesésen szép, látszólagosan élettelen vonások mögött?

Megemlékeztem ama szenvedélyes, villámszerű ragyogásról, mely e sötét szemeket egy perczre megvilágitá, midőn a néni gyermekies szemrehányásaival tetézte, — s bár csak villámszerű, — s ép oly mulékony volt e sugár, még is észrevettem, és benne egy büszke, szabad lélek létezését láttam, mely kinosan és némán hajol meg egy kérlelhetlen, megmásithatatlan kényszerűségnek.

— Napjai rendesen ezen egyhangú egyformaságban folytak le; állandó környezete e kevés emberből állt, kik nem birták felfogni sem természetét, sem benső magasabb lényegét, sőt a kik nem is szerették. Nénjének szeszélyes, követelő ragaszkodása ki nem elégitheté ifjú, forró, szeretet után vágyodó szivét.

Szegény Véra! Aranyat, gazdagságot adtak neki egy szétrombolt boldogságért és azt hitték, hogy dúsan kárpótolva van a veszteség — míg lelke egy me-

leg napsugarat szomjazott, mely a megtört virágokat ujból kicsalja a megfosztott, sivár kebelből.

Mindezek a gondolatok egymást üzve zajongtak agyamban s egy ellentállhatlan hatalom a fehér, nyu lánk nő felé vonzott, ki nesztelen sétáját ismét folytatá.

Közbe a Wasziliewna Julia és Karlowna Anna többé-kevésbé heves vitái folytak fülem hallatára. Mindkét nő, ki bizonyára különben egy nyugtalan kopékától elijedt volna, whistben nem bizott egymásba. Minden ütés utánszámoltatott, kimutattatott, és csak az orvos engesztelő gyenge kisérletei birták rá a veszekedőket a kibékülésre, mely alkalommal a coalitió ellene támadt és mindenért őt, az ártatlant okozta.

Ő már megszokta ezt és a kényelmes, nyugodt mosoly még akkor sem tünt el arczáról, ha neje keserűn megjegyzé :

»Játékban ép ugy mint az életben, szórakozott, meggondolatlan vagy. A szerencsét rendesen elszalasztod, csak hogy kényelmedben meg ne zavartassál !«

Tudni való dolog, hogy az orvosné lelkét égető nagyravágyás emészti, és élete kinja azon megmásithatlan körülmény, hogy férjének nincsen arra való személyisége, hogy állásában gyorsan emelkedhetnék. Miután azonban gyöngédsége nem tart lépést nagyravágyásával, egy alkalmat sem mulaszt el hogy sértett érzéseit tolmácsolja.

Mily sötét volt az éj ! A park facsoportozatai fekete maszszák gyanánt tüntek fel ; a teremből kiható

világosság éles körvonalokkal rajzolta a tornáczra az ajtókat és ablakokat. Hüvös szél keletkezett, mely a nehéz selyem redőket lassan ide-oda lebbenté.

»Véra! — Milyen könnyelmü vagy! Meg fogsz hűlni!« kiáltott Wasziliewna Julia, ki diadalmasan beszedte a hatodik ütést.

»Valóban grófné, ez igen meggondolatlan öntől, még kendőt sem vett magára« — szólalt fel Karlowna Anna parancsoló hangja. »Most van épen a gonosz lázak ideje, s főkép az ön házánál az ember ki van téve azoknak, a közeli álló viz miatt.«

»Ne aggodjék« — felelt az ifju grófné szeliden, edzett vagyok s nem egy könnyen hűlök meg — ezt Jegorovitsch Feodor legjobban tudja.«

»Mindez ki nem zárja az óvatosságot« válaszolt Karlowna Anna makacsul, »én nem tanácsolom, hogy tovább künn maradjon. E lázak gonosz betegségek — nem használ azok ellen semmi gyógyszer — még a legnagyobb Digitalis adagokat is hiába alkalmaztuk. — Nemde Feodor, az öreg Nikitánál sem használt semmit? Mindjárt Chininát tanácsoltam, de te ismét csak a magad feje után indultál, s nem hallgattál rám! . . . «

»Véra!« kiáltott ujból a néni. »Ne kinozz már s gyere be! Tudod mennyire aggódom ha beteg vagy. Emlékezzél, midőn szamárhurutod volt és a kolostorból haza hoztak, mennyit szenvedtem akkor miattad. . . . . Nem, Karlowna Anna — kérem, kérem . . . a dáma enyém . . . .«

S mindkettő jogot emelt a szerencsétlen káró dámára.

Ezalatt a grófné belépett, további intéseket és felszólalásokat kikerülendő — s nem messze tőlünk alacsony karosszékben helyet foglalt.

Fejét karjára támasztva az előtte fekvő könyvbe tekintett, de csak csekély figyelmet szentelhetett az olvasmánynak, mert jól láttam, hogy nem forgatta a lapokat.

Le nem irhatom neked, mily gyermekded, leánydad volt e helyzetben a szép alak. Az egyszerű fehér ruha, a nehéz fonadékok, a gyengéd, csak nem túl finom arcz, elevenen visszaemlékeztettek a serdülő leánykára, kit hat évvel ezelőtt láttam először.

Szemeinek bánatos kifejezése, mely akkor azért vonzott oly sajátszerűen, mert még egy meg nem oldott talány volt, fájdalom, jogosultságát megtalálta.

Olykor fölemelé a könyvről szép fejét, s különös vizsgáló tekintettel szemlélt bennünket. Ajkai alig észrevehető gúnymosolyra huzódtak, ha Karlowna Anna és nénje összevesztek — s önkénytelenül, büszke mozdulattal emelte magasbra homlokát.

De mindez csak pillanatig tartott — s mintha jóvá akarná tenni e percznyi, csaknem akaratlan ellenszegülést, — még mélyebbre lehajlott ismét könyvére és homlokát fehér, finom kezeibe temeté.

Midőn egy inas az estelit bejelenté, a grófné elhagyá visszavonult helyét és az előkelő, öntudatos ügyességü házi asszony ismét előtérbe lépett.

Karomat kérve nyájas kézmozdulattal a többieket is követésre inté.

Több szobán mentünk keresztül, mielőtt az étterembe értünk és ő nem mulasztá el, engemet gyakran egyre-másra figyelmeztetni, miről hitte hogy érdékelhet — egy-egy jó kép — műbecsü virágtartó stb. . . . .

Az egész berendezésben, a rövid magyarázatokban, melyek az angol minta szerint felszerelt és művészien kiállitott könyvtárra vonatkoztak, a grófnő eredeti, mivelt izlést és átérzett, éles itélő-tehetséget tanusitott.

Hangja különös vonzó bájjal bir; teli, lágy és egyenlő ha nyugodtan, felindulás és sietség nélkül beszél. De azért nem lesz egyhanguvá, mert a hallgató kiérzi belőle, hogy e hang a szenvedély és odaadás minden emelkedő és zengzetes fokozatára képes.

Az étterem sötét deszkázatu falaival, tölgyfából faragott, csak nem a terem tetejéig érő pompás buffetjeivel, magas hátú diszes székeivel, melyek oly massivok, hogy fáradságba kerül már megmozditásuk is — ugyanazon izlésteljes elegancziát tünteté fel, mely a krasnói-selói uri lakot átaljában jellemzi.

A szolga személyzet, itt is, mint rendesen szokott lenni nagy uraink házánál, rendkivül számos volt. A hány személy, legalább is annyi inas! Nem voltak egyenruhában, de a nemzeti öltözetet hordták, a ránczos vörös inget, s fölötte a fekete ujjnélküli bársony felöltőt.

»Nem csodálkozik« nièce-em ez ujabb bogara fölött, hogy szolgáinak nem ád egyenruhát?« kérdé Wasziliewna Julia.

»Feltünt — de kellemesen.«

»Ön ebben bizonyosan ugy érez mint én« szólt a grófné élénkebben mint eddig. »Midőn egy szép, illatos tavaszi napon, hol minden zöldelt és virult, először megláttam inasaimat aranyhimzetü öltönyeikben a fák és virágok között, az a csillámos fény annyira sérté szemeimet, hogy rögtön parancsot adtam, hogy falun csak nemzeti öltönyüket viseljék. Az egyenruha jó városban, hol az egész élet szinlett, üres, mesterkélt.«

Karlowna Anna bámulva nézte e grófnét; meglepte őt e nyilatkozat, mely saját egyenes eszejárásával megegyezett, s mit nem várt volna a grófnőtől.

Az ifju grófné percznyi élénkségét azonban rögtön követé ismét a szokott nyugalom, midőn Wasziliewna Julia sajnálkozását terjedelmesen kezdé fejtegetni a kellemetlenség fölött, mely azon körülményből ered, hogy a szolgákat a távolban meg nem lehet különböztetni a parasztoktól.

Az esteli oly későre maradt — igy szokás ez itt falun — hogy utánna csakhamar szétoszlott a társaság.

A grófné, kecses büszkeséggel hajtá meg fejét s felkért, hogy itt időzésem alatt nem saját embe-

reim által szolgáltassam ki magamat, de az ő személyzetét vegyem igénybe.

Waszilewna Julia, ki álmos volt már — ugy hiszem, tulságos sokat evett — keresztet vetett reám, megáldott, fiának nevezett és jó éjt kivánt az idegen fedél alatt.

Az inas két ezüst karostyertyatartóval előre ment a szép arányban épült széles lépcsőkön s felkisért az emeletre, hol a vendég-szobák vannak. Még egyszer lehajoltam a párkányon, s utoljára még megpillantám a grófnét, a mint gyertyával kezében szobájából kilépett, egy csendes, fehér tünemény — egy kép, melynek varázsát hiába igyekszem leirni.

»A méltóságos grófné még a beteg Alexei-hoz megyen« szólt az inas, ki tekintetem irányát követte.

Bámulod, hogy vele álmodtam?!

Alig tudtam feltalálni magamat idegen környezetemben, midőn másnap felébredtem.

Lelkem előtt elvonult mindazon kiválóbb emberek emléke, kikkel életem utján eddig találkoztam. És a központ, melyben a sugarak mind összefolytak, melyet a csillámló tó, a viruló kert, a pompás ház mintegy keretbe foglalt — a halovány, sugár nőalak volt, a nagy, fekete szemekkel!

Felugrottam s hevesen kitártam az ablakot!

Ragyogó, meleg napvilág, reggeli üde illat, a madarak öröm-dalai áradoztak be a nyitott ablakon

Kora reg volt és az egész házban még életjel sem mutatkozott.

Gyorsan felöltözködtem, anélkül, hogy az inast felköltöttem volna, ki szobám előtt az előcsarnok puszta földjén aludt.

A hölgyek felkelte előtt kerten, parkon át a tóhoz akartam még menni. A tornácz előtt megálltam és teljes lélekkel magamba szittam a harmatos, ragyogó reg varázsos szépségét.

Ekkor egy ajtó halk nyikorgása hallatszott fejem fölött — a grófné hosszu fehér reggeli ruhában — lépett ki a tornáczra.

Még fel nem tette a széles karimáju szalmakalapot; arczára az álom finom átlátszó pírt lehelt; könnyü, ruganyos léptekkel sietett a tornácz széléhez és sugárzó tekintete bele mélyedt a pompás, illatos virágtengerbe, a harmatos bokrok és fakoronák lombsátoraiba, melyek susogva terültek el lábai alatt.

Lelke legbensőbb rejtekéből jött érzéssel, vágyva tárta ki karjait, — hogy a bő ujjak hátra estek és a csodaszép idomok felragyogtak a fényes napsugárban — mintha e túl gazdag darabka földet, mely szüzies szépségben előtte feküdt, sóvár szivére akarná karolni.

Haboztam — közeledjem-e hozzá, vagy csendesen távozzam?

Ő magányosan hitte magát — azonban mégis

észrevehetett s akkor ügyetlenség lett volna őt nem üdvözölni.

Gyorsan határozva felsiettem a lépcsőkön és elfogulatlanul, a falusi szép reggelt dicsérve kivántam neki jó reggelt.

Még sem látott volt, mert mélyen elpirult, és zavartan simitá le a bő ujjakat egész az apró kezekig. Néhány szó után ismét távozni akartam, s vonatkozással említém, hogy tán elég szerencsétlen valék őt reggeli sétájában zavarni.

»Maradjon Stepanovitsch Maxim,« felelt a grófné, és a szeretetreméltó háziasszony ismét felsőbbségre jutott »legyen kisérőm; csak meg kell néznie Krasnói-Selo kertjét, parkját, engedje hogy vezetője lehessek.«

Nem tudom mikép történt — a grófné nyájasabb, kevésbé visszautasitó modorának, vagy a friss, éltető levegőnek hatása volt-e — de már nem féltem oly tárgyakra vinni a társalgást, melyek szükségképen a multakra emlékezteték szép kisérőmet.

Megállt velem egy szökőkut előtt, melyet egy Nájád műbecsü szobra diszitett. Kérdésemre, vajjon Olaszországból hozta-e e kincset, azt felelé, hogy rendeletre készité Pétervártt egy német müvész.

Valódi mestermü volt, s különös finomságot s müvészi ihletet árult el az idomok nemessége és a ruházat lágy redőzete.

Közelebbi vizsgálat után feltünt nekem egy bizonyos hasonlatosság kisérőnőmmel, mely főkép a

magatartásban és az arczél jellegében rejlett. Önkénytelenül tekintetem a szoborról a grófnőre tévedt — összehasonlitám — a hasonlat elvitázhatatlan volt!

Kitalálhatta gondolatimat s mintegy megelőzőleg szólt:

»Ön is ugy jár, mint mindazok, kik e szobrot látják; a szobrász, mielőtt még e megbizással felkerestem volna, fivérem számára mellszobromat készité s valószinüleg akaratlanul a Najádnak is nehány vonást kölcsönzött a közvetlenül előtte készült műből.«

»Nem először történt, hogy a grófné jelensége a müvész lelkében alvó eszmét életre ébresztette.«

»Ön oly befolyást akar nekem tulajdonitani, melyet vissza kell utasitanom;« válaszolt ő ridegen »minden müvészi eszme a lélek mélyén fejlődik s külső befolyások csak futólagosan és esetlegesen működhetnek közre e nagy és lassu benső munkában.«

Én nem utasittattam vissza magamat.

»Itt mégis ellent kell mondanom, grófné, bár átalánosságban osztom nézetét. Azonban ezen egy különös esetben nem csak hogy vissza nem vehetem szavaimat, de be is fogom bizonyitani állitásom jogosultságát. Annál szivesebben teszem azt, mert ez alkalmat nyujt, a régibb ismeretség jogát érvényre juttatni.«

A grófné tiszta márvány homlokára felhő ereszkedett. Karját a szobor talapzatára támasztva oly arczkifejezéssel hallgatta szavaimat, mint valaki, ki

ildomosságból kénytelen még némi érdekeltséget is szinlelni.

Erre aztán elmondtam neki, mit neked is elbeszéltem már, hogy Makaroffal együtt ama bálban láttam, s hogy az előbbi benne találta megtestesülését ama Mignon eszménynek, mely már régen kifejezetlenül egész müvész lelkét eltölté.

Nem pillantott fel egyszer sem a mig beszéltem s ezen első találkozásról nem látszott megemlékezni.

»Értem, sőt természetes is, hogy a müvész esetlen csodálatáról végkép megfeledkezett a grófné. Tán az alkalomra sem emlékszik már vissza. Csak félig meddig tudom magam is az időszakot — az akkori hadügyminiszter, Lewaschoff gróf báljában volt, vagy egy évvel a grófné . . . .« — elakadtam — mert azon a ponton voltam, hogy rengeteg otrombaságot mondjak. Egy sötét, fenyegető, megsemmisitő sugár villant meg hatalmas szemében — halott halvány lett — s rekedt, elfojtott hangon szólt :

»Mért nem végzi be mondatát? Egy évvel Urussoff grófhoz való férjhez menetelem előtt!«

Mint az iskolás gyerek álltam előtte, zavartan, ijjedten . . . . megátkoztam kotnyeleskedésemet, mely e veszedelmes utra csábitott. Ezen egy szó, zsenge barátságunkat örök időkre veszélyeztetheté.

»Igen, ugy hiszem egy évvel férjhezmenetele előtt történhetett;« ismétlém szavait, minden áron elfogulatlanságot szinlelve. »A mint mondám, nem emlékszem tisztán az időpontra. Néhány nappal ké-

sőbb, miután azon előnyben részesültem volna, grófnét először láthatni, külföldi utamra keltem, melyről csak rövid ideje hogy visszatértem. E sok évi távollét előtti események és adatok jóformán elmosodtak emlékemben.«

E nyugodtan mondott szavak által időt akartam engedni neki, hogy ismét magához térjen felindulásából.

Mélyen és nehezen lélekzett, ajkainak ideges rezgése, keble szenvedélyes viharát árulta el. De nagy mérvű önuralmat szerezhetett e hosszu éveken át, mert ép oly gyorsan, a mint a vad, elfojtott szenvedély kitört, ép oly gyorsan le is küzdetett ismét.

»Akar-e a parkon keresztül menni?« kérdé röviden, megszakitva az előbbi társalgás fonalát — hangja még mindig reszketett kissé — s az órára mutatva, szólt : még elég időnk van. A mint látja, mi vagyunk az egyetlenek, kik a kora reggelt szeretjük; néném, s jóformán az egész ház hosszasan szeret aludni.«

Tovább mentünk.

A kert ültetvényei, bár izléssel rendezve, nem voltak kivételes szépségüek.

Szökőkutakat, szobrokat, virágcsoportozatokat, puha, szépen nyirt pázsiton — utóvégre mindenütt talál az ember, hol meg van a lehetőség és hozzávaló képesség, ilyeneket előállitani és fenntartani.

A kertet a parktól magas kőfal választja el, s midőn az alacsony ajtó küszöbét átléptem — meg-

álltam s az elragadtatás egy felkiáltását nem tudtam visszafojtani.

A végtelen park, mely egyik oldalról a dombon lefelé huzódik egész a tóig — a másikon pedig messze távolban az erdőbe vész — nem volt más mint egy ős rengeteg.

Évek óta nem dolgozott itten kertész-olló vagy egyéb szerszám.

Az egykori ültetmények elvadulva, magas, lengő pusztafüvel ellepve, élősdi növényekkel benőve — — — csak keskeny, letaposott ösvények kanyarogtak a zöld tömkelegben. Szélvész törtefák elszáradt ágaikkal, életgazdag, viruló társaik lombozatos karjaiban csüggtek. A ragyogó fény és lombtömegekben e fekete, porhadó fatörzsök csaknem fenyegető sötéten néztek ki, mintha a körülöttük zöldelő buja életet átkozva irigyelnék.

A komló és vad-szőlő a bikk és nyirfákon felkúszva, kecses füzérekben lengett alá a szellő-ringatta lombos sudarakról, s egymásba fonódva lenge hidakat képezett.

Az ezüstös pusztai füz, mely holdsütötte éjjelen szellem alakjával ijjesztgeti az utazót, hosszu hajzatával átfonta a sötét, zord fenyvesek szúros ágazatját. Az orgona és mogyoró bokrok szabadon terjeszkedve a buja talajon, erdővé tömörültek az erdőben.

Földünk szűzies szivóssága, mindennek a gerjedő élét túláradó, dúsgazdag elevenségét kölcsönzé.

És most, ezen üde reggelen, egy fénytengertől körüláradozva ugy érzém, mintha életemben először látnám, mily kimerithetetlen szép lehet a természet, ha az ember szerénytelen kezével távol marad tőle és a nagy ősmüvészt saját kifogyhatlan teremtő erejére bizza.

A levél, virág, fény és füzér tömkelegből, sajátszerü, csábitó varázs szövődött a lélek körül — mind mélyebben, mélyebben akart volna az ember elmerülni e zöld, titokteljes világban!

Hát még azon hatalmas érzés, hogy itt igy tovább, mind messzebb, messzebb vándorolhatsz, annélkül hogy véghez érj — mert hiszen a park összekél az erdővel — és az erdő, ah! az egy o r o s z erdő — mind távolabb huzódik, a folyó hü kisérője lesz, és a folyó, sok száz werstnyire hullámoztatja futó habjait, míg végre a nagy folyammal egyesül ott, ott lenn, hol a sivár, fa nélküli puszta kezdi meg ijjesztő uralmát!

Véghetetlen, véghetetlen — határ és korlát nélküli minden a mi szép orosz hazánkban!

A grófnőhez fordultam, ajkamon lebegett a szó; — ő nem ültethette át e fa-óriásokat — és visszaborzadt a gondolattól, ezeket életök viruló nyarán meggyilkoltatni, kiirtatni — és mégis, hisz mindent ujjá akart teremteni, semmit sem akart meghagyni és megkimélni, mi a gyülölt emlékeket felidézhetné.

»Ön a multnak viruló sirt teremtett,« szóltam halkan.

Komoly, gondolkozó pillantást vetett reám, de nem válaszolt és hosszasan szótalanul jártunk egymás mellett.

»Forduljunk vissza Stepanovitsch Maxim, vagy elkésünk.« Hangja lágy volt és érzésteljes s keze könnyedén karomat érinté. Mintha egy ki nem mondott kérdésemre akart volna felelni, hozzá tevé:

»Meddig tartott mig sikerült az emberi kéz nyomát eltörölni? — Öt évvel ezelőtt, midőn e házat épittetém, megparancsolám, hogy senki többé át ne lépje a park ajtaját. Azonban egész tekintélyemre volt szükség, hogy a fő-kertészt e, szerinte barbár rendelet megtartására rábirjam. Rajtam kivül ritkán tévedt ide valaki és igy lassanként hozzá szoktak az emberek, hogy észrevétlenül közvetlen szomszédságukban e rengeteg támadt. Néném soha sem lépi túl a kert határát, s ezt, — mint sok mást — megmagyarázhatatlan szeszélyeim egyikének tartja.«

»Szeszélynek!« kiálték hevesen, »valóban oly kevéssé képes ő, e részben együttérezni kegyeddel?«

A grófné nem válaszolt.

Egy ág, melyet elfoglaltságomban elmulasztottám utjából eltávolitani, lekapta fejéről a szalmakalapot — s még mielőtt lehajolhattam volna utánna, a grófné felvette, mélyebben homlokára huzta, s összeköté lobogó szalagjait.

Tán tartott tőle, hogy már el is késett, mert lépteit meggyorsitá és egy-két oda vetett kérdést ki-

véve, nem is jött többé létre köztünk tartósabb társalgás.

A reggeli teremben már jöttünket várva találtuk Wasziliewna Juliát, bő, világos szinü pongyolában, mely gömbölyü alakjának még terjedelmesebb kecseket kölcsönzött.

Kérdéseire válaszolva, melegen, sőt elragadtatással beszéltem a vadonszerü park varázsos, sajátságos szépségéről.

»Ezt nevezi szépnek Stepanovitsch Maxim!« kiálta Waszilievna Julia és bámultában elfeledé cigarette-jét meggyujtani. »No, már e pontban nem értem izlését! Hisz egy lépést sem tehet az ember anélkül, hogy a bokrokon megne akadna, a galyak ruruháját le ne tépjék, a vékony czipőn keresztül a tövis bele ne furódjék a lábba: — ez is szép? — — — Ön is csak Véra iránti udvariasságból dicséri e barbarizmust.«

Nem ellenkeztem, félve a feleseléstől, melyre nagy kedvet mutatott Waszilievna Julia, ki rosz kedvvel kelt föl.

Az orvos és neje már elmentek.

Jegorovitsch Feodor ugyan szivesebben mulatott volna még, hogy egész lelki nyugalommal ihassa meg theáját a bájos háziasszony társaságában. Azonban Karlowna Anna nem teljesité férje e szerény kivánságát — s mig szegénynek állva egy pohár forró théát kelle magába önteni, bájos neje tőle kitelhető ékesszólással festé le azt az elhagyatott, borzasztó

állapotot, melynek okvetlenül martalékul esnék, ha ő, Karlowna Anna, védangyalként nem állna oldalánál, hogy könnyelmű hajlamait meggátolja.

Én is készültem a haza menetelre, és megköszöntem a nyájas marasztalást azon ürügy alatt, hogy otthon sürgös teendők várnak reám.

Waszíliewna Julia igen kegyes lett, midőn megígértem, hogy ezentul kiegészitendem whist-partieját, s ha nem kecsegtetem magam hiu képzelődéssel, erre még a grófné borongós arcza is felderült.

Troikám a nagy lépcső elébe állt és lovaim nyugtalan dübörgéssel vártak.

A grófné műértő tekintettel simogatta a pompás állatok hosszu sörényét és a bámuló Bazil ruhája szegélyét csókolá.

Én tiszteletteljesen ajkaimhoz emelém a szép nő fehér kezét. Ő nyájasan köszöntött még szemeivel.

Az én Dimitrim, ki az idegen uraság előtt ki akarta mutatni egész mesterségét, oly gyors mozdulattal fordità lovait, hogy azok mint a szélvész rohantak ki a kapun.

»Már hiába, a régi barátok mégis csak a legjobbak« szólt Dimitrowna Liza, »a Bárin most nem jött meg oly vigan, mint multkor Petrovitsch Nikolaiéktól.«

Bazil felsőbbsége tudatában csak mosolyog és öreg anyokának nevezi ki nem ösmeri a világot. — Krasnói-Seló oly szép mint a czár téli-palotája Pétervártt.

»Stepanovitsch Maxim« szólt Sophron apó este a sakkpartie alatt, »ön szórakozott, három huzással mattot mondhatott volna.«

Összerezzentem. — — Gondolataim Krasnói-Selón tévedeztek. — Mit csinált, hol volt ő e pillanatban? — A tornáczon járt fel s alá, nyugtalanul, mint háborgó lelke megtestesülése? — Vagy a néninek felolvasott, nyugodt, édes hangjával, mig az elaludt belé? — És ő, a könyven át, azokkal a feneketlen, talányos szemekkel a sötét éjbe pillantott-e ki — elmerengve, ki tudja, min? — kérdve, sejtve, ki tudja mit? — s a mellett oly fáradtan ah! halálos fáradtan!

HATODIK LEVÉL.

Ugyanaz, ugyanahhoz.

Nadeschdina, jul. 30. 185. .

Tudtam, hogy igy fogsz irni, nem is vártam egyebet.

Minden tekintetben igazad van; — intéseid, félelmeid tökéletesen jogosultak — és mégis nem felelhetek neked mást, minthogy Vérát szeretem, szeretem oly szenvedélylyel, oly őrülettel, mely előtt minden mit valaha éreztem, szintelen, holt hamuvá sülyed.

S egyszersmind könyörületes, sajnálkozó szerelem az mely lelkemet eltölti!

Hogyan? — E csoda-bájos lény végig zarándokolja az életet, a nélkül hogy megismerné azt, azt az egyet, egyetlent, mi mellett a legmagasztosabb és legszebb csak nyomorult pótlék gyanánt tünik fel nekünk?! Meg ne tudja ő soha, hogy szive rejtett aknájából egy aranyos, égi boldogság jöhet napfényre, mely egy varázs ütésre kiolthatja multját, melynek fájdalmaira, gondjaira, könyeire mosolyogva fog visszapillantani, mert ah! mily könnyüvé lesz az ily teher, ha a mérleg másik oldalát a szerelem isteni, kifogyhatatlan ajándoka tölti be!

Egész lényét, annak szabad fejlődését egy nehéz, átokszerű nyomás köti le — pedig mily pompásan virulna fel, ha kellő fényt és meleget találna!

Minden, mit az ég a nőnek adhat, hogy a tökély polczára emelje, benne pazarul fel van halmozva — lelke, szive kincseket rejt — — csak egy hiányzik — — — az éltető sugár!

Oh hagyj!.... nem előzöm meg a végzetet.... nem is játszom veszélyes fegyverrel.... nyugodtan várok.

Félre ne érts!

Ne hidd, hogy Véráért fáradozom, ugy, a mint sok nő kegyére törekedtem; ne hidd, hogy azon viszonyok egyikébe akarok ereszkedni vele, miket ép oly könnyü szerrel oldunk fel, mint a hogy megkötöttük; miket mindannyian meg szoktunk ismerni;

— nem — erről szó sem lehet! Hisz mondtam már hogy szerelmem egy könyörületes, irgalmas, szánakozó szerelem!

Egy boldog napot, egy fényes órát szeretnék árva, fénytelen életébe vinni; óvni, őrizni akarom őt, — körülvenni azon féltékeny, dédelgető gonddal, melylyel egy szeretett gyermek fölött őrködünk!

A szenvedélyek minden visszás összeütközésétől távol akarom őt tartani, mert az csak még kinosabban emlékeztetné őt a feloldhatlan súlyos lánczokra.

Oh, csak ifjuságát el ne merengje e sivár, hiu, önfeláldozásban, — emelkedjék szellemi szabadságra, — ragadja ki magát e hasztalan életből! — Lelkét akarom felemelni — azt akarom birni — nem szivét!

Bizzál bennem! nem fogom megzavarni nyugalmát, de látogatásaimat sem fogom beszüntetni.

Egyet igérek neked: becsületszavamat adom, hogy nem én fogom első kimondani a döntő szót.

Meg vagy nyugtatva egyelőre?

Lásd, nekem ugy tünik föl e nő, mintha a nem érdemlett, ártatlanul szenvedett szerencsétlenség sugárköre őt szentté avatná.

Mióta tisztában vagyok magammal, s tudom hogy szeretem, oly félénkség fog el ha hozzá közeledem, minőt eddig nőkkel szemben soha nem ismertem.

Bármily barátságos alakot öltött is viszonyunk, egymással érintkezésünk ha lehetséges, még hidegebb, kimértebb lett.

Magában véve csekélység, azonban meg fogja neked magyarázni föntebbi szavaim vonatkozását, értelmét, ha azt mondom — hogy még kezet sem csókolok többé neki. — Még e közönséges, állandó udvariasságot is, mely nálunk Oroszországban a társadalmi kötelességek egyike, még ezt is mellőzöm — hogy — hja! az ok miért — épen az ő természetében és kivételes végzetében gyökerezik.

Az ő hidegsége és büszke tartózkodása csak arra való, elejétől fogva lehetetlenné tenni minden közeledést.

Nem kellene nőnek lennie, hogy annak tudatában ne legyen, hogy ő szép — csodálatosan, nemesen, elragadóan szép — s nem kellene, hogy multja az legyen a mi, hogy bármily férfi nyilt bámulatában ne csak sértést lásson.

Ez aggódó félénkséget benne legyőzhetni, elhitetni vele, hogy köztünk még mások is léteznek, nem csak lelkiismeret nélküli, durva gazemberek — ahhoz sok idő és végtelen óvatosság szükséges. Én megkisérlettem és ugy hiszem, hogy részben sikerült is nekem, a mennyiben irányomban legyőzte kissé azon hideg bizalmatlanságot, melyet minden idegennel szemben érez.

A jelek, melyekből e sejtelmet meriteni bátor kodom, ugyan igen kétesek, — azonban egyelőre beérem ezekkel is.

Egészben véve még ritkán láttam a grófnét. Ne hidd, hogy mindennapos vendég vagyok Krasnói-Se-

lóban — az ott is, nálam is csakhamar feltünést okozna.

Találkozásaink könnyen megszámlálhatók.

És mégis oly tüzetesen, oly teljesen ismerem lelkét, gondolatjait, mintha életünket együtt éltük volna.

Ha egyszer azt az egyet benne feltalálta az ember, könnyü őt kiismerni.

Egész szellemi és gyakorlati élete, beteges érzékenységgel forog egy pont körül : azon szerencsétlen folt, melyről azt hiszi, hogy azt megsemmisiteni nem birja semmi, senki.

Ebből ered a folytonos igyekezet, a világtól elvonulni, személyiségét minél észrevétlenebbé, egyszerübbé tenni. Valamint a hosszu, gazdag redőzetü öltönyök, melyeket rendesen visel, a fehér és szürke szinek, miket kizárólag szeret, szépségét ugyszólván szintelen fátylakba rejtik — ugy fáradt apathiája, akaratnélküli közömbössége által igyekszik elzárni benső világát is minden tekintet előtt.

Már gyakran gondolkodtam a kérdés felett, nem létezett-e valóban semmi más mód becsületét a világ előtt megmenteni? Joga volt-e a császárnak ily önkényes vas akarattal, saját belátása szerint alakitani a leány sorsát. Az ártatlanra nehezült a büntetés legsulyosabb része — és ők azt hitték, hogy igazságosan cselekedtek! — — —

Az időjárás gyönyörü — ama változatlan tisztaságu, felhőtlen nyári idő ez, mely hónapokig szokott

eltartani. Az égboltozat, csaknem kérlelhetlen kékséggel, mint egy ércz harang domborul a szomjazó föld fölé. A hőség kiállhatatlan volna, ha környékünkön az erdők és mocsárok nedves kigőzölgése nem enyhitenék.

Pompás, termékeny esztendőnk lesz!

Az Ataman véleménye szerint, az ég e figyelemmel akarja ünnepelni hazatértemet. Emberi emlékezet óta nem volt ily bő áldás.

Az aratás megkezdődött és a földek ugy néznek ki mint a czigánytábor. A Poltawából érkezett munkások családostul telepedtek le ottan. A nők és gyermekek a nyomorult szekereken hálnak, mig a férfiak a puszta földön végig heveredve töltik az éjt.

Az apró, borzas szőrü lovak szabadon eresztve lótnak, futnak, nagy nehezen keresve össze eledelöket, mely kinézésük után itélve, vajmi szegényes lehet; — rút, kóczos pusztai komondorok morogva nyujtóznak a tüzek mellett, és éhes, sovár szemekkel őrzik a bugyborékoló üstöket. A tüzhely nehány összehordott kőből áll, és minden család a kluschniktől kapott élelmi szerekből, külön készíti ebédjét.

Ha esős idő talál beállni, e szabad ég alatti nomád élet kellemetlenné fog válni. Azonban azt állitja az Ataman, hogy ezen emberek teljesen hozzá vannak szokva ezen életmód viszontagságaihoz, s az egyetlen házias változás, melyet eső esetében szükségesnek találnának, az volna: hogy a férfiak éjjel a

szekerek alá bujnának, hogy legalább felülről át ne ázzanak.

Nomádvér foly ereikben, hiába!

Rendesen egyszer hetenkint vagyok Krasnói-Selón. Az utat lóháton szoktam tenni; oly sekély lett a viz, hogy egy helyütt biztosan átgázolhatok rajta, anélkül hogy a viz magasabbra érne, mint legföljebb lovam czombjáig. Ha az erdőn keresztül veszem az utat, meg kimélem a kocsi-út nagy kerülőjét és két óra alatt helyt vagyok.

Waszíliewna Julia szivébe zárt.

A jó hölgy unja itt magát, mert kevés az alkalkalom a pletykára; a grófné tulajdonképen senkivel sem érintkezik. Egyetlen egy családot kivéve, nincs is több szomszéduk.

A határos jószágok mind igen távol vannak — Nadeschdina a legközelebbi — és kivétel nélkül csak bér-földek, melyekből a jószág igazgatóknak a lehető legtöbb jövedelmet kell huzni, de hol a birtokosok soha nem tartózkodnak.

A főherczeg uradalmai ugyan határosak Krasnói-Selóval, és különösen szerencsés véletlen, hogy az orvosi residenciának kitüzött falu oly közel fekszik.

Krasnói-Selóra tehát ritkán jön vendég és innen ered a nagy öröm, melylyel Waszíliewna Julia megjelenésemet rendesen üdvözölni szokta.

Kinomra, vaskövetkezetességgel igényli társaságomat a whist-nél — azonban ezáltal ugy szólván

megvásárlom azon szabadalmat, whist előtt és után zavartalanul mulathatni a grófnővel.

Karlowna Anna is elnéző szemmel lát, mióta figyelemmel hallgatom a kerületi egészségi állapot feletti részletes előadásait és csakugyan kezeibe szolgáltattam már a kivánt munka legnagyobb részét.

És Véra hogy fogad?

Sehogy!

Ez annyit akar mondani, hogy se nem mosolyog, ha megérkezem, sem sajnálkozást nem tanusit, ha elmegyek. De észrevettem, hogy azon napokon, melyeken jövök, nem tesz többé oly hosszu sétákat.

Minden est ugy mulik mint az első.

Mi a whiszt-asztalnál ülünk és a grófné a tornáczon élvezi a csendes, hüvös, illatos levegőt.

Olykor, olykor a salonba lép, megáll egy perczig asztalunknál és fél-mosolylyal hallgatja Karlowna Anna kitöréseit, ha kegyetlen emlékező tehetségével, az elkövetett hibákra figyelmezteti Waszilievna Juliát.

Midőn multkor megérkeztem, Alexei, ki ismét jól van, arról értesitett, hogy Waszilievna Julia nem érzi jól magát s egyelőre nem fog megjelenni, a grófnő pedig még szobáiban van.

Még eddig nem láttam a grófné lakosztályát és igy némi kiváncsisággal követém Alexeit.

Részint a tornácz felé, részint a másik olda-

lon a kert felé fekszenek e szobák és a könyvtár által vannak elválasztva a salontól.

Midőn kitárta az ajtót, mely az előszobából a grófné termeibe vezet, zongora szó üté meg fülemet.

»Ez a grófné« válaszolt kérdésemre Alexei.

Meghagytam neki, hogy érkezésem bejelentése által a grófnét foglalkozásában meg ne zavarja és nyugodtan leültem a könyvtárban, hová a zengzetes hangszer érczes hangja teljes tisztasággal elhatott — és hallgatóztam.

Alexei hátra huzta az ajtóredőket és tekintetem az előttem fekvő szobasoron tévedezett.

A sötétszinü kárpitok és ibolyaszin bársony függönyök, kellemes, komoly benyomást tettek reám és a sürü sötét perzsiai szönyegen a legnehezebb lépés is nesztelenné vált.

A grófné háttal felém, a szoba közepén álló zongora mellett ült. Az egyik ablakon, melynek redőnyei nyitva álltak, a káprázató napvilág, széles árgyanánt vonult be az árnyas szobába, melynek derengő homályában, a grófné fehér alakja fényt árasztó jelenségnek tünt fel.

Soha sem volt még köztünk szó a zenéről, s ezért sejtelmem sem volt a grófné feltünő tehetségéről, ámbár sejtém, hogy kolostori nevelése következtében ő sem volt ment ezen elháríthatatlan szokástól.

Chopin egy Notturnóját játszá, ugyanazt, melyet

csak nem rég hallottam volt a mester egyik leggeniálisabb tanitványától Párisban.

E Notturno Chopin legcsodásb szerzeményei egyike, mely már akkor jött létre, midőn idegei az izgatottság legmagasb fokára értek.

Egy hozzá közel álló hölgygyel való ismeretségem következtében, épen e Notturno történetét ismerém.

Chopin s e hölgy egészségök helyreállitására a Középtenger partjain töltöttek egy idényt. Lakásuk — a szigeten mást nem kaphatván — egy elhagyott, omladékos kolostor, hiányosan összeütött celláiból állt, melyek rendesen idegeneknek adattak ki, ha a helyiség félelmetes lakálytalansága el nem riasztotta a vendégeket.

Chopin el volt ragadtatva az ódon, romszerű épület fekvésétől s azon vadregényes zománctól mely az omladékos falakat a középkor sötét, titokteljes fátylaiba burkolá.

Az egykori refektoriumban állittatá fel zongoráját — és míg társnője a hajósokkal a tengerre ment, Chopin a magányos, nagy teremben hangszerén egy más világba élte bele magát, mely a csodálatos hangokra feltárta előtte titokrejtő, sötét kapuit.

Egy este, midőn a fergeteg hazatérésre készteté a hölgyet, Chopint halaványan, feldult vonásokkal találta a zongoránál, melyből ujjai elragadó, sajátszerű hangokat csaltak ki, mintha e varázsos zengzetek által akarná védelmezni magát a borzadályok ellen, melyeket beteg képzelme idézett fel.

S e jelenet benyomásait tolmácsolja az említett Notturno.

Lágy, édes szerelmi dal az, melynek bűbájos zengedelmét lassanként túlhangozza a mystikus templomi ének, melyet karban énekelnek a siri nyugalomból feltámadt szerzetesek szellemei, kik fehér, halotti fátylaikban, lassu, kisértetes léptekkel vonulnak át az omladékos sötét keresztfolyosókon s mind közelebb, közelebb huzódnak feléje, mig daluk irtózatos hatalomra növekedve egyesül a tenger dörgő morajával, a vész üvöltésével, és a kinzott, isszonyatgyötörte emberi sziv kétségbeesett jajkiáltásával!

E képek vonultak el lelkem előtt, mig a grófné játékát hallgatám.

Mily szenvedélyes lélek, mily hatalmas érzelemgazdagság nyilvánult e hangokban!

Ritkán hallottam játszani nagyobb technikai tökélylyel, s majdnem soha ily elragadó, közvetlen felfogással, mely egygyé olvadva a művel, azt nem tolmácsolá csupán, de saját géniusával ujjá teremté.

»Ön itt Stepanovitsch Maxim?« szólt a grófné és szinte kellemetlen meglepetés rejlett a kérdésben.

Lassan felállva, odahagyta volt a zongorát és ekkor észrevette jelenlétemet a könyvtárban.

»Szememre akarja-e lobbantani, hogy nem háborgattam és magamnak oly élvezetet szereztem, mely ily módon, ily teljesen még alig volt osztályrészem valaha? Hogy kegyed pompásan játszik grófné,

azt megvárhattam, de hogy a művészet felkentjei közé tartozik, azt nem is álmodtam volna!«

»Évek óta R. tanitványa vagyok »felelt könnyedén, »ne csodálkozzék hogy ily mesternél tanultam is valamit.«

»Átaljában, soha nem csodálkozom semmin mi grófnével kapcsolatban áll,« feleltem komolyan, »mert kegyed csodálatos lény. Ha most azt állitaná, hogy Puskin verseit kegyed irta, és Aisamovszky képeit kegyed festette, föltétlenül elhinném.«

»Nagyon le vagyok önnek kötelezve e jó véleményért,« felelt hidegen, — azonban alig észrevehető mosoly deri é ajkait — »mondhatom, sokat feltételez rólam!«

»Mindent — csak akarnia kell!«

Félbeszakitá a társalgást, azt kérdezve tőlem: nem akarnék-e vele a doktornak elejébe menni; egyuttal az istállókba is bele pillanthatok, s véleményt mondhatok az uj paripa fölött, melyet az igazgató nem rég vett számára, s mely állitása szerint kitünő, sőt ritka szép fajta állat.

Midőn később az általános társalgás folyamában Waszilievna Juliának egy megjegyzést tettem a zongora feltünő szép hangja felett, Karlowna Anna beleszólt:

»Valóban, nem értem kegyedet, Michailowna Véra! Mért nem állitja a zongorát a salonba? Nem gondol arra, hogy másoknak is örömet szerezne vele?«

»Nem, arra nem gondolok,« válaszolt a grófné közönyösen.

»Ez igen megrovandó önzés, kedves grófné; nemcsak önmagunk számára birunk ily tehetséggel. De persze kegyedet semmi sem érdekli, mi saját személyén kivül fekszik.«

»Nem, már ebben igazat kell adnom Vérának,« kiáltott közbe Wasziliewna Julia. »Ön Karlowna Anna, ön persze nem bir idegekkel — de ha nekem itt, a salonban, p. whist alatt mindig zongorázni kéne hallanom — — nem — én képtelen volnék rá — idegeim nem birnák el!«

»Ne beszéljen örökké gyönge idegekről,« kiálta az orvosné dühösen, »hányszor mondtam már önnek, hogy nem is tudná mi az, idegekkel birni, ha dolgoznék. Ha például ugy mint én, kénytelen volna mindig az udvaron keresztül a konyhába menni, s a mellett olyan cselédje volna, ki kását sem tud főzni.«

Wasziliewna Julia, gyenge kisérletet tett, elökelő hölgyi tekintélyét fenntartani, mi Karlowna Annával szemben nem igen jól sikerült. — — —

Ha holdasak az éjjelek, gyakran még késő este lovagolok haza.

Kimondhatatlanul megnyugtató hatással vannak reám e csendes órák.

Minél messzibbre távozom Krasnói-Selótól, annál élénkebben lép a grófné képe lelki szemem elé — nem ugy, a mint most a külvilágnak mutatja magát, de a milyenné fejlödött volna, ha a bájos fiatal

leány, kit hat évvel ezelőtt láttam, a boldogság és szerelem meleg napját élvezi vala.

Az ábrándos merengés elringatja lelkemet, mig a folyóhoz érek.

Az erdei utat már oly jól ismeri lovam, hogy alig kell róla gondoskodnom.

De a víztől — mely a holdfényben ugy ragyog mint folyékony ezüst s halk susogással mossa lovam lábait — eleinte mindig visszaretten.

Még engemet is meglep egy sajátszerű, vágyó nyugtalanság, ha a gázlón átkelek és lovam minden mozdulatára szikrázó gyöngy eső hull le körülöttem.

A végtelen néma magány — a hallgatag sötét erdő, a nád phantasztikus hajlongásai — egy megnevezhetetlen, megfoghatatlan, méla-szomoru valami, mely a levegőben látszik lenni — minden mámoritólag hat az érzékekre — .... azt hinnéd, hogy a megigézett, varázsos világon te maradtál meg egyedül — egyedül!

A vasárnap Nadeschdinának különösen élénk szinezetet kölcsönöz.

Nehány szomszéd birtokon nincsen templom, s ennek következtében a földesurak és parasztok ide jönnek misére.

A kocsikon, talyigákon, tarantaszokon, sőt olykor egy-egy elegáns hintón kivül, még könnyü szekerek is állnak a templom előtt, melyek csaknem leroskadnak a töméntelen dinnye és egyéb pompás gyümölcs alatt.

Az istentisztelet után olyan vásárféle fejlődik, mi népünk természetes elevensége által, mit beszédben, mozdulatban tanusit, vidám, kellemes látványnyá válik.

Ha nem is jelenek meg minden vasárnap a misén, azért soha el nem mulasztom e mulatságos bazár látogatását. Valóban genre-képre való látvány, ha a félmesztelen kis gyerekek, az óriási dinnyékkel melyeket néhány kopékáért szereztek, futásnak erednek, hogy valami zúgban, ha lehetséges héjastól elköltsék. A mult vasárnap eseménydús nap volt házamra nézve!

Hallanod kellene, mily kimeríthetlen ékesszólással tudja azt leirni Dimitrowna Liza. És milyen ájtatos hallgatósága van a két belső leányban!

Az öreg már régebben értesitett, hogy egy szomszédbeli kisbirtokos leánya, valami Petrowna Zsófia, egy tschinownikhoz*) megyen férjhez, ki a kerületi fővárosban a birói táblánál hivatalnok. Állitólag, fontos személy a vőlegény, az elnök jobb keze, s ha egy eladási okmányt, kellemetlen hosszadalmasság nélkül akar az ember bejegyeztetni, a legjobb mód az, ha a szolgálatkész Antonowitsch Gregor kezébe csúsztatnak egy vörös bankjegyet. (tiz rubelt.)

Az esküvő Nadeschdinában ment véghez.

Ily előadásokért rajong a női közönség; én már rég nem voltam jelen ilyen szertartásnál, de azért még sem vágytam utánna.

*) Hivatalnok.

Ámbár egyházi szertartásunk érzéki varázsa iránt igen fogékony vagyok, mégis mindig sértő benyomást tettek reám a nászczeremoniák ugy a templomban mint azon kivül.

Csak a nagy téren akartam végig menni, hogy a zajos, élénk képen, melyet nyujtott, egyszer végigpillantsak s gyönyörködhessem a hegyekké tornyosult gyümölcshalmazokban.

Az árnyékban álló kocsik között észrevettem egy diszes hintót, pompás hármas fogattal, a kocsis és inasok nemzeti öltözetben.

Egy sejtelem villant meg agyamban, mely bizonysággá vált, midőn közelebb lépve a hintó ajtón megláttam a grófi koronát, alatta egyszerü U.-val s a szolgák alázatosan köszöntöttek — a grófné és Waszilievna Julia a templomban voltak!

Oly hevesen léptem be a mellék ajtón, mely csak az én használatomra létezik, hogy majdnem félre löktem a diakonust, ki a füstölővel épen a szent képek előtt volt elfoglalva.

Miután a templom igen nagy és egészen meg volt telve, egyelőre nem fedezhettem föl Vérát.

Az esküvő még nem kezdődött meg, csak a misének lett épen vége.

Már középen állt a vörössel boritott asztal, mely az oltárt helyettesiti — kereszt, biblia, a nászkoszoruk, aranyozott ezüstből, üvegkövekkel ékesitve, az asztalon feküdtek.

A templomszolgák — két öreg, fehér szakállu

kopasz paraszt — ma kevésbé voltak piszkosak mint rendesen; csaknem azt hihette az ember, hogy viz és szappan iránti ellenszenvök nem egészen legyőzhetetlen. Kiválóan szép volt Mitraphan, ugyanaz, ki a szentelt gyertyákat el szokta csempészni a szent képek alól, és ki általam kérdőre vonva, s figyelmeztetve a nagy bünre, mit ezzel az ég ellen elkövet, naivúl válaszolt: hogy az ily szent, sokkal előkelőbb, semhogy ily ocsmány kis viaszgyertyára sulyt fektetne, de legkevésbé akkor, ha a gyertya oly vékony, miután az itteni parasztok igen fukarok.

»Már most kérdem a Bârint« tevé hozzá tüzesen, »mit gondolhat avval, például a szent Tychus? A szent Tychus Sodanskban egy kolostort bir, mely csaknem egészen tiszta ezüstből készült — ezt jobban tudja a Bârin mint én — és a gazdag emberek, kik oda zarándokolnak, ezüst gyertyatartókban oly vastag gyertyákat égetnek mint a karom — ni — — — már most mit gondolhat a nyomorult vékony viaszgyertyákkal itt Nadeschdinában?«

S e szavaknál szemrehányólag tekintett reám; már hogy gondolhatom én, hogy a hatalmas szent Tychus ily apróságokkal bibelődhetik!

Minden fáradságom kárba ment, nem tudtam megértetni vele, hogy azért mégis hiba, hiba s lopás, lopás marad.

Ő megmaradt állitásánál és egészen tüzbe jött a szentnek nagylelküsége fölött: a Bârin soká oda volt, oly emberek között, kik rosszabbak még a törö-

köknél is, kik nem is üdvözlik a templomot, ha elmennek mellette — azért feledte el, mily jók a mi szentjeink!«

Nem-e nevetni való dolog ez? — s én meg sírhatnám felette!

Tehát, a mint mondám, az öreg Mitraphan különösen kicsipte magát.

A kaftánt derekán szorosan összeszoritotta a széles öv, és térdig érő csizmáin feltünt nekem valami fényszerü tisztaság.

Az emlitett csizma nem az övé, tudja isten kiről származott rá, tulságosan nagy és ha a mise alatt az adomány szekrénynyel végig megy a templomon, maga után vonszolja s rettentő lármát csinál vele.

Midőn a pópa megjelent, a jegyesek az asztal elé léptek, a népség előre tódult és igy lehetővé vált a templom másik oldalát is vizsgálat alá vennem, mert egy fehér ruha tündöklése Vérát sejteté ott velem.

Nem csalódtam, ő volt.

Mélyen lehajtott fővel mozdulatlanul térdelt. Vajjon imádkozott-e, nem tudom; ajkait össze vonta és kezei csaknem görcsösen voltak keblére kulcsolva.

Megérezhette, hogy tekintetem rajta nyugodott, mert fejét lassan felém forditá és a szemekben, miket reám emelt egy tünde, fényes örömsugár villant meg.

Köszöntem és halkan elmondtam neki, mily boldoggá tesz jelenléte Nadeschdinában.

»Elfelejtette Stepanovitsch Maxim, hogy templomban nem szabad társalgást kezdeni?« felelt a grófné, és hangján szokatlan, játszi pajzánság hangzott keresztül.

»Hallgatni fogok és ájtatos néző leszek, ha grófné megigéri, hogy kérésemet teljesiteni fogja.«

»A nélkül, hogy tudnám miről van szó?«

»Hiszi, hogy olyasmit követelhetnék kegyedtől, mi nyomasztó kötelességé válhatnék?«

»Nem« — válaszolt rövid meggondolás után, és miután még térdelt, én lehajoltam hozzá s mélyen tekintheték szemébe, mely oly meleg bizalommal nyugodott rajtam mint még soha!

Még háromszor keresztet vetett magára; aztán felállt és a szertartás tartama alatt mellettem állva maradt.

Waszilievna Julia, ki a menyasszony szüleit csak felületesen ismeré, rábirta a grófnét az ide jövetelre, hogy e figyelem által a jó embereknek örömet szerezzen.

Ez volt meglepő jelenlétük titka.

A pópa megkezdé beszédjét, miután előbb az ur-vacsorát nyujtotta volna a jegyeseknek.

A vőlegény a tschinownik eszményképe volt; a törvény-teremben megőszült, porlepte, szüette hivatalnok, piszkos sárga arczczal és kiálló pofacsontokkal. Az orr, egy közönséges orosz orr volt, alul széles, felül lelapitva, s a nagy okuláris, mely rajta di-

szelgett, megtette tán a magáét, hogy e feltünő arczrészt elcsúfitsa.

A hajzat minél gyérebben volt képviselve tisztességes koponyáján, de e kevés a legnagyobb gonddal előre volt fésülve és provenci olajjal összeragasztva.

Nem igen jól látszott érezni magát a szent szertartás alatt.

Nem mintha a házasságtól riadt volna vissza!

A világért sem!

De egy tschinownik, ki egész életén át egyebet sem tett, mint hajlongani, alázatosan sarokba huzódni, előljárói tekintetes, nagyságos vagy pláne méltóságos árnyékába rejtőzni, és ki átlátta és tapasztalta, hogy e kétes félhomályban sokkal könnyebben halad az ember, mint a fényes nap és világ szemeláttára, az mindig kellemetlenül érzi magát, ha valami alkalommal kénytelenségből az első szerepet viszi, s magára vonja a közönség figyelmét, szóval — ha feltünik!

Igen, ugy van, Antonovitsch Gregor óvatos ember és ismeri a világ folyását!

Hányszor változtak már előljárói mióta ő szolgál!

Az egyiket kitették, mert eladta a téntát, papirost, s egyéb apróságokat, melyek tulajdonképen a korona tulajdonai voltak; eladta — valószinüleg azon czélból, hogy a hosszadalmas irásbeli elintézést rövid, szájbelivé változtassa; — egy másik meg pár

ezer rubel-nyi ajándékot zsebre tett, s e kis figyelem viszonzásául a vizsgálatnál ítéletét oda módosította: hogy tanulmányozása folytán világosan kiderült, hogy a meggyilkolt sajátkezüleg vetett véget életének — a holtnak mindegy lehet már most az ítélet — őt már nem hozza többé életre, akár igy, akár amugy hangzik!

Szóval — az elnökök nem sokáig maradtak helyben — de Antonowitsch Gregor valamennyinek jobb keze volt.

A tollak és papiros jövedelméből neki is meg volt a maga apró része s más alkalommal sem maradt hoppon!

Igaz, hogy igen szerény jövedelem volt — de annál biztosabb!

Már kis jószágot is vehetett magának és evvel elérte kivánságainak ne továbbját — már most földbirtokos volt.

Antonovitsch Gregor nem sokat tartott az élet magaslatairól — oly roppant szembetünők ott az alakok s egy kis haszon mindjárt mindenkinek szemet szúr.

Az engedelmeskedés és alárendelés megszokása valószinüleg arája választásánál is főirányadó volt Örülni fog, ha sikerülend neki, a háztartási pénzből néhány kopékát nejétől elcsempészni — azonban — minden egyébben neje uralkodni fog felette. És mondhatom, a leány tudni fog hozzá; az az erős, de-

rék alak, a teli piros arczczal és a kemény szürke szemekkel jó papucskormányt fog vinni!

Most még fiatal és az ifjuság szépitő, enyhe bája ömlik el a szögletes idomokon .... no de várj, kedves Antonovitsch Gregor, rövid idő mulva, ha a lármás kis sereg már össze-vissza fogja dúlni a házat, vége lesz ezen bájnak! Féltékeny, kérlelhetlen szemmel fog őrködni fölötted — egyre fog hajszolni, hogy keress, szerezz pénzt, vagyont; nem azért ment ő férjhez ilyen kopasz emberhez, hogy öltözékén tul tegyen még az isprawnik vagy rendőrkapitány neje is.

És nem lesz ő házadnak valami nagyon elnéző ura! Tudod-e kedves Antonovitsch Gregor, hogy ő még a régi módi asszonyok egyike, kik ép oly ügyesen kezelik az ostort, mint a tűt, s ha nem is rendel különösen kegyetlen büntetéseket, keze mégis sulyosan fog leereszkedni a szolgáló barna arczára — vagy tán még — ...., valódi szerencse, hogy ideje korán megtanultad, miként kell türni a heves, indulatos úr természetét — házas életed boldogságánál nem fog kárba veszni e tudományod!

A menyasszony divatosan és gazdagon volt öltözve és falusi szokás szerint egy színes, áttört himzetü törölköző kendőt viselt egyik karján.

A rokonok inkább kiváncsian, mint résztvevőleg körülállták a párt, köztük volt Waszíliewna Julia is, ki leereszkedő modorral a társaságba vegyült, mely kitüntető tisztelettel viseltetett iránta.

A pár mögött állt a nyoszolyó-leány és vőfény. Ezeknek legfontosabb teendője a nászkoronákat a pár feje fölött tartani, miután a pópa az asztalról felvette azokat és egy perczre a menyasszony és vőlegény fejére tette.

A nyoszolyó-lány magas, erős leány volt, kinek a nehéz nászkorona nem esett terhére.

Nem ugy a vőfény.

Jóval alacsonyabb volt Antonovitsch Gregornál s csak ha lábujjhegyre ágaskodott és karját keményen megfeszité, sikerült neki ugy tartani a koronát, hogy az a vőlegény fejével nem jött kellemetlen érintkezésbe.

De nem sokára belefáradt a hosszas erőködésbe

A korona lassan alább-alább hanyatlott a gyenge kezekkel és végre a szerencsétlen Antonovitsch Gregor fejére ereszkedett, mélyen lenyomva orrára, a nagy okulárist.

A kis ember ilyenkor ijjedt mozdulatot tett, hogy ismét magasabbra emelje a koronát. Ezen alkalommal, mindannyiszor a korona leveleibe és diszeibe akadt néhány hajszál és ennek következtében a boldog vőlegény kiragadva boldogsága egéből — könybe lábbadt szemekkel fájdalmasan összerezzent.

Ez gyakran ismétlődött és oly komikus benyomást tett, hogy csak nagy nehezen sikerült komolyságomat fenntartani.

Szegény nem védelmezhette magát.

Egyik kezében az égő viaszgyertyát tartá, a

másikat a pópa a menyasszonyéba tette volt, az egyesitett kezeket a himzett törölközővel összefűzve.

Midőn a pópa most a kendő egyik végét fogva, szokás szerint háromszor körüljárta az oltárt a jegyesekkel, a vőlegény kinjai tetőpontra értek — a kis vőfény folyvást feljebb rángatta a koronát és míg a szemüveg már csak az egyik fülön csüngött alá, a gondosan rendezett hajzat keserves rendetlenségbe jutott.

Midőn végre valahára a szertartás be volt fejezve és a pópa a szokásos szavakkal; csókoljátok meg egymást — Ámen mondott az egészre — Antonovitsch Gregor elébb kendőjével letörlé homlokáról a sürü verejtéket, helyre tolta haját és okuláját, s csak azután közeledett nejéhez, ki e gyöngéd szerelmi bizonyitékot — melyet a templom-parancsolt — rendkivüli nyugalommal látszott bevárni.

Nem tudom a grófnő is észrevette-e e jelenet komikumát.

Eleinte figyelemmel kisérte a párt, azonban később leeresztê hosszu szempilláit és ilyenkor aztán nehéz kiolvasni mozdulatlan vonásaiból, mit érez, s mi történik keble mélyén.

De nekem ugy látszott, mintha egy perczig megvetőleg bigyesztette volna fel ajkait, mintha magában azt gondolná: ezek lennének azon emberek, kikkel társalognom kellene, ha nem temetkezném inkább a szép, nemes magányba!

Azonban szokásos, ritka önuralmával és köny-

nyü modorával azonnal a párhoz közeledett és midőn a menyasszony kezet akart neki csókolni, Véra nem engedé, hanem megölelte a fiatal asszonyt, mi Waszilíewna Julia részéről a megelégedés hangos nyilatkozatait vonta maga után.

Az öreg hölgy a legkellemesebb hangulatban volt!

A kis szórakozás jól esett neki, s igy igen szivesen fogadta inditványomat, hogy a nagy hőségben ne menjenek rögtön haza, de inkább nálam pihenjék ki magukat nehány óráig.

»Bele fog-e egyezni, a grófnő e tervbe?« Kérdém habozva.

»Véra sokkal jobban van nevelve, semhogy kellőleg ne tisztelné kivánságaimat,« felelt tekintélyesen az öreg dáma.

Czélom el volt érve — most már minden áron ragaszkodni fog az eszme kiviteléhez.

Dimitrowna Lizának — ki szintén a templomban volt és az elegans, előkelő hölgyeket kiváncsi szemmel nézegette — halk parancsot adtam, mit az elégedett fejbólintással fogadott.

Ez már aztán neki való dolog volt! — Fiatal ura vendéget lát; mindent el kell követnie, hogy azt ne találja valaki mondani, hogy rosszul tartott háza van.

»Stepanovitsch Maxim azt állitja, hogy meleg lesz még haza menni —« szólt a néni, midőn a templomajtóba léptünk, s az utolsó kocsi is elrobogot

a násznép utolsó tagjaival; — »oly szives volt bennünket meghíni, hogy Nadeschdinában töltsünk pár órát — természetesen nagyon illetlen volna, ha a szivességet visszautasitanók!«

Vérára néztem. Jóllehet, hogy vonásaim némi aggodalmas várakozást árulhattak el.

»Édes néném tudja, hogy szivesen teljesitem minden kivánságát« felelt szeliden a grófné félig felém fordulva, mintha azt mondaná : Nos, meg van velem elégedve?

Én meghajtám magam és karomat nyujtám az öreg hölgynek, hogy a házba vezessem, miután nem volt már érdemes még egyszer kocsiba szállni.

A grófné elől ment, könnyü fehér ruhája, habosan, átlátszón mint a felhő lengte őt körül; járása oly ruganyos és nyugodt volt, mintha csak végig osonna a földön.

Eszembe jutott Makaroff mondása, midőn először megpillantá öt : csak szárnyak hiányzanak neki, hogy e prózai földön túlemelkedjék!

Olykor visszafordult felém, egy-egy kérdést intézve hozzám; ez-e a pópa háza, merre vezet ezen ut, s több effélét.

Csak felületes kérdések voltak, miket illedelemből tett, és mégis boldogitottak engem — zengzetes hangját hallhatám, láthattam kecses mozdulatait, ha a szél fényes hajában játszott és ő ismét hátra simitá homlokáról az akaratos apró fürtöket.

Az emberek homlokukkal érinték a földet, ha

mellettük elmenénk és a grófné nyájasan viszonzá az alázatos köszöntéseket.

»Mily szép hölgy!« hallám őket mondani — »ugy néz ki mint az angyal!«

Igen — mint az angyal!! —

Dimitrowna Liza ezer bókkal s üdvözlettel fogadá a hölgyeket. Közte és Waszilievna Julia közt, rögtön élénk társalgás fejlődött, mely szüleimtől kezdve, lassanként az egész szomszédságot körébe vonta.

Mellesleg mondva, Dimitrowna Liza majdnem a lehetetlent vitte véghez.

Az ebédlő kényelmes benyomást tett és az örökölt szép régi ezüst holmikkal ellátott asztal sem vált szégyenére.

Sophron apó is beállitott. Már a templomban észrevette a hölgyeket és később velem is látta őket menni. Jó reggelinek sem volt ellensége, és azt kilátásba helyezték a vendégek.

Basil és Kostia büszkék voltak reá, hogy ily előkelő társaságot felszolgálhattak és tőlük kitelhető ügyességgel teljesiték kötelességüket.

A grófné el volt ragadtatva a kilátástól, melyről azt állitá, hogy szebb a Krasnó-Selóinál, miután innen a folyót is beláthatja az ember. És ő jobban szereti az eleven, folyó vizet, mint a sima, egyhangu, csendes tavat!

A grófné a kertet akarta megnézni és Waszi-

liewna Julia kijelenté, hogy képtelen e hőségben még csak egy lépést is tenni.

Egyedül mentünk tehát.

Érdekkel hallgatta a kert ujabb berendezésére vonatkozó terveimet, és örömmel nézte az óriási, pompás vén fákat, melyek évszázadok óta Nadeschdina fődiszét képezik.

Önkénytelen szülőimre, gyermekkoromra tért a társalgás. Tulajdonképen mind eddig soha sem beszéltünk volt e tárgyról kimeritőbben, mert társalgásunk inkább csak élénk töredékekből állott.

Gyakran észrevettem, hogy a grófné kitért a tüzetesebb beszélgetés elől; vagy tökéletes hallgatás, vagy valami felületes, közömbös tárgy felhozatala által.

Nem szeretett hosszasan beszélni. Ma azonban, ő maga kérdezősködött anyám után.

»Nem birja arczképét?«

»De igen« válaszoltam, »még pedig igen jó a kép és fiatal leány-korában ábrázolja őt. Édes anyám oly keveset változott és arcza oly feltünően ifju maradt, hogy mai napig is tökéletesen hasonlónak találom a képet. Meg szabad önnek mutatnom, grófné?«

Intett és én visszavittem őt a házba, egyenesen anyám szobájába.

A küszöbön habozva megállt.

»Ez igen szives öntől, Stepanovitsch Maxim,« szólt akadozva, »de félek, hogy tán fájdalmasan

érintem legszentebb és bánatos emlékeit. Nem fogja-e önt sérteni, ha az idegen e küszöböt átlépi?«

Oly szép, oly bájos volt, amint félénken és mégis kérve rám tekintett, — hangja oly édesen, oly lágyan simult szivemhez — hogy egy perczig ellentállhatatlan vágy ragadott meg — oda borulni lábaihoz is elmondani neki — hogy — — de nem! — Nem volt szabad — nem akartam! — megesküdtem rá önmagamnak!

»Ki oly gyengéd kézzel érinti a multat, az soha nem sérthet« válaszoltam halkan, és belépésre kértem őt.

Sajátságos módon fel voltam indulva, midőn őt e szobában láttam. Gondolkozva, elmerengve nézte édes anyám képét.

»Mily szép lehetett édes anyja! de bánatos kifejezés ül vonásain.«

»Ő s e m volt boldog.«

»Ő sem volt boldog?« ismétlé lassan. —

»Élete oly ellentmondást mutat fel, melyet még gyermeke iránti szeretete sem tudott elsimitani. Kérdezetlenül férjhez adatott apámhoz, ki sokkal idősebb volt nálánál és természeténél fogva semmi tekintetben nem birta méltányolni sem szivét, sem szellemét.«

»Paulowna Mária gyakran emlegette édes anyját, kihez oly kegyelettel és ragaszkodással csatlakozott, hogy a vad és neveletlen leányt ily megindító mély érzésre képtelennek hittem.«

»Senki sem kerülte ki szelid, jótékony befolyá-

sát. Nézze meg s mondja, ezen érzésteli, nyájas szemek nem hatnak-e mindenkire jóltevően, megnyugtatólag.«

»Midőn négy évvel ezelőtt az első nyarat töltöttem Krasnón — élt-e még akkor?« kérdé a grófné érdekeltséggel.

»Ez volt halálának éve. Ha életben maradt volna« tevém hozzá kitörő felindulással, »Ön sem érzené magát oly magányosnak, megértetlennek — Véra, ő lelkét megvigasztalta, felemelte volna — — ő önre nézve is tulságos korán halt meg! — —«

»Ne rólam beszéljen« szólt a grófné elutasitólag »inkább anyjáról beszéljen, mondja el nekem, mit tett ő, hogy az élet terhét nem csak elviselte, de résztvevő szivet őrzött meg, mely minden szenvedőnek bánatában osztozott.«

Körülnézett, ülő helyet keresve — és én az ócska karszékhez vezetém, mely anyám kedvencz helye volt. Én véle szemben állva a kandallóhoz támaszkodám. És a mint beszéltem, a mult ah oly elevenen tünt fel előttem. — — Nem kell megirnom neked, mit beszéltem, — — hisz részben, ifjuságom kedves társa voltál és ugyanazon imádatteli szeretettel csüggtél anyámon — min én magam!

Midőn elhallgattam, a grófné, gondolataiba elmélyedve szólt:

»És nem honosult meg szivében keserüség és megvetés környezete iránt?«

»Hogy lehetett volna az? Ő feladatának élt —

és az e két szóban foglalható össze : szeretett és megbocsájtott!«

»Néki ez nem lehetett nehéz« szólt a grófné komoran, »ugy állt az emberek előtt mint egy szent! Nem kelle félnie, hogy minden szóban, minden pillantásban csak bizonyitékát keressék annak, hogy a ki n e m érdemelt szerencsétlenség jogosan nehezedik reá!«

»Grófné!« kiálték ijjedten, »ki ébreszthetett önben ily kinzó gondolatokat?«

»Ki?« kérdé keserün, »Stepanovitsch Maxim, ön a mi világunkban élt — igazán ismeretlen maradt volna ön előtt, miként beszéltek eleinte Urussoff grófnéról?«

»Ne feleljen!« folytatá meglepő szenvedélylyel, ön kiméletből bizonyosan megtagadná az igazságot! — — Mi önt először Krasnói-Selo-ra csalta — nem volt-e egy neme a kiváncsi érdeknek? — tudni szerette volna, miképen viselem megmásithatatlan sorsomat, miképen hatott reám kivételes végzetem? Hagyja — — közeledésében csakugyan azt találtam, mit már ezerszer tapasztaltam. — — — Hogy e perczben azonban igy beszélek önhöz, bebizonyithatja önnek, hogy később beismerém, hogy ön jobb a többinél és nemesebb indokoktól vezéreltetett felém. — Részvéte szerény, tiszteletteljes és kevésbbé nyomasztó, mert nem tolakodó.«

Mit felelhettem erre?

Az egyetlen, mihez e szavak ellentállhatlanul

vonzottak — ezt az egyetlent nem tehettem! Nem karolhattam őt szivemre, nem mondhattam meg neki, hogy kimondhatatlanul szeretem, hogy érzem, miként e szerelem őt minden szenvedésen tulragadhatná!

Tudtam-e, vajjon elég bátorsággal, elég akaraterővel bir-e, hogy a sok akadálylyal megküzdhessen, s nem-é inkább összefog-e roskadni az uj teher alatt, mintsem vigaszt, emelkedést találni benne?

E szenvedélyes szavak is csak kinzott lelkének egy kétségbeesett felkiáltása voltak, mely nem keresett viszhangot, sőt ellenkezőleg — feledést követelt — — mert változásra nem számithatott az állandó viszonyok között.

A grófné felállt.

Ismét bámulatra méltóan nyugodt volt, csak, mint mindig ha benső felinduláson ment keresztül — még halaványabb a szokottnál, míg szemei még nagyobbaknak látszottak és csodás fényben ragyogtak.

»Nélkülözni fogják a ház urát, és a délutáni nap hazatérésre int.«

A szent szekrényke előtt ledérdelt és alázatosan lehajtott fővel, keresztet vetett magára.

»Önért, boldogságáért imádkoztam, Stepanovitsch Maxim,« szólt egyszerüen, »ez az egyetlen mód, melyben barátságáért való meleg hálámat nyilvánithatom.«

Ezzel kezet nyujtott, azt a finom, átlátszó ke-

zet, melyet ez egyszer — meg is csókoltam — és mily kegyeletes érzéssel! — — — — — — — — —

A mint az étterembe léptünk, Waszíliewna Juliát feloldott fökötővel találtuk; lábait elnyujtotta a mennyire birta, cigarettet szitt, közbe nyalánkságokat evett, vagy méhsert ivott — szóval a kényelem és jólét képe volt!

Sophron apó szunyókált és szürke szakálla mélyen aláereszkedett a barna selyem hosznyán.

Dimitrowna Liza az öreg hölgy előtt állt és nyelve bámulatos gyorsasággal pergett. — Kachanowszky Petrovitsch Nikolai házassági regényéről volt szó, melyet Waszíliewna Julia még nem ismert.

Már csak a végét hallám

»Én csak egyet mondok Matuschka *) — nem jó ha egy Bârin rangján alól házasodik. De Petrowitsch Nikolainak szerencsésen sikerült a dolog. És mi a szép Barischnit **) Nikolajewna Sonját illeti, nem látszik meg rajta, hogy nagy apja mugik. ***)

»Francziául beszél és zongorázik. Hisz egy egész templomi ruhát himzett aranyszálakkal Sophron apó számára. Már az bizonyos — ha a mi nagyságos urunk akarna — — Petrowitsch Nikolai többet adna a leánynak mint fiainak s a fivérek nem haragud-

*) Anyám.

**) Nagyságos — kisasszony.

***) Paraszt jobbágy.

nának érte, mert nagyon szeretik egyetlen nővérüket.«

Hamarjában elősorolta még, mi mindent vett a kerületi főváros vásárán, Iwanowna Warvara.

Azután még az ezüstkészletek jöttek szóba, miket Ivanowna Varvara már most készittett leánya kiházasitása esetére.

Waszilíewna Julia, ki igen kegyesen fogadta a szeretet és tisztelet nyilvánitásait, melyekkel Lisa őt elhalmozá, erre megjegyzé:

»Már a maga urának nem kell sietnie a nősüléssel. Erre olyanok vannak kényszeritve, kiknek senkijök nincs, ki házuknak gondját viselné. Ki tudja, hogy a fiatal urnő oly jól fog-e hozzá érteni, mint maga!«

Az öreg hölgy a ház belsején végig akart pillantani. — Nehézkesen karomra támaszkodva, körülczipelteté magát és minden áron szobáimat is látni akarta.

E perczben különös megelégedésemre szolgált, hogy Párisból való elutazásom előtt, elvetettem bizonyos képeket, milyenek minden garçon lakásban találhatók, s melyek éneklő és tánczoló hölgyeket ábrázoltak, mindenféle könnyü öltözetekben és merész állásokban.

Szégyeltem, rösteltem a szülei házba ily könynyelmü holmikkal visszatérni!

Tudod, hogy nem tartozom épen a szent Antalok sorába, azonban soha nem találtam különös élve-

zetet oly kalandokban, mikben többnyire csak azért veszünk részt, hogy elmondhassuk később — hogy ezt is átéltük!

De semmi áron nem akarnám, hogy a nő, kit szeretek, nálam oly dolgokat pillanthasson meg, melyektől kedvetlenül, ha nem is épen sértve fordulna el — mert oly rosszak nem voltak e képek, jobb műizlésem van, semmint határozottan rosszakat vehettem volna.

Midőn Waszilievna Julia a kéziratokkal és papirosokkal megrakott iróasztalt meglátá, tán eszébe juthatott, hogy én könyveket is irtam, s hogy hamarjában valami arra vonatkozót mondjon, azt kérdé:

»Tehát itt szokott irni?«

»Igen, itt irok,« válaszoltam én ép oly szellemdúsan; s e nagyszerü eszmecsere, még a szép grófnő ajkain is mosolyt idézett elő.

Véra egy könyvben lapozgatott.

Az én Russalkám *) volt uj kiadásban.

»Ezt még nem ismerem,« szólt, »el szabad vinni magammal? Az én könyvszállitmányaim nagyon rendetlenül érkeznek Pétervárról. Már többször irtam e könyv miatt, mely a Journal de St. Pétersbourg-ban oly fényes kritikával találkozott, és még ez ideig sem küldték meg.«

Kértem őt, hogy tartsa meg a könyvet, mert nincs szerző, ki ellent tudna állni a kisértésnek, hogy

*) Hableány. — Vizi tündér.

müveivel ne kedveskednék mindazoknak, kik némi érdeket tanusitanak müködése iránt.

De kikötöttem magamak, hogy bele irhassak néhány sort, még pedig kijelentém, hogy nincs oka versektől tartania, hanem kedvencz költője, pár szavát fogom csak bejegyezni.

Byron lemondásteli versszakát irtam:

Farewell! if ever fondest prayer
For other's weal availed on high,
Mine will not all be lost in air,
But waft thy name beyond the sky.*)

»Ez is imádság« szóltam, midőn komoly tekintettel végig futott a sorokon.

»Köszönöm,« felelt ő, fel sem pillantva a könyvről.

»A mint anyám szobái mellett elmenénk, az öreg dáma az ajtóra mutatva kérdé, hogy az hová vezet.

»Üres szobákba, melyek csak ritkán nyilnak meg,« feleltem közömbösen, Dimitrowna Lisa fenyegető beszéd árját egy szigorú pillantással elnémitva.

Elviselhetetlen lett volna nekem, ha e kiváncsi pletykaság tanyát üthetett volna fel ott, hol minden tárgy, maga a lég is kapcsolatban állt legdrágább

*) Isten veled! — Ha másokért
Legfőbb imánk viszhangra lel —
Nem veszhet az enyém se légbe —
Neveddel száll az égbe fel.

emlékeimmel, melyekhez e naptól fogva elválhatlanul hozzá füződött egy szép, halovány nő-alaknak képe nagy, szomorú szemekkel.

»Nem haragszik ezen ártatlan eltérés miatt, melylyel az igazság ellen vétettem?« kérdém halkan a grófnőtől.

»Már hogy lehetne! Hisz semmi a világon sem bánt engemet sem jobban, mint ama kényelmes, olcsó sajnálkozás, mely kiváncsisággal és kegyetlenséggel párosul.«

A kocsi mellett lovagolva a hölgyeket a folyóig kisérém. Ott leszálltam és vélök léptem a kompra, hogy a nyugtalankodó lovakat tarthassam.

Kéréseimre a grófné is kiszállt a kocsiból, bár mosolygott aggodalmaim felett.

Külső veszedelmekkel szemben, nőknél ritka bátorsággal bir a grófné, nem azért mind ha azoknak egész nagyságát nem ismerné — hanem ugy hiszem — mert az életet megveti.

A mint haza tértem, a ház oly üresnek, oly magányosnak látszott, mintha halott feküdnék benne.

Hisz csak mint egy mulandó, illanó tünemény lebegett végig rajta!

Sophron apót megkértem, maradna itt ez este, hogy legalább legyen kinek beszélni a látogatásról.

Sophron apó érdeke különösen a néni felé fordult, kit tiszteletre méltó hölgynek déklarált. Oly elfogulatlanul lehet vele társalogni, nem is kell félni,

ha mindjárt valami bambaságot is talál az ember mondani.

»Hát a grófnő, hogy tetszett önnek?«

Sophron apó gondolkodólag simogatta végig ősz szakállát. Soká megfontolta a dolgot s ugy látszott nem talál szavakat, melyek eszméjének megfeleltek volna.

»Mondok önnek valamit Stepanovitsch Maxim. Szent egyházunk oly Krisztus képeket bir, melyek sajátságos hatalommal vannak felruházva. Akár hol jár és kel az ember, azok örökké reá néznek, mintha Isten ezáltal be akarná bizonyitani, hogy ő folyvást gondoskodva őrködik fölöttünk. —— Ha lelkiismeretünk jó, azt nem bánjuk — belenyugszunk, hogy Isten szeme alatt vagyunk, mindig s mindenkor — de ha vétkesek vagyunk — akkor e szemek, melyek örökké, mindenfelé követnek, borzasztóak — nyugtalanitanak, kinoznak, üldöznek ..... A grófnőnek ily szeme van! — Szeliden néznek arra, ki tisztelettel közeledik hozzá — de kérlelhetlenek, megsemmisitők annak, ki tisztátalan érzelmeket táplál.«

Valóban, csaknem meghódoltam az öreg éles belátásának.

Ő is sejtette, hogy Véra másféle lény, mint azok, melyekkel eddiggelé élete és tapasztalása körében találkozott.

Paulowna Mária még mindig nem kapott választ. Az általa rám bizott kérdés megoldásához még

egy hajszállal sem állok közelebb mint első nap — majdnem szégyellem az indokot, mely először Krasnói-Selóra vezetett.

A grófról soha nem tétetik említés; ugy látszik, hogy létezésének emléke itt végkép ki van törölve. Még a cselédség és jobbágyság sem emlegeti soha — valószinüleg alig ismerték és jól érzik magukat a grófné szelid uralma alatt.

Én azonban, nem tudom lerázni magamról a nyomasztó előérzetet, hogy valamikor, egyszerre csak fel fog merülni, mint egy kisérteties, félelmetes árny, hogy Véra életét végkép s mindenkorra sötétségbe temesse.

Isten óvja őt.

»És téged!« teszed hozzá te, én édes barátom!

Hadd nekem a mig tart édes álmomat, mely az álmak rendes sorsában fog osztozni — hirtelen ébredés fog következni utánna!

HETEDIK LEVÉL.

Nadeschdina, augusztus utolja 185...

»Légy férfi!« szólnál hozzám, ha szemtanuja lennél ama hatalmas felindulásnak, mely egész valómat végig dulja.

Arany fátylon keresztül látom már csak a világot, és szemem káprázik a fénytől — — — —

Talán, mig irni fogok neked, képes leszek magamat némi tiszta felfogásra kényszeriteni, zilált gondolatjaimat rendbe szedni, és a viszonyokat, melyek körülfontak, higgadtabban megitélhetni.

Mindenek előtt — ne hidd, hogy megszegtem adott szavamat..... nem én árultam el első a lelkem mélyén szunnyadó titkot.

Véra, ki melegen érez, Véra, ki ha oda adja magát, határtalan odaengedéssel, az érzelem egész, gazdag özönével boldogit — Véra mondta ki a megváltó szót!

Hogy felismertem őt e büszke nyiltságban, ez alázatos, hűséges bensőségben!

George Sand mondata felett: hogy a férfi egész életével sem hálálhatja meg kellőleg a női szerelem

áldozatát — sokan mosolyogtak — én most értem — értem oly nővel szemben mint Véra!

Nem egy szenvedélyes indulat első hevében beszélt ő — nem, nyugodtan; — végig tekintve minden leküzdendő akadályon, beismerve mindazon következményeket, melyek e szóhoz csatlakoznak, — előre látva minden lemondást, minden önmegtagadást. — —

Mikép történt?

Hadd szedjem össze kissé gondolataimat, háborgó érzelmeimet, hogy körülményesen elmondhassak neked mindent; — az egész mindenség ködös képpé gomolyúl előttem, szédülök azon egyetlen bizonyság tudatára — hogy szép, meleg szive enyém — egyedül — egyedül csak az enyém!

Senkinek a világon legkisebb része sincsen benne!

Istene és világa vagyok, barátja és kedvese; semmit sem szeret rajtam kivül! — Ég és föld, napfény és vizi enyheség összeszövetkeztek, hogy költészetökkel ezen édes, mámoritó szóba elvegyüljenek!

Mit a költők valóban átéreztek, mi igazán a sziv meleg lüktetéséből áradott — az örök időkre megmaradt, a mig emberek léteznek, kik emberileg, igazán éreznek.

Ugy, amint öt száz évvel ezelőtt Francesca di Rimini és Paolo Malatesta, szerelmet vallottak egymásnak — ugy mi is!

Nem kellene egyebet tennem, csak e csoda szép helyet kellene idéznem, mely a szerelem bensőséges,

igaz nyilvánulását oly utánozhatatlan bájjal tükrözi.

Ismered e szavakat, melyek a pokol borzadalmai közepette, az élvezett boldogság varázsát felidézik :

»Mulatságból olvastunk egy nap együtt.
»Hős Lancelotról kit befont szerelme,
»Egyedül voltunk, nem gondolva rosszat.
»Gyakran találkozott tekintetünk már
»S halványult orczánk, majd meg elpirula —
»De mi legyőzött végkép, az e hely volt :«

És aztán :

Az nap nem olvastuk már folytatását.

Igy történt velünk is.

Vagy egy hete lehetett, hogy a grófnő Nadeschdinán volt.

Már többször legyőztem volt türemetlen nyugtalanságomat, mely már az első napokban vonzott Krasnoi-Seló felé.

Önmagamat kecsegtettem igéretekkel, ugy, mint azt egy várakozásteljes gyermekkel szoktuk tenni, midőn óráról-órára biztatjuk kivánsága teljesülésével.

Végre mégis elhatároztam magamat az átmenetelre — remélve, hogy barátsági buzgalmam most már nem lesz nagyon feltünő.

Szivem remegett, mintegy előre sejtve a döntő

perczet; — hogy fog sikerülni — — ki mondhatná előre? !

Képtelen erőtetésre késztetém lovamat — könnyü ügetése kiállhatatlan lassúnak látszott nekem.

Az erdő suhogása — a kábitó, üditő illat, máskor oly megnyugtatólag hatott reám — ma nyomtalanúl, észrevétlenül vonúlt el fölöttem.

Csak tovább, tovább igyekeztem, ama magányos, csendes ház felé, melynek fénye és pompája még érezhetőbbé tevé a benne uralgó puszta árvaságot.

Még korán volt délután, korábban érkeztem mint rendesen.

Az égető augusztusi nap mindenfelé elperzselte a földet, csak a Krasnó-Seló-i park volt még hives és árnyas, és a tó partján enyhe szellő ringatta a nádat.

Valamint első látogatásomkor, ablakok és redőnyök be voltak téve.

De most már a ház ismert barátaihoz tartoztam; átadtam lovamat egy inasnak, és be nem vártam az öreg Alexei formaszerü bejelentését.

»A grófnő lement a tóhoz« — szólt ő nyájas hangnyomatékkal.

A fehér hajú öreg szeret engemet; érzi, hogy imádott úrnőjét, kin születése óta feltétlen odaadással csügg, — ő a Suboffok örökös hübéreseihez tartozik — szeretem és tisztelem. És ő annak örül; elgondolja magában: »ráfér a szegény kis Vérára!«

igy nevezi őt még ma is, ha hűséges ragaszkodásával magában van.

A kertben tikkasztó meleg volt: — sehol sem volt árnyék: — még a szökőkút is csak meleg vizsugárt lövelt fel a szép Najádhoz.

A narancsfák saját hazájukban hiheték magukat, oly égető, oly mozdulatlan volt a lég.

Ember sehol sem volt látható.

A méhek döngicsélve zurranták körül az illatos virágokat; itt-ott egy fürge gyikocska, egy zöldesfényü kigyó suhant az úton keresztül, örülve a kényelmes melegnek.

A grófnő nem volt a kertben; nem szereti ezen egyenes fasorokat, rendszeres ültetvényeket, külföldi virágokat, melyek a kertész büszkeségét képezik.

A melegházakat sem szereti, mert börtönökre emlékeztetik őt, hol olyanokat tartanak fogva, kik szépségök egész eredeti kifejtésére, mindenekelőtt napot és szabadságot igénylenek.

A park ajtaja nyitva volt, — tehát ott kelle lennie a grófnőnek.

Keresve pillanték a vadonba, melynek virágzó tömkelegében nehéz valakit felfedezni.

Ekkor elémbe lépett. Mint mindig, fehér öltözetben, a széles karimájú szalma kalappal, mely oly gyermekded kinézést kölcsönöz neki.

»Már néhány nap óta várjuk Önt Stepanovitsch Maxim« — szólt, és az elégedettség szelid kifejezése

tükröződött szemeiben. »Ön nem tart hűséges jő, szomszédságot.«

Feleltem, a hogy ilyen alkalommal szoktunk — hogy nem bátorkodtam, féltem hogy terhére leszek, stb.

Ő vidáman mosolygott és azt mondá, hogy legjobban kiment jelenlétem.

Azután kérdést tett, át akarom-e csolnakáztatni a tavon; ő is ért az evezéshez, úgy nem csak enyém lesz a fáradság.

Mily ruganyos, könnyü léptekkel járt előttem!

Nyoma sem volt többé lassú, fáradt mozdulatainak, hangja is életteli, rezgő volt — nem oly közönyös többé mint azelőtt!

Midön elbeszélém neki a furcsa gondolatokat, melyek az együtt szemlélt nászszertartás alatt agyamban felmerültek — egyszer még hangos kaczajra is fakadt.

Még soha sem hallottam őt nevetni ..... oly elfogulatlan, gyermekies nevetése van!

Aztán hátrafordítá fejét felém, hogy velem beszélhessen, és fényes, eleven szemeivel nézett rám ... én összeharaptam ajkaimat, hogy a gerjedő meggondolatlan beszédet visszafojthassam.

A nélkül hogy kezet adhattam volna neki, bele ugrott a kis ladikba és megfogta az evezőt, mit erővel és ügyességgel kezelt.

Hiába! mindenhez ért.

Én folytonosan a kristály-tiszta vizbe néztem.

melynek rezgő, ingatag tükre, a szép nő alakját hajlongva ábrázolá.

A tó közepére érve, letette az evezőt; — fehér keze az enyhe árban tévedezett, és elmerengve, ábrándosan követte szép szeme a fútó habok illanó, játszi mozdulatát. A régi bánatos vonás ismét láthatólag felmerült — elüzve a vidor, boldog kifejezést, mely ma úgy elbájolt és egyszersmind meg is döbbentett.

Nem beszélt többet.

»Által—oda!« — szólt röviden, a tulsó partra mutatva és gyorsan evezni kezdett ismét.

A tó mintegy ölében nyugszik az erdőnek; körülvéve minden oldalról magas fák és zöld bokrokkal.

A grófné gyakran időzik itten, egymaga átevez a túlsó partra, mert a kis ladik nem igényel sok erőt és könnyen kormányozható.

Néhány nap barnitotta hosszú, sárga haju gyerekkel találkozánk. Gombát és bogyókat kerestek, és ha e foglalkozásnál nagyon felmelegszenek, oda szaladnak a tóhoz és a kinálkozó enyhe vizben hamarjában megfördenek. Nyájasan feleltek a Bârinának, látszott, hogy megjelenését megszokták s nem félnek szép urnőjöktől.

»Innen nyilik a legszebb kilátás a Krasnó-Selói házra és falura. Nézze csak, mily szelid, tiszta körvonalokkal vonúl el a messze távolságban a kéklő erdőség« szólt a grófné egy nagy kőre ülve és intve hogy példáját kövessem.

»Mindig azt hiszik« tevé hozzá kis szünet után, »hogy hazánkat mostohán és szegényesen látta el a természet — és kérdem önt, nem látott-e Oroszországban ezer meg ezer környéket, mely jóval meghaladja e tájék szépségét? Nem is említem a Feketetenger csodaszép partjait, melyek szingazdagabbak, festőiebbek és regényesebbek a Középtenger híres szépségü tájainál. E hullámos halom-lánczolatok, melyek tengerszerű zöld pusztáinkat szegélyezve a végtelenbe kisérik, nem oly magasak mint a német hegyek — de nem is nehezülnek oly nyomasztólag a kedélyre. — Oh mily varázszsal bir e határtalan, mérhetetlen síkság, mely végtelen birodalmán keresztül szabad szárnyalást enged a gondolatnak!«

Egyetértettem vele — elmondtam neki, hogy reám is, — ki jóformán a legszebbet láttam, mivel a külföld dicsekedhetik, — a tág, zöld Oroszhon, sajátszerü, lebilincselő befolyást gyakorol, melyet soha nem érzek tisztábban, mint épen oly helyeken, melyek az egész világ elragadtatását — csodálatát idézik elő.

»Nemzetünknek egyik legszebb vonása ez,« válaszolt a grófnő elgondolkozva, »hogy hazánkat, úgy a mint van, nagyságai- és pompáival, de nyomorával és gyengeségeivel együtt is csak még jobban szeretjük, ha távol vagyunk tőle. Reám nézve a külföld, akár Németország, Páris vagy Olaszhon legyen az, egy és ugyanaz a számüzetéssel.«

»És mégis csak a távolság emeli a felfogást,

mert látkörünket szélesbiti,« válaszoltam én, »míg közelről csak a részletet szemlélhetjük. — Mi nem tudunk szabadúlni Nagy- vagy Kis-Oroszország sajátságaitól, nézeteink vagy Pétervártt vagy Moszkvában, északon vagy délen gyökereznek, a volgai elhagyatott kerületekben, vagy a nyugati részen, hol az orosz elem már a lengyellel és másokkal elvegyült.

Valamint országunknak a magas hegyek hiányzanak, melyekről letekintve átfoghatjuk tekintetünkkel a messze láthatárt — úgy szellemi törekvésünknek is hiányzik a központ, melyből kiindulva összefoglalhatnók és megismerhetnők az egész egyetemes nemzeti életet. Ezt bizonyitják legjobb költőink is. A legkitünőbb mint Turgenieff és Gogol irtak, miben jellemünket, szokásainkat, a kerületi fővárosi életet és a magányos pusztai falu sajátságait legelevenebb színekkel, legmeghatóbban festették — azt Oroszországtól távol, külföldön irták, midőn csak álmaikban merültek fel a honi dallamok és folyóink zúgó hullámzása ábrándjaikban zengzetes susogássá változott. Csak a visszaemlékezésben jutottak öntudatára ama végtelennek, melyet az orosz haza képvisel.«

A grófné réám szegzé ragyogó szemeit.

»S nem volt-e önnel épen ugy? a távollét évei nem legjobb müvét érlelék-e meg?«

Kérdőleg tekinték fel.

A könyvre mutatott, mit eddig hanyagul tartott kezében.

»Nem Párisban irta-e Russalkáját?«

Igenlőleg inték. »Csak, hogy nem szabad nevemet emlitenie most, midőn épen a másik kettőről volt szó« kértem mosolyogva.

Tudod, hogy Russalkám *) iránt különös előszeretettel viseltetem, és azt feltétlenül minden egyéb müvem fölé helyezem.

Az orosz rege csak burok — oly élményemnek palástja, mely hosszas időn át mélyen meginditott — sőt, sok szenvedésembe is került — mig azt is leküzdtem, mint a hogy utóljára is mindent leküzdünk.

Rajtad kivül még csak egy lény létezik, mely tudja, ki azon Russalka, ki mindazon legfőbb kecscsel bir, mely az emberi szivet elbódithatja s kinek csak egy hiányzott — a lélek!

Ez volt egyetlen boszuállásom azon, ki mint Venus asszony a német regében, varázsaival ugy lebilincselt, hogy kezei között csaknem gyáva játékszerré sülyedtem. — Midőn azután mosolyogva elhagyott — csak egyben csalódott: — ő azt hitte, hogy én nélküle, fájdalmasan fogom átsanyarogni éltemet — és épen hűtlensége volt az, mi ismét felemelt és uj teremtésre, uj erőre és tettre buzditott!

A grófnő lapozgatva egy helyet keresett fel, és odá nyujtá nekem a könyvet, hogy olvassam el én is.

---

*) Hableány.

»Véleményem szerint ez a legszebb az egész müben,« szólt.

Szivem mélyében köszöném meg neki a rokonszenves felfogást, melylyel lelkemet átértette.

Finom, igaz érzés és a gondolkodás iskolázott itélete kelle hozzá, hogy felismertessék a hely mély jelentősége, melyben az egész költői mü tetőpontjára ért.

A grófnő egy kérdést tett — én a magyarázatot elmondtam — s alig tudva hogyan, rövid szavakkal körvonaloztam az események sajátságos lánczolatát, melyek akkorában a Russalka eszményképével érintkezésbe hoztak.

Emlékeimben elmélyedve, egy perczre beleélve magamat ismét a szenvedélyes, vadhullámzásu időbe, felindulással, élénken beszéltem.

Közbe-közbe, nehány oda illő helyet olvastam fel a müből, melyek jobban magyarázhaták meg e nő egész talányos lényét — mint e perczben én magam képes lettem volna.

A grófné szemlesütve hallgatott.

Késő délután volt — a nap már nem égetett oly forrón; a tikkasztó, nehéz levegőt könnyü, hüvös szellő kezdé enyhiteni.

A tó nádja mellett lassu evezéssel vonultak el a hattyúk — fehérek, büszkék, tiszták — mint a szép nő — ki szemben ült velem.

A tulsó partról elhatott hozzánk a csikósok ki-

áltása a mint összehajszolták elszéledt lovaikat, hogy az itatóhoz vezethessék.

Messze távolból ének-szó hallattszott — vig, csengő gyermek hang — s a mélyesti csenden keresztül minden egyes hang tisztán eljutott hozzánk.

A grófné gépiesen keresztül huzogatta hosszudad ujjain, szalma-kalapja lebegő szalagjait — tekintete megmagyarázhatlan volt — mintha lelke legbensőbb rejtekébe pillantana.

Felindulásommal küzdve épen azon szavakat olvasám, midőn az ifju Knäs *) a Russalkának elmondja : hogy szereti — szereti mint a reg a napot, mint a folyam a tengert, mint az arany a koronát, a vész a pusztát, az éj a csillagokat . . . . . elhallgattam egy perczre — és tekintetünk találkozott.

Ekkor — ó Francesca és Paolo! — szemében felragyogott egy sugár, mely lelkemet. szivemet keresztül járta mint a villám.

Elémbe nyujtá mindkét kezét és hangja lágy és halk volt, mint a viz varázsos susogása.

»Maxim, miért nem mondja meg nekem, hogy szeret? Hisz régen tudom már!«

Lábaihoz borultam, és könnyedén, dédelgetve, mint az anya tehet gyermekével, simitá el hajamat homlokomról és komolyan s megis ah oly édes-szivélyesen tekintett szemembe.

»Oh Maxim! mennyivel jobban szeretem önt e

*) Fejedelem.

hallgatagság miatt! Megismertem belőle, hogy igazán szeret, annyira szeret, hogy minden könnyen megbocsájtható gerjedelmet leküzdött, csak azért, mert félt, hogy már is homályos életemet még borultabbá tehetné. Ajkai hallgattak, de egész lénye szerelmet lehellt, — igaz, szent, meleg szerelmet! — Maga sem tudja, hogy tekintete más fényben ragyogott, hangja édesebb lett, ha felém fordult. »Maxim!« kiáltá szenvedélyesen és szorosabban simult karjaimba — »Maxim, én szerettem önt — szerettem — oh már — mily régen! Első találkozásunk óta az erdőben!

Kétkedve mosolyogtam le a szép beszélőre és napsugáros édes szemeit csókolám.

»Mivel bizonyitsam be önnek« kérdé hevesen, »elpirultam, midőn ön köszöntött — és ez nálam, csak két esetben történhetik — haragból vagy szerelemből — ha büszkeségem sértve, — vagy szivem találva van! És midőn ama szép reggelen, ott a Najádnál elbeszélte, hogy már régen is látott egyszer — akkor vett erőt rajtam azon tudat, hogy ön iránti szerelmem már réges-régen élt bennem — s évek óta csak megbűvölve szunnyadott keblemben öntudatlanul.«

Most szólj barátom, mit érhet minden előrelátás, minden jó feltétel ily bódítóan édes beszéddel szemben?

Semmi egyébre nem gondolhattam, csak árra, — hogy ujból, meg ujból örületesen karjaimba zár-

jam, keblemre szoritsam a bájos lényt, mintha soha többé nem akarnám elbocsájtani.

Csak egy érzés élt bennem — egyetlen egy — hogy e nő szerelme a legdrágább kincs, melylyel férfi megáldatott — és hogy azt ki kell, ki fogom küzdeni magamnak, ha mindjárt az egész világgal kellene szembe szállnom!

Nem akarok róla lemondani — nem akarom, hogy ez édes teremtés áldozatja legyen egy üres, hiábavaló becsületi eszmének; — nem léteznek feloldhatlan kötelékek, melyeket meg ne semmisithetne a szerelem!

Miért kelle megköttetnie e természetellenes szövetségnek? Visszaadták-e becsületét a sértettnek, ha nevét örökre egy oly nyomorultéhoz lánczolák, ki csak megvetést és gyülöletet ébreszthetett benne?

Nem-e inkább az egész ezred és a gróf iránti haragját akarta bebizonyitani a császár ezen feltünő, világra szóló tette által?

Senki sem fogta pártját érzéssel, részvétteljes szivvel — még fivére sem, ki csak a veszélyeztetett hirnevet és a sértett asaládi becsületet tartá szem előtt.

Véra mondá nekem, hogy hála is vegyül szerelmébe, mert én voltam az első, ki beteg lelke szenvedését felismerém.

Boldogan, elragadtatva szemléltem őt!

Át volt változva!

Vidám, nyájas, bájos kis leány állt előttem, egy gyermek, boldogságtól sugárzó szemeivel.

Az elzárkozott, szófukar Véra, a fáradt, lehangolt vonásokkal félig sirva, félig nevetve csacsogott és gyönyörü arcza pirult és ragyogott és elevenen tükrözé minden szavát, minden ézelmét.

Nem beszéltünk sem multról, sem jövőről.

Könnyedén karomra támaszkodva, lassan andalogtunk a parton fel és alá s e mesés erdő-magány egész varázsa körül font, átkarolt, ezer leirhatatlan bübájával.

A nap már lemenőben volt.

A tó vize ugy fénylett, mint a folyékony vörösded szinarany.

Véra hazatérsére intett.

Marasztaltam őt; — nem türhettem a gondolatot, hogy most, ily hamar térjen vissza azon emberek közé, kiknek ügyetlen modora őt folyvást sértegette.

De ő fejét rázta.

»Legyünk hálásak irántuk Maxim,« szólt ő mosolyogva, — »más élesebben látó szemek észrevették volna a mágikus köteléket, mely egymáshoz vonzott bennünket és mind szükebb, szükebb körbe szoritotta lelkeinket. Elég nehezemre fog esni ezuttal is, régi lényemnek látszatját számukra fentartani.«

Fejét vállamra hajtá — a pompás haj felbomlott, és gazdag, sötét tömegekben végig hullámzott karjaimon és kezemen.

»Ugy tünök fel magamnak mint egy koldus, ki drága kincset talált« — beszélt tovább, »nyomorult rongyai alatt igyekszik elrejteni hirtelen szerzett gazdagságát, hogy senki a világon, még távolról se sejtse azt nála, nehogy megfosztassék tőle — hiába! Bármennyire igyekszik — a kincs fénye oly hatalmas, hogy mindenen keresztül ragyog, és az emberek csodálva nézik a változást — és azt hiszik — hogy a koldus egyszerre csak fejedelemmé vált!«

A ladikba szálltunk.

Véra félt, hogy hosszas elmaradásunk feltünést okozhat.

Mig én eveztem és képtelen voltam bájos alakjáról eltekinteni — ő haját rendbe hozta és egész vele született grácziajával — feltüzte ismét.

Ajkaimon egy kérdés lebegett, melyet nem birtam visszafojtani.

»Véra, meddig maradjon titkunk — titok? — Ne ámitsa magát — nincs férfi, ki hosszasan eltürhesse a megpróbáltatást, hogy azt a nőt, kit szeret, csak futólag, rejtve, az erdő örző árnyában, a puszta elhagyatott magányában szoríthassa szivére! — A mit szeretünk, a fölött őrködni, azt óltalmazni is akarjuk — és én csak ugy oltalmazhatom — ha a világ előtt jogot adott reá.«

»Csak ma, csak most nem, Maxim,« szólt ő kezeivel elutasitólag intve — »hadd hunyjam be még szemeimet — ne láthassak messzibbre, mint a meddig e boldog óra tart!«

»Nem akarok a jövőre gondolni! Várnunk kell! Csak azt az egyet már most is megigérhetem« tevé hozzá sötét eltökéléssel — »hogy é n öntől] meg nem válok — jöjjön a minek jönnie kell, — én soha el nem hagyom! A mig saját maga nem mondja ki a válás szavát, addig önhöz tartozom. Mi szabad s mi nem? mi a jó és rosz? — Igazságtalanságot követtek el, hogy nekem igazságot szerezzenek — — — milyen ok tarthat engem kötve — miért ne követhessem szabadon szivem sugallatát?«

Sötét fenyegető pilllantással tekintet a vizbe, aztán hevesen az evezőhez nyult, hogy a ladikot gyorsabban meginditsa.

Wasziliéwna Juliát, az orvost és nejét a tornáczon ülve találtuk, nyugtalanul várva bennünket.

»Véra« kiálta a néni feddőleg, »hol maradtál oly soká? Valóban, ha én nem volnék itt, a házi asszonyt képviselve, senki sem jönne többé hozzánk.«

A grófné azt felelte, hogy a tavat és a túlsó partot mutatta meg nekem.

»No, Stepanovitsch Maxim, az nem megy; — nem szabad niéce-em minden szeszélyének engednie. Vendégeit úgy magával czipelni. Csak kérdezd meg Stepanovitsch Maximot, hány tavat látott már életében? — — és ha Olaszországban és Schweizban volt az ember, valóban szükségtelen még Krasznói-Selón is tó-bámulásra kényszeríteni az embert.«

»Hogy a grófné szivesen időz a szabadban — azt természetesnek találom—»felelt Karlowna Anna

élesen,« nem mindenkinek izlése az, a nyarat kanapén, egy legyet-üző komorna társaságában tölteni. — De hányszor mondtam már kegyednek Michailowna Véra, hogy illőbb volna, ha e kirándulásokat valami hasznosra forditaná. — Miért nem kezd herbáriumot? — Ez rendkivüli érdeket nyújt.—Férjem és én segédkezet nyujtanánk annak elrendezésére és a botanikus neveket megirnók számára. — Vagy ha azt épen nem akarja, gyüjtsön legalább hasznos gyógyfüveket. — Most van legjobb ideje a Belladonnának, mely a pusztákat elárasztja virágaival. — Mellesleg mondva kertjében, a mint elmentem mellette, a bokrokon töméntelen köris bogarat vettem észre. Parancsolja meg már sebészének, ki egy határozott lusta semmiházi, hogy gyüjtse azokat, és készitse el használatra.«

»Már csak nem kivánhatod Anna, hogy a grófné is annyi érdekkel viseltessék ezen dolgok iránt, mint te, egy orvos neje,« jegyzé meg félénken Jegorovitsch Feodor, ki észrevette Véra vonásain az ideges türelmetlenség kifejezését.

»Szivesen bocsátok rendelkezésére nehány nőt, kik gyógyszertárába való füveket gyüjtsenek számára« válaszolt a grófné egykedvüen, »csak ne követelje, hogy én is segitsek a műtétben. Mi pedig a sebészt illeti, férje tán lesz oly jó neki megmondani, mit tegyen és mit készitsen.«

Jegorovitsch Feodor mindjárt késznek nyilatkozott s rögtön útnak indúlt.

Karlowna Anna azonban visszatartá őt.

A fekete csipkekendőt, mit rendesen fején hord, erősebben megkötè és határozottan válaszolt:

»Te itt maradsz. — Én magam megyek a sebészhez, és egyúttal jól lehordom a kópét haszontalan restsége miatt. Nem tesz egyebet, csak hibákat és ha ez tovább igy tart, még a fél falut a temetőbe küldi. — Téged csak ismét felültetne.«

Hosszú, gyors léptekkel távozott, mint egy tábornok, ki győzedelmes hadjáratra készül.

Szerencsére a néni visszavonult az orvossal a salonba, felhasználva neje távollétét, apró bajai elpanaszolására.

Máskor Karlowna Anna mindig jelen szokott lenni a konsultátióknál és mindenféle kellemetlen beleszólásokkal tanusítja jelenlétét.

Ha p. o. a tiszteletreméltó öreg hölgy gyomorgyöngeségről panaszkodik, az orvosné meg szokta jegyezni, hogy ő abban nem lát semmi csodálatra méltót, miután nem is lehet másként, ha az ember egész nap nyalánkságokat eszik és közbe-közbe aludt tejet és Kwast iszik.

Waszilewna Julia sehogy sem sziveli, ha étvágyát figyelemmel kisérik.

Mit is tehetne az ember falun egyebet — mint enni?

»Hogy türheti oly nyugodtan e gyerekes szemrehányásokat és pedáns intéseket — Véra!« kiálték indulatosan, midőn magunkra maradtunk; »ezen em-

berek egészen el látszanak felejteni, hogy kegyed úrnője e háznak!«

»Kérdezze inkább, hogyan türhettem hat éven keresztül« — válaszolt Véra szeliden; »most már nem esik nehezemre, a megadás és megnyugvás. — Én külön — tőlök egészen független életet teremtettem magamnak, és vélök való érintkezésem egyedül külsőségekre szoritkozik. — Azonkivül, nem szabad igazságtalannak lennie sem néném, sem az orvosné iránt mindkettőnek fényes tulajdonai vannak és az előbbi mindenesetre pártomat fogná, ha bárki ellenem merészkednék fellépni. De előtte még mindig ama gyermek vagyok, melyen ezerféle gáncsot talált valahányszor szünidőre hazajöttem a kolostorból.«

Azon este oly véghetetlen szórakozott voltam whist alatt, hogy Wassiliewna Julia haragját legnagyobb mértékben magamra zúditottam.

»De Stepanovitsch Maxim! az Istenért! hisz saját asszunkat üti! — Vagy: Stepanovitsch Maxim — ön ma egy csöppet sem ügyel jeleimre!« — stb.

Én persze, ki sem fogytam a bocsánat-kérésből — és lopva pillantottam ilyenkor Vérára, ki, mint mindig, a mig játszunk, alacsony székén ült könyvével, melyre még mélyebben aláhajlott, hogy nevetését elrejtse.

Nem maradtam akkor éjjelre.

Lehetetlen lett volna nekem, Vérával ily nyugodtan, idegenül, érintkezném.

A mint feljött a nyájas hold — fontos teendőim és levelezésem ürügye alatt haza lovagoltam.

Alig találtam alkalmat, hogy Vérának megsúghassam, hogy holnap az erdőben fogom várni, — ott, hol első izben találkozánk.

Ezután boldog, aranyos napok következtek!

Most sem megyek gyakrabban Krasnoi-Selóra mint azelőtt, de azért mégis csak nem naponta látom Vérát.

Megszokták már nála, hogy hosszu, magányos sétalovaglásokat teszen, melyeken csak kivételesen kisérteti magát lovászmestere vagy igazgatója által.

De nincs is szüksége egyéb védelemre és oltalomra, ha gyors paripája és nagy neufundlandi kutyája véle vannak. — Mitől félhetne?

A meddig a szem lát és azontul is még a messze távolban csak saját földje terjed; az országút és városok sokkal távolabb vannak ide, hogysem utonállók és egyéb csőcselék nép idáig tévedhetne. Legföljebb, ha egy házaló zsidóval találkozhatik, ki talyigájával végig vándorolja az uradalmi falvakat; az is, alázatosan kitér és földig hajlik, ha az előkelő urihölgy elvágtat mellette.

Oh, hogy áldom én most orosz erdeink és pusztáink titokteljes, hallgatag csendjét!

Rendesen fél uton találkozunk.

Én a folyón kelek át — ő az erdőn keresztül jön elémbe.

Azután tovább lovagolunk együtt, vagy lovain-

kat egy fához kötjük és lassan andalogva sétálunk a puha, ruganyos füvön, olykor-olykor leheveredve egy fa tövében, hol jó pihenő ajánlkozik.

Véra elevenen és melegen beszél, ha felhevül. A legtalálóbb képek egész fényes sorozata áll rendelkezésére és természetességgel mondja el olykor a legmeglepőbb eszméket.

Sokat és komolyan olvasott, de még többet gondolkozott; tisztán csak benső szellemi életének következtében, erélyesen fel is dolgozta azt, mit lelke felfogott.

Csodálva tapasztalom a kitünő ismereteket, a mély gondolatokat, miket lassanként benne felfedezek.

S mégis azon ritka nőkhöz tartozik, kik értenek a hallgatáshoz is, és kiket hallgatóul birhatni oly nagy élvezet a beszélőnek.

Nagy szemeiből ilyenkor oly rokonszenves, mély értelem sugárzik, hogy senki a világon nem kívánhat magának jobb hallgatóságot.

Rendkivül bájosan hangzik, ha azt mondja:

»Maxim, adjon nekem még egy szót, még egy eszmét, mely elfoglalhasson a mig viszont látom. Szivem kizárólag önnel van elfoglalva — uralkodjék lelkem fölött is!«

Sokat kell elmondanom multamból; — tartózkodás nélkül, őszintén elbeszélek mindent — mert ő tiszta igazságot követel.

»Hiheti-e hogy elég bohó lehetnék azt vélni,

hogy ön gazdag életét szerelem nélkül élhette volna át? Hogy találta volna el az érzelem ama ellentállhatatlan hangját, mely müveiből oly elragadólag szól a szivhez, ha saját szive nem dobogott volna szenvedélyesen, sóvár vágyódással?« — —

Csak önmagáról, saját sorsáról mélyen hallgat, s nekem sem szabad kérdéseimmel érinteni életének sötét képeit.

Midőn a társalgást egyszer Pétervárra az elhunyt császárra és azon viszonyra tereltem, melyben ő a czárhoz állt, Véra komolyan szólt:

»Ha szeret Maxim, ne kérdezze tőlem e dolgokat soha! Nem átallanék önnek nyilt s őszinte vallomást tenni, ha már egyszer szerettem volna. Az nem alázza meg a nőt, ha szive gazdag melegével szeretett. Az érzelem mindig s mindenkor valami isteni marad, mit kegyeletteljesen kell tisztelnünk még akkor is, ha az érzés tévedett. De kell hogy kinzó legyen a férfinak a gondolat, hogy a nő, kit ő szeret, az élet szennyével és alávalóságával érintkezésbe jutott. S lássa Maxim, ez azon seb, mely még forróbban éget, mióta szerelméről meggyőződtem — és azért fogadom el ez érzést oly alázatos szerénységgel, mert úgy érzem, mintha önnek volna mit megbocsájtani nekem. — Akár saját hibámból, akár másokéból történt — — a folt a fehér ruhán, azért mégis csak folt marad. — — Azért ne érintse soha azt, mit el kell felednem, — ha boldog akarok lenni! — Gondolja, hogy életem azon perczben

kezdődött, melyben önt először láttam. — És úgy is van! — Ön újjá alkotá éltemet, és bennem saját müvét, saját teremtményét szeretheti!«

Ha erre azt felelem, hogy az angyalok is kénytelenek szárnyaikat a föld salakos porával érintkezésbe hozni — és mégis mint angyalok térnek vissza a mennyei magasságokba — ő csak szomorúan mosolyog felém.

Hosszasan fog tartani, és végtelen gyöngéd szeretetet fog igényelni, mig talán sikerülni fog e beteges eszmét lelkéből eltávolitani.— — — — —

A napok most augusztusban, valóban rövidebbek lettek.

Együtt maradunk mig csak be nem esteledik.

Akkor aztán lovainkat gondosan kell vezetnünk a keskeny erdei utakon, nehogy megbotoljanak a szabadon fekvő fagyökerekben, kövekben és egyéb akadályokban.

Véra gyermekies pajzánsággal gúnyolódik, ha leszállok és lovát a kantárszárnál fogva vezetem.

Tiszta egünkön ugyan fényesen ragyognak a csillagok és a hold — de mi abból alig láthatunk valamit, oly szorosan ölelkezik a magas fák sürü lombozata.

Ellenben, ha künn vagyunk a szabad, beláthatlan pusztán — neki eresztjük lovainkat — és tova száguldunk mint a szélvész!

Véra örvend az őrületes lovaglásnak és a füven tánczoló holdrajzolta árnyképeknek.

Ha a juhász megpillantja a távolban a szállongó fehér alakot mely tüneményes gyorsasággal nyargal végig a holdsütötte tájon — keresztet vet magára s nem gondol arra, hogy az saját úrnője lehet, de szentül hiszi, hogy a pusztai hires kisértetek egyikét látta! —

Boldogságos magány!

Szerelmünk összeforrt az erdővel, folyóval, pusztával — csak ők ismerik e varázsos titkot, melyről soha nem törölte el a durva kiváncsiság az illatos, szingazdag első zománczot.

Tervezgetünk és Véra avval kecsegtet, hogy itt fogunk telelni.

»És Wassiliewna Julia?« kérdem én aggódva.

Véra nevet.

»Utóljára mégis csak azt teszi, a mit én határozok; ő tudja, hogy ritkán nyilvánitom saját akaratomat, de ha egyszer megtörtént — megmásithatatlan marad. Sirni fog, pár napig nem fog mutatkozni, folytonosan Pétervár előnyeit fogja felsorolni és azokat a legélénkebb világitásban részesiteni; — de arra soha nem fog még gondolni sem, hogy engem itt hagyjon, s magába térjen oda vissza.«

Oh boldog magány, erdeink áldott árnyában!

Nehány nappal később.

Petrowitsch Nikolai volt nálam és valóban nem kis feladat volt barátságos meghivásai elől kibújni.

Épen irtam, midőn lármás kiabálását hallám az udvaron.

»Hejh! héh! Dimitrowna Lisa! Bazil, Kostia! Rendes háztartás az, hol a vendégnek össze kell hajszolnia a népet? Hol az ifiúr, beteg volt?«

Dimitrowna Lisa a kamrából, Bazil és Kostia a konyhából rohantak elő és nagy örömmel üdvözlék az érkezőt.

Nehézkesen czammogott fel a lépcsőn és szobám ajtaját indulatosan kitárva, kiálta:

»Barátság ez Stepanovitsch Maxim? Iwanowna Varvarám már aggódik ön miatt! — Bizonyosan láza van, szólt hozzám, elszokott a mi éghajlatunktól s nem vigyázott eléggé magára. Menj el s nézzél utánna, hisz a világon senkije sincs, ki gondját viselné az isten adtának!«

Nem mondhatnám hogy valami különös örömet szerzett volna e látogatás.

Azonban Petrovitsch Nikolai oly szivjósággal ragaszkodik hozzám, hogy nem lehettem iránta más mint szivélyes.

Mentségemül az aratást hoztam elő, mely egész időmet igénybe vevé.

Nikolai fejcsóválva hallgatta mondókámat és nevetve szólt:

»No, a mi azt illeti, Stepanovitsch Maxim — ne vegye rosz néven, ... hisz édes atyjának régi, öreg barátja vagyok — és távolléte alatt hozzá szoktam, időről, időre Nadeschdinát is szemügyre venni

egy kicsit — azonban mondhatom, hogy bérlett munkásai valóságos naplopók, gazemberek, semmiháziak! — A mint végig kocsiztam most a pusztán — ott hevertek s aludtak; asszonyaik pedig sütöttek, főztek, hogy a zamatos illat már tiz werstnyire csiklandozta az ember orrát. — — A skirták oly roszúl vannak felállitva, hogy az első őszi szélroham feldönti — és az eső, a helyett hogy lecsurogna róluk, földig áztatja őket. — — Még nem ismeri embereink mesterségét — teszik magukat, mintha a vér fécscsenne ki újjaikból a sokmunkában — s a mellett henyélnek és semmit nem tesznek úgy a hogy kell.«

Már nehány nap óta nem voltam künn, s miután a délutánt és estét rendesen távol töltém, az Ataman tudósitását sem vehettem volt át.

»Ebből is láthatja ön, Petrovitsch Nikolai« válaszoltam némi keserüséggel, »mily szükségessé vált a nép jobb nevelése; csak igy nyerhet fogalmat róla, hogy mi a kötelesség!«

»Szó sincs róla, nem úgy van, kedves Stepanowitsch Maxim,« nevetett Kachanowszky, míg kényelmesen elhelyezkedett a diványon és pipáját újból megtöltve sürü füstfellegeket kezde eregetni: — »szó sincs róla! — Azt hiszi-e, hogy ott külföldön, hol mindenki irni meg olvasni tud, az ilyen emberek dolgoznának ha nem kellene? Ez mindenütt úgy van mint itt. Ön ezen munkásokat az aratás idejére vette bérbe — s ha a Bârin olykor le nem csap közibéjök mint a mennydörgős ménykő — van eszük

hogy legalább is télig fogják a munkát húzni vonni. — Naponta kapnak kását, húst, kenyeret, az éjjelek nem hidegek, jó dolguk van, minek erőltetnék magukat? — — Ha az orosz a szigorú urat háta mögött tudja — jobban és gyorsabban dolgozik mint bárki a világon; — — — de felvigyázat kell neki — a nélkül nem megy.«

Igaza lehetett.

Utolsó időben keveset foglalkoztam a gazdasággal és azt egészen az Atamanra biztam — kinek tekintélye azonban most, hol én magam is jelen vagyok — talán nem mindig elegendő arra, hogy szigorú rendet tarthasson fenn.

Ezalatt Dimitrowna Lisa mindenféle liqueur üvegekkel jelent meg és különösen egy Nalisskát ajánlott figyelmünkbe, mely aszalt szilvára töltetik fel és Lisa büszkeségét képezi, miután annak készitésében régen bebizonyitotta már mesteri ügyességét; — a nemes édes nedv biborosan ragyogott a nyulánk, vékony pohárkákban.

»Sajátságos dolog az az oroszszal,« szólt Petrowitsch Nikolai egy liqueurt a másik után kóstolgatva — »érteni kell a véle való bánásmódot. Néhány nappal ezelőtt megjártam vele. A kerületi városból hazafelé hajtatván — Andruschkám, ki jól leitta volt magát, a legpompásabb mocsárba vitt belé, melyet csak képzelhet magának, Stepanovitsch Maxim; — bele is sülyedt ám a tarantasz, úgy hogy nó — tengelyig benne voltunk. Ez ugyan szép dolog volt; a

lovak minden erőködés, nógatás és ostorcsapás daczára sem birták kivonszolni a kis járműt. — — A közel eső faluból össze szaladtak a parasztok.... egy egész társaság..... Vikita, Gawril — Popoff s ördög tudja hogy hitták őket mind! — Körülálltak bennünket — az egyik itt kiabált, a másik ott lármázott. — Az egyik rá ült a lóra hogy jobban serkenthesse — a másik neki támaszkodott a kerekeknek, s azon ürügy alatt hogy ki akarja emelni, még mélyebben bele nyomta a süppedékes földbe. Egy része a gyülekezetnek azt tanácsolta, hogy ökröket kell hozni, s azokat a kocsi elé fogni, mert egyenlőbben húznak mint a lovak — a másik rész emeltyűket akart használni. — A különböző pártok szidni kezdték egymást — összevesztek, szitkozódtak — s ez alkalommal több csomag mely az ülőhelyen feküdt, nyomtalanúl eltünt..... valóságos ünnepe volt a népnek! — Egyszersmind beláttam, hogy ily módon még este is a dágvány fenekén leszek, — s éjjelre ott rekedek, ha nem segitek a dolgon. Néhány erélyes ostorcsapással és káromkodással — szélylyel vertem őket — csak kettőt fogtam ott — — Andruschka, ki ezalatt végkép kijózandott, a kantárszárat fogta, én s a két paraszt, bele markoltunk hatalmasan a kerekekbe, és egy erélyes zökkenéssel ki volt rántva a szerencsétlen kis kocsi. — Ugy van, ugy — érteni kell e népet — különben nem megy.«

Természetesen még nehány hasonló historiát kelle hallgatnom.

»Öreg Dimitrowna Lisája azt beszélte nekem, hogy multkor nő látogatása volt. — No — legközelebb Iwanowna Varvarám is meg fogja önt látogatni Sonjával.«

Ördögbe kivántam az öreg Lisa csacskaságát. Nem mintha szivesen nem látnám Iwanowna Varvarát — — de előre is boszantott már a mendemonda, mely e látogatás természetes következménye leend.

Petrowitsch Nikolai sokkal ártatlanabb kedélyü ember, semhogy észre vette volna, hogy igen mérsékelt örömmel fogadtam az igért megtiszteltetés nyilatkozatát; — lehangoltságomat is, melyen uralkodni képtelen valék, csak előbbi gáncsának előnyös eredményének tartá, s belőle, bizonyára a hanyag aratási viszonyok közeli orvoslását olvasta ki.

»Mindennek meg van a módja — s azt meg kell tanulni, Stepanovitsch Maxim! — Egy orosz Bârinnak nyitott szemmel kellene aludnia, ha arra a haszontalan rest népre éjjel nappal akarna felvigyázni.

Ne ijjesztesse el magát a gazdaságtól, ezen első kis kellemetlenségek által. — Saját emberei előtt idegenné vált ön — s azok természetesen próbát tesznek most — rá lehet-e szedni a Bârint vagy sem ..... ha egyszer észreveszik — hogy ön mindent lát, mindent tud — akkor abbahagyják és becsülettel szolgálják.«

Ki mentünk együtt a pusztákra, és csakugyan meggyőződtem róla, hogy a munka igen keveset haladt.

Mindjárt nyomoztattam a hiány okát és ezen alkalommal kimerithetetlen hazugságok és csalások egész végtelen sorozata derült ki.

A munkások azt mondák, hogy nem kapnak annyi élelmi szert, mint a mennyit követelni jogukban áll, — s ennél fogva nem is dolgozhatnak ugy ahogy kell.

Az Ataman és a Kluschnik istentagadó gazembereknek czimezték őket, kik előtt a zöldséges kertet és a tyukudvart nem lehet eléggé őriztetni.

Az asszonyok is elegyedtek a dologba és oly zenebona, oly lárma és kiabálás támadt, melyből lehetetlen volt egy értelmes szót kimagyarázni.

Petrowitsch Nikolai mosolyogva hallgatta és nézte az egészet, mintha a legmulattatóbb előadáson venne részt; nem is tudta érteni, miért jöhettem ily haragba, az ilyen dolog miatt.

»A hazugság, az alattomosság, mely vérökben gyökerezik — gyülöletes nekem —« feleltem én.

»Épen azt kell könnyen venni,« válaszolt Kachanowszky. »Ha egyenesen kikérdezi az embereket, soha sem tudja meg az igazat. — Ez már igy van s nem másképen, és tán a paraszt természet egyik sajátsága. — Mindjárt biráskodnia kell és az illetők felett rendre itéletet tartani. Még az igazságtalan büntetést is zugolódás nélkül fogják türni, de soha sem fognak megnyugodni, ha átaljában, csak megis hallgatta egyszer panaszkodásaikat. Akkor örökké

ujabbakkal lépnek elő, s ennek aztán se vége, se hoszsza!«

Mielőtt elhagyott, még egy csomó jó tanácsot adott Petrovitsch Nikolai, és azon meggyőződésre jutottam — hogy az ő felfogása szerint, soha sem lesz belőlem jó Bârin.

Nem marad egyéb hátra, mint egy ügyes igazgató után nézni, s magamnak csak a gazdaság főfelügyeletét és a számadások vitelét tartani fenn.

Ne gondold, hogy a mióta Véra elfoglalta gondolataimat, elvesztettem az érdeket a külvilág iránt ..... korántsem! — Ragaszkodom birtokomhoz, és mindent megtennék, hogy azt számomra meg is őrizzem.

Csak arra vagyok képtelen, hogy folytonosan azon anyagi gondokkal foglalkozzam, melyek az évszakok kiséretében, szakadatlanul váltják fel egymást.

Ne nevezzél szeszélyesnek vagy állhatatlannak — magad sem hitted soha komolyan, hogy napjaimat ezentul skirták felállításával és gyapju-eladással fogom tölteni. — — Csak tulfeszitett idegeim és egyoldalu foglalatosságom következménye volt ama megelégedés, melylyel első időben ezen uj életmód megnyugtató befolyásának engedtem.

Az emlékirat után kérdezősködöl.

Halad, de lassan.

Utolsó időben egy nagyobb szabásu regény tervét vettem foganatba, s mig az teljesen ki nincs

dolgozva, meg nincs érlelve, — nem tudok kellő kedvvel munkálkodni semmi máson.

Azután ne feledd, hogy a jövő évig még sok idő van előttem.

A miniszter nem is kivánja a munka beküldését előbb.

Épen most érkezett meg az öreg Alexei.

Egy franczia hirlap átadásának ürügye alatt, Vérától levelet hozott nekem.

Először látom most Véra keze-irását — a határozott, folyékony vonásokat ..... — — csak odavetett pár sort ir — de mily tartalom dúsak azok!

Fivérem, irja ő, váratlanul megérkezett. Jöjjön mint rendesen, szokott napján, elmaradása feltünést okozna és néném bőbeszédű csodálkozását idézné fel.

De a mig Michailowitsch Sándor itt van, összejöveteleinket be kell szüntetnünk. — Lehetetlen lesz nekem, órákra, észrevétlenül távozhatnom. — Legyen óvatos — vigyázzon! —

Fivére!

Mi hozhatja őt ide?

Még e napokban emlitette Véra, hogy kivételképen, e nyáron nem fog Krasnoi-Selóra jöhetni, miután hivatalos teendői őt Moskvában lefoglalják.

Tehát különös fontos oka van ez előre nem látott, be nem jelentett utazásnak, — — — első árnya a mi ifju, napsugaras boldogságunknak!

NYOLCZADIK LEVÉL.

Ugyanaz, ugyanahhoz.

Nadeschdina, september eleje 185. .

El van határozva — elmegyek!

Légy oly szives s add át személyesen a mellékelt levelet, W. grófnak, a miniszternek.

Azért kérlek fel e barátságra, mert ezáltal a kérvények lassu, hosszadalmas utját kikerülhetem, és inkább remélhetem az ügy gyors elintézését.

A chinai expeditióhoz, mely jövő hónapban indul, akarok csatlakozni mint önkénytes, mint attaché — mint bármi a világon. —

Az nem fog nehézségekkel járni, de siettetni kell a dolgot, mert különben a személyzet teljes számmal ki lesz nevezve, s akkor aztán lehetetlenné vált.

Azonban, igaz — meg vagy lepetve — kérdezed — honnan jön-e váratlan eltökélés?

Tehát nem irtam neked? — — — nem — nem!

Csak most jut eszembe, hogy utolsó levelem,

egész röviden tudatá veled Suboff ezredes megérkezését.

Azóta ugyan nem sok idő mult el — és mégis ugy rémlik előttem — mintha egy ólomsulyú — sivár pusztaságot jelölne éltemen!

Kérlek — ne mulaszsz egy perczet sem — becsületszavamat adtam az ezredesnek, hogy a jövő hónap már nem talál többé Nadeschdinában. —

Ily gyorsan, ily rögtön szakadjon vége az édes álomnak, melyet egész éltemen át reméltem álmodhatni!

Mindennek vége! — de nem! — nem mindennek!

A legnehezebb hátra van még — a bucsúvétel Vérától! —

De nem csak az — az én tisztem lesz őt a válásra előkésziteni, őt vigasztalni — bátoritani, megnyugtatni — — — megmagyarázni neki e válás elháríthatatlan kényszerüségét!

Mert fivére jól mondá: »Tőlem nem hinne el semmit, mi szerelme ellen volna; öné, a férfié itt a feladat, határozottan tenni és akarni: nyiltan, becsületesen, ugy a mint köteles azon nővel szemben, ki bizalommal adta át önnek szivét és életét.«

Megigértem — s beváltom szavamat.

Még eddig nem mertem őt viszontlátni; félek szenvedélyes fájdalmától, rettegek kétségbeesése elől.

Tudom — ő mindent oda adna, mindenen túl

tenné magát, mindent feláldozna — csakhogy tőlem ne kelljen el szakadnia — de ez nem l e h e t!

Nem a nem s z a b a d előtt vonulok félve vissza, de a nem l e h e t — az, mi legyőzött!

Lehetetlen!

Kötelékei feloldhatlanok és szorosabban, fenyegetőbben fognak összehuzódni feje fölött, mint valaha! — — — — —

Három nappal ezelőtt volt nálam az ezredes.

Láthatod, hogy nem mulasztok el időt, hogy rögtöni elmenetelemnek, Véra szemeiben, és a szomszédság előtt, áz illedelem külszinét kölcsönözzem.

Lázas tevékenység vett erőt rajtam.

Valószinüleg évek fognak múlni, mielőtt visszatérek; e szerint szükséges, hogy ugy rendezzem dolgaimat a mint ily hosszas távollét igényli.

Fejem ég a sok teendőtől — . . . . valóban nem volt egy szabad pillanatom, melyben Véra után nézhettem volna! —

Véra!!!

Ezerszer kifestém magamnak mi lesz az, ha majd elmondom neki — hogy válnunk kell! —

Hogy rám fog bámulni, a nagy, talányos szemekkel — kétkedőn — mintha nem értene; — miként fog lassanként felderengeni előtte e lépés lehetősége — — miként fog kérni és esdekelni — hogy ne tegyem — miként fogja felsorolni mindazon okokat, melyeket szerető szive sugallt, hogy maradásra birjon — hogy el fog árasztani szenvedélye egész, hihe-

tetlen hevével hogy — végre — s látod, ez, ez fog fájni legisszonyúbban — hogy végre régi, fáradt apathiájába essék vissza, melynek sulya ezentul a csalódás, a gyötrő kin által, még nehezebben fogja nyomni!

Mindezt ezerszer elképzelém magamban — hogy megszokjam, hogy vértezve, páncélozva legyek — hogy e gyenge, gyáva sziv össze ne törjön, véle szemben!

Tartson keménynek, szivtelennek — higyje, hogy szerelmem nem volt egyéb mulékony, könnyelmü szeszélynél — oh bár hinné! csaknem óhajtom hogy higyje azt!

Akkor tán büszkeségében találná ama támaszt, melyre szüksége lesz — — harag és megvetés tán könnyebben átvinnék őt a nehéz perczeken.

Oh hidd el, — mégis Véra az én egyetlen, igazi szerelmem — mert ily aggodalmas, gondteli fájdalommal még soha nem váltam el asszonytól!

Csak őt szeretném óvni minden gondtól, csak ő ne szenvedne, csak ő ne esnék ismét áldozatúl.

Saját kinom — a gondolat hogy őt soha nem fogom birhatni — elvész, megsemmisül azon türhetetlen eszme előtt, mely folyvást lelki szemem elébe hozza árva, sötét jövőjét — — s oh gúnyja, keserű iróniája a sorsnak! — e jövő, fény és pompa közt fogja elsinleni legszebb éveit!

S hogy én itt tehetetlen vagyok — hogy én neki nem lehetek semmije — hogy egymásra nézve halva

kell lennünk — a mig szeretjük egymást — tehát mindörökké! — hogy egy szava, egy hangja sem fog többé elhatni hozzám — hogy megis halhat a nélkül hogy csak sejtelmem legyen róla — oh az oly iszonyú — iszonyú! —

Meg fogom magyarázni neked, miként szakadt reám oly hirtelen e borzasztó válság.

Semmi erőszakoskodás nem történt, egy heves szót sem váltottunk; — nyugodtan, megfontolva, a mint az rangunkbeli férfiakhoz illik, tárgyaltuk jó szivar mellett két ember-szivnek sorsát; — latba vetettük a kötelességeket és kivánságokat — megmérlegeltük a lehetőt és lehetetlent!

Michailovitsch Suboff Sándor ezredes már nehány nap óta tartózkodott Krasnoi Selón, midőn szokott látogatásomat teendő megjelentem ott.

Véra bemutatta fivérét, mi kezet fogtunk, az ezredes nyugodtan és előzékenyen fejezte ki örömét jelenlétem felett, mely a hölgyeknek a falusi élet egyhangú magányát némikép felviditja.

Utazásaim után tudakozódott — közös ismerőink voltak Pétervárt—a legújabb politikai eseményeket vitattuk, melyekben ő jártasabb volt nálamnál, szóval: — nem hiányzottak a társalgási tárgyak.

Az ezredes a negyvenen túl van; — hasonlit nővéréhez s e szerint szép férfinak nevezhető; — ugyanazon tiszta, nemes metszésü vonások — ugyanazon nagy sötét szemek, csakhogy ezek nála bádgyadtak,

homályosak, s csak valami lappangó tűz emlékeztet még az egykori fényre.

A szigor, sőt mondhatnám: a túl-szigor tükröződik nyugodt vonásain s azoknak valami kemény, visszataszító kifejezést kölcsönöz.

A spanyol iskola martyrképeire emlékeztetett.

Fölötte csak egy érzés uralkodik: a kötelesség és becsületé!

Ez is a fanatizmus egy neme és ugyanabból a forrásból ered, mint ama szentek fanatizmusa, kik hitökért a hitvány testet megölve, kitárt karokkal, hymnust énekelve a lángokba rohantak.

Modora könnyed és kellemes; meglátszik rajta, hogy mindig a legjobb társaságban forgott.

Wassiliewna Julia, komoly öcscse jelenléte által, láthatólag megfélemlett; annyira legyőzte magát, hogy még nem is whisttezett az este, miután az ezredes minden kártyajátékot gyülöl; nem is igyekezett a társalgást kormányozni és e tartózkodás következtében, kevesebb ügyetlenséget mondott mint rendesen.

Az orvost és nejét tartózkodó szeretetreméltósággal és udvariassággal üdvözlé.

Az orvosné kiméletlen egyenessége és határozott tett ereje az ezredes lényével rokonszenvez — sőt — sok tekintetben e két egyéniség nagyon emlékeztet egymásra.

Az est valóban igen kellemessé válhatott volna, mert Michailovitsch Sándor jól és érdekesen be-

szél és végre valahára köztünk, férfiak közt létre jött egy oly társalgás, mely félbe nem szakittatott örökké az öregebb hölgyek éles rendreutasitásai és megjegyzései által; azonban ösztönszerüleg éreztem, hogy az ezredes gyanakodva néz reám és hogy Vérát s engemet észrevéttenül, de szakadatlanúl kisér éber figyelemmel.

És Véra?

Soha sem tünt fel nekem oly megindító szépnek, gyermekded, szende modorával és alakjával.

Fivére iránt félénk és tartózkodó, miután egész életén át annak szigorú tekintélyét meghajolva szokta türni.

Nagy szeretettel ragaszkodik hozzá, de ez érzésbe aggodalmas félelem is vegyül, mert a szegény asszony sejti, hogy a férfi, ki egykor oly kérlelhetlen szigorral szerzett neki elégtételt, ép oly keményen követelné tőle szive és életboldogsága áldozatát — a becsület nevében!

Olykor oly remegő bátortalansággal tekintett át fivérére, mint egy szegény, árva, fogoly madár, s nekem úgy látszott, mintha a lelki fájdalom egy szeliditő kifejezése vonulna el az ezredes vonásain, midőn szeme egy ily félénk tekintettel találkozott.

Michailovitsch Sándor, gyakran szólitá Vérát, kit szándékosan igyekezett a társalgásba belevonni, midőn észrevette, hogy nővére, mint rendesen szokott, nem veszen benne részt.

Kissé feszesen és feltünően tanusitá irányában

azon kiváló figyelmet, melylyel a ház asszonya iránt, kinek vendége volt, tartozott.

Az én szegény Vérám, már nem rendelkezett többé annyi önuralom felett mint azelőtt.

Mélyen elpirúlt, midőn a salonba léptem — s a finom kis kéz, melyet elémbe nyujtott, észrevehetőleg reszketett.

Később elmondá nekem, hogy már egész nap készült jöttöm perczére, nehogy szinváltoztatás vagy egyéb felindulás által fivére gyanuját felébreszsze — és mégis — midőn az ismert lódobogás füléhez ért, — egy perczig önkivületlen zavar martaléka lett.

Az ezredes felemlité, hogy jelenleg csak igen röviden időzhet Krasnói-Selón — miután nem sikerült neki hosszasabb szabadságot nyerni; s habár e pár nap alig érdemes az ily utazásra, még sem tudott ellentállni a vágynak, hogy személyesen meg ne győződjék róla mikép rendezkedett a grófné e nyáron Krasnói-Selón.

Tehát nem sok időre jött?

Megkönnyebbülten lélekzettem.

E szerint hamar vége leend ezen elviselhetetlen feszélynek, melynek magunkat alárendelni kénytelenek valánk.

Véra nekem sok gondot okozott.

Olyan levert, oly komoly és hallgatag volt, mintha búcsút mondott volna már minden reménynek!

Egészben véve kinos est volt.

Az órák Krasnói-Selón még soha nem folytak le oly ólom-nehézséggel.

Nem ülhettünk a tornáczon, mert az erős délutáni zivatar után a levegő nedves és hüvös lett. — A szél üvöltve zúgott a lombozatban — az egen vészsötét fellegek száguldtak el — őszi benyomást tett az egész!

Először vettük észre, hogy vége a nyárnak! — Még a kandalló pattogó tüze is alig tudott megóvni bennünket a kényelmetlen, ideges didergéstől.

Véra ijjesztően halaványvolt; az orvos is észre vette és kérdést tett, roszul érzi-e magát.

Nyugodt, szelid modorával megnyugtatta az orvost: — nincs semmi baja.

Tekintetem aggodalmasan csüggött rajta és az ezredésével találkozott, ki kutató, gondterhelt szemekkel nézte őt.

Mindjárt estebéd után felnyergeltettem paripámat.

Az ezredes kijelenti, hogy Nadeschdinában legközelebb fel fog keresni — én valamit feleltem rá, nagy megtiszteltetésről és szives látásról, mire elég feszesen bucsuztunk el egymástól.

Amint a rostélyos kapun kilovagoltam, a két felől elvonuló sötét bokrok árnyából egy fehér alak bontakozott ki és közelebb lebegett.

»Véra!«

»Maxim! nem eresztheltem el i g y!

Leugrottam volt lovamról és egyik karommal a kantárszárt fogva, a másikkal erősen magamhoz szoritám.

Még soha nem láttam őt sirni, s a nesztelen könyek, a mint elboriták halvány arczát — szivem melyéig meginditottak.

Oly szenvedélylyel és indulattal, melyre képtelennek hittem volna — hevesen szólt :

»Csak az egyet, Maxim — én annyira szeretem, hogy mindenkit gyülölnék — ki kettőnk közé merészelne lépni — még ha mindjárt.....

Az ezredes hatalmas, érczes hangja szólamlott meg az előcsarnokban, a mint parancsot adott a még mindig nyitva álló kapu bezárására. —

Még egy csók — és Véra ép oly könnyedén és nesztelenül osont ismét vissza az árnyas bokrok közé.

Az ezredes mindenesetre észrevette volt távollétét. — — — — — — — — — — — — — — —

Épen a pusztáról érkeztem, midőn az ezredes házam felé tartott.

Még mielőtt bejelenthette volna az inas, már a lépcsőn álltam őt szivélyesen üdvözölve.

Nappalimba mentünk, Michailowitsch Sándor visszautasitván minden frissitőt, miután csak igen rövid látogatásra jöhetett, szivarra gyujtott. Iróasztalomra tekintve leköteleződ szólt :

»Nagy érdekkel követtem az ön irodalmi pályafutását, Stepanovitsch Maxim. Hazánknak nin-

csen annyi kiváló költője, hogy minden ujabban felmerülő s kitünő tehetséget figyelemmel ne kisérhetnénk.«

Meghajtottam magamat, megköszönve a nyájas szavakat.

»Határozott haladás nyilvánul müveiben« folytatá, mig lassu szippantásokkal eregette a kék füstfellegeket, — »külföldön való tartózkodása látkörét tágitotta, és szabadabb szárnyalást adott eszméinek, anélkül, hogy ezért jellemző nemzeti jellegét eltörölte volna. —

Azon képzelem szerint, melyet magamnak önről alkottam, mielőtt személyesen megismerém, — azt hittem volna, hogy a nagy szellemek áradó mozgalmát keresi, és nem érezheti magát jól és otthonosan, csak állami és társas életünk zajos, életpezsgő központjában — t. i. fővárosainkban. — Nem fárasztó és nyomasztó-e önre nézve e magány —? Hisz nem találhatott itt semmi buzditó, viditó tárgyat!«

Feleletemet be sem várva, tovább beszélt:

»Ismerem az életet Oroszország belsejében, falun és a kis városokban. Szolgálatidőm legnagyobb részét a legfélreesőbb kerületekben töltém.

Még én is, ki mint katona leginkább társaim társaságára vagyok utalva, utóvégre elviselhetetlennek találtam a szellemi élet tökéletes hiányát. Utoljára a társas élet legközönségesebb külformáit is elhanyagoljuk, mert nem találjuk többé érdemesnek

magunkat ily kereskedő és elparlagosodott földesúr közönség miatt, bármily kellemetlen feszélynek alá rendelni. Ön is nemsokára, ugyanazon tapasztaláson fog keresztül menni. Meg vagyok győződve, hogy nem fog soká Nadeschdinában időzni.«

Oly sajátságosan hangsulyozá az utóbbi szavakat, hogy némi hidegséggel adám tudtára, hogy e tekintetben, semmi határozott választ nem adhatok. — — Azért tértem ide vissza, hogy vagyonom igazgatását sajátkezüleg vezessem és akár kellemes, akár kellemetlen reám nézve e foglalkozás, saját érdekeim követelik, hogy legalább addig tartsam ki ez állapotot, mig ügyeim annyira rendezve lesznek ismét, hogy nyugalommal távozhassam huzamosbb időre. — Hogy ez mikor lesz — azt még nem is sejthetem.

Az ezredes szürkülő bajuszát hevesen pödörgeté — azután gondosan félretette még égő szivarát — párszor fel s alá járt a szobában és egyszerre megállva előttem, szólt:

»Tudja-e Stepanovitsch Maxim, miért jöttem Krasnói-Selóra?«

Arczom megdöbbenése volt a válasz kérdésére.

»Nem sejti és nem fogja akarni hinni. Nálam is sokáig tartott, mig bele tudtam magamat találni — mig azon elhatározásra birtam jutni, hogy nővéremet e tényre előkészitsem — — . . . Urussoff gróf visszatérte áll előttünk. — — Érti már most,

miért mondom, hogy ön el fogja hagyni Nadeschdinát?«

Igyekeztem magamon uralkodni.

»Hallgasson meg. — Ön ismeri a körülményeket, melyek nővérem férjhezmeneteléhez csatlakoznak.

»Ki ne ismerné azokat!

»Hisz az egész orosz társaság meséjét, regényét képezték, egy télen át! —

»Mit azonban még nem tud, — az — hogy Urussoff gróf családja a rajta elkövetett sértést — ők igy fogták fel az esetet — soha meg nem bocsátotta! — — A császár akkoriban igazságérzetét követé, mely őt soha cserbe nem hagyta — ha lehetséges volt nagy szivéhez hozzá férni. — Miután ő ily módon itéletet és igazságot osztott volna — megkivánta mégis — hogy az egész történet feledve és bevégzett legyen — .... hisz tul szennyes foltja volt az egész nemességnek! — Nővéremnek meg kelle elégednie. — Urussoff grófné és gazdag lett, mit kivánhatott még egyebet? Sok hölgy, ily áron még roszabb kalandot is eltürt volna: — — Eleinte azt hivék, hogy a császár nem sokára meg fog kegyelmezni a grófnak; de miután ez meg nem történt, rokonai gyülölete és haragja nővéremre és reám nehezedett. — Ön látja, hogy még mindig csak ezredes vagyok, daczára annak, hogy már hat év óta rajtam a sor a tábornoksághoz; de valahányszor előléptetésre nyilik alkalom — valami ellenséges befolyás nyilvánul, melynek következtében mellőztetem. Vérát

a gyanakodások és kémkedések egész hálózatával fonták körül. A legcsekélyebb dolog, mely okot szolgáltatott volna arra, hogy hirnevét megtámadhassák, rögtön ürügyül használtatott volna fel, hogy a császár elébe lépve kijelenthessék : mikép az Urussoff név jobb, semhogy idegen gyalázatnak palástul szolgáljon. — — Azért őrködtem oly aggodalmas szigorral Véra felett; — azért igyekeztem őt zárkozottságában, közönyében megerősiteni — mert ez volt egyedüli paizsa a rágalom ellen.

»Soha nem ámitám magamat — tudtam, hogy be fog még következni a viszály, mely Vérát még jobban meg fogja törni és életét még sivárabbá, árvábbá fogja alakitani. — Csak ő maga húnyt szemet makacsúl e tárgy fölött. — Ő nem akart hinni a lehetőségben, hogy a gróf vissza is térhet, s el nem vitázható jogait nála érvényesithetné. Ezen egy pontban makacs határozottsággal bir, melyen a rábeszélés és értelem minden érve megtörik.

»Pár héttel ezelőtt a gróf nagybátyja meglátogatott és tudtomra adá, hogy öcscse a Kaukazusban oly fényesen tüntette ki magát, hogy a császár külön dicsérettel tisztelte meg és azonfelül még magas renddel is jutalmazá. Egyúttal a gróf hosszasabb szabadságot illető kérvényét is tekintetbe vette, és ennek folytán már nehány hónap mulva várható a gróf megérkezése. A császár, valamint az Urussoff család határozott kivánsága, hogy a fiatal grófné a telet Pétervárott töltse férjével és a társaságban,

valamint az udvarnál is, illő helyüket elfoglalják Megkisérlettem azon ellenvetést, hogy az elhúnyt császár nővéremnek szentül megigérte, miszerint soha sem fogják őt kényszeriteni, hogy a gróffal együtt éljen. — Az öreg gróf gúnyosan félrehúzta száját és azt felelte: hogy még a császár sem adhat oly igéretet, mely az állam és egyház igéivel oly merőn ellenkezik. — Mindkettejöknek meg kell nyugodni a megmásithatlan sorsban. — A gróf is sajnálatra méltó, mert ő ép úgy szenved a feloldhatlan kötelékek súlya alatt mint maga a grófné. Azonban még az is lehetséges és mindenesetre kivánatos, hogy a sajátságos viszonyból még igen boldog házasság válhatik. »A grófné oly szép« végzé szavait kellemetlen mosolylyal — »hogy a gróf az ily nő birtokát szenvedhetőnek fogja találni, s ha egyszer gyermekek is lesznek már, örökösei a névnek — végre a grófnő is meg fogja tanulni a férje iránti szeretetet.«

»Még csak azt jegyzé meg, hogy reméli, miszerint nincs szükség még világosabb czélzásokra, melyek megértessék velem, miről van szó; ő nem is kételkedik benne, hogy a hallottak valóságáról és helyességéről én is meg ne lennék győződve.

»Meg kelle magamat adnom — igy kelle lennie —nem volt mód, nem volt lehetőség, mely szegény nővéremet felmentheté azon sorstól, hogy férje neje legyen. — —

»Az egyetlen mi még hátra maradt az volt, hogy megkisérlém Vérát férje s általjában ez ügy

iránt engesztelőbbé hangolni, miután ez az egyedüli út, melyen végzete megkönnyebbülését remélheti.

»Ne szeresse a grófot, de legalább türje el jelenlétét undor nélkül, — tanuljon a világ előtt boldognak látszani — uralkodjék magán!« . . .

»Azt nem teszi, nem teheti Véra soha« — kiálték szenvedélyesen, »ő nem szihatja azt a levegőt a mit ez ember — ő nem élhet véle egy födél alatt!« —

Az ezredes merően rám nézett és lassan kérdé:

»Stepanovitsch Maxim, ön nővéremet szereti és általa szerettetik — mit szándékszik tenni?« —

»Tenni?!« — nem tudtam mit válaszoljak.

»Igen. Azt hitte-e, hogy Urussoff grófnéval azon viszonyok egyikét fogja folytatatni, melyek az olasz opera kulisszái mögött divatosak?«

»Michailovitsch Sándor?«—kiálték indulatosan.

»Ne heveskedjék ok nélkül. — Én tudom, hogy Véra oly nő, ki képes egy férfiban mély, tartós érzelmeket ébreszteni, — de szükséges-e hogy elmondjam önnek, ki az életet ismeri, — miként a férfi nem áldozza fel a szerelemért becsületét, társadalmi állását, jövőjét? — És mindezt fel kellene áldoznia.«

»Országunk és egyházunk törvényei szerint, nem létezik más válás — csak az, melyet a halál okoz. — A nő ki kötelességeiről megfeledkezik és elhagyja férjét, meg van bélyegezve, ki van zárva a társadalomból — nincs más menedéke csak a kolostor falai között. — A férfi, ki e lépésre csábitja a nőt, el-

veszti nemességét, vagyonát, és a törvény áldozatja lesz, bárhol éri őt utól annak hosszú karja. — Mit szándékszik tenni?« — —

Hallgattam — mert minden szó kérlelhetlen hatalommal és erélylyel csapott le reám. — Igazat mondott. —

Hogy a törvény, mely más alkalommal szelidebb kezelést is tür, ezen esetben irgalmatlan szigorral fogna végrehajtatni — arról az Urussoff család gondoskodnék. —

»Még ha sikerülne is önnek, Vérával külföldre menekülni, még akkor sem nézne boldog életnek elébe. — Önöket nem egyesitheti házassági frigy — ..... Véra tehát a világ szemeiben csak szeretője volna — egyéb semmi! — Oh Stepanovitsch Maxim! szivem megszakadna, ha nővéremet, gyermekemet gyalázatban kellene látnom! És mi volna a vége?« — folytatá növekedő szenvedélylyel — »Véra kimondhatlanul szereti önt — mióta ön kizárólag birja e nemes szivet, még bátyja számára sem maradt többé benne hely — ő mindenről lemondana, nem rettenne vissza semmi áldozattól — és mégis — mégis életét emésztené!

»Ő kit egész életén keresztül tisztelet és kegyelet környeztek — ő el nem viselhetné a gondolatot, hogy meg kell hajolnia. — Lassan elvérzene e mély sebben. — Bármi nehezet viselt már el, bármi nehezebbet tartogat is számára a jövő — de tisztán, szep-

lőtlenül áll önmaga előtt — ő boldogtalan — de ő nem bűnös! — A szerencsétlenség meg nem ölte őt, — a bűn alatt összeroskadna..... és önmaga is Stepanovitsch Maxim, önmaga sem állhat jót magáról — ön sem tudhatja, hogy szerelme folyvást, mindenkor, egyenlő erélylyel vigasztalólag és mentőleg fog-e őrködni Véra felett — — itt a férfi a férfiuhoz szól! —

»Még a legszenvedélyesebb érzés sem töltheti be életünket egészen. — Mi lényünknek egy részét adjuk, mig a nők egészen és feltétlenül engedik át magukat. — Mi nagyravágyók vagyunk, mi külső siker után törekszünk s az évek haladtával mind nagyobb tért és főlényt engedünk a komoly munkának életünk felett — — .... minek már ekkor nekünk egy szerelem, mely mindezektől visszatartana? — —!

»Véra teherré válnék önnek; — legyőzhetetlen, beteges, szenvedélyes honvágy venne erőt lelkén — s a viszony, mely a társadalmi szabályokon kívül esik — elviselhetetlen súlylyal nehezülne vállaira.«—

Fejemet kezemre hajtva, némán hallgattam e szavakat.

A kép, melyet előttem feltárt, oly élethű volt hogy megsemmisitő erélylyel hatott reám.

Nem marad hátra más — csak bucsút venni egymástól — mindörökre. — —

»Ittlétem első napjaiban keserü neheztelést tápláltam ön iránt — mig Véra véghetetlen szerelme, melylyel önhöz ragaszkodik, enyhébb érzelmekre

nem inditott. ..... — igaz, késön jövök — de a jövőre nézve jó, hogy mindezt elmondtam önnek. — Idősebb, sokkal idősebb vagyok önnél és mindig igen komolyan szemléltem az életet. Legfőkép mióta nővéremet kelle nevelnem és oltalmaznom, máskép tanultam gondolkozni sok dolog felett. — Fiatal koromban én is felkerestem e könnyü frigyeket, melyek a szenvedély csalfa leplét veszik fel, hogy gyorsabban jussanak czélhoz, és ép oly gyorsan fel is oldódjanak ismét. Én is ép oly kevéssé találtam benne bünt, mint ön. — —

De lassanként felderengett annak elvitázhatlan tudata, hogy vannak nőtermészetek és jellemek, melyeken megbocsáthatatlan vétket követünk el ezáltal. — — Azokat értem, kikhez Véra is tartozik — a legnemesebbeket, legjobbakat — azokat, kiknek a szerelem végzetté és ezáltal kimondhatatlan nyomorusággá válik! —

»Én nem kételkedem Véra iránti szerelmében ..... azonban — míg az önre való emlékezés, nővérem életén örökké fájdalmasan fog keresztül vonúlni — addig ön — ha kivételes ember, évek mulva, ha olyan mint mi mindnyájan vagyunk, — hónapok mulva már, csak mint egy nyájas, varázsos tüneményről fog róla megemlékezni — hogy azután ..... a többivel együtt elfeledje! — S ez a különbség a nő és a férfi szerelme közt; — nem tagadhatjuk annak létezését — mert igy van, ugy volt és lesz az mindörökké!« — —

Az ezredes leült ismét, és uj szivarra gyujtott.

»Azok után, miket most megbeszéltünk« — kérdém látszólagos nyugodtsággal — »ön azt kivánja, hogy Nadeschdinát még a gróf megérkezése előtt hagyjam el?«

Igenlőleg hajtá meg magát.

»S mikorra várja azt?«

»Vagy egy hónap mulva. Be kell látnia, hogy ez szükségtelen kinzás és kegyetlenség volna, ha Véra önt még közelében tudná, ha a gróf megérkezik. — Becsületétől és szerelmétől követelem, hogy e szenvedéstől megkimélje szegényt. — Ha a gróf csak távolról is sejthetné, hogy ön közelebb állt nejéhez, — ő egy perczig sem habozna e szivesen látott fegyver kellő felhasználásában. — Vérára nézve a legszomorubb következményeket vonhatná maga után — s nekem már nem volna jogom őt oltalmazni és védeni« — — — az ezredes még sokáig folytatá e beszédet. —

Én becsületszavamat adám neki, hogy Vérát még csak azért fogom felkeresni, hogy megértessem vele — bucsúvételünk, válásunk elodázhatatlan kényszerüségét.

Az ezredes belenyugodott.

»Stepanovitsch Maxim,« szólt felállva és éles tekintetét szigorun reám szegezve »én önt lovagias, nemes embernek tartom és szavába bizom. — Gondolja meg, hogy ezennel nővérem további életéről önt teszem felelőssé!« —

Kezet fogtunk — és ő elhajtatott.

Már nehány nap mulva Moskvában kelle lennie, s miután tőlem azon határozott igéretet nyerte, hogy csak addig fogok még Nadeschdinában időzni, a mig elkerülhetetlenül szükséges lesz ügyeim elrendezésére — nővére s a gróf közötti felületes kiegyezkedés főakadályát elháritva látta. — Missiója főczélját elértnek hitte s e szerint sürgetni akarta elutazását is, mely annyira szivén feküdt.

A mig a lovak által felvert porfellegek láthatók valának — keresztbe font karokkal a lépcsőn állva, néztem végig az ismert kocsi-uton, mely a folyó felé vezet.

Mégis csak szép az én Nadeschdinám! —

Ugy látszott nekem, mintha a fák lombja zöldebb — a folyó gyémántos ragyogása fényesebb — a levegő lágyabb s füszeresebb volna, mint valaha azelőtt! —

Idővel bele éltem volna magamat e nyájas környezetbe és a boldogságot is feltalálhattam volna itt. —

Elmenni ismét! —

Nem tudhatám, mikor térhetek vissza?!

Oh mily nehezemre esett most gondolatimat rendbeszedni — nem tudtam határozni még legközelebbi jövőm felett sem — hová, merre irányozhatnám egyelőre lépteimet?!

Egyszerre sokkal idősebbnek tüntem fel magamnak — már nem volt sok veszteni való időm, ha azt

nem akartam, hogy életem végkép, nyomtalanul, használatlan tünjék le a haza láthatárán. —

Azonban, még az nap nem jutottam semmi határozatra.

Nyugtalanul vándoroltam udvaron és kerten keresztül, szórakozottan osztva parancsokat, melyekről eszem alig birt tudomással.

Midőn a házba léptem az öreg Dimitrowna Lisa kutatólag nézett arczomba.

»A Bârin nincsen jól, — oly halovány« — szólt aggódva.

Fejemet tagadólag rázva, magamra zártam az ajtót, hogy meg ne zavartassam.

Valamint gyerekkoromban, gyermekes fájdalmaimmal mindig anyám szobájába menekültem, hogy ott szenvedélyes panaszaimra, szelid, mosolygó vigasztalást találjak, — igy ma is, a régi s oly soká elhanyagolt szokást követém, s ide siettem gond és kingyötörte szivemmel. — — Ott ült Véra — és akkor pillantottam először halálosan sebzett szivébe

Mily isszonyu, gyülöletteljes keserüséggel beszélt a r r ó l kinek nevét csak a legnagyobb önuralom mellett volt képes kimondani!

Azután elvonultak lelkem előtt mind ama ragyogó képek, melyek fényes szinpompájuk teljes varázsában, a puszta és erdő bájainak eleven keretében, két boldogságos, szerető embert tüntettek elém!

És kegyetlen kézzel, én saját magam tegyem tönkre e tavaszos, illatos, ártatlan tündérregét?!

Én magam raboljam meg Vérát mindattól, mi egy rövid kis ideig szabad, örömteli létre ébresztette; mi eltöltötte lelkét ama legdrágább, legdicsőbb két érzés sejtelmével, melyekből e föld legtisztább boldogsága származik reánk — az ifjuság és szerelem elragadó képét tárva ki előtte.

És e helyett most a rideg kötelességre utaljam, mely törhetetlen, vas lánczokkal füzte őt azon emberhez, ki élete legkinzóbb emlékével elválhatatlan kapcsolatban állt; — kit nem ismert és kit megismerni rettegett, mert sejté, hogy e közelebbi szemléletben gyülölete és megvetése csak ujabb, kimerithetetlen tápra fog találni.

O, nem volt nehéz elképzelni, mi lett a grófból az utolsó évek alatt!

A fékezetlen életélvben felnőtt ifju, — kiragadva a frivol, szilaj körből, mely legalább a külsőleg sima modorú társadalom iránti tekintetből, bizonyos felületes illemnek rendelte alá magát — egyszerre egy oly világ központjába sodortatott, mely folytonos veszedelmek között, csak két ellentétet ismert: — halálos elszántságot — vagy eszeveszett, őrült kéjeket.

Az élet, mit ma csak csoda mentett meg — holnap egy szilaj fogadásért könnyelmü nonchalance-al koczkáztatott.

Nem egyforma, vadélvezetü játék volt-e az, ha reggel a meredt, éles sziklafalakra felkapaszkodtak, melyeknek teteiről a hegyilakók hosszu csövü, soha

czélt nem tévesztő puskáikkal czéloztak a gyülölt ostromló oroszokra; — — vagy ha este, nehány csapongó kedvü bajtárssal az Aoulba vágtattak, szép fekete szemü leányt ragadva fel lovukra — s azzal száguldva hajtottak odább a tábortüzek közelébe, üldözve, hajszolva, az utánuk rohanó elkeseredett bosszuállók által?!

A mindennapos, folytonos harczok a Kaukazusban, hamar lemossák vérrel a finom életmodor és elegans mozdulatok vékony fénymázát.

Hol minden lépésen a halál fenyeget — nem érdemes a szenvedélyeket fékezni és azoknak kitörését bizonyos határokba szoritani.

Igen, merész, daczos embereket nevel a Kaukazus, de e szilaj iskolában elfajul a sziv és elvadúl az ész.

Mig eleven képzelmem a gróf alakját ily rikitó szinekben tünteté elém, elképzeltem magamnak ez ember oldalánál Vérát, előkelő szellemi szépségével, tartózkodó, mérsékelt modorával — — és égető fájdalom vett rajtam erőt!

E vad lényhez lánczolva, védtelenül átengedve annak elvadult szeszélyeinek — legbensőbb érzéseiben sértve még akkor is — ha a multnak árnya el nem boritotta volna lelkét nehéz ködével.

Legyőzhetetlen, őrült gyülölet fogott el a gróf iránt!

Létezése Vérára nézve soha nem enyhülő, halálos gyötrelem! —

(Néhány nappal később.)

Ne ródd fel bünömül és gyöngeségemül, hogy még mindig itt vagyok, daczára annak, hogy Véra fivérének szavamat adtam volt, hogy Nadeschdinát még Urussoff gróf megérkezése előtt fogom elhagyni. — A végzet hamarább csapott le reám, mintsem előrelátásom csak sejthette volna is.

Rendkivüli lázas felindulásban vagyok.

Itt akarok, itt kell maradnom addig, mig Véra jövője fölött határozva lett.

Nincs senkije, rajtam kivül — ki e perczben megvédhetné őt ..... szükség esetében!

Nem lehetek oly kegyetlen, hogy még ez utolsó menedéktől is megfosszam!

Minden áldozat követelésére fel van jogositva — s készen talál rá — bár mikor fog felszólamlani.

A legkisebb neszre felijjedek .... tán tőle jön hir — tán szegény, kinzott lelke egy jajkiáltását küldi felém!

Lényem legmélyén érzek egy bizonytalan valamit, mi engemet is emlékeztet reá — hogy ereimben a puszta fiak szilaj vére forr; — kegyetlen, boszúvágyó örömet érzenék, ha a gróf szemben állana velem, és én egy golyó által gyülölt létét Véra életéből kitörölhetném! ....

Gondolataim őrülten gomolyganak agyamban ..... mi a jó, mi a rosz? — — Egész reggel e két

fogalom mérlegelésével foglalkoztam — — — — hogy lehet e két eszmét egymástól elválasztani — általjában, lehet-e? —

Egyszerre, mint egy felsőbb sugallatra, érteni kezdém az önsegély minden erőszakos tettét — legyen annak neve forradalom vagy gyilkosság! — mert először szenvedék én magam is az emberi ige és felfogás korlátolt törvényei alatt! — —

És most elmondjam neked — de mit? —

Azt a mi történt?

Mikép szegtem meg szavamat? —

Becsületszavamat! —

Nemde — mióta ezt tevém — életem nem sokat ér már?

Azért adtam szavamat, hogy a nőt kit szeretek, végkép boldogtalanná ne tegyem — s megszegtem — hogy az örvény szélén egészen támasz nélkül ne maradjon ..... már most hol cselekedtem becstelenül? — —

Átmentem — hogy Vérától búcsuzzam. —

Az ég borúlt volt, őszies szürke — borongós elhagyatottság nehezedett Krasnói-Selóra — — sötét sejtelmek vonultak át lelkemen — nem hihetém — nem képzelhetém — hogy utoljára fogom látni őt! —

Jöttemet meghallotta — — várt reám! —

Várt — egy hét óta — minden órában, — minden perczben!

Elmondta nekem, midőn szenvedélyesen kar-

jaim közé rohant — és oly szorosan hozzám simult, mintha soha sem akarna elereszteni többé!

Vészesen fellobbanó tüz lángolt szemeiben, s minden szavában, a rejtett kin egy egész világa árulta el magát!

Oh, hogy megváltozott!

Lelkem megszakadt, hogy igy kelle őt látnom!

Csaknem félelmetesnek tünt fel nekem, midőn ily őrületes oda engedéssel tárta fel előttem érzelmeit!

Igyekeztem őt megnyugtatni — úgy mint gyermekkel szoktunk tenni — szelid szavakkal, enyelgő dédelgetéssel!

De ő csak remegő félelemmel tekintett reám.

»Ön valamit titkol előttem, Maxim! — mi az? — Nem olyan ma mint rendesen szokott lenni!« — s minthogy nem feleltem, felsikoltott:

»Maxim ön el akar hagyni!!« s a hang oly kétségbeesett, oly metsző fájdalmas vala, mintha egész életének kinja, ezen egy hangban pontosult volna össze.

»Tehát nem tudja—hogy ezt önnek nem szabad tennie —« szólt tovább lihegve, »mi együvé tartozunk — életünk egy — feloldhatatlanul! — — Fivérem csikarta ki öntől az igéretet, hogy tőlem válni fog. — És mi okból? — Mert meg kell adnom magamat — türnöm kell a gróf jelenlétét!« — Felegyenesedett, teljes királynői méltóságában, szemeiben szikrázott a dacz.

»Nem! — én nem adom meg magamat! nem engedem többé, hogy az önkény vezérelje sorsomat — a név, a becsület mentsége nevében! — A lefolyt hosszu, irtóztató évekkel megváltottam a jogot, melylyel ezentul szabadon rendelkezem önmagam felett! — Csak azé vagyok a kit szeretek! — öné vagyok — Maxim! Nem fogok megbánni, nem fogok nélkülözni semmit! — — Mit bánom a világot, az embereket?! — Ha nélkülözhetém, midőn árva, magányos és nyomorult valék — menniyvel kevésbé fogok vágyni utánok — ha boldog leszek! És boldog leszek a mig ön szeret! — Oh Maxim! — ismételje most is, a mint ezerszer tevé — hogy örökké szeretni fog!« — — —

Átkarolt fehér karjaival és könyei elboriták arczát.

Leirhatlanul szenvedtem!

Szerelmének egész égi hatalmáról és gazdagságáról csak azon perczben győződtem meg — midőn magamnak kelle feloldanom az édes-fájós köteléket.

Képtelen valék reá!

Feledve igéret s határozat!

Csak őt láttam — őt — kinek szenvedélyén elkábúltam, megittasodtam!

Előttem állt — nagy szemeivel mereven nézve rám, mintha lelkem mélyén olvasni akarna; — apró kezei remegve kulcsolták át ujjaimat.

Megigértem, hogy addig még itt maradok — mig a

gróf érkeztéről és terveiről biztosabb, határozottabb hireket fog birni.

»Itt úrnő vagyok!« szólt büszkén, »nem merészelhet ide jönni akaratom ellenére!« — És könyörgő hangon tevé hozzá: — »Maxim, ön nem ismer még! — Ön nem tudja, mily erősen ragaszkodom ahhoz, mit egyszer megragadtam, akár szeretetben, akár gyülöletben! — Ha ön meg akarna csalni — ha titokban akarna távozni, hogy önmagát s engemet a válás fájdalmától megkiméljen — mit nyerne vele? — én követném önt — bárhová menne — bárhol volna! — Engem nem tartóztathatna vissza semmi— mert én mindentől megváltam — minden köteléket leráztam magamról; — most önző lettem, — azelőtt soha nem voltam az — mert lényem minden idege — szivem minden dobbanása — senki másé — csak az öné!«

Összeroskadva a kimerültségtől, egy székbe hanyatlott.

Lassanként lecsendesült és feszült figyelemmel hallgatá a fivérével folytatott párbeszéd lényeges részeit, melyeket előadtam neki.

»Sok részben igaza van fivéremnek, szólt azután, csakhogy nem méltányolja eléggé akaraterőmet és énergiámat, midőn azt gondolja, hogy a gróf világi állása miatt, — mert kitünik, hogy ezen egész cselszövényben csak is az a fődolog — nyugodtan fogom türni, hogy a világ előtt neje szerepét játszassák velem. — — Ki kényszeritheine reá! — A gróf

élhet, a hol neki tetszik — én Krasnói-Selón maradok és azt soha többé el nem hagyom. Minden boldogság mit még kivánok és reméllek a sorstól—azon rövid órák, melyek önt folyón s erdőn át, hozzám fogják vezérelni!«

Könyes tekintetét arczomra emelte. — Oh mily varázsosan szép volt ő igy!

Igen, — e vész, mely ugy látszott veszélytelenül száguldott tovább fejeink felett — még szorosabban, melegebben füzött egymáshoz!

Bizalmasabban és biztosabban beszéltünk e l ő s z ö r egy közös jövőről.

Valószinüleg kikerülte figyelmünket, midőn egy troïka megállt a ház előtt, vagy pedig, azt hittük, hogy az orvos és neje az, mert nem is gondoltunk arra hogy az érkezők elébe nézzünk.

Ekkor megnyilt a középajtó és az öreg Alexei hevesen, szokatlan sietséggel lépett be rajta.

»Mi baj — Alexei — ?« kérdé a grófnő meglepetve.

De még mielőtt felelhetett volna az öreg, egyszerre borzasztó változást vettem észre Vérán. Szeme meredt és fénytelen lett, halottias halaványság boritá arczát, s a kérlelhetlen, halálos gyülölség és büszke megvetés kifejezése márványszerű vonásain ijjesztő jelleggel tünt elő.

Gépiesen felegyenesedett, és mozdulatlanúl állva maradt, mintha minden tagja valami megbénitó hatalom által lenyügözve tartatnék.

Tekintete irányát követém.

Az ajtóban két úr állott.

Az egyik egyenruhában, magas, erős alakú, göndör fekete hajjal, napsütötte, csinos arczczal, szája körül kemény, nyers vonással, melyet a hetyke, dölyfös mosoly sem rejtett el elegendőn; a másik polgári öltözetben, élégánsabb, simább modorral és magatartással.

Az egyenruhás gyorsan közeledett Vérához.

»Bocsánatot kell kérnem e váratlan megérkezés miatt, Michailowna Véra,« szólt könnyedén igen erőltetett hangon, »utazásom rövidebb időt igényelt mint eleinte hittem s vártam és azért fog látogatásomat bejelentő levelem később érkezni, mint én magam.«

Urussoff gróf — mert hogy ő volt ez, nem szenvedett többé kétséget — e szavaknál oly mozdulatot tőn, mintha a grófné kezét meg akarná csókolni — — de az egy lépéssel hátrált, még mindig ugyanazon jéghideg, meredt tekintettel szemlélve a belépetteket.

Gonosz, démoni pillantás villámlott fel a gróf szemében, Vérát és engemet mintegy összefoglalva és elboritva lángjával.

Azonban, mintha a terrain biztos elfoglalásában nem akarna időt mulasztani, feltünő sietséggel folytatá beszédét:

»Engedje, hogy unokabátyámat is bemutathassam önnek. Már régen kivánt megismerkedni szép

cousine-jával és ezuttal szemtanuja is óhajtott lenni, a sok évi távollét utáni viszontlátásnak.«

A végső szavak éles gunyként hangzottak.

Azt észrevevém — hogy jogait ismerte s azokat teljes mértékben fogja érvényesiteni.

Midőn az ily módon bemutatott egyén, mély meghajtás után közeledett a még mindig hallgatag Vérához, az meredtségéből magához látszott térni.

Alig észrevehető fejhajtással köszönté a közeledőt és kimért hangon, mely csaknem metszően rideg volt, szólt :

»Csakugyan nem sejthetém, hogy alkalman leend látogatását Krasnói-Selón fogadhatni, miután itt teljes visszavonultságban élek és legközelebbi ismerőim is tartózkodnak magányomat, különös felhivásom nélkül, megzavarni.«

»Nem szabad felednie,« grófnő, hogy férje a Kaukazusból jő, hol divat a megrohanásokat gyors határozottsággal vinni végbe.«

»Szavaiból kitünik, hogy a helyzetet igen helyesen fogja fel« — felelt Véra — a mint mondta, ellenséges megrohanása ez az i d e g e n területnek.«

Mindeddig semmiféle mozdulattal sem szólitotta fel az urakat a leülésre.

Ő maga is, még mindig állva beszélt, és hideg, büszke magatartása minden közeledést, minden közvetitést kizárt.

Ezen esetben — az világosan kitünt — még a

háziasszony legegyszerűbb kötelességeit sem akarta teljesiteni.

De nem volt oly könnyü a grófot sodrából kivenni.

Kényelmesen elhelyezte magát egy divány sarkában és hanyagon szólt:

»Nem lenne-e oly szives Véra, udvarmesterének parancsot adni, hogy unokabátyámnak s nekem szobákat rendeljen. Hetek óta éjjel-nappal utaztunk, s ez okból megbocsátja tán fáradtságunkat.«

»Nem ma akarja folytatni utazását?« — viszonzá a grófnő.

»Elutazásunk napja egészen öntől függ,« válaszolt a gróf gúnyos mosolylyal, »de remélem, hogy vendégszeretete pihenést fog engedni nekünk.«

Én, e kinos jelenet alatt, melyben csak veszteg néző leheték, a salon egy távol eső zugában huztam meg magam, s látszólag egy hirlapokkal és Journale-okkal megrakott asztalnak szenteltem egész figyelmemet. Azonban a két pártnak egy szava, egy tekintete sem kerülte el figyelmemet.

A kétes, tehetetlen szerep, melyet Véra életében játszottam, soha sem keseritett el jobban mint e nehéz perczben.

Látnom kelle, mikép veszi fel félelmetlenül a harczot ellenségeivel, kik tekintetökben gúnynyal, sziveikben gyülölettel léptek elejébe.

S nem volt szabad védelmére kelnem — de minél közömbösebben, minél egykedvübben kelle néz-

nem a dolgot, nehogy kérlelhetlen ellenségei mindig éber gyanuját felriaszszam!

Midőn Véra a gróf utolsó nyilatkozatára ridegen felelt:

»Ön is találkozni fog Krasnói-Selón azon vendégszeretettel, melyhez magányos vidékünkön minden idegennek joga van,« és könnyed köszöntéssel az urak mellett elhaladva, lassan a salonon keresztül ment az ajtó-felé — e perczet alkalmasnak tartottam a gyors bucsúvételre.

A gróf gyáva kegyetlensége, valamint társáé is, kit valószinüleg szövetségesül hozott magával, oly szenvedélyes haraggal töltött el, hogy féltem tovább időzni e helyen, nehogy valami heves, súlyos következményü tettre ragadtassam.

Midőn hangomat hallá, Véra megijjedt! — A gyönge, sugár alak csaknem összeroskadt.

Oh, mily kétségbeesett, segitségért esedező tekintetet emelt reám!

Teljes erőmet s önuralmamat összeszedtem, hogy az üres, feszes phrásisokat megtaláljam, melyek a fönnálló viszonyok alatt leghelyesebbek voltak.

»Már bucsút vettem volna öntől grófné, ha nem haboztam volna méltóságodat rokonai üdvözlésében megzavarni. De most kérem, kegyeskedjék engemet elbocsájtani.«

Némán meghajtá magát és ajkai még határo-

zottabban összeszorúltak, mintha erőszakkal akarna elfojtani minden hangot.

A gróf felugrott.

Oly lekötelező modorral, mely sokkal szándékosabb volt, semhogy tettetett ne legyen — utamba lépett.

»Szerencsétlen volnék, ha érkezésünk miatt hamarább hagyná el Krasnói-Selót mint tán rendesen szokta. Grófnő, ön elmulasztotta bennünket ez úrnak bemutatni — kérem sziveskedjék ezt jóvá tenni.«

A szavak tiszteletteljesek voltak; de a hang, a tekintet, a mosoly, melylyel előadattak, csaknem a sértés jellegét kölcsönzék nekik — s Vérát ép úgy találta, mint engemet.

Véra gyorsan hátrafordult, mintha oldalomnál akarna menedéket keresni — azonban hatalmas erélylyel ismét nyugalomra kényszeritve felhevülését, mert a gróf kémlelődő tekintete alatt érzé magát, fojtott hangon, mintha csak nehezen birná kiejteni a szavakat — szólt:

»Gróf Urussoff Constantinovitsch Léonide« ....

»A grófné férje« — tevé az hozzá mosolyogva.

»Saburoff Stepanovitsch Maxim.«

Véra elhagyta a termet.

Példáját követni akarám, de e szándékom kivitelét meggátolta a gróf, ki feltünő szeretetreméltósággal kényszeritett még pár perczig vele maradni.

A másik is hozzánk lépett és az is mint Urussoff gróf mutattatott be.

Rejtett szóharcz kezdett köztünk folyni.

Mindkettő igyekezett diplomatice kisütni mily viszonyban s összeköttetésben állok a házzal.

Én közönyösen, hidegen válaszoltam és a társalgást megröviditém, mentségemül hozva fel,—hogy magam is vendéget várok Nadeschdinán.

Az urak kikisértek.

Lovam előállott.

»Szép állat,« szólt Leonide gróf műértő tekintettel, »igen tüzes! Jó lovast igényel.«

»Nem is türne mást mint urát« — feleltem és lábammal a kengyelbe léptem.

»Ön vadász is?« kérdé a gróf és a lovagló ostorral játszva suhintott a levegőbe. »E környéken, a sürü erdőségekben pompás vadálladék lehet.«

»Nem szeretem a vadászatot.«

»Úgy« felelt ő gúnyosan, »igaz, elfeledtem — az urak, kik a tollat oly ügyesen forgatják, kevésbbé tudnak a fegyverhez. — Nálunk katonáknál épen ellenkezőleg áll a dolog.«

»Nem úgy értettem« feleltem hanyagon a nyeregben helyreigazitva magamat, »akár pisztoly, akár kard, az nekem mindegy, mindkettővel soh'sem tévesztek czélt. De nem érdekel, ha egy ártatlan őzet vagy szarvast kell lőnem. Czélozni csak akkor érdemes, ha a legnemesebb vad helyt áll nekem.«

»Milyen?« — Kérdé a gróf feszülten s nem suhintott többé az ostorral, mit kivettem kezéből.

»Halálos ellenségem tiz lépésnyi távolságra!« Kalapot emeltem és megsarkantyúztam lovamat.

Midőn a kapun kiugrattam, az öreg Alexei, félig elrejtve a bokrok árnyától, ugyanazon a helyen állt, melyen még nem rég, Véra várt reám.

Megállitám lovamat.

»Valami megbizást adott neked a grófné?«

»Nem az,« válaszolt az öreg habozva, »csak azt mondta, hogy várjak itten a mig nagyságos ur eltávozott.«

»Jól van! — Menj vissza a házba. Igaz — ha valami történni találna — tudod az utat Nadeschdinára.«

Gondterhelte ősz fejével intett.

»Isten és Szentjei oltalmazzák a mi urnőnket — A gróf kényszeriteni fogja őt, hogy véle Pétervárra menjen. Inasa azt mondta, hogy a császár parancsolta.«

»A grófnő gyakran ki szeret lovagolni — legyen gondod rá, hogy egyik lova mindig felszerszámozva készen álljon, hogy ne kelljen várnia.«

»Már én is gondoltam reá,« és imát mormogva keresztet vetett, mintha a szerencsétlenségre akarna rá olvasni. — — — — — — — — — — — — —

Már most tudod, miért vagyok ily vészes felindulásban.

Három nap múlt el a gróf megérkezése óta.

Hogy utolsó szavaim értelmét helyesen fogta

fel, tanusiták gyülöletteljes tekintete és az ajkak haragos összevonulása. Tudja már most, hogy nem ellenzenék egy véle való találkozást.

Vérától még semmi hir. Az öreg Alexeit sem küldte.

A lehető eshetőségek egész lajstromát kimeritem — mi történt? —

Engedett-e Véra — vagy még ki nem tört a tulajdonképeni harcz, melyre két hős férfiu, egy gyönge nővel sikra szállt? —

Tegnap a park széléig lovagoltam. Leszálltam és a sötétség védelme alatt, mely most már őszies gyorsasággal ereszkedik le, egész a kert-ajtóig osontam.

Senkit sem láttam; csak Véra szobáiban derengő világosság — különben minden csendes — elhagyott, mintha a ház ki volna halva.

A mint mozdulatlanul oda támaszkodtam a falhoz, a néma ház felé nézve, mely sötéten, mintegy fenyegetőleg állt előttem, s a vékony eső a levelekről permetezett, a nedves, átható hideg tagjaimat át meg átjárta és mintegy fájos, nyöszörgő sohajtozás és nyögés vonult végig a susogó fasudarakon — ugy érzém, mintha magam is csak árnyék volnék, mely megnyugvás nélkül örök vágygyal lebeg a kedves hely körül, hol egykor boldogsága honolt.

Halál-sejtelmes, méla előérzet ereszkedett le lelkemre.

Tudtam — hogy ama aranyos napok, midön a

tó habjain ringatóztunk, midőn elmerültünk az illatos vadonban — zöldelő, lengő ágak és füvek között — oh, hogy ama napok soha sem térnek vissza már!

Nem hihettem többé a tavaszba, e hideg, sötét őszi éjjelen.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KILENCZEDIK LEVÉL.

Ugyanaz, ugyanahhoz.

(Ez a levél csak később küldetett el az orvos által.)

Nadeschdina, september 185....

Ő itt van — hozzám menekült, az én szegény, szeretett Vérám!! — Oda, a mellékszobába, anyám szobájába vittük.

Lábujjhegyen osontam ki, hogy megirjam e sorokat, talán az utolsók, miket ez életben hozzád intézek. —

Nem birom el e kint!..... Most az orvos virraszt nála.... Megszerettem őt e két nap alatt, mert meginditó, miként viseli gondját Vérának.

Szeme könybe lábbadt, midőn igy meglátta őt, s midőn ki kelle mondania, hogy csoda nélkül meg nem menthető!

Meg fog halni! — Hallod ezt? — Meghalni!

Az én szép virágom, mit szivemen akartam ápolgatni, melengetni, oltalmazni — ők megtörték — összetapodták — midőn alig hogy kivirult.

Égető, emésztő gyülölet fog el e megsemmisi-

tett ragyogó élet látásánál, mely hiába esedezett kegyelmet, irgalmat!

Enyém a boszú — szól Isten!

De én nem akarok várni mig e lassu boszúállás közelgeni fog — én magam fogom hirdetni, én magam leszek az Ige eszköze, hogy szemem még láthassa, szivem még örülhessen neki — mert más örömre nem vágyik már többé.

Senkinek sem szabad a házba lépni, azokat kivéve, kik a haldoklô ápolására szükségeltetnek, a kapu be van zárva és a szolgáknak meg van parancsolva, hogy mindenkire lőjjenek, ki be akar tolakodni — — még ha saját testvére lenne is.

Haljon meg nyugodtan. —

Az utolsó órában csak az legyen mellette, kinek életét maga után vonja a sirba le.

Haja előttem fekszik — hosszu, sötét, selyemlágy haja, mit annyiszor szerelmetesen kezeimre fontam, melybe gyakran, incselkedve, negédesen bele burkolt, mintha gazdag, sürü, illatos fátyol volna.

Levágták fejéről — és helyébe jégborogatásokat raknak.

És most itt van kezemben — e kincs — e drága ék — holt, hideg tömeggé válva! —

Borzadok — ha kezem hozzá ér — halálszaggá vált kábitó, vonzó, határozatlan illata!

Megszakad a szivem, ha édes, zengzetes hangját vad kiáltássá hallom elfajulni — ha kétségbeesett,

szenvedélyes erélylyel kiragadja magát az őt körülállók karjaiból, lázas, iszonyatos képleteitől igyekezvén menekülni.

Ha halálos félelmében nevemet kiáltja s én oda sietek, ő rám tekint őrületesen forgó nagy szemeivel — és rám nem ismer! — —

És aztán — ó az még szászorta kinosabb! — ha sikerül őt megnyugtatnom, ha forró kezeit csillapitva tartom — fejét keblemre fektetem, halkan, halkan beszélek hozzá, és eszmélete ismét derengve visszatér — — akkor ..... akkor sötét, örvényes mélységü szemeivel oly kimondhatatlan szomorún tekint reám — és susogva szól: »Maxim — nemde — itt hagysz meghalni — magadnál, minthogy élnem nálad nem szabad!« — — — — — — — — — — —

Minden megtörtént mire ember képes — hogy meg mentessék!

Az orvos harminczhat órán át egy perczre sem távozott el ágyától.

Lisa is odaadó szeretettel ápolja. — Eleinte, igaz ellenszegült; azt mondva, hogy egy férjétől elszaladt asszonyt felvenni bün és szerencsétlenséget hoz a házra.

Azonban, midőn az orvostól meghallá hogy a halál elkerülhetetlen — s fájdalmamnak szemtanuja lett — akkor megszelidült. — És most, olykor-olykor halkan hozzám lép, ha komor fájdalmamban elmerülve érzéketlen szobor gyanánt ülök egy sötét szobasarokban — és reszkető hangon szól:

»Bârin! Az öreg Lisa előtt, ki karjain hordozta, midőn világra jött, nem kell szégyelnie könyeit! Hisz még a vadállat is megkönyörülne, ha az ifju, szép grófnét igy szenvedni látná.« — — — — — —

A kevés higgadt észt, mire még szert tehettem, végrendeletem megirására használtam fel.

Néked fog átadatni — — ha — Te nem fogod megtagadni kérésemet és ügyelni fogsz benne foglalt végső kivánságaim pontos kivitele fölött.

Bár mi történik — lemondok Nadeschdina birtokáról.

Egy órát nem élhetnék többé itten, miután Véra megszünt lenni.

Közel álló rokonaim nincsenek; tehát szabadon rendelkezem vagyonom felett, a nélkül hogy valakit megkárositanék.

Az illető okmányt, az orvos és pópa aláirásaival ellátva az Ataman kezébe tettem le, s tőle kell majd elkérned, ha az idő itt leend.

Nadeschdinat Olga második fiának adományozom, kit utánnam Maximnak keresztelt. Ugy szólván, lelkem is megkönnyebül e tett által, mintha jóvá tennék igy egy hajdani hibát.

Nem hiszem, hogy a jószág átengedésének jogérvényét meg lehessen támadni; — különben is remélem, hogy lesznek annyi tekintettel azon ember végakarata iránt, kinek neve a hazában jó hangzásu kezdett lenni.

Azonban, ha mégis megtörténnék, kérlek, fogd

a fiu jogainak pártját, még akkor is, ha Olga beleegyezése ellen történnék.

S ezennel az üzleti dolgok el volnának intézve!

Embereim a jószággal együtt átmennek az uj földesur birtokába, s remélem, hogy emlékem iránti kegyeletből jó bánásmódban fognak részesülni.

Dimitrowna Lisa számára kis évi járadékot biztositottam — szegényke, öregszik, — ereje már nem soká fog tartani, hadd töltse végnapjait nyugalomban Sophron apó házánál.

Több mondani valóm nincs — ezek voltak a legfontosabbak.

. . . . . .

Tegnapelőtt éjjel házamnál mindenki aludt már, az idő éjfélre járt.

A két borult, esős nap után hideg, tiszta időjárás állt be — s őszies, száraz szélvész tombolt a ház körül.

A nyitott ablakban álltam és kitekintek a tiszta hangtalan éjbe. A csillagok ragyogva néztek le az égről — a szél a sárgult lombot egyes rohamokban rázta le a fákról.

Rajtam kivül már senki nem virrasztott; még a kutyák sem ugattak, ha az ablaktáblák recsegve becsukódtak és a légvonat egy-egy ajtót lármásan becsapott.

— A Véra fölötti gond és nyugtalanság nem engedett aludnom.

Megmagyarázhatatlan volt, mély hallgatása.

Mily könnyen küldhette volna hozzám az öreg Alexeit nehány sorral vagy csak szóbeli izenettel is. —

Nem is hihettem, hogy a hosszú hét vagy nyolcz nap alatt még mindig nem történt semmi döntő lépés. . . . . Ekkor . . . . . nem volt ez lódobogás? . . . .

—Kihajoltam az ablakon és feszült figyelemmel hallgatóztam.

Hallásom nem csalt — — a folyó felől közelebb s közelebb jött a hang — vad — szilaj vágtatás — egy . . . . két lóé —!

Mit jelenthet ez?

Az öreg Alexei lehet-e ez? — De mikép kelhetett át a folyón, mely az esőtől megáradva a legnagyobb veszélylyel fenyegetett. Ő bizonyosan a meszszibb utat választotta volna, a hidon át.

A lovasokat a falu utczájába hallám bekanyarodni . . . . . tehát a kastélyba szándékoztak. —

Vérem jéggé fagyott a gondolatra, hogy ez Véra le hetne! Véra! — ki örült merészséggel az iszonyu lehetőségnek tette volna ki magát, menthetlenül elsodortatni az ár által!

És — Oh Istenem! tán csak a ló volt maga, mely a hullámokon keresztül átküzdte magát a partig, míg a lovarnő — az ellentállhatatlan ártól tova sodortatott — veszve van!

Lerohantam a lépcsőn, és épen el akartam tolni a nehéz gerendát, mely éjjelre elreteszeli az udvar

kapuját — midőn már az első ló merész ugratással átszökelt a keritès egy alacsonyabb részén. —

A nyeregben egy fehér alak lengett, — felbomlott hosszu haját a szél zilàltan lengeté körülte . . . . . kitártam karjaimat — ő le siklott . . . . . Véra volt! —

»Jövök, hogy nálad haljak meg!« szólt tört hangon és lecsukodó szemmel.

Hideg és dermedt volt, és elalélni érzém, midőn a házba bevittem.

Könnyü fehér ruhája nehéz nedves redőkben tapadt nyulánk alakjához.

Midőn haját elsimitám halott halvány arczából, észrevevém, hogy az is egészen által volt ázva; jeges cseppek permeteztek lassan alá a hosszu zilált fonadékokról.

Szobámban a diványra fektetém, és egy meleg takarót teriték reája, mig legalább Lisát felkölthetém, hogy a grófnő feleleventésére szükséges dolgokat előteremtse.

Az egész ház lábra kelt.

Basil a legyorsabb lóra veté magát, hogy az orvost előkeritse. —

Lisa és a lányok, anyám szobájában tüzet raktak, ágynemüt és takarókat melengettek és Vérát, ki még folyvást életjel nélkül volt, oda bevivék.

A csodálkozó tekinteteket, félhangon susogott kérdéseket, keményen elcsendesitém.

»Egy hangot, egy szót sem addig, mig azt nem

jelenthetik, hogy a grófné ismét életre jött;« szóltam, fenyegető pillantást vetve a lovaglóostorra — — e perczben még asszonyt is megvertem volna!

Az öreg Alexei — mert ő volt a grófné kisérője — hidegtől dideregve állt az ajtó mellett.

»Megmondtam a grófnőnek, hogy életével fogja megfizetni, ha a jeges, fagyásnak indult folyón keresztül lovagol. S ha lova nem lenne oly merész és erős, soha, soha nem érte volna el a tulsó partot. — A szegény pára már alig birt az ár ellen küzdeni! —«

»Beszélj« — vágtam szavába röviden.

Nem sajnáltam a szegény öreg embert — a viz csak ugy csurgott róla s időt sem hagytam neki, hideg ruháját mással felváltani. . . . . .

Hogy tulajdonképen mi történt, azt később Véra szakadozott, egyes szavai egészíték ki — mert hagymázos, őrült képzelgéseiben örökké visszatért azokra. . . . . .

Midőn azon nap Krasnói-Selót elhagyám, a grófnő visszavonult szobáiba, s nem is jelent meg többé, hanem kimenteté magát és felkérte nénjét, hogy az estebédnél a háziasszony tisztjét magára vállalja.

Midőn az előcsarnokon áthaladt, az öreg Alexeinak, odavetőleg azt mondá: — Már ide s tova hideg lesz szobádban, ez éjjel közelemben, az én előszobámban hálhatsz.

Az öreg hálásan megcsókolta ruháját, elismerve a bizalmat, melyet a hű szolga iránt tanusitott.

Wasziliewna Julia kellemetlen aggodalommal hallotta a gróf megérkezésének hirét.

Urussoff gróf egészen idegen volt előtte, s az mit felőle tudott, természetesen nem volt alkalmas arra, hogy valami különösen jó véleménynyel legyen felőle. Feltette volt magában, hogy tekintélye által fog imponálni neki — s ezen ünnepélyes hangulatban lépett a terembe.

Azonban, a két ur oly sima s előzékeny nyájassággal és udvariassággal fogadá az öreg hölgyet, hogy szigoru feltételei lassan enyészni kezdének.

S midőn Léonide gróf hálájáról tett említést, melylyel irányában tartozik azon feláldozó hűségért és szivességért, melylyel e hat éven át neje oltalmazója, támasza volt, s felkérte őt, hogy e szeretetreméltó érzelmeket ő reá is kiterjeszteni kegyeskedjék : az öreg dáma csaknem elérzékenyült és később komornájának kinyilatkoztatá, hogy a gróf igen szeretetreméltó férfi, s hogy utóvégre is, mindent kellőleg szemügyre véve, Véra meg lehet sorsával elégedve.

Meg kell bocsátani, és feledni a multat — ő utoljára is férje — s legokosabb volna Vérától, ha igyekeznék férjét megszeretni. — —

Természetesen, nagyon felháborodott, midőn a grófnő másnap ismét nem jelent meg, hanem kimentetve magát szobáiban maradt.

Gróf Constantinovitsch Léonidenak, könnyen sikerült a hiu öreg dámát megszéditeni és szövetségesül megnyerni tervei számára.

Este whistezett a két úrral; Léonide gróf unokabátyja pompásan értett a mesterséghez, a csacska öreg hölgyet pétervári salonpletykával mulattatni; — valóban, el kelle ismernie, hogy a napok még soha sem multak oly kellemesen mióta Krasnói-Selón időzik.

De annyival inkább restelte és gáncsolta Véra magaviseletét, ki ridegen elutasitott minden közelgési kisérletet és kijelenté : hogy csak akkor fog egyezkedésre lépni a gróffal, ha az Krasnói-Seloról eltávozott.

Este, ha az öreg hölgy megvált az uraktól — azok inni s játszani kezdtek.

A gróf nyers szilajsága ilyenkor féktelen vadsággal tört ki.

A szolgák csak remegve jelentek meg előtte, mert a tele boros pohár, mely jól czélozva az illető fejének repült, még a legcsekélyebb büntetés volt, melylyel valami kis hibáért meglakoltatta őket.

Ugy látszott, mintha a tábori élet szokásait felesége házában is meg akarná honositani.

A grófnőről többé szó sem volt. — Nem kérdezősködtek többé utánna és ha a néni Véra makacsságáról panaszkodott és azt kimenteni igyekezett, az urak gúnyos mosolylyal hallgatták szavait és végre azt

válaszolák : — hogy ezen ellentállást még meg fogják törni.

Wasziliewna Julia is osztá e véleményt — hisz már az unalom is győzni fog felette.

Négy vagy öt nap mult el ily módon.

A gróf mind sötétebb és vadabb lett és a másiknak vonásai sem mutaták többé azon biztos önérzetet mint azelőtt.

A grófnő mindkettőt nem látta volt többé az első találkozás óta.

Még szokott sétái kedvéért sem hagyta el a grófné szobáit — határozottan akart kerülni minden találkozási lehetőséget.

Csalódott, midőn azt hitte, hogy csak erélyesen kimondott akaratára lesz szükség, hogy a grófot további zaklatásoktól visszatartóztassa.

Mindeddig, igaz, még nem merészkedett jelenlétét ujból ráerőszakolni ; nem jelenteté be magát nála, nem is irt neki.

Véra maga sem tudta már, miképen értelmezze e fegyverszünetet.

Sokáig már nem tarthatott ezen állapot — azt beismeré.

Ugy tünt fel magának, mintha saját házában fogoly volna és megvetésteli keserüséggel tapasztalá, hogy nénje segélyére és támogatására nem számithat.

Wasziliewna Julia bizonyára szerette unokahugát és minden jót, a legjobbat kivánta neki — azon-

ban, ebben az esetben nem adhatott neki jobb tanácsot, mint azt, hogy férjével béküljön ki.

Hisz az évek hosszu sora mult el azóta — valahára ideje volna már a házasságot megelőzött kellemetlen eseményeket feledésbe ejteni.

A gróf szép ember, szeretetreméltó is tud lenni, ha akar; hogy olykor szilaj és nyers, azt meg kell neki bocsájtani, tekintetbe véve hosszas tartózkodását a Kaukázusban, távol minden müvelt társaságtól — de egy okos, ügyes asszony idővel könnyen fogja elsimitani e kis hibákat, melyek jellemét nem érintik.

Midőn egy nap a másik után telt anélkül, hogy a gróf elutazásáról intézkedett volna; midőn Véra ellenkezőleg az igazgató által, ki minden reggel parancsait átveendő, megjelent nála, arról értesült, hogy a gróf még a jószágok igazgatásába is elegyedik, és önhatalmulag még uj intézkedéseket is engedett magának; — hogy említést tett róla, miszerint nehány szomszédot szándékszik meghini egy nagyszerü vadászatra, mihelyt nehány rokona megérkezik, kiket e napokban várt : Véra belátta, hogy már nem halaszthatja továbbra a magyarázatot, s hogy égető szükséggé lett kölcsönös viszonyuk tisztába hozatala.

Az öreg Alexei elmondá, mily lázas nyugtalanság zaklatta a grófnét ezen sulyos napok alatt.

Mikép megparancsolta neki, — a mit ő különben is megtett volna, még Véra tudtán kivül is, —

hogy az előcsarnokban háljon — vagy is inkább — virraszszon. Mert szegény, hogy gondolhatott volna álomra, ha hallá, miként jár fel s alá a grófné, az egész hosszu éjen át; — — azután irt, azután papirosokat égetett el — — nyugtalan, lázas tevékenység, mely különben nem volt sajátja, egyik foglalatosságtól a másikhoz hajszolá.

És minden reggel halványabb s halványabb lett — és mégis az öreg szolga alázatos kérdésére változatlanul csak azt felelte : hogy semmi baja, csak a szokott mozgást a szabadban nélkülözi — s azért nem tud aludni sem.

De különben nem látszott meg rajta semmi.

Hangja mindig a régi szelid és dallamos volt — szives és elnéző volt a cselédség iránt — — csakhogy olykor, ha az öreg udvarmesterrel beszélt, kinek hüségére feltétlenül számithatott — egyszerre elhallgatott — mintha eszméi messze távolban csaponganának — és akkor homlokára kulcsolá két kezét, mintha valami fájna ott — mintha valamiről meg akarna emlékezni.

S igy maradt hosszasan, mozdulatlanul — mig végre, mély lélekzetvétellel, mely csaknem ugy hangzott mint a sóhaj — leereszté ismét kezeit, és fáradt hangon ott folytatá beszédét, hol az imént elhagyta volt.

Ha mind e részleteket és eseményeket, miket Alexei részint a maga jószántából, részint faggatásaimra mondott el — s miket kiegészitőleg szegény

Vérám, azon ritka perczekben panaszolt el, midőn eszmélete visszatért és ijjedten emlékezett meg a borzasztó közel multról — ha, a mint mondom, mindezt oly kimeritően, s látszólagos nyugodtsággal irom meg — ez azért történik, mert óhajtom, hogy Véra tiszta, nemes képe, ugy a mint eddig lefestettem előtted, még a legcsekélyebb folt által se homályositassék el.

A világ, mely nem sejti mennyit szenvedett; napról-napra mennyire hanyatlott keblében az életöröm; mily kevéssé értették azok, kik őt szerették, lelke szabadság utáni vágyát s azon sovár szomjat, melylyel az élet nemesebb tartalmára áhitozott, s melyet a külső fény s pompa, mely őt környezé, nem nyujthatott neki; miképen vérzett büszkeségének ama tátongó sebje, melynek szennyére örökké visszaemlékezteté őt a név, melyet viselt, — azon világ, mely mindezt nem sejti, ép oly könyörtelenül fogja elitélni őt, a miért felszabaditá magát a feloldhatlan kötelékek alól, valamint akkor is irgalom nélkül pálczát tört felette, midőn e kötelékek által sorsához lánczoltatott.

Te máskép gondolkozzál felette! — S a mint Vérát ismerem, vigasztalására fog szolgálni, ha oly ember, ki az általánosságon fölülemelkedett — képét szivélyes emlékébe fogja zárni; — — a tömeggel Véra ugy sem gondolt soha!

Képzeld el helyzete egész reménytelenségét!

Nem volt-e a sorstól irónia, metsző, pokoli gúny, hogy a gróf sötét, gyölölt alakja épen akkor tünt fel

ismét élete egén, midőn szeretni kezdé a létet és annak legfőbb értékével találkozott? —

S a férjével való találkozás, az egész modor, melylyel a viszontlátás inscéniroztatott, egyéb volt-e, mint tekintélyének folytonos megsértése és a legdurvább bántalmak felhalmozása?

Nem volt-e természetes, hogy a jövő előtt, mely őt karjaiba várta, ösztönszerü ijjedelemmel rettegett?

Reszketett a gróf gyülölete előtt — de mennyivel inkább irtózott szerelmétől . . . . . és hogy mondta fivére? A boldog házasság látszatját kellesz fenntartania!

Oh szólj! mondd magad! Lehet-e asszonyt nehezebb sorsra kárhoztatni?

Nem volt-e természetes, hogy kétségbeesésében menhelyet, oltalmat keresett annál, kit szeretett s ki által határtalanul szerettetik?!

Oh! mily meginditólag mondja:

»Mert önkezüleg oldoztam fel az örök kötelékeket, éltemet kell adnom cserébe a szabadságért!«

Nemde Boris! megigéred — nem fogsz méltatlanul vélekedni Véra felett, a miért oly végtelenül szeretett?

Ha ismerted volna őt, és érezted volna az ellentállhatatlan édes varázsot, mely egész lényén elvonul — nem kellene elnézésedet koldulnom. — —

Két napig tartott, még Véra azon elszántságra birta felküzdeni magát, hogy a grófot lássa és tőle szándékai határozott kijelentését követelje — egy-

uttal ismételten értésére adva megmásithatlan eltökélését, miszerint soha sem fog oldalánál élni mint neje. —

Alexei bizatott meg a küldetéssel és a grófnak bejelenté, hogy a grófné értekezni óhajt vele.

A gróf egyetértő, diadalmas pillantást vetett unokabátyjára, midőn a rég várt hirt vevé — s a hűséges öreg szolga nehéz szivvel látta az egyetértés e vészt jósló tekintetét.

A gróf azt izente vissza, hogy a grófné csak saját kivánságát előzte meg, mert épen ma akarta ő is e kérést intézni a grófnőhez.

Véra az időt, mely alatt a többiek asztalnál voltak, felhasználta egy sétára, azon reményben, hogy a park hideg, de még mindig zamatos levegője, izgatott idegeire kissé megnyugtatólag és edzőleg fog hatni; tán igy több erőt és önuralmat fog kifejthetni a mai, valószinüleg viharos értekezés alatt, melynél oly nagy szüksége volt szokott felsőbbségére és nyugodt magatartására.

A septemberi napok igen rövidek, s ennélfogva már esteledett midőn visszatért.

Alexei az előszobában rendezkedett, s midőn a grófnő elment mellette, oly aggodalmas esdeklő pillantást vetett reá az öreg, hogy az ifju nő megállt.

»Michailowna Véra« — szólt halkan, — nem nevezte őt méltóságos grófnénak, vagy urnőnek, de ugy czimezte mint gyermek- s lány-korában szokta volt — »szabad-e itt várnom, mig a gróf ur ismét

eltávozott? Csöngethetne és épen most a cselédségből senki sincs közelében.«

A grófné komolyan s helybenhagyólag intett, és a nehéz függönyöket szétválasztva boudoirjába lépett.

A komorna már meggyujtotta a lámpást, de világa mérsékeltebb volt, semhogy a sötét szinekkel felszerelt szobát teljesen megvilágitotta volna.

Véra nem is vette tehát észre, hogy a gróf már jelen volt.

Kényelmes karos széket tolva a kandallóhoz közelébe, egy mozdulattal sem árulá el jelenlétét. Csak szemei követék a fehér alakot, amint az végig lebegett a puha szönyegen.

A gróf szükségesnek látta volt, bátorságát, a tüzes borok által emelni, melyeket asztalnál egymásután s bőségesen megizlelt, — valószinüleg azért — mert mindeddig, akarata ellenére is, bizonyos kellemetlen tartózkodás szállta meg, ha a grófné erélyes önérzetével és szellemi fölényével szemben állt.

Szemeiben fel-felvillámlott a lappangó tüz — és arczának sötét pirja a nehezen elfojtott indulatosságról tanuskodott. Rövid idő multával nehézkes mozdulattal felemelkedett és hanyagon, odavetőleg szólt.

»Véra — kogyed értekezni óhajt velem s elhivatott. Nem kezdhetnők meg?«

Bármennyire tudott Véra magán uralkodni, a gróf váratlan megjelenése — midőn még egyedül hittema-

gát és gondolatai messze távol ragadták el e helytől — megijjeszté őt. Reszketeg kézzel támaszkodott az asztalra és merev, bámuló szemekkel tekintett reá.

A gróf sötéten nézte őt.

»Valóságos komédia az, mit mi ketten végig játszunk — csak azt találom, hogy már kissé tulságosan soká tart. Férje váratlan megjelenése oly rémületbe ejti önt, mit már nem lehet a meglepetés rovására tenni — mert inkább hasonlit a rosz lelkiismeret akaratlan nyilvánulásához.«

Ez utolsó szavak visszaadák Vérának szokott nyugodtságát.

A köztünk fennálló viszony következtében, csakugyan azt vártam, hogy lesz annyi tekintettel reám, magát nálam előbb bejelentetni. Azonban ugy látszik, hogy a Kaukazusban még a legközönségesebb udvariasságot is elfelejtik.«

»Igaza lehet, sok mindenfélét felejt ott az ember, helyében azonban megtanul. . . . .«

Véra szavába vágott.

»Semmiképen sem érdekel,« szólt hidegen »tudomást szereznem arról, mily iskolán ment ön ott keresztül; csak azt óhajtom tudni — vajjon meghatározta-e már elutazása napját?

»Már megérkezésemkor is tudatám önnel — hogy ez csak öntől függ.«

»Akkor ugyanazon órában folytathatta volna utazását.«

A gróf homlokán sötét fellegek tornyosúltak.

»Engedelmén egy perczig sem kételkedém — azonban önnek időt kelle engednem, hogy elkészülhessen az útra.«

»Én, az útra?«

»Minden esetre; csak nem hiszi, hogy én ön nélkül fogok Pétervárra menni?

»Pedig abba bele kell nyugodnia. Én Krasnói-Selón szándékszom telelni.«

»Sajátságos szeszély! A ház ugyan télire is elég lakályos, azonban, ha nem csalódom, ez volna az első eset, hogy nyári idényét ily tulságosan meghosszabbitja. Nénje legalább azt mondta nekem, hogy eddigelé minden őszszel Pétervárra tértek vissza.«

»Ebből még nem következik, hogy most is igy kell lennie.«

»Engedékeny leszek e tekintetben. Krasnói-Selo hosszabb tartózkodásra is kellemes lehet. Ön a szomszédsággal is érintkezik? Saburoff Stepanovitsch Maxim, a mint nénje beszéli, kiválóan szeretetre méltó ember, örülni fogok őt gyakrabban láthatni itt.«

»Nem értem önt.«

»Pedig oly egyszerü az a mit mondok. Miután hat évi házasságunk után először lépünk egymáshoz közelebb, késznek nyilatkozom, saját izlésemet, az ön hajlamainak, kivánságainak feláldozni. Bevallom őszintén, hogy szivesebben töltöttem volna az idényt Pétervárott, miután oly sokáig nélkülöztem a társaságot — de, a mit mondám — megadom magamat

és igyekezni fogok, a telet itt is ha nem kellemesnek, de elviselhetőnek találni.«

Véra görcsösen kulcsolá össze kezeit.

»Tehát érthetőbben kell szólanom, ha végre eredményre akarok jutni. Ön ugy látszik, nem emlékszik már, hogy oly viszonyok között lánczoltattunk egymáshoz, melyek az együtt élést nem csak lehetetlenné tevék, de már előlegesen kizárták. Az egyetlen mód, melynek segitségével a gyülölt kötelékét kevésbé nyomasztólag érezendjük az, ha oly távolságokat létesitünk köztünk, melyek biztositékot nyujtanak arra, hogy az egyiknek jelenléte nem kinozhatja a másikat. Tehát nem fogom önt követni.

»Ha azonban ennek daczára itt szándékozik maradni — akkor ön elfelejti, hogy Krasnói-Selo az enyém, s hogy ennélfogva nincs joga itt lakást foglalni.«

A gróf felnevetett. Gúnyos, gonosz nevetés volt.

»Semmit nem felejtettem, Véra, semmit! És épen, mert oly hü maradt emlékezetem, épen azért fogom kényszeriteni, hogy az legyen, a minek nevét hordja — nőm. Ön nem akarja hallani, hogy milyen iskolán mentem keresztül a Kaukazusban, de azért mégis elmondom. — Ott megtanultam, mikép szeliditik az ellenszegülő makranczos asszonyokat — és becsületemre — ha ama jelenet, mely önt Urussoff grófnővé emelte, ma játszatnék le — istenemre, tőre és büszke magatartása hatástalan

maradna. — — Ön nem várhatja, hogy én, ki egy rosszul sikerült kaland miatt oly büntetést türtem, melyet nincs férfi ki nem történtté varázsolhatná — « e szavaknál a gróf vonásai eltorzultak; még sokan éltek azok közül, kik szemtanui valának, midőn Urussoff gróf válláról az arany rojtok letépettek és kardja ketté töretett — — »valami különös gyöngédséggel gondoskodjam az ön boldogságáról és nyugalmáról. Én épen csak azon érzelmeket táplálom ön iránt, miket minden férfi érez egy szép nővel szemben, ki az övé. — Ön az eszköz, mely által a társaságban régi helyemet visszahódithatom. — Nem a tett volt az mi a világ előtt megbecstelenitett — csak a büntetés — gondolja meg ezt! — Milyen szerepet játszanék, ha ön nélkül jelennék meg? — Mindenki tudja, nagyon tudja, hogy nős vagyok, és nőm nincs mellettem; és nem fogadja házam vendégeit — nem ül asztalom fejénél? — Nem mondta-e meg önnek fivére, hogy ő Felségének legfőbb akarata, bennünket egyesitve látni? — — Milyen jogra akar ön támaszkodni? — Ön az enyém . . . . . ha ugy akarom, birtokában osztozhatom valakivel — nem leszek féltékeny férj — de nem fogok lemondani önről, nem fogom átengedni birtok-jogomat. — Bennünket nem választhat el senki — következőleg együtt kell élnünk. — Ne ingereljen hasztalan ellentállással. . . . . Még meggyőződhetnék arról, hogy, eddigi sorsa irigylésre méltó volt.

»Remélem, hogy most már tisztán belátja és

átérti helyzetét és az állást, melyet irányomban elfoglalni kénytelen — és ennélfogva képes lesz higgadtan válaszolni kérdésemre; mely napra határozta elutazását.«

»Mindent hallottam és mindent megértettem,« válaszolt Véra elfojtott hangon — »tudom, hogy védelem nélkül, tehetetlen vagyok — és mégis — soha, soha nem leszek az ön neje! — S ha mindjárt még egyszer a császárhoz kellene folyamodnom oltalomért — ő jó, ő nagylelkü, ő nem fogja tőlem követelni azt, mi ellen lényem minden idege borzadva lázad fel!«

»Ön nem akar?« kiálta a gróf dühösen durván megrázva a grófnő karját. »Azt hiszi-e hogy megengedem önnek, hogy felszólalhasson? Ön az én hatalmamba van adva. Még a császár sem merészelheti az elválasztást ha én ellenszegülök.«

Vas marka még mindig kérlelhetlenül szoritá gyönge karját. Véra kétségbeesett erélylyel ragadá ki magát a fájós szoritásból, kis tőr csillogott ujjai közt — . . . . . de a gróf gyors és ügyes mozdulattal kicsavarta azt kezéből és nevetve kihajitá az ablakon.

»Ne kisértse meg ugyanazon bohózat második előadását.«

»Ereszszen el« nyögött Véra, »vagy segélyért kiáltok. — Jól sejtém az értekezlet folyamát — és gondoskodtam róla, hogy hü szolgám közelemben legyen.«

»Kevés félelmet kelt bennem az ön öreg Alexeija; — épen azon hangulatban vagyok, melyben kedvem telnék benne őt a tőr után küldeni.«

Az ablakra mutatott, sokat mondó, durva mozdulattal.

Véra borzadva rejté arczát reszkető kezeibe.

Ez a férfi, itt előtte, ki magát *férjének* nevezé, a gyülölet, düh és szenvedély torzitotta arczczal, ugy tünt fel neki, mint valami vadállat.

Ereje meg volt törve — végtére is, még sem volt egyéb egy gyönge, gyámoltalan asszonynál, ki hiába igyekezett magát megvédeni. —

»Hagyjon magamra« — kért halk, megtört hangon — »nyugalomra van szükségem — az ily jelenetnek nem szabad többé ismétlődnie.«

»És ha *nem mennék*?« kérdé a gróf, villogó, szikrázó szemeit végig jártatva a grófnő arczán, haján, alakján — »ha én . . . . . — Ön multkor — rokonom jelenlétében megszégyenitett — most — visszatorolhatnám a kölcsönt. —

»De mára meg akarom elégelni a kivivott diadalt — minthogy be kelle látnia, mily hasztalan minden ellentállás.

»Nincs hatalom, mely feloldhatná a köteléket, mely önt hozzám csatolja — kivéve, ha azon tettek egyikét követné el, mely feljogositja a sértett férjet, nejét házából kitiltani — . . . . hogy ön szabadságát ily módon *nem* fogja visszaszerezni, azt Suboff ezredes nővéréről feltételezem. Holnap utánig

időt engedek önnek, a közös elutazásra szükséges előkészületek elintézésére.«

Véra a grófon, a szobán, minden butoron, öntudatlan, üres tekintettel végig nézett. Ugy látszott, hallotta a szavakat, de nem fogta föl azoknak értelmét.

»Holnap utánig? — Ez a leghosszabb határidő?« kérdé gépiesen.

Három nap mulva elhagyjuk Krasnói-Selót,« ismétlé a gróf. — Ön látja, hogy bizonyos figyelmet tanusitok ön iránt, s nem feledtem el a Kaukazusban a bon ton minden törvényeit. Ennyi időt engedek önnek, hogy beletalálhassa magát az uj viszonyokba. — Ne feledje, Véra, hogy a világ, a társaság kiváncsi szemei előtt, b o l d o g házas párnak kell látszanunk.« —

A hang fenyegető volt.

Véra némán hajtá le fejét.

A gróf sarkán fordult és indult. —

Alexei félre vonta a nehéz redőket és kezében tartá már a nehéz karos gyertyatartót, hogy a szobákon keresztül világitson.

A gróf még egyszer visszatért és Véra előtt megállt.

A grófnő erélyesen összeszedve magát magasan felegyenesedve állt.

Lázas pír égett arczán és szemei csillogtak mint a lidércz reszketeg, illanó világa.

»Ön szép lett Véra, csodálatosan szép,« szólt a

gróf sajátságos mosolylyal; »én büszke leszek az én Urussoff grófnőmre!«

Még mindig habozva állt — és ama sajátságos mosoly, mely Vérát reszketeg félelembe ejté — ismét megvilágitá arczát.

Legyőzhetetlen, irtózatos rettegés vett erőt rajta — csak ne kelljen őt még tovább látni — ama borzasztó mosolylyal. — —

Felfohászkodott — erőért esedezett — és sikerült neki a közönyös nyugodtság látszatját szinlelni és könnyed, hanyag meghajtással szólt a grófhoz:

»Holnap reggel meg fogja kapni válaszomat. Alexei, kisérd ő méltóságát a könyvtáron keresztül — igy rövidebb az ut mint a tornáczon át.«

Rövid köszöntéssel vált el tőle a gróf.

Midőn Alexei visszajött, a grófnőt a nyitott ablaknál találta, teljes erejéből magába szíva a hideg esti levegőt. Összerezzent, midőn a lépteket hallá.

»Te vagy! — Hol hagytad el a grófot?«

»A salonban. Waszilievna Julia és a másik gróf már a játszóasztalnál várták őt.

Véra jelt adott neki, hogy lépjen közelebb.

»Elvihetsz-e észrevétlenül két fenkantározott, jó lovat, a külső kertkeritéshez — a park közelébe?«

»Meglesz.«

»És el akarsz kisérni? Nadeschdinának megyünk, Stepanovitsch Maximmal kell szólanom.«

Az öreg leborult előtte és megcsókolá a kezet mit Véra kérőleg nyujtott feléje.

»Kegyed urnőm — én a kegyedé vagyok — ugy mint apám és nagyapám is már kegyedéi voltak. Ha az imént azt mondta volna nekem : üsd agyon a grófot — — megtettem volna, s bizonyos vagyok benne, hogy a Szentek el nem kárhoztattak volna érte.«

Az előkelő hölgy, a büszke grófné, zokogva támaszkodott a hüséges ősz szolga vállára, ki fáradatlan, kimerithetlen türelemmel türte az elkényesztetett gyermek minden szeszélyét, és most, e válságos órában is kész volt, csak neki engedelmeskedve életét koczkáztatni.

Véra kérte, hogy siessen és gondosan kerüljön mindent mi gyanut ébreszthetne.

Midőn félig meddig biztos lehetett benne, hogy Alexei lovaival elérte a parkot, Véra elhagyá szobáit, melyek egyenesen a tornáczra nyiltak.

A kivilágitott ablakok egyikénél megállt.

A tiszta üvegtáblákon keresztül az egész salont áttekintheté.

Ez volt az utolsó benyomás mit Krasnói-Selóból magával vitt.

Nénje, a gróf, annak bátyja, nevetgélve, elevenen társalogva, kártyáztak; a szolgák hüsitőkkel telt poharakkal ide s tova siettek.

Őt nem vehette észre senki, mert egy oszlop

mögé rejtőzve elfedetett az ősziesen tarka lombozattól, mely az oszlopot gazdagon befutotta, és Véra világos alakját beárnyalá.

Soká, soká állt ott mozdulatlanul.

Nem értheté a szavakat, csak az eleven zajos hangok értek füléhez.

A két ur feltünően elbizakodottan vignak látszott.

Véra jól sejtheté — miért.

De nem volt szabad még tovább haboznia. Alexei bizonyára már várta őt.

Gyorsan és nesztelenül osont végig a kert legsötétebb utain.

Az öreg már attól félt, hogy valami akadálylyal találkozott, mely őt szándéka kivitelében meggátolá. Megijjedt, midőn észrevéve, hogy könnyü ruhájára csak egy kis nyári shawlt vetett.

Felháborodásában meg nem gondolta a hosszas lovaglást a hideg éjben; különben sem mert volna lovagló- ruhát ölteni magára, félve, hogy a komornák egyike a ruhaváltozásnál érheti.

Alexei hiába kérte, hiába könyörgött neki; hisz ez őszi éjjeli hidegben okvetlenül halálosan meg kell hülnie a könnyü öltözetben; vissza akart sietni a házba, hogy valami köpenyt vagy takarót hozzon — Véra nem hajtott szavára — csak el — el innen! Nem akart semmiről se tudni, semmit sem hallani! —

Lóra veté magát és szabadon eresztve a zabolát mint a szélvész száguldott odább. Csoda volt, hogy a ló az egyenetlen erdei uton el nem bukott — mert ő nem is gondolt arra, hogy azt vezetni is kellene.

Igy értek a folyamhoz, melynek megáradt vize zúgó morajjal hullámzott.

Az izzadt, tajtékzó ló megbokrosodva állt meg a fenyegető, sötét ár előtt.

Alexei könyörögve, esdekelve kérte Vérát, hogy ne koczkáztassa életét.

Eltekintve attól, hogy jelenleg még férfira nézve is életveszélylyel járt az átkelés, könnyü ruhája nem óvhatá őt egy perczig sem, és a fagyos viz rögtön át meg által fogja járni.

Unszolta, kérte, mennének fel a hidig — de Véra merev tekintettel nézte a tulsó partot.

»Amott fekszik Nadeschdina, csak ott vagyok bizton — itt még mindig üldözhetnek és utól is érhetnek!« susogott magában.

Lova nemes, bátor állat volt!

Véra kérlelhetlenül végig csapott rajta lovaglóostora nehéz arany gombjával, mig végre belé merészkedett az árba. —

A többit elmondtam már neked; miképen menekült meg a fenyegető veszély elől — miképen érkezett ide, megdermedve a hidegtől, haja, ruházata átázva.

Az asszonyok hosszas fáradozásainak sikerült

végre őt életre ébreszteni ismét, de öntudata nem tért vissza.

A borzasztó rázkódtatás, a vad lovaglás, oly lázat vont maga után, melynek kórjeleit, még én, tudatlan létemre is igen aggasztóknak voltam kénytelen beismerni.

Miként a bűnös, az itéletre — ugy vártam az orvos megérkezését, ki itten már csak egyedül segithetett.

Midőn ágyához közeledék nem ismert rám. Meg akartam ragadni kezét, — de ő irtózattal taszitá vissza — «el — el!«

A grófot vélte maga előtt látni. — »A tőrt, — a tőrt—« susogott félemletes tekintettel — »most megfogom őt ölni—nem csak vérrel megbélyegezni!« —

Aztán felsikoltott — halálos kinban, őrült félelemben — a gróf átkarolva tartá — nem birta kiszabaditani magát : Maxim! Maxim! — — Most meg a hullámokkal küzdött — közel volt az elsülyedéshez, s ismét sikoltott: Maxim — Maxim — ments meg! — —

Hajmeresztő scenák — irtózatos órák voltak ezek, miket át kelle élnem — órák — melyek végkép megtörték lelkemet. — — Ily végzettel szemben tehetetlennek lenni — nem oltalmazhatni azt a kit szeretünk — nem segithetni rajta ha kedvesünk igy szenved!! —

Reggel felé végre, megérkezett az orvos.

Ijjedten vissza tántorodott, midőn sebtiben tudtára adám, hogy a grófnő az, ki halálos betegen fekszik házamnál.

Basilnak megparancsoltam volt, hogy az én számomra hozza el az orvost, mintha nékem volna szükségem reá, mert attól féltem, hogy különben még a neje találja elkiséri. —

Rám bámult, mintha őrültnek hinne.

»Urussoff grófné — . . . . . itt — önnél? Hisz megérkezett a férje.«

»Tehát nem érti, hogy épen azért menekült ide? Ahhoz jött, kinek szerelme oltalmazni fogja őt.«

»Ön a grófnőt szereti?«

Nem feleltem, csak kinyitám a betegszoba ajtaját.

Midőn kijött ismét, jóságos piros arcza halavány volt. — Tiszteletreméltó, méla komolyság rejlett tekintetében — melyet eddig nem ismertem rajta.

»Stepanovitsch Maxim, nem tehet magának szemrehányást? — Emberi belátás és felfogás szerint — a szép ifju nőnek meg kell halnia! — . . . . . A legveszélyesebb hagymázok egyike . . . . . ily erejü s ennyire fokozott lázzal még eddig nem találkoztam — itt a lélek betegebb a testnél. — Nincsen önnek is része e szomoru eseményben?« —

»Szerettem őt« — feleltem hangtalanul — »ha ön ezt nevezi részesnek lenni — — . . . . . akkor persze . . . .

Az orvos sajnálkozva nézett rám.

»Sajnálom önt, mert ön iszonyúan bünhödik, a miért ily meggondolatlan könnyelmüséggel ereszkedett e viszonyba. — Hisz tudta, hogy nem lehet szerencsés következménye! — A grófné soha nem lehetett volna az öné. — Még ha egész életén át távol is élt volna férjétől — mégis neje volt és maradt és soha másé nem lehetett!«

Elfordultam! —

Igazat szólt — — de ő nem szerette Vérát!.... Ő nem tudta, mi volt az — Vérától szerettetni!

Az orvos felvilágositást kért, mikép bonyolodthattak az események annyira nehány nap alatt.

Sem ő, sem neje, nem voltak Krasnói-Selón az ezredes elutazta óta, miután minden órában várhatták a kerület orvosi tanács-felügyelőjét, ki szokott körutján volt, és kit Jegerovitsch Feodor kénytelen volt az ő területén végig kisérni.

Épen haza érkezett volt, midőn Basil átadá neki sürgős izenetemet. Rövid szavakkal elmondtam neki mindent mit szükséges volt tudnia, hogy a viszonyokat helyesen felfoghassa.

Félbe nem szakitott, csak olykor halkan szólt: Szegény, szegény asszony!

»Már most kezdem önt érteni« szólt kis szünet után, midőn mély felindulással elhallgattam. »Mi ketten, feleségem és én, hidegnek, részvét nélkülinek tartottuk a grófnőt. Azt hittük, hogy állásának

külső fénye által teljesen ki van elégitve — hogy-nem is kiván egyebet. Sajátságos! — Hogy oly hosszasan és annyit érintkezhetik az ember valakivel, anélkül hogy csak távolról is sejtené, mi heviti annak lelkét, mi szunyad szive mélyén! — —

Most meg van magyarázva a betegség e meglepő, rettenetes kitörése is — — nem csak az utolsó napok eseményeinek következménye ez, de évek alatt felhalmozódott lelki küzdelem és kinszenvedés!«

Szegény Jegorovitsch Feodor folytonosan Véra körül van elfoglalva és aggodalmas figyelemmel kiséri állapota minden legkiseb változását.

Miután már a jövő huszonnégy óra alatt várja a válságot, nem is volt szükség kéréseimre, hogy itt marasztaljam.

Egy óra előtt érkezett egy levél Krasnói-Selóról.

Waszíliewna Julia irta, de a gróf mondta tollba és felelete azon rövid értesitésnek, melyet tegnap küldtem el oda.

Csak nehány szóval jelentém Waszíliewna Juliának, hogy a grófné a hideg éjben tett lovaglás következtében veszélyesen megbetegedett és ennek folytán nem vihető át Krasnói-Selóra; hogy az orvos is jelen van és minden megtörtént mi ápolására szükséges.

Waszíliewna Julia mindenek előtt, kimeritőleg irja le halálos aggodalmát, melyeken a grófnő meg-

magynrázhatatlan eltünése óta keresztül ment. — E felindulás beteggé tette; ő maga is igen szenvedő állapotban van és hallatlannak találja, hogy az orvos vonakodik Nadeschdinát rövid időre is elhagyni, hogy utánna nézhessen.

Véra, meggondolatlan lépése által nem csak a grófot, de őt is mélyen megsértette. Csak kéréseinek sikerült a grófot további maradásra birhatni, ne hogy rögtöni elutazása által nyilvánosságra hozza a szakadást. — Még az is lehetséges, hogy Vérának meg fog bocsájtani.

Keresztül láttam e nagylelküség rejtett értelmét.

A gróf meg akarta várni, vajjon megszabaditja-e tán a halál a rá erőszakolt feleségtől; azonban, ha mégis életben talál maradni, a kétségbeesés tettét egész terjedelmében akarta kizsákmányolni saját előnyére.

A végzet nem nyujthatott volna neki kellemesebb és szerencsésebb véletlent.

De nem! — Ő ne diadalmaskodjék Véra halála fölött — ő ne mehessen el gúnyos mosolylyal szegény virágom sirja mellett, hogy ujra kezdje élveteg, fényes, dorbézoló életét! — ő ne . . . .

Az orvos épen beszólitott a beteghez.

Véra eszmélve felébredt.

Elémbe nyujtá fehér kezeit és félelmesen simult karjaimba.

»Ne ereszsz hozzám senkit« — susogá reszketeg hangon — »senkit sem akarok látni csak téged, ha meghalok. — Egyedül csak a te képedet akarom átvinni magammal — oda — s akkor azt fogom hinni — hogy életem mégis boldog élet volt!«

Oh hogy megváltozott az én szép Vérám!!

Vonásai meredtek, — szemei mélyen beesvék — a halál érintette már e bájos arczot — felismerem rettentő jellegét!

A házban — a faluban, mély csend uralkodik. — Az emberek csak halkan, sugdosva beszélnek egymással; szerencsétlenséget sejtenek — a levegő oly nehéz — oly nyomasztó.

Az orvos estére várja a döntő válságot.

Sophron apó itt van s a haldoklók imáit rebegi — Véra akarta úgy.

Egész nyugodtan feküdt; általam támasztva kissé felemelte fejét és szomoru, bádgyadt tekintettel nézte a szent képet, mit Sophron apó elejébe tartott.

»Ebben a szobában halt meg anyád« kérdé Véra tőlem.

És midőn helyben hagyám, gyönge karját nyakamba igyekezett fűzni.

»Nem hiszed te is, hogy áldást fog hozni rám ha lelkem e helyen fog elszállni a földről?«

»Lelked oly ártatlanul, oly tisztán tér vissza urához, a mint egykor a földre jött« — válaszoltam megindulással — nem szabad a felépülés lehetőségét

igérnem neki — »ki remélhetne mennyei irgalmat, ha te nem?«

Nagy nehezen felveté hosszú szempilláit — a szemek között, egy sötét, fenyegető ráncz ijjesztő ridegséggel tünt fel.

»Nem, nincs jogom az isteni irgalomra — mert — nem t u d o k megbocsájtani.«

A pópa az ágyhoz lépett, hogy az urvacsorát nyujtsa a haldoklónak.

Előbb a keresztet tartá oda neki, hogy halovány ajkaival érintse, és előimádkozá az imát, melyben irva áll:

»S bocsásd meg vétkeinket miképen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezteknek.«

Véra elutasitólag emelé föl kezét és eltaszitá a feszületet.

»Nem birom« — nyögé, »az átok rám ragadt — — magammal viszem a gyülöletet, le a sirba.«

»Michailowna Véra,« szólt ünnepélyesen a pap, — nem nyujthatom addig az urvacsorát, mig büszke szivét meg nem alázza és minden földiről meg nem feledkezik a mennyeinek dicsőségeért.«

A beteg bádgyadt szeme fellángolt, mintha az életerő utolsó szikrája pontosult volna benne össze.

Szenvedélyesen átkarolt.

»Szeretlek, Maxim! szeretlek! — Azért kell gyülölnöm azt, ki tőled elválaszt!«

A pópa ismét elmondá az imát és elébe tartá a feszületet — — Véra elforditá tekintetét.

Ajkai már nem rebegheték a n e m - et, — — de a halál-fehér arczon a kemény, sötét kifejezés megmaradt.

Az öreg Lisa a szentkép szekrény előtt térdelve imádkozott a szegény bünös lélekért.

Sophron apó sóhajtva mondá, hogy így nem adhat absolutiót a haldoklónak, de a szent Szüz irgalmas kegyébe fogja ajánlani, imáival.

Véra már nem érté mi történik körülötte.

Hátra hanyatlott — karja mely átkarolva tartott — lesiklott — rángások szaladtak végig a szép testen — s nehéz halál-hörgés emelé kebelét.

»Az ifju életerő tusája a halállal,« szólt az orvos és intett hogy hagyjam el a szobát, miután a nők segitségére volt szüksége hogy megkisérelje az illanó életet még visszatartani. — — —

Meghalt! —

Mereven, hidegen fekszik előttem — magam vagyok vele! —

Kikergettem őket mind, mert a holtnak néma szavára akarok figyelni.

Arcza nem mutat nyugalmat, csendes átszellemült békét! Nem lebeg ajkain a kibékültek üdvezült mosolya — . . . . a sötét árny — a fenyegető, pokoli gyülölet, nem hagyta el — . . . . . a mint maga mondá kétségbeesetten: Az átok a sirba is követte! —

Ez a végrendelet mit reám hagyott! — eltorzúlt vonásaiból olvasom — nyugtot nem lelő szelleme súgja szivembe.

»Vedd elejét az Úr boszujának — — türelme hosszasan habozhatna . . . . . ne várj — légy magad a sujtó kar — az Úr akaratának eszköze!« —

Értesz? —! Enyém a boszú — enyém — — Nem bizom senkire! —

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Suboff ezredes Sibiriakoff Jvanovitsch Borishoz.

(Két hónappal később.)

Moskva, november 22. 185. .

Szándékosan halasztottam kérésének teljesitését, midőn részletes tudósitást kivánt a lefolyt eseményekről, melyeknek szinhelye Krasnói-Séló és Nadeschdina volt.

Igyekeznem kelle, előbb elegendő nyugalomra tenni szert, nehogy önre nézve sértő keserűséggel szóljak barátjáról, — kinek sorsa minden esetre sajnálatra méltó, habár önvétkének tulajdonitható.

Az utolsó levél, mit Stepanovitsch Maxim önhöz irt, az orvos közvetitése által jutott kezeihez.

Hogy annak elküldése annyira elhalasztatott, annak egyszerü oka az előtalált irományok törvényes lefoglalásában kereshető, — mely a motozás és vizsgálat természetes következménye.

Mit szenvedtem az által, hogy e levél — mely a nővérem és barátja közt fennálló szoros viszonyt oly

tisztán kimutatá — idegen, részvétlen szemek által olvastatott — annak leirásától mentsen fel.

Ama levél végéhez csatolom tudósitásomat, hogy mindenek előtt igaz és egyszerü leirását adjam annak, mi, a kósza hir által a lehetetlenig nagyitva, régen elhatott már önhöz.

Miután boldogtalan nővérem véglehelletével kiadta lelkét, Stepanovitsch Maxim a temetkezési intézkedéseket kezdé szorgalmazni s azt oly nyugodtsággal, mely annyival inkább meglepte az orvost, mivel hihetetlen módon ellenkezett előbbi, emberfölötti felindulásával.

Elhivatá a falu asztalosát, s a koporsó minősége felett értekezett vele, és különösen meghatározá a temetkezési helyet.

Véra este halt meg — már huszonnégy óra mulva kelle földbe tétetnie örök nyugalomra.

Éjen át Stepanovitsch Maxim a holtnál virrasztott. Véra levágott haját melléje tette a koporsóba és önkezüleg diszité a holtat virággal mit maga szedett; azután papirjait rendezgeté és irt.

Az orvos kérte, pihenne kevéssé; lázas fényben ragyogó szeme az orvos aggodalmát felébreszté; félt, hogy ugyanazon betegség lappang itt, melynek a grófné lett martaléka.

De Stepanovitsch nem akart hallani semmiről, és parancsot adott lova felnyergelésére.

A tiszta reggeli levegő jól fog neki tenni — s ellovagolt.

A komornyik észrevette, hogy két pisztolyt dugott a nyeregkápába, miután gondosan megvizsgálta őket.

Midőn ezen észrevételeit később tudatá az orvossal is, az a legnagyobb nyugtalanságba esett — legroszabb sejtelmeinek csakhamar be kelle teljesülniök.

Stepanovitsch Maxim a hosszabb uton, a hidon ment át, Krasnói-Selóra.

Szándékosan cselekedett igy, hogy tettének a megfontoltság, szándékosság jellegét kölcsönözze.

Ritka tisztaságu, gyönyörü őszi rég volt, midőn a Krasno-Selói rácsajtó elibe érkezett.

Constantinovitsch Léonide gróf a lovászmesterrel és több lovászszal épen a nagy lépesőn állt és egy lovat nézett, mely épen elévezettetett.

Unokabátyja a salon egy ablakában ült ujságot olvasva.

Néném szobáiban tartózkodott. — A kapu nyitva állt.

Stepanovitsch Maxim lassan belovagolt és a gróf felismerve őt, meglepetésében egy lépéssel hátrált. Azonban rögtön összeszedve magát elébe ment és szólt :

»Valóban, nem reméltem önt személyesen láthatni, de valamely barátját — kihivó levelével.«

»Akkor hiába remélt,« volt a nyugodt válasz, »én nem fogok önnel megverekedni.«

»Akkor tán inkább — megveretni magát« — kaczagott fel a gróf gúnyosan és a levegőbe vágott lovaglóostorával.

Stepanovitsch Maxim nem látszott észrevenni a sértést és ugyanazon egykedvü hangon folytatá:

»Csak azért jövök, hogy bejelentsem önnek a grófné, tegnap este bekövetkezett halálát.«

E szavaknál a nyeregkápába nyult.

A gróf felkiáltott, félig ijjedtében, félig meglepetésében.

»És minthogy ő meghalt, ön se örüljön többé az életnek,« folytatá Stepanovitsch Maxim — és villám-sebességgel emelve fel a pisztolyt, lőtt — csaknem czélzás nélkül; oly biztos volt benne, hogy gyülölete nem fog czélt téveszteni.

A gróf hang nélkül rogyott össze — a golyó jól talált — a szemen át az agyba furódott.

Az embereket e borzasztó tett látványa ugy megbénitá — hogy senki sem gondolt a gyilkos letartóztatására.

Stepanovitsch Maxim még előre hajolt, meggyőződve róla, valóban halva van-e áldozata — azután megforditá lovát és vad sietséggel tova száguldott.

A pópa és az orvos aggódva várták visszatértét.

Midőn megérkezett — elment mellettük, a nélkül hogy rájok nézett volna, vagy szokása szerint

üdvözölte volna őket — egyenesen a szobába ment, hol a holttest feküdt.

Hosszu ideig maradt benn, s midőn ki jött, ugy ki volt kelve képéből s oly halott-halavány volt, hogy az orvos azt kérdé tőle, Krasnói-Selón volt-e — s látta-e a grófot?

»Igen, láttam,« felelt Stepanovitsch Maxim, de egy szót sem szólt többet.

A temetésen, melyhez az egész falu lakossága csatlakozott, látszólagos nyugalommal vett részt.

Az öreg Lisát, ki hangosan zokogott s nem birt vigasztalódni, visszakiséré a házba mondva:

»Isten áldjon a sok szeretetért, melyet a holt iránt tanusitál.«

Már késöre járt.

Az orvos másnap korán akart elutazni, minthogy ugy sem vehették többé hasznát.

Az urak nyugodtan ültek együtt, csakhogy Stepanovitsch Maxim olykor felugrott s az ablakhoz lépett, mintha várna valamit.

Ekkor egyszerre kocsi-robogás hallatszott és lovas katonaság zöreje.

Az ajtó megnyilt és az Ispravnik*) teljes diszruhában lépett be, két kozák kiséretében.

Elálmélkodva megállt, midőn a háziurat nyugodt társalgás közt a théa asztalnál találta.

---

*) A falusi rendőrség főnöke.

»Ön engem letartóztatni jött?« kérdé Stepanovitsch Maxim, felemelkedve.

»Igen, önt Urussoff gróf meggyilkolásával vádolják,« felelt az Ispravnik, ki a borzasztó büntettet nem birta megegyeztetni, a vádlott ifju nemes szépségü arczával, előkelő magatartásával s jó nevével.

»Rögtön követni fogom önt — el voltam készülve e látogatásra.«

A cselédség kiabálás, jajgatás közt rohant be; az öreg Lisa, térdein csuszott az Ispravnikhoz; ez lehetetlen — ez tévedés, az ő szép ifju nagyságos ura nem lehet gyilkos!

Stepanovitsch Maxim hamar véget vetett a jelenetnek, mert kiment és a kocsira ült, mely őt s az Ispravnikot sietve elvivé, az utána nézők könyes tekintete elől.

Az első vizsgálat a kerületi fővárosban történt.

Azután vádlott Moskvába vitetett.

Az Urussoff család mindent megkisérlett, hogy a legsulyosabb itéletet eszközölje ki.

Saburoff ur barátjai sem voltak tétlenek — ön tudja azt legjobban.

De minden fáradalmuk tönkre ment azon elvitázhatatlan bizonyitékon, hogy feltett szándéku gyilkosság forog fenn.

Azon kisérlet is, a tettet mint pillanatnyi őrültség következményét feltüntetni, sikertelen maradt, miután Stepanovitsch Maxim a leghidegebben állitá : hogy azon határozott szándékkal lovagolt

Krasnoi-Selóra, hogy a grófot lelövi; mert nem akart párbajt vívni, miután annak kimenetele mégis csak kétséges maradt volna.

Önhöz intézett utolsó levele, e kijelentését támogatja.

A tényezők további magyarázatába nem ereszkedik.

A közvélemény jóformán mellette szól — ön ismeri ama sajátos, ellentállhatlan varázst, mely személyiségének tulajdona, s mely a legtöbbeket elvakitja azon nagy hibák iránt, melyek fényes tulajdonai mellett léteznek.

Azonban kétséget sem szenved már, hogy a Nertschinszky bányamunkákra itéltetik.

Nem tudom, irt-e már önnek a börtönből — nem hiszem hogy ettől eltiltanák; de ő oly közömbös, oly apathikus minden iránt mi a külvilággal összeköttetésben áll — hogy meg vagyok róla győződve, miszerint még az önneli találkozás sem tenne most reá benyomást.

Szerencsétlen végzet volt az, mely barátját nővéremmel összehozá.

Egész személyisége, mely férfi korában is megóvta még az ifjukor kecses szépségét és költői báját, lelkének elragadó érzelem-gazdag melege, beszédjének, modorának képzelemdús ékesszólása — — — mindez, egy uj világot nyitott meg Véra előtt — s minél árvábbnak, elhagyatottabbnak érzé magát kör-

nyezetében, annál teljesebben engedé át lelkét az uj benyomásoknak. —

Véra végtelenül szerette Maximot — és azért, mert szerencsétlen nővérem általa ismerte meg a boldogságot — bár ha csak rövid órákra — azért akarok kevésbé szigorún itélni felette.

Mi haszna lenne már most, ha ujra még ujra ismételném, hogy egy másik életkerekeibe való könnyelmü benyulása, s azon mindent legázoló figyelmetlenség, melylyel szenvedélyes hevülésének engedett, a szerencsétlenség és nyomoruság egész hosszu sorozatát vonta maga után? —

A halál nővéremet nem csak egy kinos élettől menté meg, nem csak gyülölt kötelékeket oldott fel — de azon egy, nagy kiábrándulás elől is biztositá — melyből soha nem birt volna felépülni.

Erős, szivós jelleme, nem tehetett másként, minthogy az egyszer megragadottat örökre meg is tartsa.

Valamint gyülöletéből nem tudott engedni, ugy szerelmét is mindörökre szivébe zárta.

Az ön barátja ellenben, sokkal több tüzzel és elevenséggel engedte át magát a benyomásoknak, semhogy egyik a másikát fel ne váltotta volna idővel.

Minden uj szerelem, nála ugy szólván ismét elsővé vált, mert ruganyos lelke és kedélye ugyanazon, — másoknál elmosódó — vágyakat és ábrándokat élte át.

Tán meg nem unta volna Véra szerelmét, de csakhamar, az megszünt volna életének egyedüli czélja lenni, és lelke magas röptü világát teljesen betölteni.

Stepanovitsch Maxim jellemében az állhatatosság hiányzott.

A milyen meggondolatlan, jogosulatlan volt utolsó tette, nem bizonyitja-e e jellem gyöngeségét, mely őrületes sietséggel hajtja végre határozatát, félve — hogy már a jövő óra is megingathatná feltételét.

Mi volt ez egyéb, minthogy szenvedélyes fájdalma első rohamában oly tettre serkenté magát, melynek sulyos következményei által kényszeritve, Véra elvesztéséről örökké fájdalmasan fog megemlékezni — — mert jól sejté — hogy életének még e legszomorubb fejezete is feledésbe ment volna nála — feledésbe — mint annyi más!!

Elérte azt a mit akart.

A mig a büntetés tart, addig fog tartani Véra emléke is.

Azt kérdi tőlem : megbocsájtottam-e neki?

Most — i g e n n e l válaszolhatok, ámbár nehéz küzdelmembe került.

Férfiak mint én, nem birják méltányolni az olyan természeteket, melyeknek egyedüli életczélja az élvezet, melyeknek leggazdagabb adományai sem kárpótolhatják a komoly akarat-erő és férfias kitartás hiányát.

Ha ismét levelével kivánna megtisztelni, kérem azt Kasanba intézni az ide mellékelt czim alatt.

Már nehány nap mulva hagyom el Moskvát.

Azok után, a mik történtek, a nyilvánosság ezen módja után, melyen nővérem sorsa keresztül ment, a további szolgálat nem egyezik meg többé az én becsület-érzésemmel.

Lemondásomat már benyujtottam és Kasanban fekvő kis jószágomra vonulok vissza.

Azonban, komolyan kérem — ne érintse soha többé a közelmult eseményeket.

Azt mondtam önnek, hogy megbocsájtottam barátjának — de ezentul el is szeretném őt feledni; — további sorsa, mely csak tetteinek természetes következménye, nem bir már érdekkel számomra.

Sibiriakoff Ivanovitsch Boris T.....

Olga Ő nagyságához.

(Két évvel később.)

Nadeschdina, october 185...

Ne köszönje meg, hogy ezen utazásra szántam magamat; kötelességem volt, miután szerencsétlen, közös barátunk végrendelete, Nagyságod fiának nagykoruságáig engemet nevezett ki jószága igazgatójává.

Legszivesebben személyesen vittem volna meg halála hirét kegyednek, hogy arra minél gyöngédebben előkészitsem — mert tudom, hogy nemes, magas érzelmü szive, rég megbocsájtotta és elfeledte ama keserü fájdalmakat, miket egykor okozott.

Nagyságod levele megrenditett és bámulattal töltött el.

Kegyedre nézve, nem létezett e közel mult; emlékében Maxim ugy él, a mint mindnyájan ismertük őt, midőn a legszebb reményekre jogositva, az életbe lépett.

Kegyed szeretetteljes hűséggel ragaszkodik ifju szépségü bájának emlékéhez, mely annyira lebilincselt bennünket, hogy ártatlan önzéséről megfeledkezénk, mely mindent megengedhetőnek hitt, mi neki tetszett és perczre képes volt őt elfoglalni.

Élete tragikus befejezésének kellő felfogása csak lassanként fejlődött lelkemben.

Ő nem tartozott azon egyéniségekhez, kik erőszakos, rendkivüli eseményeket el tudnak viselni; — jóllehet idegrendszere túl érzékeny volt erre. Kedvesének halála, egész lényét oly borzasztóan feldúlta, hogy mintegy forradalmat idézett elő minden lelki és szellemi tényezőkben.

Ő, ki soha nem ismerte a gyors tetteket, még a gyilkosságtól sem rettent vissza, mely itt, ezen esetben egészen czéltalan és ész-ellenes volt, s melynek következtében Urussoff grófot az ártatlan áldozat dicsköre környezi, míg Véra, mint e szomoru viszályok okozója, mint kötelességéről megfeledkezett nő, a világtól kárhoztatott, megvettetett.

Csaknem vigasztalásomul szolgált a Nertschinszkből érkező halál hir.

Maxim, az ott folyvást uralgó járványok egyikének áldozata lett.

Megkegyelmeztetése kilátásba helyeztetett — mi nem voltunk tétlenek ez idő alatt — azonban — mire való volt neki már az élet? —

Mit kezdett volna — ?

Szerencse volt reá nézve, hogy meghalt.

A sajátságos apathia nem hagyta el többé, minden szellemi tehetsége megbénult, mintha egy titokteljes benső tusában emésztődött volna fel.

Bármiben, bármennyire vétkezett légyen — őt már a földön is utólérte végzete és bünhődése, s ismét bebizonyitá, hogy vannak dolgok, melyekhez nyúlni nem szabad.

Maxim és Véra sorsa, kérlelhetlen következetességgel kimutatta, hogy az erkölcsi rendszer megvetése az életviszonyok feldulását vonja maga után.

Az oly házasságok, mint Léonide grófé és Véra grófnőé az egyes, ritka esetek közé tartoznak; azonban azok, kik alatta szenvednek, ne szabaditsák fel magukat önerejükből, hanem nyugodjanak meg a megmásithatatlan sorsban. Igaz ugyan, hogy ily esetben azt kérdi az ember: nincs-e oly erkölcsiség, mely az erkölcs fölött áll? —

De a törvény nem az egyes, kivételes lények, — hanem a többség, a mindennapiság számára alkottatik — és mindnyájunknak meg kell hajolnunk előtte.

Bármily magasra helyezem Vérát, bármennyire sajnálom végzetét — mégis azt hiszem: — nemesebb megoldást is találhatott volna! —

Nem is mondhatom kegyednek, mennyire elszorult szivem, midőn Nadeschdinába behajtattam.

Mily elhanyagolt állapotban van minden!

Csak két éve mult, hogy gondos szem nem ügyelt a jobbágyokra — és hogy tönkre ment minden!

A borult őszi nap is megtette a magáét, hogy a félemletes, kellemetlen benyomást növelje.

A falu utczáján feneketlen sár — nehány nyomorult, éhen-haló tehén, bőgve állt hasig a pocsékban; de senki sem ügyelt reájok, hogy az istállóba hajtsa.

A házak omladékosak, piszkosak voltak — a keritések rongyosak, — sehol sem látszott egy szorgos kéz nyoma, mely a hibák javitásával foglalkozott volna.

Már a falu előtt is észrevevém, hogy a földekkel sem gondol jóformán senki.

Az emberek mogorván, resten mászkáltak ide s tova.

Meglátszik rajtok, hogy elveszték bizalmokat; ki vannak ragadva szokott kerék-vágásukból; hogy saját nagyságos uruk ily hallatlan tettre volt képes — az feldúlta észjárásukat.

Soha sem láttam be tisztábban mily visszahatása van saját tetteink és viselétünknek azon alárendelt osztályokra, melyeknek példányképül szolgálni kötelességünk volna.

Mindent megbocsájtok Maximnak, iránta való barátságomat meg nem ingathatta semmi — de e pusztulás láttára, keserü szemrehányás ébredt fel lelkemben.

Ezen emberek sorsáért ő volt felelős; — szülei halálával ő kezeskedett azoknak jövőjéről — mennyi üdvös, boldogitó jót tehetett volna érdekökben!

Most — tán husz évre lesz szükség, hogy azt ismét felépitsük és megjavitsuk — mit e szomoru két év lerombolt!

Reméljük, hogy Nagyságod fia erélyes férfivá fog fejlődni, ki nemesebben fogja megoldani feladatát mint az kinek nevét viseli.

A pópa háza előtt szálltam le.

Sophron apó meggőrnyedt, megvénült. — Nem ismert rám, mig meg nem nevezém magamat.

Gyanakodva nézett rám, és elpanaszolá, mily rosz szellem uralkodik a faluban — a parasztok restek, hanyagok és a kurta kòrcsma legkedvesebb tanyájuk; minden igazgatónak rosz dolga lesz, de mindenesetre meg kell kisérleni mindent.

Tudtára adám Maxim halálát. Még semmiről nem tudott.

Alig végeztem szavaimat, midőn jajgatás, keserves rivás hallatszott. — Az öreg Lisa volt, ki csaknem mumiává aszott.

Elhagyta volt szokott helyét a sutban — s bár rendesen nem figyel semmiféle társalgásra, szeretett urának nevére felócsúdott méla elmerültségéből.

Egész hozzám vánszorgott; sárga, ránczos arczán végig omlott a köny zápora. Reszkedve kapko-

dott kezeim után : »Tehát igaz — szép ifiuram megholt — megholt előttem — Istenem! Istenem! —« karosszékbe roskadt, csaknem eszméletlenül.

Igyekeztem őt megvigasztalni, de ő nem értette mit beszéltem. Fogatlan, hervatag ajkai, halk, egyhangu jajgatással mormogák: Ifiuram megholt, megholt előttem!

E látványt nem birtam el tovább.

Az öregnek baljóslatu kuvik szava, a pópa lehangolt, gondterhelt arcza, a zárt, nehéz levegő — mind ez megakasztá lélekzetemet.

Átadattam magamak az úrilak kulcsait és Basil, kinek orra, gyanus pírban égett, s kinek szájából csak ugy dölt a pálinkabüz — elkisért.

A ház ép oly elhagyatottan rendeletlenül nézett ki, mint a többi.

A vad szőlő szél tépázott, lankadt, száradt indái rendetlenül függtek alá a falról — — a tornácz omladékos lett, a nagy lépcső karzata eltörött.

Nehéz, nedves levegő uralgott a szobákban, melyeknek ablakai folyvást csukva voltak.

Leirhatatlan szomoruság fogott el, midőn azon szobákba léptem, melyekben gyermekkoromban oly gyakran játszottam Maximmal.

Iróasztalán hevertek még a könyvek, miket Pétervárról még akkoriban küldtem volt neki, midőn oly reménytelten és jó szándékokkal felfegyverkezve érkezett Nadeschdinára.

Sürü por lepte el őket — s midőn egymásután felvevém az ismert könyveket egy nehéz, finom fekete hajfürt esett ki egyikéből.

Összerezzentem — midőn ujjaim közt tartám — — — szegény Véra! — susogám önkénytelenül, és tekintetem a mellék szobán tévedezett — — ott halt meg!

Basil, hi elkisért félelmetesen tekintett körül — és sürgette távozásunkat.

Az emberek babonás hite mindenféle baljóslatu dolgokkal ruházta fel e házat.

Azt beszélik, hogy a grófné kóbor lelke — nyugtot nem lelve sirjában — visszajár a földre és ama szobákat keresi fel.

Még ezt is! — Mintha nem volna már elég a sötétségből és szellemi szegénységből!

Ma nem irok Nagyságodnak többet — azonban remélem, hogy rövid idő mulva, kellemesebb tudósitásokkal togom felkereshetni.

Életre való, derék igazgatót, ki egészen arra való ember, hogy itt rendet teremtsen — már találtam!

Petrovitsch Kachanovszky Nikolai, kinek becsületes szive hiven őrzi Maxim emlékét, szivesen vállalkozik a főfőfelügyelő szerepére.

Czélomul tüzöm ki, hogy fiának husz év multával virágzó birtokot, munkás, becsületes parasztokkal adhassak által, s ugy hiszem, ez lesz a legjobb mód

melylyel szerencsétlen, szeretett Maximunk iránti hűséges barátságomat bebizonyithatom.

Kegyednek pedig szivére kötöm : — nevelje fiát komoly, edzett férfivá, igazi derék orosz Bârinná, ki átérti azon feladatot, mely neki jutott, és ki tudja : hogy kötelezettsége van azon föld iránt, mely őt táplálja, és azon emberek iránt, kik azt mivelik.

(V é g e.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az Athenaeum irod. és nyomdai r. társulat kiadása, Budapesten.

A SZÉPSÉG MŰVÉSZETE.

Irta és idegen források után összegyűjtötte ***

Ára elegáns vászonkötésben 4 korona.

Megdönthetetlen igazság az, hogy a szépség világhatalom, a szépség oly fegyver a nők kezében, amely a legnagyobbakat, a legerősebbeket is legyőzi. Hatalmas ajándéka ez a természetnek, amelyet az, akinek meg nem adatott: megszerezheti. **Mindenki szép lesz, csak akarnia kell.** Ezt az igazságot bizonyitja ez a figyelmesen, gondosan szerkesztett könyv és ád a bizonyitásai mellé olyan tanácsokat, amelyeknek helyességéről száz példa győzi meg az embert. Nincs a női szépségnek az az előmozditója, az az árnyalata, amelyről alaposan ne értekeznék. Az arczbőr, a haj, a száj, az orr, a fül ápolásától kezdve, a köröm, a fognak, a láb, a kéz gondozásáig behatóan tárgyal, fürkész mindent, ami a szépséget előmozditja, illetve ami annak árthat. Megmondja, hogy ki mint öltözködjék hidegben, melegben, milyen fürdőt használjon, mennyiben jó vagy rossz a vállfüző, szól az alak konzerválásáról, a testtartásról **és a nőnek száz más kisebb-nagyobb titkáról, amit a nőnek tudni jó, hasznos, sőt szükséges.** Megbecsülhetetlen előnye és érdeme e könyvnek, hogy egy pillanatra sem téveszti szem elől az **egészségtan követelményeit** és mindattól **óvja az olvasót, amit az orvosi vélemény tilt.**

OSZK

AZ ATHENAEUM R.T. KÖNYVKIADÓVÁLLALAT